

Onuncu Soz Hasir Risalesi Kinci Saretin Serh Ve Zahi

Seite 1

ONUNCU SÖZ HAŞİR RİSALESİ
İKİNCİ İŞARET'İN ŞERH VE İZAHİ

(Kur'an'ın Dört Temel Unsurundan Biri Olan Nübuvvet'in İsbatı Hakkındadır.)

Müellif:

Bediüzzaman Said Nursi

Şerh eden:

El-Hac Molla Muhammed Ali DOĞAN

ONUNCU SÖZ HAŞİR RİSALESİ
İKİNCİ İŞARET'İN ŞERH VE İZAHİ

(Kur'an'ın Dört Temel Unsurundan Biri Olan Nübuvvet'in İsbatı Hakkındadır.)

Müellif:

Bediüzzaman Said Nursi

Şerh eden:

El-Hac Molla Muhammed Ali DOĞAN

Seite 5

Peygamberler öncelikle neden ahkâm-ı İlâhiyyeyi icra ve tatbikle vazifelendirildiler? 53

Arıları yasubsuz, karıncaları emirsiz bırakmayan Ellah, insanları hiç nebîsiz bırakır mı? 54

Mevcudat Resûl-i Ekrem (asm)'ı nereden tanıyor ki, emrine mutî' ve musahhar oluyor? 57

Cenab-ı Hakk'ın esma, esma, ef'al ve sıfatına bakmadan Zâtını birleme ile tevhid olur mu? 60

Kendi peygamberlerini inkâr edenler, niçin bütün peygamberleri inkâr etmiş sayılır? 64

Rahmanîyyet ve Rezzâkıyyet sıfatları nedir ve bunların âlemdeki tecellîleri nasıldır? 68

Peygamberler olmadan insanlar helal yoldan rızıklarını kazanıp şükredebilirler mi? 84

Cemal sıfatı ve Cemil isminin muktezası olan şükür nasıl tahakkuk ve tezahür eder? 85

"Resul-i Ekrem (asm) âlemin hem çekirdeği ve hem de meyvesidir" ne demektir? 86

Resûl-i Ekrem (asm) tekvini ve teklifi kanunlara nasıl mazhar ve münkâd olmuştur? 87

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, neden مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ 'sınız olamaz? 89

Kemal sıfatı ile Kâmil ismi neden risâlet-i Muhammediyyeyi istilzam ve iktizâ eder? 90

Esma ve sıfât-ı ilahiyyenin üç mertebede tecelliyyatı nerelerde ve nasıl tezahür etmiştir? 91

Seite 6

Peygamberler öncelikle neden ahkâm-ı İlâhiyyeyi icra ve tatbikle vazifelendirildiler? 53

Arıları yasubsuz, karıncaları emirsiz bırakmayan Ellah, insanları hiç nebîsiz bırakır mı? 54

Mevcudat Resûl-i Ekrem (asm)'ı nereden tanıyor ki, emrine mutî' ve musahhar oluyor? 57

Cenab-ı Hakk'ın esma, esma, ef'al ve sıfatına bakmadan Zâtını birleme ile tevhid olur mu? 60

Kendi peygamberlerini inkâr edenler, niçin bütün peygamberleri inkâr etmiş sayılır? 64

Rahmanîyyet ve Rezzâkıyyet sıfatları nedir ve bunların âlemdeki tecellîleri nasıldır? 68

Peygamberler olmadan insanlar helal yoldan rızıklarını kazanıp şükredebilirler mi? 84

Cemal sıfatı ve Cemil isminin muktezası olan şükür nasıl tahakkuk ve tezahür eder? 85

"Resul-i Ekrem (asm) âlemin hem çekirdeği ve hem de meyvesidir" ne demektir? 86

Resûl-i Ekrem (asm) tekvini ve teklifi kanunlara nasıl mazhar ve münkâd olmuştur? 87

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, neden مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ 'sınız olamaz? 89

Kemal sıfatı ile Kâmil ismi neden risâlet-i Muhammediyyeyi istilzam ve iktizâ eder? 90

Esma ve sıfât-ı ilahiyyenin üç mertebede tecelliyyatı nerelerde ve nasıl tezahür etmiştir? 91

Seite 7

Saltanat sıfatı ile Sultan isminin alemdeki tezahür ve tecellisi nasıl olmaktadır? 118

Vahid, vahdaniyyet, vahidiyyet, Ehad ve ehadiyyetle "lâ şerîke leh" ne demektir? 118

Samedniyyet sıfatı ile Samed isminin âlemdeki tezahür ve tecellisi nasıl olmaktadır? 121

Peygambersiz niçin esma, ef'al, şuûn ve sıfât-ı İlahiyye ile tevhîd-i hakiki bulunamaz? 122

Peygamberler ümmetlerine rubûbiyyet-i İlahiyyeyi nasıl ders vermişlerdir? 123

Hiç bir zaman müstakil ve başıboş olmayan insan, nasıl Rabbine şirk koşar? 134

Saltanat sıfatı ve Sultan ismi niçin peygamberlik müessesesini iktizâ eder? 136

Vahdaniyyet sıfatı ve Vahid ismi niçin peygamberlik müessesesini iktizâ eder? 141

Samedaniyyet sıfatı ve Samed ismi niçin peygamberlik müessesesini iktizâ eder? 147

Ehadiyyet sıfatı ve Ehad ismi niçin risalet-i Ahmediyyeyi istilzam ve iktizâ eder? 161

Resul-i Ekrem için kullanılan "zü'1-cenâheyn" tabirinin manası nedir? 149

Resul-i Ekrem velayetle Kâb-ı Kavseyn'e ne götürdü ve risaletle oradan ne getirdi? 152

"Salat" ü "selâm" ne demektir? Salevât-ı şerifeyi bu kadar çok getirmenin sırrı nedir? 154

Vefatından sonra Resul-i Ekrem'e itaat nasıl mümkün olacaktır? 155

Seite 8

Saltanat sıfatı ile Sultan isminin alemdeki tezahür ve tecellisi nasıl olmaktadır? 118

Vahid, vahdaniyyet, vahidiyyet, Ehad ve ehadiyyetle "lâ şerîke leh" ne demektir? 118

Samedniyyet sıfatı ile Samed isminin âlemdeki tezahür ve tecellisi nasıl olmaktadır? 121

Peygambersiz niçin esma, ef'al, şuûn ve sıfât-ı İlahiyye ile tevhîd-i hakiki bulunamaz? 122

Peygamberler ümmetlerine rubûbiyyet-i İlahiyyeyi nasıl ders vermişlerdir? 123

Hiç bir zaman müstakil ve başıboş olmayan insan, nasıl Rabbine şirk koşar? 134

Saltanat sıfatı ve Sultan ismi niçin peygamberlik müessesesini iktizâ eder? 136

Vahdaniyyet sıfatı ve Vahid ismi niçin peygamberlik müessesesini iktizâ eder? 141

Samedaniyyet sıfatı ve Samed ismi niçin peygamberlik müessesesini iktizâ eder? 147

Ehadiyyet sıfatı ve Ehad ismi niçin risalet-i Ahmediyyeyi istilzam ve iktizâ eder? 161

Resul-i Ekrem için kullanılan "zü'1-cenâheyn" tabirinin manası nedir? 149

Resul-i Ekrem velayetle Kâb-ı Kavseyn'e ne götürdü ve risaletle oradan ne getirdi? 152

"Salat" ü "selâm" ne demektir? Salevât-ı şerifeyi bu kadar çok getirmenin sırrı nedir? 154

Vefatından sonra Resul-i Ekrem'e itaat nasıl mümkün olacaktır? 155

Seite 9

Ellahu Teâlâ'yı Resul-i Ekrem'in Mi'râc'da, mü'minlerin Cennet'te görmesi nasıldır? 183

Cenab-ı Hakk'ın hüsn-i Zatisi neden risalet-i Muhammediyyeyi iktizâ ve istilzam eder? 185

Ganiyy ve Meşhûr isimleri neden risalet-i Muhammediyyeyi İktizâ eder? 189

Ganiyy ve Meşhûr isimleri tekvini olarak kâinatta nasıl tecelli ve tezahür etmektedir? 190

Buluttan inen dolu, kar ve yağmur damlalarındaki mu'cizevi sırrı çözmek mümkün mü? 190

Mücessem rahmet bir yağmur damlasını 5 meleğin indirdiğinden haberimiz var mı? 192

Yağmur damlaları meyve, inci, altın ve gümüş gibi maddelere nasıl medar oluyor? 193

Sâni', Mün'im ve Müzeyyin isimleri neden risalet-i Muhammediyyeyi İktizâ eder? 207

San'at neden îmânı, ni'met niçin ibadeti iktizâ ve istilzam eder? 207

Cenab-ı Hakk'ın hikmet sıfatı ve Hakîm ismi neden risaleti istilzam ve iktizâ eder? 210

Gokteki fa'âl kuvvetlerle yerdeki munfail kuvvetin birleşmesinden çıkan hale ne denir? 212

Barla'daki yagmursuzluk tılsımını, okunan 41 Yâsîn-i şerîf nasıl çözdü? 214

"Kâinat nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor?" tılsımını Resul-i Ekrem nasıl çözdü? 216

Seite 10

Ellahu Teâlâ'yı Resul-i Ekrem'in Mi'râc'da, mü'minlerin Cennet'te görmesi nasıldır? 183

Cenab-ı Hakk'ın hüsn-i Zatisi neden risalet-i Muhammediyyeyi iktizâ ve istilzam eder? 185

Ganiyy ve Meşhûr isimleri neden risalet-i Muhammediyyeyi İktizâ eder? 189

Ganiyy ve Meşhûr isimleri tekvini olarak kâinatta nasıl tecelli ve tezahür etmektedir? 190

Buluttan inen dolu, kar ve yağmur damlalarındaki mu'cizevi sırrı çözmek mümkün mü? 190

Mücessem rahmet bir yağmur damlasını 5 meleğin indirdiğinden haberimiz var mı? 192

Yağmur damlaları meyve, inci, altın ve gümüş gibi maddelere nasıl medar oluyor? 193

Sâni', Mün'im ve Müzeyyin isimleri neden risalet-i Muhammediyyeyi İktizâ eder? 207

San'at neden îmânı, ni'met niçin ibadeti iktizâ ve istilzam eder? 207

Cenab-ı Hakk'ın hikmet sıfatı ve Hakîm ismi neden risaleti istilzam ve iktizâ eder? 210

Gokteki fa'âl kuvvetlerle yerdeki munfail kuvvetin birleşmesinden çıkan hale ne denir? 212

Barla'daki yagmursuzluk tılsımını, okunan 41 Yâsîn-i şerîf nasıl çözdü? 214

"Kâinat nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor?" tılsımını Resul-i Ekrem nasıl çözdü? 216

Seite 11

Zararı da menfaati de Ellah'tan bilen bir kimse, O'ndan başkasından meded umar mı? 247

Gaflet ne demektir? Peygamberler beşeri gaflet uykusundan nasıl uyandırırılar? 258

Rububiyyet ve uluhiyyet neden nübüvvetsiz olmaz ve risalet-i Ahmediyyeyi gerektirir? 263

Hakikat ilmi nedir ve bu ilmi lâıyk-ı vechiyle beşere kim ders verebilir? 264

İnsanın dünyaya gönderiliş maksadlarma ulaşabilmesi nasıl mümkün olabilir? 265

Âlem hangi cihetlerle esmâ-i ilahiyyeye âyîne ve risalet-i Muhammediyyeye şahiddir? 266

Ümmet üzerine borç olan salevât-ı şerlfeıdeki "selam"ın manası nedir? 266

Nûr-i Muhammedi çekirdeğinden safha safha kâinât ağacı nasıl yaratıldı? 268

"Risâle-i Nur"da sıkça "Muhammed-i Arabi" ta'bîrinin kullanılmasının hikmeti nedir? 271

"Asfiyâ" kimlere denir? Resul-i Ekrem'in bir unvânı neden "Seyyidü'l-Mürselîn"dir 271

Bütün ümmetlerin "مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ" demeleri niçin îmânın bir rüknü sayılmıştır? 272

Risâlet hakikati, risalet-i Muhammediyye ile, vahiy de Kur'an'la nasıl hitam buldu? 276

Resul-i Ekrem'in nübüvvetini kabul etmeden peygamber olan peygamber var mıdır? 277

Seite 12

Zararı da menfaati de Ellah'tan bilen bir kimse, O'ndan başkasından meded umar mı? 247

Gaflet ne demektir? Peygamberler beşeri gaflet uykusundan nasıl uyandırırılar? 258

Rububiyyet ve uluhiyyet neden nübüvvetsiz olmaz ve risalet-i Ahmediyyeyi gerektirir? 263

Hakikat ilmi nedir ve bu ilmi lâıyk-ı vechiyle beşere kim ders verebilir? 264

İnsanın dünyaya gönderiliş maksadlarma ulaşabilmesi nasıl mümkün olabilir? 265

Âlem hangi cihetlerle esmâ-i ilahiyyeye âyîne ve risalet-i Muhammediyyeye şahiddir? 266

Ümmet üzerine borç olan salevât-ı şerlfeıdeki "selam"ın manası nedir? 266

Nûr-i Muhammedi çekirdeğinden safha safha kâinât ağacı nasıl yaratıldı? 268

"Risâle-i Nur"da sıkça "Muhammed-i Arabi" ta'bîrinin kullanılmasının hikmeti nedir? 271

"Asfiyâ" kimlere denir? Resul-i Ekrem'in bir unvânı neden "Seyyidü'l-Mürselîn"dir 271

Bütün ümmetlerin "مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ" demeleri niçin îmânın bir rüknü sayılmıştır? 272

Risâlet hakikati, risalet-i Muhammediyye ile, vahiy de Kur'an'la nasıl hitam buldu? 276

Resul-i Ekrem'in nübüvvetini kabul etmeden peygamber olan peygamber var mıdır? 277

Seite 13

Miracdan önce Kuds-i Şerifte kılınan namazda Resul-i Ekrem'e kimler tabi' oldu? 279

Kuds-i Şerifteki namaza katılanlardan kimler Miraca çıktı, kimler Kudüs'te kaldı? 279

Resul-i Ekrem niçin Rabbiyle yerde değil de Arş'ta görüştü? 280

Ulemanın alamet-i farikası olan sarık ve cübbeyi Resul-i Ekrem nerede giydi? 281

Sünnet-i seniyyeye tam ittiba eden bir kuluna Cenâb-ı Hakk nasıl bir ikramda bulunur? 282

Tarikat pirleri sırr-ı verasetle Miraca gidip tavzifle dönünce hangi ünvanı alırlar? 284

Resul-i Ekrem'in temas ve teveccühü neticesi ne gibi harikalar meydana geldi? 285

Seite 14

Miracdan önce Kuds-i Şerifte kılınan namazda Resul-i Ekrem'e kimler tabi' oldu? 279

Kuds-i Şerifteki namaza katılanlardan kimler Miraca çıktı, kimler Kudüs'te kaldı? 279

Resul-i Ekrem niçin Rabbiyle yerde değil de Arş'ta görüştü? 280

Ulemanın alamet-i farikası olan sarık ve cübbeyi Resul-i Ekrem nerede giydi? 281

Sünnet-i seniyyeye tam ittiba eden bir kuluna Cenâb-ı Hakk nasıl bir ikramda bulunur? 282

Tarikat pirleri sırr-ı verasetle Miraca gidip tavzifle dönünce hangi ünvanı alırlar? 284

Resul-i Ekrem'in temas ve teveccühü neticesi ne gibi harikalar meydana geldi? 285

Evet, hikmet-i ezeliye sahibi Zat-ı Zü'l-Celal'in, řu kâinatı yaratmasında pek çok gaye ve makasıdı vardır. Bu gaye ve makasıdın en ehemmiyetlisi iki noktadır:

Birincisi: Yarattığı her harika masnuu ile her biri birer hazine hükmünde olan bin bir isim ve sıfatını tanıttırmak; mukabilinde nev'-i beşerden iman istemektir.

İkincisi: řu kâinat çarşısında sergilediğı nimetleriyle de bin bir isim ve sıfatıyla kendisini sevdirmek; mukabilinde, nev'-i beşerden şükür ve ibadet istemektir.

İşte bu iki ehemmiyetli noktanın tahakkuku için, peygamberleri göndermek o hikmet-i ezeliyenin muktezasıdır. Zira nev'-i beşer, tek başına bu hakikatleri çözmesi ve mucibince amel etmesi mümkün değildir.

Bu yüksek vazifeyi bütün peygamberler içinde en mükemmel bir surette ifa eden hiç şüphesiz Muhammed-i Arabi (asm)'dır. O halde Risalet-i Muhammediye (asm) olmasa idi, řu kâinat da olmazdı, denilebilir ve denilir ve öyledir.

Hem muallimsiz bir kitab, manasız sahifelerden ibaret olduğu gibi; řu haşmetli kitab-ı kebir-i kâinat da şayet muallimsiz olsa, elbette manasız sahifelerden ibaret olur. Bütün ehl-i akıl ve naklin ittifakı ile řu kitab-ı kebir-i kâinat, elbette bir muallim, bir dellal, bir rehber, bir vassaf, bir teşhirci ister. İşte mezkûr sıfatlarla muttasıf zevat-ı âliye, hiç şüphesiz peygamberan-i izam ve onların reisi olan Resul-i Ekrem (asm)'dır.

Demek řu muhteşem kâinatı, çok manaları ifade eden bir kitap şeklinde yazan bir Kâtib-i Ezeli, elbette bilerek iş yapar. Madem bilir. Elbette başta nihayetsiz ilim ve hikmet sıfatı olmak üzere, bütün isim ve sıfatlarının manalarını ve neye delalet

Evet, hikmet-i ezeliye sahibi Zat-ı Zü'l-Celal'in, řu kâinatı yaratmasında pek çok gaye ve makasıdı vardır. Bu gaye ve makasıdın en ehemmiyetlisi iki noktadır:

Birincisi: Yarattığı her harika masnuu ile her biri birer hazine hükmünde olan bin bir isim ve sıfatını tanıttırmak; mukabilinde nev'-i beşerden iman istemektir.

İkincisi: řu kâinat çarşısında sergilediğı nimetleriyle de bin bir isim ve sıfatıyla kendisini sevdirmek; mukabilinde, nev'-i beşerden şükür ve ibadet istemektir.

İşte bu iki ehemmiyetli noktanın tahakkuku için, peygamberleri göndermek o hikmet-i ezeliyenin muktezasıdır. Zira nev'-i beşer, tek başına bu hakikatleri çözmesi ve mucibince amel etmesi mümkün değildir.

Bu yüksek vazifeyi bütün peygamberler içinde en mükemmel bir surette ifa eden hiç şüphesiz Muhammed-i Arabi (asm)'dır. O halde Risalet-i Muhammediye (asm) olmasa idi, řu kâinat da olmazdı, denilebilir ve denilir ve öyledir.

Hem muallimsiz bir kitab, manasız sahifelerden ibaret olduğu gibi; řu haşmetli kitab-ı kebir-i kâinat da şayet muallimsiz olsa, elbette manasız sahifelerden ibaret olur. Bütün ehl-i akıl ve naklin ittifakı ile řu kitab-ı kebir-i kâinat, elbette bir muallim, bir dellal, bir rehber, bir vassaf, bir teşhirci ister. İşte mezkûr sıfatlarla muttasıf zevat-ı âliye, hiç şüphesiz peygamberan-i izam ve onların reisi olan Resul-i Ekrem (asm)'dır.

Demek řu muhteşem kâinatı, çok manaları ifade eden bir kitap şeklinde yazan bir Kâtib-i Ezeli, elbette bilerek iş yapar. Madem bilir. Elbette başta nihayetsiz ilim ve hikmet sıfatı olmak üzere, bütün isim ve sıfatlarının manalarını ve neye delalet

ettiklerini ders vermek için, kendi katından elçileri ve muallimleri göndermesi; bütün esma ve sıfatının hususan Alîm ve Hakîm isimlerinin muktezasıdır.

Madem bütün esma ve sıfat-ı İlahiye, nübuvvet müessesesini iktiza ve istilzam eder. Öyle ise, bir peygamberi inkâr etmek, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyyeyi inkar etmek ve bu esma ve sıfata şerik koşmak hükmüne geçer. İşte Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi bunu sarahaten ifade eder.

Demek nasıl ki, şems ziya vermeksizin olmaz, öyle de bütün esma ve sıfat-ı İlahiye de risaletsiz, bahusus Risalet-i Muhammediye (asm) olmaksızın olmaz. O halde zerreden Arş'a kadar her şey, manen **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** diyerek bu kelime-i mübarekeyi söylüyorlar ve O Zat-ı Ekrem (asm)'ın vazifesini tebrik ediyorlar. Zira O'nun risaletiyle her şeyin manası ve hakikati zuhur etti. Öyleyse biz de hakiki manada o kelime-i mübarekeyi kalb ile tasdik edip, dil ile ikrar etmek suretiyle kâmil bir imanı elde edelim. Kur'an'ın tarif ettiği şekilde bütün şirkin envaından kurtulalım. Böylece selamet-i kalp ile kabre girip saadet-i ebediyeye ve rü'yet-i cemalullaha nail olalım.

Ya Rab! Kusurumuzu affeyle. Bizi huzuruna kabul eyle. Resul-i Ekrem (asm) hürmetine maddi ve manevi sıkıntılarımızı bertaraf eyle. Kendine hakiki kul, O Zat-ı Erkem (asm)'a da hakiki ümmet eyle. Bizi o re'fetli Nebi'nin şefaatine nail buyurmak suretiyle bizden razı ol. Amin...

ettiklerini ders vermek için, kendi katından elçileri ve muallimleri göndermesi; bütün esma ve sıfatının hususan Alîm ve Hakîm isimlerinin muktezasıdır.

Madem bütün esma ve sıfat-ı İlahiye, nübuvvet müessesesini iktiza ve istilzam eder. Öyle ise, bir peygamberi inkâr etmek, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyyeyi inkar etmek ve bu esma ve sıfata şerik koşmak hükmüne geçer. İşte Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi bunu sarahaten ifade eder.

Demek nasıl ki, şems ziya vermeksizin olmaz, öyle de bütün esma ve sıfat-ı İlahiye de risaletsiz, bahusus Risalet-i Muhammediye (asm) olmaksızın olmaz. O halde zerreden Arş'a kadar her şey, manen **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** diyerek bu kelime-i mübarekeyi söylüyorlar ve O Zat-ı Ekrem (asm)'ın vazifesini tebrik ediyorlar. Zira O'nun risaletiyle her şeyin manası ve hakikati zuhur etti. Öyleyse biz de hakiki manada o kelime-i mübarekeyi kalb ile tasdik edip, dil ile ikrar etmek suretiyle kâmil bir imanı elde edelim. Kur'an'ın tarif ettiği şekilde bütün şirkin envaından kurtulalım. Böylece selamet-i kalp ile kabre girip saadet-i ebediyeye ve rü'yet-i cemalullaha nail olalım.

Ya Rab! Kusurumuzu affeyle. Bizi huzuruna kabul eyle. Resul-i Ekrem (asm) hürmetine maddi ve manevi sıkıntılarımızı bertaraf eyle. Kendine hakiki kul, O Zat-ı Erkem (asm)'a da hakiki ümmet eyle. Bizi o re'fetli Nebi'nin şefaatine nail buyurmak suretiyle bizden razı ol. Amin...

Seite 19

İHTAR-2: Bu eser, Kur'an'ın dört temel unsurundan biri olan Nübüvvet Müessesinin isbatı gibi gayet ehemmiyetli ve ilmi bir mesele olduğundan mütefekkirane ve teenni ile okunmalı, gazete gibi acele okunmamalıdır.

Şimdi mezkur ayet-i kerimelerden muktebes olan ve bu ayet-i kerimelerin bürhanlı bir tefsiri olan İkinci İşaret'in şerh ve izahına geçeceğiz. Şöyle ki:

Seite 20

İHTAR-2: Bu eser, Kur'an'ın dört temel unsurundan biri olan Nübüvvet Müessesinin isbatı gibi gayet ehemmiyetli ve ilmi bir mesele olduğundan mütefekkirane ve teenni ile okunmalı, gazete gibi acele okunmamalıdır.

Şimdi mezkur ayet-i kerimelerden muktebes olan ve bu ayet-i kerimelerin bürhanlı bir tefsiri olan İkinci İşaret'in şerh ve izahına geçeceğiz. Şöyle ki:

ŞERH

inkâr ederler.” Yahûdî ve Hıristiyanlar, sarahaten Ellah’ı ve O’nun bütün resûllerini inkâr etmeseler, dilleriyle Ellah ve resûllerini reddettiklerini söylemeseler bile; mezhepleri onlar için böyle bir küfrü iktizâ eder. Çünkü onlar, Hazret-i Muhammed (asm) ve diğer bazı peygamberleri inkâr etmekle, bütün peygamberleri inkâr etmiş sayılırlar ve peygamberleri inkâr etmekle de Ellah’ı inkâr etmiş sayılırlar. Zira sıfat-ı kudsiye ve bin bir ism-i İlâhi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, sıfat-ı kudsiyeye ve bin bir ism-i İlâhiye dayanır. Bir sıfat veya bir ism-i İlâhiyi inkâr etmek şirk olduğu gibi; o sıfat ve o ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir. Hem bir sıfat veya bir ism-i İlâhiyi inkâr etmek, bütün sıfat ve esma-i İlâhiyeyi inkâr etmek hükmünde olduğu gibi; bu sıfat veya ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlâhiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. O hâlde, Yahudi ve Hıristiyanların bir kısım peygamberlerin risaletini, bhusus Risalet-i Muhammediye (asm)’ı inkâr etmelerindeki asıl gâyeleri, Ellah’ı inkârdır. Ancak Ellah’ı inkâr ettiklerini doğrudan doğruya izhar etmiyorlar.

وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ **“Onlar, Ellah ve resûlleri arasını tefrîk etmek isterler.”** Yâni onlar, Hazret-i Muhammed (asm) ve diğer bazı peygamberlerin risâletini inkâr etmekle peygamberlerin arasını tefrîk etmek isterler. Îmân

ŞERH

inkâr ederler.” Yahûdî ve Hıristiyanlar, sarahaten Ellah’ı ve O’nun bütün resûllerini inkâr etmeseler, dilleriyle Ellah ve resûllerini reddettiklerini söylemeseler bile; mezhepleri onlar için böyle bir küfrü iktizâ eder. Çünkü onlar, Hazret-i Muhammed (asm) ve diğer bazı peygamberleri inkâr etmekle, bütün peygamberleri inkâr etmiş sayılırlar ve peygamberleri inkâr etmekle de Ellah’ı inkâr etmiş sayılırlar. Zira sıfat-ı kudsiye ve bin bir ism-i İlâhi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, sıfat-ı kudsiyeye ve bin bir ism-i İlâhiye dayanır. Bir sıfat veya bir ism-i İlâhiyi inkâr etmek şirk olduğu gibi; o sıfat ve o ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir. Hem bir sıfat veya bir ism-i İlâhiyi inkâr etmek, bütün sıfat ve esma-i İlâhiyeyi inkâr etmek hükmünde olduğu gibi; bu sıfat veya ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlâhiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. O hâlde, Yahudi ve Hıristiyanların bir kısım peygamberlerin risaletini, bhusus Risalet-i Muhammediye (asm)’ı inkâr etmelerindeki asıl gâyeleri, Ellah’ı inkârdır. Ancak Ellah’ı inkâr ettiklerini doğrudan doğruya izhar etmiyorlar.

وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ **“Onlar, Ellah ve resûlleri arasını tefrîk etmek isterler.”** Yâni onlar, Hazret-i Muhammed (asm) ve diğer bazı peygamberlerin risâletini inkâr etmekle peygamberlerin arasını tefrîk etmek isterler. Îmân

ŞERH

cihetinde peygamberlerin arasını tefrîk etmek ise, Ellah ile bütün peygamberlerin arasını tefrîk etmek sayılır. Ellah ile peygamberlerinin arasını tefrîk etmenin ma'nâsı ise; "Peygamberlere î mân etmeksizin Ellah'a î mân etmenin mümkün olacağı" gibi bâtl bir düşüncedir. Bu ise küfürdür. Zîrâ, ulûhiyyet, risâletsiz olamaz.

وَيَقُولُونَ نُوْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ **"Ve onlar derler ki: 'Biz ba'zı peygamberlere inanırız, ba'zılarını ise inkâr ederiz.'"** İşte, Ellah'ın ve bütün peygamberlerin düşmanı olan Yahûdî ve Hıristiyanlar böyle inanıyorlar. Yâni, Yahûdîler, Tevrât ve Mûsâ (as)'a î mân edip, İncîl ve İsâ (as) ile Kur'ân ve Hazret-i Muhammed (asm)'ı inkâr ediyorlar. Hıristiyanlara gelince, onlar da İncîl ve Hazret-i İsâ (as)'a î mân edip Kur'ân'ı ve Hazret-i Muhammed (asm)'ı inkâr ediyorlar.

Yahûdî ve Hıristiyanlar, bütün peygamberlerin dîni olan İslâm Dînini terk ederler; onun yerine Yahûdîlik ve Hıristiyanlık nâmları altında yeni birer dîn ihdâs ederler. Bütün peygamberler ümmetlerine "Hâtemü'l-Enbiyâ" olan Hazret-i Muhammed (asm)'ın risâletini haber verdikleri hâlde; Yahûdî ve Hıristiyanlar, Risâlet-i Muhammediyye (asm)'ı inkâr etmekle, hakikat-i hâlde bütün peygamberleri ve Ellah'ı inkâr etmişlerdir.

وَيُرِيدُونَ أَن يُتَّخَذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا **"Onlar î mân ile küfür, hak ile bâtl arasında bir yol bulmak istiyorlar."** Yâni, onlar, Tevrât ve İncîl'in aslını tahrîf ederek Yahûdîlik ve Hıristiyanlık

ŞERH

cihetinde peygamberlerin arasını tefrîk etmek ise, Ellah ile bütün peygamberlerin arasını tefrîk etmek sayılır. Ellah ile peygamberlerinin arasını tefrîk etmenin ma'nâsı ise; "Peygamberlere î mân etmeksizin Ellah'a î mân etmenin mümkün olacağı" gibi bâtl bir düşüncedir. Bu ise küfürdür. Zîrâ, ulûhiyyet, risâletsiz olamaz.

وَيَقُولُونَ نُوْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ **"Ve onlar derler ki: 'Biz ba'zı peygamberlere inanırız, ba'zılarını ise inkâr ederiz.'"** İşte, Ellah'ın ve bütün peygamberlerin düşmanı olan Yahûdî ve Hıristiyanlar böyle inanıyorlar. Yâni, Yahûdîler, Tevrât ve Mûsâ (as)'a î mân edip, İncîl ve İsâ (as) ile Kur'ân ve Hazret-i Muhammed (asm)'ı inkâr ediyorlar. Hıristiyanlara gelince, onlar da İncîl ve Hazret-i İsâ (as)'a î mân edip Kur'ân'ı ve Hazret-i Muhammed (asm)'ı inkâr ediyorlar.

Yahûdî ve Hıristiyanlar, bütün peygamberlerin dîni olan İslâm Dînini terk ederler; onun yerine Yahûdîlik ve Hıristiyanlık nâmları altında yeni birer dîn ihdâs ederler. Bütün peygamberler ümmetlerine "Hâtemü'l-Enbiyâ" olan Hazret-i Muhammed (asm)'ın risâletini haber verdikleri hâlde; Yahûdî ve Hıristiyanlar, Risâlet-i Muhammediyye (asm)'ı inkâr etmekle, hakikat-i hâlde bütün peygamberleri ve Ellah'ı inkâr etmişlerdir.

وَيُرِيدُونَ أَن يُتَّخَذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا **"Onlar î mân ile küfür, hak ile bâtl arasında bir yol bulmak istiyorlar."** Yâni, onlar, Tevrât ve İncîl'in aslını tahrîf ederek Yahûdîlik ve Hıristiyanlık

ŞERH

hepsine birden î mân etmeleri sebebiyle Ellah (cc),bu geçerli î mânlarının mukâbilinde onların mükâfatlarını ileride verecek, onları bu kâmil î mânlarının semerelerine mutlaka kavuşturacaktır. Ellahu Teâlâ'nın, böyle bir î mâna sâhib olan mü'minlere mükâfatlarını vermesi, rahmetinin muktezâsıdır.

Âyet-i kerîmenin **وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا** "*Ellahu Teâlâ çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir*" kısmı, böyle bir rahmeti müjdelemektedir. Yâni, mü'minlere hidâyeti bahşeden Ellahu Teâlâ, tarîk-ı haktan onları uzaklaştıran ve hasbe'l-beşeriyye onlardan sudûr eden günâhlarını mağfiret edici ve onlara enva-ı ni'metîni ihsân etmekle merhamet edicidir.¹

İkincisi: A'raf Suresi'nin 158. ayet-i kerimesidir.

[illegible]

[1] Nisa, 4:150-152.

ŞERH

hepsine birden î mân etmeleri sebebiyle Ellah (cc),bu geçerli î mânlarının mukâbilinde onların mükâfatlarını ileride verecek, onları bu kâmil î mânlarının semerelerine mutlaka kavuşturacaktır. Ellahu Teâlâ'nın, böyle bir î mâna sâhib olan mü'minlere mükâfatlarını vermesi, rahmetinin muktezâsıdır.

Âyet-i kerîmenin وَعَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا **“Ellahu Teâlâ çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir”** kısmı, böyle bir rahmeti müjdelemektedir. Yâni, mü'minlere hidâyeti bahşeden Ellahu Teâlâ, tarîk-ı haktan onları uzaklaştıran ve hasbe'l-beşeriyye onlardan sudûr eden günâhlarını mağfiret edici ve onlara enva-ı ni'metini ihsân etmekle merhamet edicidir.¹

İkincisi: A'raf Şuresi'nin 158. ayet-i kerimesidir.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَأَنْتُمْ أَهْلُ الْاٰلِ الْاٰثِرِ وَمَا بَالُكُمُ لَا تَهْتَدُونَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذَتِ الْأُمَّمُ الْقَدِيمَةُ وَالْجَاهِلِيَّةُ الْأُولَىٰ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ أَتَّخَذُوا ذُرًىٰ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا
getteki Örnekteki gibi onları bu kâmil î mânlarının semerelerine mutlaka kavuşturacaktır. Ellahu Teâlâ'nın, böyle bir î mâna sâhib olan mü'minlere mükâfatlarını vermesi, rahmetinin muktezâsıdır.

---

[1] Nisa, 4:150-152.

ŞERH

Am di Hittitlaver gödünün Ey dinstiği bir öyle sənallik ki, bəzən vətənlərə Ümumi edip, Rəşad sənə in Nəbədiyi Kü, m Rüşel
imən etmekte beraber ona tabi olan ki, müddetə eylesiz.

Risalet-i Dâimî, Risalet-i Muhammediyye (asr-ı hâşimî) mekûşüf-ü inkişâf-ı kâfirîn, kâfirîn-i kâfirîn, et-i keriminin sarahatiyle

Üçüncüsü: Al-i İmran Suresi'nin 81. ayet-i kerimesidir. Şöyle ki:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ بَيْنِ يَدَيْكُمْ أَنْ تَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَخَذَتْهُمُ الرَّسُولُ بَعْضُهُمْ أَيْدِيَهُمْ فَسَقَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَوَّلِ النَّبِيِّينَ فَهُمْ وَأُولَئِكَ عَدُنَا عَنْهُمْ إِذْ سَمِعُوا وَقُولَ لَوْ أَنَّا كُنْزٌ مُبْتَلًى فَوَجَدْنَاهُمْ عَدُوًّا لِبَيْتِنَا لَأَكِيدُنَا بِهِمُ الْعَذَابَ وَتَتَّبَعْنَاهُمْ وَلَو أَنَّ بَيْنَهُمْ عُتُقَدًا أَفَلَا يَعْلَمُونَ مَا هِيَ إِلَّا أُفْجَاءَةٌ مِنْ رَبِّكَ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

[1] A'râf, 7:158.

ŞERH

Am di Hittitlavyer gödünün Ey dinstigini öyle sesli okutubla. Önyer Nebiyları Ümmî edip, Rasûlsiz eñ Nebiylari Kümrüsiel imin etmekte beraber ona taat olun ki, müddete erishtiz.

Risalet-i Dâimî, Risalet-i Muhammediyye (asr-ı hâşimî) mekûşüf-ü inkaş-ı kâfiye, mekûş-ü kâfiye, et-i keriminin sarahatiyle

Üçüncüsü: Al-i İmran Suresi'nin 81. ayet-i kerîmesidir. Şöyle ki:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ بِذِكْرٍ كَرِيمٍ أَنْ تُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَتُعْصُوا أَمْرِيَ وَأَنْ تَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْتُكُمْ ذَلِكُمْ فَتُؤْتُواهُ لِلْيَتَامَىٰ وَالسَّائِلِينَ وَتُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَتُعْصُوا أَمْرِيَ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّكَ إِنَّا قَدِ افْعَلْنَا ذَلِكَ قَالَتْ لَهُمْ أَيْمُونُ فَعَقَبَهُمُ اللَّهُ بِقَتْلِهِمْ ثُمَّ أَخَذَ الْأَمْوَالَ وَالْأَنفُسَ وَثَمَارَ مَدْيَنَ وَجُودَ قَارُونَ وَطَرَاحَ دَاوُدَ وَأَنفُسَ الْفُجُورِ وَأَخَذَ الْأَمْوَالَ وَالْأَنفُسَ وَثَمَارَ مَدْيَنَ وَجُودَ قَارُونَ وَطَرَاحَ دَاوُدَ وَأَنفُسَ الْفُجُورِ وَأَخَذَ الْأَمْوَالَ وَالْأَنفُسَ وَثَمَارَ مَدْيَنَ وَجُودَ قَارُونَ وَطَرَاحَ دَاوُدَ وَأَنفُسَ الْفُجُورِ

[illegible]

[1] A'râf, 7:158.

ŞERH

Demek bin bir ism-i İlahi, bin bir def'a hem tevhidin, hem ahiretin, hem de risaletin delilidir. Çünkü; hiç bir isim yoktur ki; tevhid, haşir ve risaleti bildirmesin.

Cenab-ı Hakkın tekvini olarak Zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki olmadığı gibi; teklifi olarak da Zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki yoktur. Her bir fiil-i İlahi, Cenab-ı Hakkın sıfat-ı kudsiyesine ve bin bir ism-i İlahisine dayanmaktadır. İrsal-i Rusul (peygamberleri göndermesi) de Cenab-ı Hakkın bir fiili olduğundan, o da Cenab-ı Hakkın sıfat-ı kudsiyesine ve bin bir ismine dayanmaktadır. O halde her bir peygamberin gönderilmesi, sıfat-ı kudsiyeye ve bin bir ism-i İlahiye dayanmaktadır. Dolayısıyla kâinatta tekvini olarak tezahür eden bir sıfat veya bir ism-i İlahiyi inkâr etmek şirk olduğu gibi; teklifi olarak bir peygamberi veya bir ayeti veya bir hükm-ü İlahiyi veya mütevatir bir hadisi inkâr etmek de Nisa Suresinin 151. ayet-i kerimesinin sarahatiyle şirktir.

Hem bir sıfatı veya bir ism-i İlahiyi inkâr etmek bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek hükmünde olduğu gibi; bir peygamberi veya bir ayeti veya bir hükm-ü İlahiyi veya mütevatir bir hadisi inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi, belki bütün peygamberleri ve onlara inzal buyurulan vahy-i İlahiyi inkâr etmek hükmündedir.

Şimdi esma-i İlahiyenin risalet müessesesini nasıl iktiza ettiğini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl isbat ettiğini akli ve nakli delillerle izah edeceğiz:

ŞERH

Demek bin bir ism-i İlahi, bin bir def'a hem tevhidin, hem ahiretin, hem de risaletin delilidir. Çünkü; hiç bir isim yoktur ki; tevhid, haşir ve risaleti bildirmesin.

Cenab-ı Hakkın tekvini olarak Zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki olmadığı gibi; teklifi olarak da Zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki yoktur. Her bir fiil-i İlahi, Cenab-ı Hakkın sıfat-ı kudsiyesine ve bin bir ism-i İlahisine dayanmaktadır. İrsal-i Rusul (peygamberleri göndermesi) de Cenab-ı Hakkın bir fiili olduğundan, o da Cenab-ı Hakkın sıfat-ı kudsiyesine ve bin bir ismine dayanmaktadır. O halde her bir peygamberin gönderilmesi, sıfat-ı kudsiyeye ve bin bir ism-i İlahiye dayanmaktadır. Dolayısıyla kâinatta tekvini olarak tezahür eden bir sıfat veya bir ism-i İlahiyi inkâr etmek şirk olduğu gibi; teklifi olarak bir peygamberi veya bir ayeti veya bir hükm-ü İlahiyi veya mütevatir bir hadisi inkâr etmek de Nisa Suresinin 151. ayet-i kerimesinin sarahatiyle şirktir.

Hem bir sıfatı veya bir ism-i İlahiyi inkâr etmek bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek hükmünde olduğu gibi; bir peygamberi veya bir ayeti veya bir hükm-ü İlahiyi veya mütevatir bir hadisi inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi, belki bütün peygamberleri ve onlara inzal buyurulan vahy-i İlahiyi inkâr etmek hükmündedir.

Şimdi esma-i İlahiyenin risalet müessesesini nasıl iktiza ettiğini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl isbat ettiğini akli ve nakli delillerle izah edeceğiz:

METİN

Evet şöyle müzeyyen bir kâinatın, öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-i Ekrem, ıfık Şemse lüzumu derecesinde elzemdir.

ŞERH

kendi heva-i nefsinden bir Şey söylemez. Onun din namına söylediği ancak kendisine vahyolunandan başka bir Şey değildir.”¹ ayet-i kerimesinin sarahatiyle; Padişahın emriyle hareket eder, O’nun ahkamını insanlara tebliğ eder. Haşa! Kendi heva-i nefsinden bir Şeyler söylemez.

Müellif (r.a) bu konuda Şöyle buyurmaktadır:

*“Hem maden-i kemalât ve muallim-i ahlâk-ı âliye olan o dellâl-ı vahdaniyet ve saadet, kendi kendine söylemiyor; belki söylettiriliyor. Evet Hâlık-ı Kâinat tarafından söylettiriliyor. Üstad-ı Ezelisinden ders alır, sonra ders verir. Çünkü sâbık işaretlerde kısmen beyan edilen binler delail-i nübüvvetle; Hâlık-ı Kâinat bütün o mu’cizatı onun elinde halketmekle gösterdi ki; o, onun hesabına konuşuyor, onun kelâmını tebliğ ediyor. Hem ona gelen Kur'an ise içinde, dışında kırk vech-i i’caz ile gösterir ki, o Cenab-ı Hakk’ın tercümanıdır. Hem o kendi zâtında bütün ihlasıyla ve takvasıyla ve ciddiyetiyle ve emanetiyle ve sair bütün ahval ü etvâryla gösterir ki; o kendi namına, kendi fikriyle demiyor.. belki Hâlıkı namına konuşuyor.”*²

(Evet, Şöyle müzeyyen bir kâinatın,³ öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-i Ekrem, ıfık Şemse lüzumu derecesinde

---

[1] Necm 3-4

[2] Mektubat 192

[3] Saffât, 37:6, Hicr, 15:16, Nahl, 16:8, Fussilet, 41:12, Mülk, 67:5.

METİN

Evet şöyle müzeyyen bir kâinatın, öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-i Ekrem, ıfık şemse lüzumu derecesinde elzemdir.

ŞERH

kendi heva-i nefsinden bir şey söylemez. Onun din namına söylediği ancak kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir.”¹ ayet-i kerimesinin sarahatiyle; Padişahın emriyle hareket eder, O'nun ahkâmını insanlara tebliğ eder. Haşa! Kendi heva-i nefsinden bir şeyler söylemez.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyurmaktadır:

*“Hem maden-i kemalât ve muallim-i ahlâk-ı âliye olan o dellâl-ı vahdaniyet ve saadet, kendi kendine söylemiyor; belki söylettiriliyor. Evet Hâlık-ı Kâinat tarafından söylettiriliyor. Üstad-ı Ezelisinden ders alır, sonra ders verir. Çünkü sâbık işaretlerde kısmen beyan edilen binler delail-i nübüvvetle; Hâlık-ı Kâinat bütün o mu'cizatı onun elinde halketmekle gösterdi ki; o, onun hesabına konuşuyor, onun kelâmını tebliğ ediyor. Hem ona gelen Kur'an ise içinde, dışında kırk vech-i i'caz ile gösterir ki, o Cenab-ı Hakk'ın tercümanıdır. Hem o kendi zâtında bütün ihlasıyla ve takvasıyla ve ciddiyetiyle ve emanetiyle ve sair bütün ahval ü etvarıyla gösterir ki; o kendi namına, kendi fikriyle demiyor.. belki Hâlıkı namına konuşuyor.”*²

(Evet, şöyle müzeyyen bir kâinatın,³ öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-i Ekrem, ıfık şemse lüzumu derecesinde

---

[1] Necm 3-4

[2] Mektubat 192

[3] Saffât, 37:6, Hicr, 15:16, Nahl, 16:8, Fussilet, 41:12, Mülk, 67:5.

ŞERH

söz konusu olamaz. Risalet vazifesini en mükemmel bir surette ifa eden ve risalet vazifesini asaleten yürütüp hakiki muhatab-ı İlahi ünvanını alan Hazret-i Muhammed (asm)'dır.

Öyle ise **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** cümlesi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** cümlesini iktiza ve istilzam eder. O halde **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** cümlesini kalb ile tasdik, dil ile ikrar etmeyen, Ellah'a da iman etmiş sayılmaz, dolayısıyla ehl-i necat olamaz. Müellif (r.a), eserlerinin değişik yerlerinde **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** cümlesi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** cümlesini iktiza ve istilzam ettiğini tafsilatıyla izah etmiştir. Nümune olarak bazı ifadelerini naklediyoruz:

"Arkadaş! Ulûhiyet, risalet, âhiret, kâinat arasında hakikatta telazum vardır. Yani, bunlardan birisinin vücud ve sübutu, ötekisinin de vücud ve sübutunu istilzam eder. Birisine iman, ötekisine de imanı îcabettirir.

*Vekeza ziyasız güneşin vücudu mümkün olmadığı gibi, ulûhiyet de tezahürsüz olamaz. Tezahürü ise, irsal-i rusûl ile olur."*¹

*"Kelime-i şehadetin iki kelâmı birbirinden ayrılmaz, birbirini isbat eder, birbirini tazammun eder, birbirisiz olmaz. Madem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm Hâtem-ül Enbiya'dır, bütün enbiyanın vârisidir; elbette bütün vusul yollarının başındadır. Onun cadde-i kübrasından hariç, hakikat ve necat yolu olamaz."*²

"Kelime-i Şehadetin Bürhanı İçindedir:

---

[1] Mesnevi-i Nuriye s.36-37

[2] Mektubat 26.Mektub, 4.Mebhas, 5.Mesele, s.335

ŞERH

söz konusu olamaz. Risalet vazifesini en mükemmel bir surette ifa eden ve risalet vazifesini asaleten yürütüp hakiki muhatab-ı İlahi ünvanını alan Hazret-i Muhammed (asm)'dır.

Öyle ise $\text{لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ}$ cümlesi, $\text{مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ}$ cümlesini iktiza ve istilzam eder. O halde $\text{مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ}$ cümlesini kalb ile tasdik, dil ile ikrar etmeyen, Ellah'a da iman etmiş sayılmaz, dolayısıyla ehl-i necat olamaz. Müellif (r.a), eserlerinin değişik yerlerinde $\text{لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ}$ cümlesi, $\text{مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ}$ cümlesini iktiza ve istilzam ettiğini tafsilatıyla izah etmiştir. Nümune olarak bazı ifadelerini naklediyoruz:

"Arkadaş! Ulûhiyet, risalet, âhiret, kâinat arasında hakikatta telazum vardır. Yani, bunlardan birisinin vücud ve sübutu, ötekisinin de vücud ve sübutunu istilzam eder. Birisine iman, ötekisine de imanı îcabettirir.

*Vekeza ziyasız güneşin vücudu mümkün olmadığı gibi, ulûhiyet de tezahürsüz olamaz. Tezahürü ise, irsal-i rusûl ile olur."*¹

*"Kelime-i şehadetin iki kelâmı birbirinden ayrılmaz, birbirini isbat eder, birbirini tazammun eder, birbirisiz olmaz. Madem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm Hâtem-ül Enbiya'dır, bütün enbiyanın vârisidir; elbette bütün vusul yollarının başındadır. Onun cadde-i kübrasından hariç, hakikat ve necat yolu olamaz."*²

"Kelime-i Şehadetin Bürhanı İçindedir:

---

[1] Mesnevi-i Nuriye s.36-37

[2] Mektubat 26.Mektub, 4.Mebhas, 5.Mesele, s.335

ŞERH

*sadıktır ve birbirini tezkiye eder. Evet, ulûhiyet nübüvvete bürhan-ı limmîdir. Muhammed Aleyhisselâm, Sâni'-i Zülcelal'e zâtıyla ve lisanıyla bürhan-ı innîdir...*¹

Bazıları diyorlar ki: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi kafidir. Bir kimse مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ demeşe bile kurtulur. Haşa! Böyle bir inanç, asla medar-ı necat olamaz. Zira لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesi de لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ sız olamaz. Bu iki cümle arasında telazüm vardır. Yani her iki cümle, birbirini iktiza ve istilzam ederler. Demek ulûhiyet ve mabudiyet sıfatları, Risalet-i Muhammediyeyi (asm) iktiza eder.

Hem hiçbir sıfat-ı ilahî مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ise, hiçbir sıfat-ı ilahisiz olamaz. Yani bütün esma ve sıfat-ı İlahiye, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesini iktiza eder. Zira tevhidi bütün meratibiyle en mükemmel bir surette ders veren Muhammed-i Arabi (asm)'dır.

Demek tevhidin iki kelimesi, asla biri birisiz olamaz. İşte bu **"İkinci İşaret"** te esma ve sıfat-ı İlahiyenin, risalet müessesesini, bahusus مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesini iktiza ettiği izah edilmektedir.

---

[1] Muhakemat, s.116

ŞERH

*sadıktır ve birbirini tezkiye eder. Evet, ulûhiyet nübüvvete bürhan-ı limmîdir. Muhammed Aleyhisselâm, Sâni'-i Zülcelal'e zâtıyla ve lisanıyla bürhan-ı innîdir...*¹

Bazıları diyorlar ki: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi kafidir. Bir kimse مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ demeşe bile kurtulur. Haşa! Böyle bir inanç, asla medar-ı necat olamaz. Zira لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesi de لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ sız olamaz. Bu iki cümle arasında telazüm vardır. Yani her iki cümle, birbirini iktiza ve istilzam ederler. Demek ulûhiyet ve mabudiyet sıfatları, Risalet-i Muhammediyeyi (asm) iktiza eder.

Hem hiçbir sıfat-ı ilahi مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ise, hiçbir sıfat-ı ilahisiz olamaz. Yani bütün esma ve sıfat-ı İlahiye, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesini iktiza eder. Zira tevhidi bütün meratibiyle en mükemmel bir surette ders veren Muhammed-i Arabi (asm)'dır.

Demek tevhidin iki kelimesi, asla biri birisiz olamaz. İşte bu **"İkinci İşaret"** te esma ve sıfat-ı İlahiyenin, risalet müessesesini, bahusus مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesini iktiza ettiği izah edilmektedir.

---

[1] Muhakemat, s.116

ŞERH

Şimdi mabudiyet manasında olan uluhiyet sıfatının izahına geçiyoruz:

Ellah, Vacibu'l-Vücut olan Ma'bud demektir. Ellah ismi, bin bir ism-i İlahiyi tazammun eden alem-i Zat-ı İlahi'dir. Alem olmakla beraber, en başta ulûhiyet sıfatını tazammun eder. Ulûhiyet ise, mümkünatın cümlesinin, zerreden arşa, arştan zerreye, ezelden ebede, ebedden ezele kadar her şeyin O'nun mabudiyetine karşı kul ve köle olmasıdır. Evet güneş, ay, hava, su, toprak kısaca bütün mevcudat O'nun abdi ve kölesidir.

Ulûhiyet sıfatı risaletsiz olamaz. Zira ulûhiyet sıfatının tezahürü, ancak peygamberler vasıtasıyla mümkündür. Bunun için Hazret-i Nuh, Hazret-i Hud, Hazret-i Salih, Hazret-i Şuayb gibi bütün peygamberler, nev-i beşeri bir tek ilahın varlığına ve birliğine davet etmişler, yalnız O'na kul olmaya çağırmışlar, ulûhiyet ve ma'budiyet sıfatlarında Ellah'ın şeriki olmadığını cin ve inse ilan etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim, pek çok ayet-i kerimesinde peygamberlerin bu ortak davetini şöyle beyan buyurmaktadır:

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ **“(Ey kavmim!) Yalnız (Ellah'a ibadet edin, sadece O'na kul olun.) Çünkü (sizin için Ondan başka bir ilâh yoktur.) Ulûhiyet ve mabudiyet sıfatları, O'na hastır. Ondan başka ibâdete lâyık hiçbir varlık tasavvur edilemez.”**¹

---

[1] A'raf 59, 65, 73, 85; Hud 50, 61, 84; Mü'minun 23, 32

ŞERH

Şimdi mabudiyet manasında olan uluhiyet sıfatının izahına geçiyoruz:

Ellah, Vacibu'l-Vücut olan Ma'bud demektir. Ellah ismi, bin bir ism-i İlahiyi tazammun eden alem-i Zat-ı İlahi'dir. Alem olmakla beraber, en başta ulûhiyet sıfatını tazammun eder. Ulûhiyet ise, mümkünatın cümlesinin, zerreden arşa, arştan zerreye, ezelden ebede, ebedden ezele kadar her şeyin O'nun mabudiyetine karşı kul ve köle olmasıdır. Evet güneş, ay, hava, su, toprak kısaca bütün mevcudat O'nun abdi ve kölesidir.

Ulûhiyet sıfatı risaletsiz olamaz. Zira ulûhiyet sıfatının tezahürü, ancak peygamberler vasıtasıyla mümkündür. Bunun için Hazret-i Nuh, Hazret-i Hud, Hazret-i Salih, Hazret-i Şuayb gibi bütün peygamberler, nev-i beşeri bir tek ilahın varlığına ve birliğine davet etmişler, yalnız O'na kul olmaya çağırmışlar, ulûhiyet ve ma'budiyet sıfatlarında Ellah'ın şeriki olmadığını cin ve inse ilan etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim, pek çok ayet-i kerimesinde peygamberlerin bu ortak davetini şöyle beyan buyurmaktadır:

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ **“(Ey kavmim!) Yalnız (Ellah'a ibadet edin, sadece O'na kul olun.) Çünkü (sizin için Ondan başka bir ilâh yoktur.) Ulûhiyet ve mabudiyet sıfatları, O'na hastır. Ondan başka ibâdete lâyık hiçbir varlık tasavvur edilemez.”**¹

---

[1] A'raf 59, 65, 73, 85; Hud 50, 61, 84; Mü'minun 23, 32

ŞERH

kurtarıp, bir tek Mabud'a kul olmaya davet etmek için gönderilmişlerdir. Nemrud ve Firavun gibi rububiyet ve ulûhiyet davasında bulunanların batıl davalarını ibtal etmişlerdir. Hem peygamberler, insanların kendi heva-i nefislerini kendilerine ilah edinmelerini de nehyetmişlerdir.

Şimdi ulûhiyet ve mabudiyet sıfatlarının tekvini olarak kâinatta nasıl tezahür ettiğini izah edeceğiz, sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Her bir sıfatın kâinatta fiil suretinde bir tecellisi olduğu gibi; ulûhiyet ve mabudiyet sıfatlarının da fiil suretinde bir tecellisi vardır. Şöyle ki; ulûhiyet ve mabudiyet sıfatlarına haiz bir Zat-ı Gaybi var ki; O Zat, kâinatta her şeye bir kanun koymuş, herkes o kanuna boyun eğip itaat eder. Demek ulûhiyet, ma'budiyet manasında olup her şeyi emrine musahhar edip kanunlarına itaat ettirmekle onlara bir nevi ibadet ettirmektir. Gelecek ayet-i kerimeler, bütün mevcudatın O Mabud-u Bilhak'ka boyun eğip itaat ettiğini şöyle beyan buyurmaktadır:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan bütün mevcudat, lisan-ı hal ve lisan-ı kal ile O'nu tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur."¹

---

[1] İsra,17: 44

ŞERH

kurtarıp, bir tek Mabud'a kul olmaya davet etmek için gönderilmişlerdir. Nemrud ve Firavun gibi rububiyet ve ulûhiyet davasında bulunanların batıl davalarını ibtal etmişlerdir. Hem peygamberler, insanların kendi heva-i nefislerini kendilerine ilah edinmelerini de nehyetmişlerdir.

Şimdi ulûhiyet ve mabudiyet sıfatlarının tekvini olarak kâinatta nasıl tezahür ettiğini izah edeceğiz, sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Her bir sıfatın kâinatta fiil suretinde bir tecellisi olduğu gibi; ulûhiyet ve mabudiyet sıfatlarının da fiil suretinde bir tecellisi vardır. Şöyle ki; ulûhiyet ve mabudiyet sıfatlarına haiz bir Zat-ı Gaybi var ki; O Zat, kâinatta her şeye bir kanun koymuş, herkes o kanuna boyun eğip itaat eder. Demek ulûhiyet, ma'budiyet manasında olup her şeyi emrine musahhar edip kanunlarına itaat ettirmekle onlara bir nevi ibadet ettirmektir. Gelecek ayet-i kerimeler, bütün mevcudatın O Mabud-u Bilhak'ka boyun eğip itaat ettiğini şöyle beyan buyurmaktadır:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan bütün mevcudat, lisan-ı hal ve lisan-ı kal ile O'nu tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur."¹

---

[1] İsra,17:44

ŞERH

kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, vücudda meşhergâh-ı san'atuma geliniz." dedi. Onlar da: "Biz kemal-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi senin kuvvetinle göreceğiz."¹ ayetinin sırrınca küre-i arz da; Rabbu'l-Âleminin ulûhiyet sıfatından gelen emriyle top güllesinden yetmiş def'a daha hızlı hareket etmek suretiyle cezbeye kapılmış, aldığı emri yerine getirmenin şevki ile bir Mevlevî gibi semaa kalkmış, kendi ekseni etrafında dönmekle gece-gündüzün teşekkülüne, güneşin etrafında dönmekle de mevsimlerin vücuduna ve bunun neticesi olarak pek çok mevcudatın yaratılmasına ve onların ihtiyaçlarının karşılanmasına sebep olmaktadır. Küre-i arz, izn-i İlâhi ile yaptığı bu vazifesini bir an bile aksatmamaktadır. Mevlana Celaleddin-i Rumi, küre-i arzın, camid ve cansız olmakla beraber, Ellah'tan gelen itaat emrini dinleyip cezbeye kapılarak kendi eksenini etrafında ve güneşin etrafında döndüğünü müşahade etmiş, O da bu sırdan dolayı Kur'an'dan gelen حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ رَبِّكَ وَعَظِيدُ ayet-i kerimesinin cezbesine kapılarak "Ellah Ellah" deyip dönmeye başlamıştır.

Demek şu kâinat perdesi arkasında bir Ma'bud-u Mutlak vardır ki; şu koca kâinatı kendisine bir mescid, bütün mevcudat-ı âlemi de kendisine sacid eylemiştir. Müellif (r.a) şöyle buyuruyor:

"Sani-i Hakîm, âlem-i ekberi öyle bedî' bir surette halk edip âyât-ı kibriyâsını üstünde nakşetmiş ki; kâinatı bir mescid-i kebir şekline döndürmüş ve insanı dahi öyle bir tarzda îcad edip, ona

---

[1] Fussilet,41:11; Sözler, 25. Söz, 2.Şu'le, 3.Nür,s.430.

ŞERH

kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, vücudda meşhergâh-ı san'atuma geliniz." dedi. Onlar da: "Biz kemal-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi senin kuvvetinle göreceğiz."¹ ayetinin sırrınca küre-i arz da; Rabbu'l-Âleminin ulûhiyet sıfatından gelen emriyle top güllesinden yetmiş def'a daha hızlı hareket etmek suretiyle cezbeye kapılmış, aldığı emri yerine getirmenin şevki ile bir Mevlevî gibi semaa kalkmış, kendi ekseni etrafında dönmekle gece-gündüzün teşekkülüne, güneşin etrafında dönmekle de mevsimlerin vücuduna ve bunun neticesi olarak pek çok mevcudatın yaratılmasına ve onların ihtiyaçlarının karşılanmasına sebep olmaktadır. Küre-i arz, izn-i İlahi ile yaptığı bu vazifesini bir an bile aksatmamaktadır. Mevlana Celaleddin-i Rumi, küre-i arzın, camid ve cansız olmakla beraber, Ellah'tan gelen itaat emrini dinleyip cezbeye kapılarak kendi eksenini etrafında ve güneşin etrafında döndüğünü müşahade etmiş, O da bu sırdan dolayı Kur'an'dan gelen حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ رَبِّكَ وَعَظِيدُ ayet-i kerimesinin cezbesine kapılarak "Ellah Ellah" deyip dönmeye başlamıştır.

Demek şu kâinat perdesi arkasında bir Ma'bud-u Mutlak vardır ki; şu koca kâinatı kendisine bir mescid, bütün mevcudat-ı âlemi de kendisine sacid eylemiştir. Müellif (r.a) şöyle buyuruyor:

"Sani-i Hakîm, âlem-i ekberi öyle bedî' bir surette halk edip âyât-ı kibriyâsını üstünde nakşetmiş ki; kâinatı bir mescid-i kebir şekline döndürmüş ve insanı dahi öyle bir tarzda îcad edip, ona

---

[1] Fussilet,41:11; Sözler, 25. Söz, 2.Şu'le, 3.Nür,s.430.

ŞERH

akıl vererek, onunla o mu'cizat-ı san'atına ve o bedi' kudretine karşı secde-i hayret ettirerek, ona âyât-ı kibriyâyı okutturup, kemerbeste-i ubûdiyet ettirerek, o mescid-i kebirde bir abd-i sâcid fıtratında yaratmıştır. Hiç mümkün müdür ki: Şu mescid-i kebirin içindeki sâcidlerin, âbidlerin mabud-u hakikîleri; o Sâni'-i Vâhid-i Ehad'den başkası olabilsin?"¹

"Bak kâinattaki bütün mevcudata; zîhayat olsun, camid olsun, kemal-i itaat ve intizam ile vazife suretinde ubudiyetleri var. Bir kısmı şuursuz, hissiz oldukları halde, gayet şuurkârane, intizamperverane ve ubudiyetkârane vazife görüyorlar. Demek bir Mabud-u Bilhak ve bir Âmir-i Mutlak vardır ki, bunları ibadete sevkedip istihdam ediyor."²

Kainat mescid-i kebirinde, bütün mevcudat O Ma'bud-u Bilhakka ibadet ettiği gibi, nev-i beşer de o mescidde yalnız O'na ibadet etmelidir. Zira gelecek ayet-i kerime nev-i beşere bunu emretmektedir:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

"(Ve) bana vahyolundu ki: (şüphe yok ki mescitler) Hak Teâlâ'ya ibâdet ve itaatte bulunulacak, kulluk secdesine kapanılacak herhangi bir mabet, herhangi bir mevki (yalnız Ellah içindir.) Orada Cenab-ı Hak'tan başkasına ibâdetle, kulluk secdesinde bulunulamaz. (Artık Ellah ile beraber hiç bir kimseye ibâdetle bulunmayun.)"³

[1] Mektubat, 20.Mektub, 2.Makam, 4.Kelime, s.232.

[2] Mektubat, 29.Mektub, 1.Kısım, 6.Nükte, s.395.

[3] Cın,72:18.

ŞERH

akıl vererek, onunla o mu'cizat-ı san'atına ve o bedi' kudretine karşı secde-i hayret ettirerek, ona âyât-ı kibriyâyı okutturup, kemerbeste-i ubûdiyet ettirerek, o mescid-i kebirde bir abd-i sâcid fîratında yaratmıştır. Hiç mümkün müdür ki: Şu mescid-i kebirin içindeki sâcidlerin, âbidlerin mabud-u hakikîleri; o Sâni'-i Vâhid-i Ehad'den başkası olabilsin?"¹

"Bak kâinattaki bütün mevcudata; zîhayat olsun, camid olsun, kemal-i itaat ve intizam ile vazife suretinde ubudiyetleri var. Bir kısmı şuursuz, hissiz oldukları halde, gayet şuurkârane, intizamperverane ve ubudiyetkârane vazife görüyorlar. Demek bir Mabud-u Bilhak ve bir Âmir-i Mutlak vardır ki, bunları ibadete sevkedip istihdam ediyor."²

Kainat mescid-i kebirinde, bütün mevcudat O Ma'bud-u Bilhakka ibadet ettiği gibi, nev-i beşer de o mescidde yalnız O'na ibadet etmelidir. Zira gelecek ayet-i kerime nev-i beşere bunu emretmektedir:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

"(Ve) bana vahyolundu ki: (şüphe yok ki mescitler) Hak Teâlâ'ya ibâdet ve itaatte bulunulacak, kulluk secdesine kapanılacak herhangi bir mabet, herhangi bir mevki (yalnız Ellah içindir.) Orada Cenab-ı Hak'tan başkasına ibâdet, kulluk secdesinde bulunulamaz. (Artık Ellah ile beraber hiç bir kimseye ibâdetle bulunmayun.)"³

[1] Mektubat, 20.Mektub, 2.Makam, 4.Kelime, s.232.

[2] Mektubat, 29.Mektub, 1.Kısım, 6.Nükte, s.395.

[3] Cîn,72:18.

ŞERH

"Ey insanlar! Sizi ve sizden evvelkileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki, takva mertebesine vâsıl olasınız. Ve yine Rabbinize ibadet ediniz ki; Arz'ı size döşek, semayı binanıza dam yapmış ve semadan suları indirmiş ki, sizlere rızık olmak üzere yerden meyve ve sâir gıdaları çıkartsın. Öyle ise, Ellah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki, Ellah'tan başka mabud ve hâlûkunuz yoktur."¹

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Cinleri ve insanları, ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım. Onların vazifeleri, Halûk-ı kâinatın varlığını ve birliğini tasdik etmek, O Mabud-u Bilhakka kullukta bulunmaktır."**² ayet-i kerimeleriyle bütün insanların ubudiyetle mükellef olduklarını bildirmiş ve bilfiil ubudiyetle bunu talim buyurmuştur.

Demek insanın bu dünyaya gönderilmesinin hikmeti ve gayesi; Hâlûk-ı Kâinat'ı tanımak ve O'na iman edip ibadet etmektir. İnsan bu maksad için bu dünyaya gönderilmiştir.

İnsan, dünyaya geldiğinde sinn-i teklif olan on beş yaşına kadar serbest bırakılmıştır.³ Çünkü âlemde ne olup bittiğini tam anlayamaz. On beş yaşına geldiğinde ise, o insandan **"bu âlem ve insan nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor?"** suallerine cevap bulması istenmiş, iman ve ubudiyetle mükellef kılınmıştır.

---

[1] Bakara,2 :21-22.

[2] Zariyat,51 :56.

[3] Fatır,35 :37.

ŞERH

"Ey insanlar! Sizi ve sizden evvelkileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki, takva mertebesine vâsıl olasınız. Ve yine Rabbinize ibadet ediniz ki; Arz'ı size döşek, semayı binanıza dam yapmış ve semadan suları indirmiş ki, sizlere rızık olmak üzere yerden meyve ve sâir gıdaları çıkartsın. Öyle ise, Ellah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki, Ellah'tan başka mabud ve hâlûkunuz yoktur."¹

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Cinleri ve insanları, ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım. Onların vazifeleri, Halûk-ı kâinatın varlığını ve birliğini tasdik etmek, O Mabud-u Bilhakka kullukta bulunmaktır."**² ayet-i kerimeleriyle bütün insanların ubudiyetle mükellef olduklarını bildirmiş ve bilfiil ubudiyetle bunu talim buyurmuştur.

Demek insanın bu dünyaya gönderilmesinin hikmeti ve gayesi; Hâlûk-ı Kâinat'ı tanımak ve O'na iman edip ibadet etmektir. İnsan bu maksad için bu dünyaya gönderilmiştir.

İnsan, dünyaya geldiğinde sinn-i teklif olan on beş yaşına kadar serbest bırakılmıştır.³ Çünkü âlemde ne olup bittiğini tam anlayamaz. On beş yaşına geldiğinde ise, o insandan **"bu âlem ve insan nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor?"** suallerine cevap bulması istenmiş, iman ve ubudiyetle mükellef kılınmıştır.

---

[1] Bakara,2 :21-22.

[2] Zariyat,51 :56.

[3] Fatır,35 :37.

ŞERH

Ta ki tekvini ibadetle meşgul olan mevcudata, hakiki bir kardeş olsun. Zira gece ve gündüz, Ellah'a itaat eder. Küre-i arz, yedi kat gök ve içindekiler, kısaca âlemde her şey secdededir. O Mabud-u Bilhak, kış mevsiminde bir taifeyi gönderir, onlara kendilerine mahsus bir tesbihi, bir namazı, bir ubudiyeti emreder. Yaz mevsiminde ise ayrı bir taifeyi ubudiyet vazifesi için gönderir. Elbette mevcudat-ı alemin tekvin suretindeki bu ubudiyetini, nev-i beşer tek başına anlayamaz. Öyle ise onların bu ubudiyetlerini nev-i beşere tarif edecek ve onları teklifi kanunlarla mükellef tutup ibadete sevkedecek, böylece kâinattaki mevcudata kardeş, belki zabıt ilan edecek peygamberlere ihtiyaç vardır. Bu vazifeyi ise, en mükemmel bir tarzda ifa eden Resul-i Ekrem (asm)'dır.

Müellif (r.a) şöyle buyuruyor:

*"Evet nev'-i beşerin her taifesi birer nevi ibadet ile fitrî gibi meşgul olması ve sair zîhayatın, belki cemadatın dahi fitrî hizmetleri birer nevi ibadet hükmünde bulunması ve kâinatta maddî ve manevî bütün nimetlerin ve ihsanların herbiri, bir mabudiyet tarafından, hamd ve ibadeti yaptıran perestişe ve şükre birer vesile olmaları ve vahy ve ilhamlar gibi bütün tereşşuhat-ı gaybiye ve tezahürat-ı maneviyenin birtak İlahın mabudiyetini ilân etmeleri; elbette ve bedahetle bir ulûhiyet-i mutlakânın tahakkukunu ve hükümferma olduğunu isbat ederler."*¹

Evet kâinatta bir ulûhiyet ve mabudiyet hakikati görünüyor ve bu hakikat, bütün alemleri ihata etmiştir. Zira,

---

[1] Şualar, 7.Şua, 2.Makam, 2.Bab, 1.Hakikat, s.150.

ŞERH

Ta ki tekvini ibadetle meşgul olan mevcudata, hakiki bir kardeş olsun. Zira gece ve gündüz, Ellah'a itaat eder. Küre-i arz, yedi kat gök ve içindekiler, kısaca âlemde her şey secdededir. O Mabud-u Bilhak, kış mevsiminde bir taifeyi gönderir, onlara kendilerine mahsus bir tesbihi, bir namazı, bir ubudiyeti emreder. Yaz mevsiminde ise ayrı bir taifeyi ubudiyet vazifesi için gönderir. Elbette mevcudat-ı alemin tekvin suretindeki bu ubudiyetini, nev-i beşer tek başına anlayamaz. Öyle ise onların bu ubudiyetlerini nev-i beşere tarif edecek ve onları teklifi kanunlarla mükellef tutup ibadete sevkedecek, böylece kâinattaki mevcudata kardeş, belki zabıt ilan edecek peygamberlere ihtiyaç vardır. Bu vazifeyi ise, en mükemmel bir tarzda ifa eden Resul-i Ekrem (asm)'dır.

Müellif (r.a) şöyle buyuruyor:

*"Evet nev'-i beşerin her taifesi birer nevi ibadet ile fitrî gibi meşgul olması ve sair zîhayatın, belki cemadatın dahi fitrî hizmetleri birer nevi ibadet hükmünde bulunması ve kâinatta maddî ve manevî bütün nimetlerin ve ihsanların herbiri, bir mabudiyet tarafından, hamd ve ibadeti yaptıran perestişe ve şükre birer vesile olmaları ve vahy ve ilhamlar gibi bütün tereşşuhat-ı gaybiye ve tezahürat-ı maneviyenin birtak İlahın mabudiyetini ilân etmeleri; elbette ve bedahetle bir ulûhiyet-i mutlakânın tahakkukunu ve hükümferma olduğunu isbat ederler."*¹

Evet kâinatta bir ulûhiyet ve mabudiyet hakikati görünüyor ve bu hakikat, bütün alemleri ihata etmiştir. Zira,

---

[1] Şualar, 7.Şua, 2.Makam, 2.Bab, 1.Hakikat, s.150.

ŞERH

Öyle ise; يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ **“Ey İnsanlar! Siz de diğer mevcudat gibi Rabbinize ibadet edin, kâinattaki mevcudata kardeş olun, Rabbinize isyan etmeyin.”**¹

Evet, mevcudat-ı âlemin her birinin emir tahtında hareket etmesi, vazifesine mutlak surette riayet etmesi, “ulûhiyet” ve “mabudiyet” sıfatlarının varlığına delalet eder. Uluhiyet ve mabudiyet sıfatları ise, İlah ve Ma’bud isimleriyle müsemma bir Zat-ı Akdes’in vücub-u vücud ve vahdetine şehadet eder. İşte insan bu dünyaya O İlah ve Mabud’u bulmak ve sair mevcudat gibi O’na ibadet ve itaat etmek için gelmiştir. İbadet ise hukukullah ve hukuku’l-ibadî bihakkın ifa etmektir. Yani ahkam-ı İlahiyeyi hayatın bütün safhalarında hakim kılmaktır. Demek ibadet tabirinden, sadece şahsi ibadetler anlaşılmamalıdır. Belki ibadet, şahsî, ailevî, içtimaî, idarî, iktisadî, hukukî gibi pek çok alanlarda, kısaca hayatın her safhasında, Ellah’ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından sakınmaktır. İlmi, ameli ve edebi sahalarda ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik etmektir. İşte peygamberler bu vazife ile tavzif edilmişlerdir.

Evet Peygamberler, yeryüzünde iki hukuku birden te’sis etmek için irsal olunmuşlardır: Biri hukukullah, diğeri de hukuku’l-ibaddır. Yani peygamberler, sadece köşede bayırda namaz kılmak için gönderilmemiştir. Belki hukukullah

---

[1] Bakara,2:21.

ŞERH

Öyle ise; يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ **“Ey İnsanlar! Siz de diğer mevcudat gibi Rabbinize ibadet edin, kâinattaki mevcudata kardeş olun, Rabbinize isyan etmeyin.”**¹

Evet, mevcudat-ı âlemin her birinin emir tahtında hareket etmesi, vazifesine mutlak surette riayet etmesi, “ulûhiyet” ve “mabudiyet” sıfatlarının varlığına delalet eder. Uluhiyet ve mabudiyet sıfatları ise, İlah ve Ma’bud isimleriyle müsemma bir Zat-ı Akdes’in vücub-u vücud ve vahdetine şehadet eder. İşte insan bu dünyaya O İlah ve Mabud’u bulmak ve sair mevcudat gibi O’na ibadet ve itaat etmek için gelmiştir. İbadet ise hukukullah ve hukuku’l-ibadî bihakkın ifa etmektir. Yani ahkam-ı İlahiyeyi hayatın bütün safhalarında hakim kılmaktır. Demek ibadet tabirinden, sadece şahsi ibadetler anlaşılmamalıdır. Belki ibadet, şahsî, ailevî, içtimaî, idarî, iktisadî, hukukî gibi pek çok alanlarda, kısaca hayatın her safhasında, Ellah’ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından sakınmaktır. İlmi, ameli ve edebi sahalarda ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik etmektir. İşte peygamberler bu vazife ile tavzif edilmişlerdir.

Evet Peygamberler, yeryüzünde iki hukuku birden te’sis etmek için irsal olunmuşlardır: Biri hukukullah, diğeri de hukuku’l-ibaddır. Yani peygamberler, sadece köşede bayırda namaz kılmak için gönderilmemiştir. Belki hukukullah

---

[1] Bakara,2:21.

ŞERH

Keza, bütün cin ve inse meb'us olan Ahirzaman Peygamberi Hazret-i Muhammed (asm) da gelecek ayet-i kerimenin sarahatiyle insanlar arasında ayn-ı hak ve adalet olan ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik etmekle mükellef tutulmuştur. Şöyle ki:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

“Resulüm! (Şüphesiz biz sana kitabı) Kur'an-ı Kerim'i (hak olarak) bütün açıklamaları adalete, hak ve hikmete uygun bulunarak (indirdik ki, insanlar arasında) meydana gelen davalarda, anlaşmazlıklarda (Cenab-ı Hak'kın sana) gösterdiği (bildirdiği) vahyeylettiği (şekilde hükmedesin,) hükmü açık olan o kitabın hükümlerine muhalefette bulunmayasın”¹

Demek peygamberlerin gönderilişinin en mühim sebebi, yeryüzünde ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik etmektir. Böylece tekvini olarak bütün mevcudat Ellah'a ibadet ettikleri gibi; teklifen dahi cin ve insi ibadete sevk etmektir.

Bu kâinatın sahib ve maliki tekvinen ve teklifen her şeyi emrine musahhar kılmıştır. Nasıl ki; Cenab-ı Hak, kâinatta tekvini olarak her şeyi bir emîre bağlamış ve her şey kendi emîrinin emriyle hareket eder. Mesela; arıların ana emiri ya'subdur. Karıncaların da bir ana emiri vardır. Onlar, emir'siz hareket etmezler. Seyyeratı da bir emire bağlamış ki, o da güneştir. Keza göçmen kuşlar, başlarındaki emir'lerinin emriyle hareket ederek aynı anda bir emirle geliyorlar ve bir emirle gidiyorlar. Yani uçarken hep başlarındaki emiri dinliyorlar ve

---

[1] Nisa,4: 105.

ŞERH

Keza, bütün cin ve inse meb'us olan Ahirzaman Peygamberi Hazret-i Muhammed (asm) da gelecek ayet-i kerimenin sarahatiyle insanlar arasında ayn-ı hak ve adalet olan ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik etmekle mükellef tutulmuştur. Şöyle ki:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

“Resulüm! (Şüphesiz biz sana kitabı) Kur'an-ı Kerim'i (hak olarak) bütün açıklamaları adalete, hak ve hikmete uygun bulunarak (indirdik ki, insanlar arasında) meydana gelen davalarda, anlaşmazlıklarda (Cenab-ı Hak'kın sana) gösterdiği (bildirdiği) vahyeylettiği (şekilde hükmedesin,) hükmü açık olan o kitabın hükümlerine muhalefette bulunmayasın”¹

Demek peygamberlerin gönderilişinin en mühim sebebi, yeryüzünde ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik etmektir. Böylece tekvini olarak bütün mevcudat Ellah'a ibadet ettikleri gibi; teklifen dahi cin ve insi ibadete sevk etmektir.

Bu kâinatın sahib ve maliki tekvinen ve teklifen her şeyi emrine musahhar kılmıştır. Nasıl ki; Cenab-ı Hak, kâinatta tekvini olarak her şeyi bir emîre bağlamış ve her şey kendi emîrinin emriyle hareket eder. Mesela; arıların ana emiri ya'subdur. Karıncaların da bir ana emiri vardır. Onlar, emir'siz hareket etmezler. Seyyeratı da bir emire bağlamış ki, o da güneştir. Keza göçmen kuşlar, başlarındaki emir'lerinin emriyle hareket ederek aynı anda bir emirle geliyorlar ve bir emirle gidiyorlar. Yani uçarken hep başlarındaki emiri dinliyorlar ve

---

[1] Nisa,4: 105.

ŞERH

onsuz uçmuyorlar. Kuşların, karıncaların, arıların, seyyaratın nizamını tekvini kanunla bir emire bağlayan Ellah (c.c), elbette insanı başıboş bırakmayacak ve insanın ef'al, akval ve ahvalini teklifi olarak tanzim eden ahkâm-ı ilahiyeyi tebliğ ve tatbik edecek peygamberleri gönderecektir.

Evet, tekvini olarak zerreden arşa kadar her bir mevcudu bir kanuna bağlayan ve o kanuna göre idare eden ve her bir nev'e bir emîr tayin eden bir Zat-ı Zülcelâl, hiç mümkün müdür ki; kâinatın hulasası ve eşref-i mahlûkat olan insanı başıboş bıraksın ve teklifi olarak onu mes'ul tutmasın. Elbette tekvini olarak arıları ya'subsuz, karıncayı emirsiz bırakmayan bir kudret-i ezeliye, insanı da teklifi olarak peygambersiz ve kitapsız bırakmaz.

Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyurmaktadır:

*"Karıncayı emirsiz, arıyı ya'subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye; elbette beşeri nebisiz bırakmaz."*¹

"Nübüvvet Beşerde Zaruriyedir

Karıncayı emîrsiz, arıları ya'subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye elbette

*Beşeri de bırakmaz şeriatsız, nebîsiz. Sırr-ı nizam-ı âlem, böyle ister elbette."*²

Hulasa: Başta Hazret-i Adem (a.s) olmak üzere bütün peygamberler, yeryüzünde ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik edip

---

[1] Mektubat Hakikat çekirdekleri, (16.) s.434.

[2] Sözler Lemeat, s. 642.

ŞERH

onsuz uçmuyorlar. Kuşların, karıncaların, arıların, seyyaratın nizamını tekvini kanunla bir emire bağlayan Ellah (c.c), elbette insanı başıboş bırakmayacak ve insanın ef'al, akval ve ahvalini teklifi olarak tanzim eden ahkâm-ı ilahiyeyi tebliğ ve tatbik edecek peygamberleri gönderecektir.

Evet, tekvini olarak zerreden arşa kadar her bir mevcudu bir kanuna bağlayan ve o kanuna göre idare eden ve her bir nev'e bir emîr tayin eden bir Zat-ı Zülcelâl, hiç mümkün müdür ki; kâinatın hulasası ve eşref-i mahlûkat olan insanı başıboş bıraksın ve teklifi olarak onu mes'ul tutmasın. Elbette tekvini olarak arıları ya'subsuz, karıncayı emirsiz bırakmayan bir kudret-i ezeliye, insanı da teklifi olarak peygambersiz ve kitapsız bırakmaz.

Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyurmaktadır:

*"Karıncayı emirsiz, arıyı ya'subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye; elbette beşeri nebisiz bırakmaz."*¹

"Nübüvvet Beşerde Zaruriyedir

Karıncayı emîrsiz, arıları ya'subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye elbette

*Beşeri de bırakmaz şeriatsız, nebîsiz. Sırr-ı nizam-ı âlem, böyle ister elbette."*²

Hulasa: Başta Hazret-i Adem (a.s) olmak üzere bütün peygamberler, yeryüzünde ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik edip

---

[1] Mektubat Hakikat çekirdekleri, (16.) s.434.

[2] Sözler Lemeat, s. 642.

ŞERH

O'nu tanır ve O'na itaat eder. Mevcudat-ı âlemin hepsi, O'nun muhabbetiyle ve Onun emrini bir an evvel yerine getirmek şevkiyle raksa kalkmış deveran ediyor. Hiçbiri kendi başına hareket etmiyor. Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyuruyor:

"Şimdi rüzgârlara bak ki: Sair hakîmane, kerimane faidelerinin ve vazifelerinin şehadetiyle gayet mühim ve kesretli vazifelere koşuyorlar. Demek o dalgalanmak bir Sâni'-i Hakîm tarafından bir tavziftir, bir tasriftir, bir kullanmaktır. Dalgalanmaları ise, emr-i Rabbanînin çabuk yerine getirilmesine sür'atle çalışmaktır.

Şimdi bak çeşmelere, çaylara, ırmaklara... Yerden, dağlardan kaynamaları tesadüfî değildir. Çünkü onlara terettüb eden âsâr-ı rahmet olan faidelerin ve semerelerin şehadetiyle ve dağlarda bir mizan-ı hacetle iddiharlarının ifadesi ile ve bir mizan-ı hikmetle gönderilmelerinin delaletiyle gösteriliyor ki; bir Rabb-ı Hakîm'in teshiriyle ve iddiharıyladır. Ve kaynamaları ise, onun emrine heyecanla imtisal etmeleridir.

*Şimdi göğe bak! Gök içinde hadsiz ecramdan yalnız Kamer'e dikkat et! Onun hareketi, bir Kadîr-i Hakîm'in emriyle olduğu, ona müteallik ve yeryüzüne ait mühim hikmetlerdir ki, başka yerde beyan ettiğimizden kısa kesiyoruz."*¹

Madem bütün mevcudat, emr-i İlahinin çabuk yerine getirilmesi için sür'atle çalışıyorlar, O'nun emrine heyecanla, kemal-i itaatle imtisal ediyorlar. Öyle ise ey insanlar! Siz de şu mevcudat-ı âlemden geri kalmayın, iman ve ibadet saikasıyla onlara kardeş olun. Bütün mevcudat arasında tekvini kanunlar

---

[1] Sözler 671-672

ŞERH

O'nu tanır ve O'na itaat eder. Mevcudat-ı âlemin hepsi, O'nun muhabbetiyle ve Onun emrini bir an evvel yerine getirmek şevkiyle raksa kalkmış deveran ediyor. Hiçbiri kendi başına hareket etmiyor. Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyuruyor:

"Şimdi rüzgârlara bak ki: Sair hakîmane, kerimane faidelerinin ve vazifelerinin şehadetiyle gayet mühim ve kesretli vazifelere koşuyorlar. Demek o dalgalanmak bir Sâni'-i Hakîm tarafından bir tavziftir, bir tasriftir, bir kullanmaktır. Dalgalanmaları ise, emr-i Rabbanînin çabuk yerine getirilmesine sür'atle çalışmaktır.

Şimdi bak çeşmelere, çaylara, ırmaklara... Yerden, dağlardan kaynamaları tesadüfî değildir. Çünkü onlara terettüb eden âsâr-ı rahmet olan faidelerin ve semerelerin şehadetiyle ve dağlarda bir mizan-ı hacetle iddiharlarının ifadesi ile ve bir mizan-ı hikmetle gönderilmelerinin delaletiyle gösteriliyor ki; bir Rabb-ı Hakîm'in teshiriyle ve iddiharıyladır. Ve kaynamaları ise, onun emrine heyecanla imtisal etmeleridir.

*Şimdi göğe bak! Gök içinde hadsiz ecramdan yalnız Kamer'e dikkat et! Onun hareketi, bir Kadîr-i Hakîm'in emriyle olduğu, ona müteallik ve yeryüzüne ait mühim hikmetlerdir ki, başka yerde beyan ettiğimizden kısa kesiyoruz."*¹

Madem bütün mevcudat, emr-i İlahinin çabuk yerine getirilmesi için sür'atle çalışıyorlar, O'nun emrine heyecanla, kemal-i itaatle imtisal ediyorlar. Öyle ise ey insanlar! Siz de şu mevcudat-ı âlemden geri kalmayın, iman ve ibadet saikasıyla onlara kardeş olun. Bütün mevcudat arasında tekvini kanunlar

---

[1] Sözler 671-672

ŞERH

seyyarat ile şemsin o nurun macun ve hamurundan infisal ettirilmesine işarettir. Bu safhayı delaletiyle teyid eden **أَوَّلُ مَا نُورِي** *الَّذِي خَلَقَ اللَّهُ نُورِي* *olan hadîs-i şerifidir.”¹*

Şu görünen âlem ve bu âlemdeki tekvini kanunlar, Cenab-ı Haktan geliyor. İlk muhatab Nur-u Muhammedi (asm)’dir. Kelam sıfatından gelen ve insanın ef’al-i ihtiyarisini tanzim eden teklifi kanunların, yani başta Kur’an-ı Kerim ve diğer kitap ve suhupların ilk muhatabı da Resul-i Ekrem (asm)’dir. Sonra diğer peygamberlerdir (a.s). Ellahu Teala bir beşeri, yani Resul-i Ekrem (s.a.v)’i kendisine muhatab seçmiş, bütün peygamberleri de manevi âlemde O’na vekiller tayin edip göndermiştir. Evliyalar ise, ikinci derecede O’nun yardımcılarıdır. Asıl muhatab bir tanedir. O da Hazret-i Muhammed (asm)’dir. Diğer peygamberler ise, O’nun yardımcılarıdır. Evliya ve asfiya ise, O’nun şakirdleridirler.

Hülasa: Her iki kanunun, yani tekvini ve teklifi kanunların ilk ve asıl muhatabı birdir. O da Muhammed (asm)’dir.

Kâinata bize görünmeyen bir Ma’bud-u Mutlak vardır ve bütün kâinat O’na itâatkârdır. Tabiat ve esbab, hakîkate perde oluyor. Onun için Cenab-ı Hak Zatını ve ulûhiyet sıfatını bildirmek için peygamberler gönderiyor. O peygamberler içinde Hazret-i Muhammed (asm)’a ulûhiyet sıfatını talim için ilk olarak **يَسْمُ اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ** ayetini inzâl buyuruyor.

---

[1] Mesnevi-i Nuriye, Habbe, s.121.

ŞERH

seyyarat ile şemsin o nurun macun ve hamurundan infisal ettirilmesine işarettir. Bu safhayı delaletiyle teyid edente اَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي¹

Şu görünen âlem ve bu âlemdaki tekvini kanunlar, Cenab-ı Haktan geliyor. İlk muhatap Nur-u Muhammedi (asm)'dir. Kelam sıfatından gelen ve insanın ef'al-i ihtiyarisini tanzim eden teklifi kanunların, yani başta Kur'an-ı Kerim ve diğer kitap ve suhupların ilk muhatabı da Resul-i Ekrem (asm)'dir. Sonra diğer peygamberlerdir (a.s). Ellahu Teala bir beşeri, yani Resul-i Ekrem (s.a.v)'i kendisine muhatap seçmiş, bütün peygamberleri de manevi âlemde O'na vekiller tayin edip göndermiştir. Evliyalar ise, ikinci derecede O'nun yardımcılarıdır. Asıl muhatap bir tanedir. O da Hazret-i Muhammed (asm)'dir. Diğer peygamberler ise, O'nun yardımcılarıdır. Evliya ve asfiya ise, O'nun şakirdleridirler.

Hülasa: Her iki kanunun, yani tekvini ve teklifi kanunların ilk ve asıl muhatabı birdir. O da Muhammed (asm)'dir.

Kâinatı bize görünmeyen bir Ma'bud-u Mutlak vardır ve bütün kâinat O'na itâatkârdır. Tabiat ve esbab, hakikate perde oluyor. Onun için Cenab-ı Hak Zatını ve ulûhiyet sıfatını bildirmek için peygamberler gönderiyor. O peygamberler içinde Hazret-i Muhammed (asm)'a ulûhiyet sıfatını talim için ilk olarak اَللّٰهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ayetini inzâl buyuruyor.

[1] Mesnevi-i Nuriye, Habbe, s.121.

ŞERH

Ulûhiyet sıfatı, her ne kadar güneş gibi her mevcutta görünürse de, nev-i beşere tek başına göremediğinden Ma'bud-u Mutlak, peygamberleri gönderiyor. Ta ki bu ulûhiyet sıfatını nev-i beşere ders versin.

Evet ulûhiyet sıfatı, güneş gibidir. Nasıl güneş ziyasız olamaz. Öyle de ulûhiyet sıfatı da risaletsiz olamaz. Ulûhiyet sıfatının tezahürü âlemde görüldüğü halde, insan onu tek başına göremediğinden Cenab-ı Hak, peygamberlerini gönderir ki, o ulûhiyet sıfatıyla kendisini tanıttırsın. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden hiç şübhesiz Resul-i Ekrem (asm)'dır.

Demek başta uluhiyet ve mabudiyet sıfatları ve İlah ve Ma'bud isimleri olmak üzere bütün sıfat-ı İlahiye ve bütün esma-i İlahiye, peygamberlerin vücudunu, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi (asm) iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bhusus İlah ve Ma'bud isimlerini inkâr etmek ve bu isimlere şerik koşmak hükmündedir. Nisa Suresinin 151. ayet-i kerimesi bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

İHTAR: Tevhid, Cenab-ı Hakkın Zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki olmadığını kabul etmektir. Yoksa tevhid, sadece Cenab-ı Hakkın Zat'ının şeriki olmadığını kabul etmek demek değildir. Zât-ı Akdes-i İlahî'nin şeriki, naziri, zıddı, niddi olmadığı gibi, sıfat, esma ve ef'alinin dahi şeriki, naziri, zıddı, niddi yoktur. Müellif (r.a) bu konu ile alakalı olarak şöyle buyuruyor:

ŞERH

Ulûhiyet sıfatı, her ne kadar güneş gibi her mevcutta görünürse de, nev-i beşere tek başına göremediğinden Ma'bud-u Mutlak, peygamberleri gönderiyor. Ta ki bu ulûhiyet sıfatını nev-i beşere ders versin.

Evet ulûhiyet sıfatı, güneş gibidir. Nasıl güneş ziyasız olamaz. Öyle de ulûhiyet sıfatı da risaletsiz olamaz. Ulûhiyet sıfatının tezahürü âlemde görüldüğü halde, insan onu tek başına göremediğinden Cenab-ı Hak, peygamberlerini gönderir ki, o ulûhiyet sıfatıyla kendisini tanıttırsın. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden hiç şübhesiz Resul-i Ekrem (asm)'dır.

Demek başta uluhiyet ve mabudiyet sıfatları ve İlah ve Ma'bud isimleri olmak üzere bütün sıfat-ı İlahiye ve bütün esma-i İlahiye, peygamberlerin vücudunu, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi (asm) iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bhusus İlah ve Ma'bud isimlerini inkâr etmek ve bu isimlere şerik koşmak hükmündedir. Nisa Suresinin 151. ayet-i kerimesi bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

İHTAR: Tevhid, Cenab-ı Hakkın Zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki olmadığını kabul etmektir. Yoksa tevhid, sadece Cenab-ı Hakkın Zat'ının şeriki olmadığını kabul etmek demek değildir. Zât-ı Akdes-i İlahî'nin şeriki, naziri, zıddı, niddi olmadığı gibi, sıfat, esma ve ef'alinin dahi şeriki, naziri, zıddı, niddi yoktur. Müellif (r.a) bu konu ile alakalı olarak şöyle buyuruyor:

ŞERH

Öyle ise bütün erkânı, bütün delilleriyle sarsmayan bir fikr-i bâtlı, hakikat nazarında bir tek rüknü, belki bir hakikatı ibtal edip inkâr edemez. Belki adem-i kabul perdesi altında gözünü kapamakla, bir küfr-ü inadî yapabilir. Gitgide küfr-ü mutlaka düşer, insanıyeti mahvolur. Hem maddî, hem manevî Cehennem'e gider.”¹

“İmanın altı rüknü birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Herbirisi umumunu isbat eder, ister, iktiza eder. O altı, öyle bir küll ve küllîdir ki, tecezzi kabul etmez ve inkısamı imkân haricindedir.”²

Mesela; Kelam İlmi ıstılahınca; ulûhiyet bir sıfattır. Cenab-ı Hakkın ulûhiyetinde şeriki yoktur demek; yani yedi sıfat-ı subutiye ile altı sıfat-ı selbiyesinde şeriki yoktur demektir. Hem mesela; rububiyet de bir sıfattır. Cenab-ı Hakkın rububiyetinde şeriki yoktur demek; yani esma ve ef’alinde şeriki yoktur demektir. Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

“Cenab-ı Hak, saltanatında şeriki olmadığı gibi, icraat-ı rububiyetinde dahi muinlere, şeriklere muhtaç değildir. Emr u iradesi, havl ü kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şey'e müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes ona müracaat edebilir.”³

“Şerik-i ulûhiyet gibi, rububiyet ve icad şerikleri dahi mümteni'dirler, vücudları muhaldir. Çünkü semavat ve arzın

---

[1] Şualar, 11.Şua, 9.Mesele, s. 237.

[2] Şualar, 11.Şua, 9.Mesele, 2.Nokta, s.242.

[3] Mektubat, 20.Mektub, 1.Makam, 3.Kelime, s.224.

ŞERH

Öyle ise bütün erkânı, bütün delilleriyle sarsmayan bir fikr-i bâtlı, hakikat nazarında bir tek rüknü, belki bir hakikatı ibtal edip inkâr edemez. Belki adem-i kabul perdesi altında gözünü kapamakla, bir küfr-ü inadî yapabilir. Gitgide küfr-ü mutlaka düşer, insanıyeti mahvolur. Hem maddî, hem manevî Cehennem'e gider.”¹

“İmanın altı rüknü birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Herbirisi umumunu isbat eder, ister, iktiza eder. O altı, öyle bir küll ve küllîdir ki, tecezzi kabul etmez ve inkısamı imkân haricindedir.”²

Mesela; Kalam İlmi ıstılahınca; ulûhiyet bir sıfattır. Cenab-ı Hakkın ulûhiyetinde şeriki yoktur demek; yani yedi sıfat-ı subutiye ile altı sıfat-ı selbiyesinde şeriki yoktur demektir. Hem mesela; rububiyet de bir sıfattır. Cenab-ı Hakkın rububiyetinde şeriki yoktur demek; yani esma ve ef’alinde şeriki yoktur demektir. Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

“Cenab-ı Hak, saltanatında şeriki olmadığı gibi, icraat-ı rububiyetinde dahi muinlere, şeriklere muhtaç değildir. Emr u iradesi, havl ü kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şey'e müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes ona müracaat edebilir.”³

“Şerik-i ulûhiyet gibi, rububiyet ve icad şerikleri dahi mümteni'dirler, vücudları muhaldir. Çünkü semavat ve arzın

---

[1] Şualar, 11.Şua, 9.Mesele, s. 237.

[2] Şualar, 11.Şua, 9.Mesele, 2.Nokta, s.242.

[3] Mektubat, 20.Mektub, 1.Makam, 3.Kelime, s.224.

ŞERH

Kur'an-ı Kerim'de bir peygamberi tekzip etmek, bütün peygamberleri tekzip etmek hükmünde olduğu bildirilmiştir. Şöyle ki;

Kavm-i Nuh, sadece Nuh (a.s.)'ı tekzip ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzip ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ **"Nuh'un kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**¹

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ **"Ve Nuh kavmini de, Peygamberleri tekzip ettikleri vakit helak ettik, onları suda garkettik."**²

Yine Kavm-i Ad, sadece Hud (a.s.)'ı tekzip ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzip ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ عَادَ الْمُرْسَلِينَ **"Ad kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**³

Yine Kavm-i Semud, sadece Salih (a.s.)'ı tekzip ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzip ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ **"Semud kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**⁴

---

[1] Şuara,26:105.

[2] Furkan,25:37.

[3] Şuara,26:123.

[4] Şuara,26:141.

ŞERH

Kur'an-ı Kerim'de bir peygamberi tekzip etmek, bütün peygamberleri tekzip etmek hükmünde olduğu bildirilmiştir. Şöyle ki;

Kavm-i Nuh, sadece Nuh (a.s.)'ı tekzip ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzip ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ **"Nuh'un kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**¹

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ **"Ve Nuh kavmini de, Peygamberleri tekzip ettikleri vakit helak ettik, onları suda garkettik."**²

Yine Kavm-i Ad, sadece Hud (a.s.)'ı tekzip ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzip ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ عَادَ الْمُرْسَلِينَ **"Ad kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**³

Yine Kavm-i Semud, sadece Salih (a.s.)'ı tekzip ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzip ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ **"Semud kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**⁴

---

[1] Şuara,26:105.

[2] Furkan,25:37.

[3] Şuara,26:123.

[4] Şuara,26:141.

ŞERH

Yine Kavm-i Lut, sadece Lut (a.s)'ı tekzib ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzib ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطِ الْمُرْسَلِينَ **"Lut'un kavmi de Peygamberleri yalanladılar."**¹

Yine Firavun ve O'na tabi olanlar, sadece Hazret-i Musa (a.s)'a verilen mucizeleri ve O'na inzal olunan İlâhi vahyi inkâr ettikleri halde, Cenab-ı Hak; onların tekvini ve teklifi bütün ayetleri ve bütün peygamberlerin davalarını tasdik etmek için gösterdikleri bütün mucizeleri inkâr ettiklerini bildirmektedir. Şöyle ki:

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا **"Firavun ve ona tabi olanlar ayetlerimizin hepsini tekzîb ettiler"**²

Demek bir peygamberin inkârı, bütün peygamberlerin inkârı demektir. Bu ise; irsal-i rusul fiilini inkâr etmek demektir. Bir fiil-i İlahiyi inkâr ise; bütün ef'al-i İlahiyeyi dolayısıyla ef'al-i İlahiyenin menbaı olan esma ve sıfat-ı İlahiyeyi inkâr etmek demektir.

İlahiyeyi inkâr edenler Cenab-ı Hakk'ın âlemlerde her bir irsal-i Rusul ve her bir ef'al-i İlahiyeyi başından itibaren tasdik etmekte oldukları için, bu inkârı

---

[1] Şuara, 26:160.

[2] Kamer, 54:41-42.

ŞERH

Yine Kavm-i Lut, sadece Lut (a.s)’ı tekzib ettikleri halde; Cenab-ı Hak, onların bütün peygamberleri tekzib ettiklerini bildiriyor. Şöyle ki:

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطِ الْمُرْسَلِينَ **“Lut'un kavmi de Peygamberleri yalanladılar.”**¹

Yine Firavun ve O’na tabi olanlar, sadece Hazret-i Musa (a.s)’a verilen mucizeleri ve O’na inzal olunan İlâhi vahyi inkâr ettikleri halde, Cenab-ı Hak; onların tekvini ve teklifi bütün ayetleri ve bütün peygamberlerin davalarını tasdik etmek için gösterdikleri bütün mucizeleri inkâr ettiklerini bildirmektedir. Şöyle ki:

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا **“Firavun ve ona tabi olanlar ayetlerimizin hepsini tekzîb ettiler”**²

Demek bir peygamberin inkârı, bütün peygamberlerin inkârı demektir. Bu ise; irsal-i rusul fiilini inkâr etmek demektir. Bir fiil-i İlahiyi inkâr ise; bütün ef’al-i İlahiyeyi dolayısıyla ef’al-i İlahiyenin menbaı olan esma ve sıfat-ı İlahiyeyi inkâr etmek demektir.

İlahiyeyi hülasa olarak Cenab-ı Hakkın mâlîmde tezâttün de bir sıfatı ile fakatı beşerî beşâin ile başında bu teklifi

---

[1] Şuara, 26:160.

[2] Kamer, 54:41-42.

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki, nihayet kemalde olan bir cema; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?

ŞERH

(Hem hiç mümkün olur mu ki; nihayet kemalde olan bir cema; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?)

Metinde geçen "**cemâl**" sıfatı, Cenab-ı Hakka ait bir sıfat olduğundan mahlukatın cemali cinsinden düşünülmemelidir. Zira Cenab-ı Hakkın maddi bir vücûdu yoktur ki; hakkında maddi bir güzellik düşünölsün. Öyleyse metinde geçen "**cemâl**" tabirinden murad; esma ve sıfat-ı İlahiyenin cemâlidir. Rızık ve niam-ı İlahiye cemal-i İlahiyi daha ziyade gösterdiği için hususan cûd ve seha, rahmaniyet ve rezzakîyet sıfatları ile Cevvad, Rahman ve Rezzak isimlerinin cemalidir. Zira cemâl-i ba kemâl-i İlâhiyi gösteren en muazzam sıfatlar, cûd ve seha, rahmaniyet ve rezzakîyet sıfatlarıdır.

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde cemal sıfatı ile Cemil isminin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiğı izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın nihayet kemalde bulunan cemal sıfatı ve Cemil ismi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi (asm) istilzam ve iktiza ederler. Madem cemal sıfatı ve Cemil ismi, risaletsiz olamaz. O halde cemal sıfatının ve Cemil isminin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bhusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden cemal sıfatını

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki, nihayet kemalde olan bir cemal; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?

ŞERH

(Hem hiç mümkün olur mu ki; nihayet kemalde olan bir cemal; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?)

Metinde geçen "**cemâl**" sıfatı, Cenab-ı Hakka ait bir sıfat olduğundan mahlukatın cemali cinsinden düşünülmemelidir. Zira Cenab-ı Hakkın maddi bir vücûdu yoktur ki; hakkında maddi bir güzellik düşünölsün. Öyleyse metinde geçen "**cemâl**" tabirinden murad; esma ve sıfat-ı İlahiyenin cemâlidir. Rızık ve niam-ı İlahiye cemal-i İlahiyi daha ziyade gösterdiği için hususan cûd ve seha, rahmaniyet ve rezzakîyet sıfatları ile Cevvad, Rahman ve Rezzak isimlerinin cemalidir. Zira cemâl-i ba kemâl-i İlâhiyi gösteren en muazzam sıfatlar, cûd ve seha, rahmaniyet ve rezzakîyet sıfatlarıdır.

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde cemal sıfatı ile Cemil isminin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiğı izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın nihayet kemalde bulunan cemal sıfatı ve Cemil ismi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi (asm) istilzam ve iktiza ederler. Madem cemal sıfatı ve Cemil ismi, risaletsiz olamaz. O halde cemal sıfatının ve Cemil isminin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bhusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden cemal sıfatını

ŞERH

İşte Ellahu Teâlâ, böylece bütün âlemi cemâl-i ba kemâline ayine etmiş ve insana musahhar kılmıştır. Her şeyin rızkı ayrı olmakla beraber, nokta-i merkezde insanı bırakmış, bütün âlemi onun etrafında çeviriyor. الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى **(Rahman, arş üzerine istiva buyurdu.) Yani O'nun ilâhî emri, arş üzerine hâkimiyet kurdu. O'nun hüküm ve irâdesi, bütün kâinatın üstündeki galibiyeti tecelli etti.**"¹ ayetinin ifadesiyle Cenab-ı Hak, yeri ve göğü yarattı ve Rahman sıfatıyla onlarda tecelli eyledi. İnsanı nokta-i merkezde bırakarak, bütün âlemin çarkını insanın menfaati üzerine çevirdi.

Demek Rahman ismi, arştan ferşe kadar her yerde tecelli ediyor. Yer, gök, arş, ferş, her şey Rezzak-ı Rahman'dan gelen emri dinleyerek insan için hizmet ediyor. Güneş insana ışık veriyor, küre-i arz insana beşik oluyor. Melekler insana hizmet ediyor. O Rahman olan Zat, bütün âlemin çark ve dolabını insan için çeviriyor. İnsanın rızkını yetiştirmeleri için güneşe, aya, küre-i arza ve yıldızlara emrediyor. O Zat-ı Zül-Cemal, Rahman ve Rahim isminin muktezası olarak Cenneti dahi insan için ihzar eylemiştir.

Cemil-i Zülkema1, bütün âlemi cemaline ayine eylemiş, bütün âlemi de Rahman ismiyle insana hizmetçi eylemiştir. O Cemil-i Mutlak ve Rahman-ı Mutlak, bu tasarrufu gayet kemalde yapıyor. Mükemmelen yapıyor, bir şey noksan bırakmıyor. İşte bütün bunlar, Rahman isminin

---

[1] Taha,20:5.

ŞERH

İşte Ellahu Teâlâ, böylece bütün âlemi cemâl-i ba kemâline ayine etmiş ve insana musahhar kılmıştır. Her şeyin rızkı ayrı olmakla beraber, nokta-i merkezde insanı bırakmış, bütün âlemi onun etrafında çeviriyor. الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى **(Rahman, arş üzerine istiva buyurdu.) Yani O'nun ilâhî emri, arş üzerine hâkimiyet kurdu. O'nun hüküm ve irâdesi, bütün kâinatın üstündeki galibiyeti tecelli etti.**"¹ ayetinin ifadesiyle Cenab-ı Hak, yeri ve göğü yarattı ve Rahman sıfatıyla onlarda tecelli eyledi. İnsanı nokta-i merkezde bırakarak, bütün âlemin çarkını insanın menfaati üzerine çevirdi.

Demek Rahman ismi, arştan ferşe kadar her yerde tecelli ediyor. Yer, gök, arş, ferş, her şey Rezzak-ı Rahman'dan gelen emri dinleyerek insan için hizmet ediyor. Güneş insana ışık veriyor, küre-i arz insana beşik oluyor. Melekler insana hizmet ediyor. O Rahman olan Zat, bütün âlemin çark ve dolabını insan için çeviriyor. İnsanın rızkını yetiştirmeleri için güneşe, aya, küre-i arza ve yıldızlara emrediyor. O Zat-ı Zül-Cemal, Rahman ve Rahim isminin muktezası olarak Cenneti dahi insan için ihzar eylemiştir.

Cemil-i Zülkemat, bütün âlemi cemaline ayine eylemiş, bütün âlemi de Rahman ismiyle insana hizmetçi eylemiştir. O Cemil-i Mutlak ve Rahman-ı Mutlak, bu tasarrufu gayet kemalde yapıyor. Mükemmelen yapıyor, bir şey noksan bırakmıyor. İşte bütün bunlar, Rahman isminin

---

[1] Taha,20:5.

ŞERH

Rezzak-ı Zülcelal'in rahîmiyeti ile beslendiklerini gösteriyorlar.

Evet, bir nevi rızık isteyen ağaçlar iktidarsız ve ihtiyarsız olduklarından, onlar yerlerinde mütevekkilane dururken rızıkları onlara koşup gelmesi ve âciz yavruların nafakaları hayret-nümun tulumbacıklardan ağızlarına akması ve o yavrulara bir parça iktidar ve azıcık bir ihtiyar gelmesiyle süt kesilmesi, hususan insan yavrularına analarının şefkatleri yardımcı verilmesi, bedahetle isbat eder ki; helâl rızık, iktidar ve ihtiyar ile mütenasiben değildir; belki, tevekkül veren za'f ve acze nisbeten geliyor.

İsm-i Rahîm ve Rezzak'ın cemallerini ve vahdaniyete şehadetlerini tam görmek için zemin yüzünü birden ihata edip müşahede edecek bir göz bulunsa, kış âhîrinde erzakları bitmek üzere olan hayvanat kabilelerine, imdad-ı gaybî ve ihsan-ı Rahmanî olarak nebatatın ellerine verilen ve ağaçların başlarına konulan ve vâlidelerin sinelerine takılan ve surf hazine-i gaybiye-i rahmetten gayet leziz ve gayet çok ve gayet mütenevvi taamları ve nimetleri gönderen Rezzak-ı Rahîm'in bu cilve-i şefkatinde ne kadar şirin bir güzellik, ne kadar tatlı bir cemal bulunduğunu görecek ve ondan bilecek ki; birtek elmayı yapıp bir adama hakikî bir rızık olarak mün'imane veren, yalnız öyle bir zât yapar verir ki; mevsimleri, gece ve gündüzleri çevirir ve küre-i arzı bir sefine-i tüccariye gibi gezdirerek mevsimlerin mahsulâtlarını onunla zemindeki muhtaç misafirlerine getirir. Çünkü o elmanın yüzünde bulunan sikke-i fitrat ve hâtem-i hikmet ve turra-i samediyet ve mühr-ü rahmet, bütün elmalarda ve sair meyvelerde ve bütün nebatat ve hayvanatta bulunduğundan o tek elmanın hakikî Mâlikî

ŞERH

Rezzak-ı Zülcelal'in rahîmiyeti ile beslendiklerini gösteriyorlar.

Evet, bir nevi rızık isteyen ağaçlar iktidarsız ve ihtiyarsız olduklarından, onlar yerlerinde mütevekkilane dururken rızıkları onlara koşup gelmesi ve âciz yavruların nafakaları hayret-nümun tulumbacıklardan ağızlarına akması ve o yavrulara bir parça iktidar ve azıcık bir ihtiyar gelmesiyle süt kesilmesi, hususan insan yavrularına analarının şefkatleri yardımcı verilmesi, bedahetle isbat eder ki; helâl rızık, iktidar ve ihtiyar ile mütenasiben değildir; belki, tevekkül veren za'f ve acze nisbeten geliyor.

İsm-i Rahîm ve Rezzak'ın cemallerini ve vahdaniyete şehadetlerini tam görmek için zemin yüzünü birden ihata edip müşahede edecek bir göz bulunsa, kış âhîrinde erzakları bitmek üzere olan hayvanat kabilelerine, imdad-ı gaybî ve ihsan-ı Rahmanî olarak nebatatın ellerine verilen ve ağaçların başlarına konulan ve vâlidelerin sinelerine takılan ve surf hazine-i gaybiye-i rahmetten gayet leziz ve gayet çok ve gayet mütenevvi taamları ve nimetleri gönderen Rezzak-ı Rahîm'in bu cilve-i şefkatinde ne kadar şirin bir güzellik, ne kadar tatlı bir cemal bulunduğunu görecektir ve ondan bilecektir ki; birtak elmayı yapıp bir adama hakikî bir rızık olarak mün'imane veren, yalnız öyle bir zât yapar verir ki; mevsimleri, gece ve gündüzleri çevirir ve küre-i arzı bir sefine-i tüccariye gibi gezdirerek mevsimlerin mahsulâtlarını onunla zemindeki muhtaç misafirlerine getirir. Çünkü o elmanın yüzünde bulunan sikke-i fitrat ve hâtem-i hikmet ve turra-i samediyet ve mühr-ü rahmet, bütün elmalarda ve sair meyvelerde ve bütün nebatat ve hayvanatta bulunduğundan o tek elmanın hakikî Mâlikî

ŞERH

peygamberlerin seyyidi ve efendisi olan Muhammed-i Arabi (asm)'ı göndermiştir.

O halde başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere bütün peygamberan-ı ızamın gönderiliş gayeleri şudur ki; insanlar için yer ve gökte ihzar edilen rızıklara ve nimetlere nazarlarını celbedip onları şükür ve ibadete davet etmek ve bu davete icabet edenler için dünyevi ve uhrevi mükafat, o davete icabet etmeyenler için de dünyevi ve uhrevi mücazat hazırlandığını tebliğ etmektir. Bütün peygamberler, ümmetlerine karşı bu vazife-i risaleti hakkıyla ifa etmişlerdir. Mesela; Kur'an'ın ifadesiyle Musa (a.s) kavmine kâinatta tezahür eden o cemal-i İlahiyi şöyle ders vermiştir:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى

“Ey insanlar! O Sani-i Kadir, sizin için arzı bir beşik kıldı. Ve yeryüzünde sizin için yollar açtı. Ta ki istediğiniz yerlere gidebilesiniz. Ve sema canibinden, bulutlardan yağmur indirdi de artık onunla çeşit çeşit ekinler, bitkiler, sebzeler, meyveler çıkardık. Ey insanlar! Biliniz ki, bütün bu eserler ve nimetler, Ellah'ın halk ve icadiyladır. Sizin istifadeniz için vücuda getirmiştir. Artık O'na iman etmeniz ve ubudiyette bulunmanız gerekmez mi?”

كُلُوا وَارْزَعُوا أَنْعَمَ اللَّهُ إِنِّي فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى

“Ey kullarım! O bitki, sebze ve meyvelerden yiyiniz ve hayvanlarınızı yeryüzünde otlatınız. Şüphe yok ki, bunda) bu çeşitli san'at

ŞERH

peygamberlerin seyyidi ve efendisi olan Muhammed-i Arabi (asm)'ı göndermiştir.

O halde başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere bütün peygamberan-ı ızamın gönderiliş gayeleri şudur ki; insanlar için yer ve gökte ihzar edilen rızıklara ve nimetlere nazarlarını celbedip onları şükür ve ibadete davet etmek ve bu davete icabet edenler için dünyevi ve uhrevi mükafat, o davete icabet etmeyenler için de dünyevi ve uhrevi mücazat hazırlandığını tebliğ etmektir. Bütün peygamberler, ümmetlerine karşı bu vazife-i risaleti hakkıyla ifa etmişlerdir. Mesela; Kur'an'ın ifadesiyle Musa (a.s) kavmine kâinatta tezahür eden o cemal-i İlahiyi şöyle ders vermiştir:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمُ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ تَبَاتٍ شَتَّى

“Ey insanlar! O Sani-i Kadir, sizin için arzı bir beşik kıldı. Ve yeryüzünde sizin için yollar açtı. Ta ki istediğiniz yerlere gidebilesiniz. Ve sema canibinden, bulutlardan yağmur indirdi de artık onunla çeşit çeşit ekinler, bitkiler, sebzeler, meyveler çıkardık. Ey insanlar! Biliniz ki, bütün bu eserler ve nimetler, Ellah'un halk ve icadiyladır. Sizin istifadeniz için vücuda getirmiştir. Artık O'na iman etmeniz ve ubudiyette bulunmanız gerekmez mi?”

كُلُوا وَارْزَعُوا أَنْعَمَ اللَّهُ إِنِّي فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى

“Ey kullarım! O bitki, sebze ve meyvelerden yiyiniz ve hayvanlarınızı yeryüzünde otlatınız. Şüphe yok ki, bunda) bu çeşitli san'at

ŞERH

ve nimet eserlerinde, bunların böyle vücuda getirilmelerinde (akıl sahipleri için ibretler,) Haluk-ı kâinatın varlığına, birliğine, kudret ve azametine, cud ve sehasına dair açık deliller vardır.”

Ellahu Teâlâ Hazretleri, kullarına ebedî hayatı hatırlatmak ve dünyevî nimetlerin ve menfaatlerin haddizatında birer gaye olmayıp ahirette ihsan edilecek nimetlerin birer nümunesi olduğunu, dolayısıyla asıllarına talib olmak gerektiğini iş’ar için buyuruyor ki:

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

“Ey insanlar! (Sizi o yerden yarattık.) Yani Sizin aslınız topraktır. Çünkü beşeriyetin ilk babası Âdem topraktan yaratılmıştır. Diğer insan fertleri de yine vasıtalı olarak topraktan yaratılmaktadır. Çünkü insanın maddesi olan meni vesaire yeryüzünün yetiştirdiği gıda maddeleri sayesinde vücuda gelmektedir ve insanda toprak unsuru diğer unsurlara nisbeten daha fazladır. (Ve) Ey İnsanlar! Unutmayınız ki, (sizi ona) o toprağa (döndüreceğiz. Ve sizi ondan diğer bir defa daha çıkaracağız.) Kıyamet kopunca bütün zerratinızı toplayıp birleştirerek kabirlerinizden kaldıracak, mahşere sevkedeceğiz. Artık bu kâinatta tecelli eden Ellah'ın kudretini güzelce düşünenler, insanlığın böyle yeni bir hayata kavuşacağını asla inkâr edemezler ve uzak göremezler.”¹

Resul-i Ekrem (asm) ise, nihayet kemalde olan cemal-i İlahiyi Kur’an lisanıyla bütün cin ve inse şöyle ders vermektedir:

---

[1] Taha,20:53-55.

ŞERH

ve nimet eserlerinde, bunların böyle vücuda getirilmelerinde (akıl sahipleri için ibretler,) Haluk-ı kâinatın varlığına, birliğine, kudret ve azametine, cud ve sehasına dair açık deliller vardır.”

Ellahu Teâlâ Hazretleri, kullarına ebedî hayatı hatırlatmak ve dünyevî nimetlerin ve menfaatlerin haddizatında birer gaye olmayıp ahirette ihsan edilecek nimetlerin birer nümunesi olduğunu, dolayısıyla asıllarına talib olmak gerektiğini iş’ar için buyuruyor ki:

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

“Ey insanlar! (Sizi o yerden yarattık.) Yani Sizin aslınız topraktır. Çünkü beşeriyetin ilk babası Âdem topraktan yaratılmıştır. Diğer insan fertleri de yine vasıtalı olarak topraktan yaratılmaktadır. Çünkü insanın maddesi olan meni vesaire yeryüzünün yetiştirdiği gıda maddeleri sayesinde vücuda gelmektedir ve insanda toprak unsuru diğer unsurlara nisbeten daha fazladır. (Ve) Ey İnsanlar! Unutmayınız ki, (sizi ona) o toprağa (döndüreceğiz. Ve sizi ondan diğer bir defa daha çıkaracağız.) Kıyamet kopunca bütün zerratinızı toplayıp birleştirerek kabirlerinizden kaldıracak, mahşere sevkedeceğiz. Artık bu kâinatta tecelli eden Ellah'ın kudretini güzelce düşünenler, insanlığın böyle yeni bir hayata kavuşacağını asla inkâr edemezler ve uzak göremezler.”¹

Resul-i Ekrem (asm) ise, nihayet kemalde olan cemal-i İlahiyi Kur’an lisanıyla bütün cin ve inse şöyle ders vermektedir:

---

[1] Taha,20:53-55.

ŞERH

nazarları çeviriyor. **"Bütün bu eşcar ve nebatatı rızık olarak sizin önünüze koyduk. Düşünün! Elbette bu nimetleri size gönderen bir Mün'im vardır ve O Mün'im bu kadar hadsiz nimetlerine karşı sizden şükür ve ubudiyet ister. Eğer O Mün'im'i imanla tanır, şükür ve ibadetle O'nu severseniz size bu dünyada ihsan ettiği nimetlerin asıllarını ebedi bir âlemde, ebedi bir surette ikram eder. Eğer iman ve ubudiyetten istinkâf ederseniz, sizi ebedi cehennemde hapseder."** diye ders veriyor.

Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet-i kerimede niam-ı İlahiyeye nazarlarımızı çevirmemizi ve onlar üzerinde tefekkür etmemizi emretmektedir. **Bizi dünya denilen bu misafirhaneye getiren ve bize bol bol nimetler ihsan eden Zat-ı Kerim, o nimetlere mukabil bizden ne istiyor, marziyatı nedir, bizi bu misafirhaneye niçin getirmiş?** Bütün bu suallere, tek başımıza cevap bulmamız mümkün olmadığı için O Zat-ı Gaybi, kemal-i merhametinden bu suallerin cevaplarını bize ta'lim edecek peygamberleri muallim olarak göndermiştir. O muallimlerin başı ise; Resul-i Ekrem (asm)'dır. O halde Üstad-ı Ezelisinden aldığı dersle, insanların nazarlarını niam-ı İlahiyeye çevirip onları şükür ve ubudiyete davet eden O Zat-ı Ekrem (asm)'ı dinleyip itaat etmekle mükellefiz. O Zat-ı Ekrem (asm) Kur'an vasıtasıyla nev-i beşere manen der ki:

"Ey insanlar! Şu alem çarşısında sergilenen nimetlere ibret nazarı ile bakın! Kâinat sofrasında dizilmiş taamlara dikkat edin! Mesela; o nimetlerden biri olan kocaman kavun ve karpuz a nazar edin. İnce bir ipe takılmış, o ince ipler vasıtasıyla sizlere ikram ediliyor. Rengiyle, kokusuyla, tadıyla,

ŞERH

nazarları çeviriyor. **"Bütün bu eşcar ve nebatatı rızık olarak sizin önünüze koyduk. Düşünün! Elbette bu nimetleri size gönderen bir Mün'im vardır ve O Mün'im bu kadar hadsiz nimetlerine karşı sizden şükür ve ubudiyet ister. Eğer O Mün'im'i imanla tanır, şükür ve ibadetle O'nu severseniz size bu dünyada ihsan ettiği nimetlerin asıllarını ebedi bir âlemde, ebedi bir surette ikram eder. Eğer iman ve ubudiyetten istinkâf ederseniz, sizi ebedi cehennemde hapseder."** diye ders veriyor.

Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet-i kerimede niam-ı İlahiyeye nazarlarımızı çevirmemizi ve onlar üzerinde tefekkür etmemizi emretmektedir. **Bizi dünya denilen bu misafirhaneye getiren ve bize bol bol nimetler ihsan eden Zat-ı Kerim, o nimetlere mukabil bizden ne istiyor, marziyatı nedir, bizi bu misafirhaneye niçin getirmiş?** Bütün bu suallere, tek başımıza cevap bulmamız mümkün olmadığı için O Zat-ı Gaybi, kemal-i merhametinden bu suallerin cevaplarını bize ta'lim edecek peygamberleri muallim olarak göndermiştir. O muallimlerin başı ise; Resul-i Ekrem (asm)'dır. O halde Üstad-ı Ezelisinden aldığı dersle, insanların nazarlarını niam-ı İlahiyeye çevirip onları şükür ve ubudiyete davet eden O Zat-ı Ekrem (asm)'ı dinleyip itaat etmekle mükellefiz. O Zat-ı Ekrem (asm) Kur'an vasıtasıyla nev-i beşere manen der ki:

"Ey insanlar! Şu alem çarşısında sergilenen nimetlere ibret nazarı ile bakın! Kâinat sofrasında dizilmiş taamlara dikkat edin! Mesela; o nimetlerden biri olan kocaman kavun ve karpuz a nazar edin. İnce bir ipe takılmış, o ince ipler vasıtasıyla sizlere ikram ediliyor. Rengiyle, kokusuyla, tadıyla,

ŞERH

bildirmek istiyor. Bu maksad için peygamberleri gönderiyor. O peygamberlere inzal buyurduğu ilahi kitaplar, suhuf lar ve Kur'an'da hikmet tabiriyle ifade buyrulan peygamberlerin kav l, fiil ve takrirleri denilen sünnet vasıtasıyla cemâl-i ba kemâlini bildiriyor. Bu cema l-i ba kema l-i İlahiye karşı nev-i beşerin şükür ve ubudiyetle mükellef olduğunu talim buyuruyor.

İşte O Zat-ı Akdes, son fermanı olan Kur'an-ı Azimu's-Şan'da, bütün insanlara hitaben bütün nimetler ondan geldiğini, dolayısıyla şükür ve ubudiyetin yalnız O'na karşı yapılması gerektiğini şöyle beyan buyuruyor:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْهِمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَى ثَوَفَكُونَ

“(Ey insanlar!) Ey Cenab-ı Hak'kın kulları! (Ellah'ın üzerinizde olan maddi ve manevi nimetlerini hatırlayınız.) O nimet sahibini lisanen ve kalben zikrediniz. Zira sizi yoktan var eden O'dur. Hayatınızın idamesi için rızkınızı gönderen, size sıhhat, akıl, servet, vesaire veren de O'dur. (Ellah'tan başka sizi göklerden ve yerden rızıklandıran bir Halık var mıdır?) Elbette yoktur. O, her türlü şirkten münezzehtir. Kâinat'ı size bir sofr a-i nimet olarak seren O'dur. Göklerden muhitinize yönelen ışı k, hararet, hava, yağmur gibi nimetler ile sizi yaşı tıyor, yerden çıkardığı çeşit çeşit sebzeler, meyveler, hububat gibi mahsuller ile de sizi besliyor, hadsiz nimetlere nail buyuruyor. Evet, şüphe yok ki, (Ondan)

ŞERH

bildirmek istiyor. Bu maksad için peygamberleri gönderiyor. O peygamberlere inzal buyurduğu ilahi kitaplar, suhuf lar ve Kur'an'da hikmet tabiriyle ifade buyrulan peygamberlerin kav l, fiil ve takrirleri denilen sünnet vasıtasıyla cemâl-i ba kemâlini bildiriyor. Bu cema l-i ba kema l-i İlahiye karşı nev-i beşerin şükür ve ubudiyetle mükellef olduğunu talim buyuruyor.

İşte O Zat-ı Akdes, son fermanı olan Kur'an-ı Azimu's-Şan'da, bütün insanlara hitaben bütün nimetler ondan geldiğini, dolayısıyla şükür ve ubudiyetin yalnız O'na karşı yapılması gerektiğini şöyle beyan buyuruyor:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ

“(Ey insanlar!) Ey Cenab-ı Hak'ın kulları! (Ellah'ın üzerinizde olan maddi ve manevi nimetlerini hatırlayınız.) O nimet sahibini lisanen ve kalben zikrediniz. Zira sizi yoktan var eden O'dur. Hayatınızın idamesi için rızkınızı gönderen, size sıhhat, akıl, servet, vesaire veren de O'dur. (Ellah'tan başka sizi göklerden ve yerden rızıklandıran bir Halık var mıdır?) Elbette yoktur. O, her türlü şirkten münezzehtir. Kâinat'ı size bir sofr a-i nimet olarak seren O'dur. Göklerden muhitinize yönelen ışı k, hararet, hava, yağmur gibi nimetler ile sizi yaşı tıyor, yerden çıkardığı çeşit çeşit sebzeler, meyveler, hububat gibi mahsuller ile de sizi besliyor, hadsiz nimetlere nail buyuruyor. Evet, şüp he yok ki, (Ondan)

ŞERH

O Rezzak-ı Kerim'den (başka ilâh yoktur.) Rızık O'nun elindedir. Bütün nimetler, O'nun hazine-i rahmetinden gelir. (O halde şükür ve ibadetten nasıl döndürülürsünüz?) Hak Teâlâ'nın böyle ihsan ve ikram sahibi olduğu malumunuz iken, ne için siz Ellah'a iman ve ibadetten i'raz edersiniz? Bu kadar hadsiz nimetleri size ihsan eden bir Zat'a karşı, bir takım mahlûkatı nasıl şerik koşarsınız? Öyle fani ve âciz şeylere ibadet edersiniz? Bu ne gaflet, bu ne cehalet!"¹

Müellif (r.a), Sözlere adlı eserinde bu konuyla alakalı şöyle buyuruyor:

"Sema ve zemini, rızığınıza iki hazine gibi müheyya edip oradan yağmuru, buradan hububatı çıkaran kimdir? Ellah'tan başka koca sema ve zemini iki muti hazinedar hükmüne kimse getirebilir mi? Öyle ise, şükür ona münhasırdır."²

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شَرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

"(O Ellah ki; sizi yarattı.) Sizi ilim dairesinden kudret dairesine çıkardı. (Sonra sizi rızıklandırdı.) Bu dünyada birçok nimetlere kavuşturdu, yaşattı, (Sonra sizi öldürür,) böylece bu fani hayatı

---

[1] Fâtır 3

[2] Sözlere 416

ŞERH

O Rezzak-ı Kerim'den (başka ilâh yoktur.) Rızık O'nun elindedir. Bütün nimetler, O'nun hazine-i rahmetinden gelir. (O halde şükür ve ibadetten nasıl döndürülürsünüz?) Hak Teâlâ'nın böyle ihsan ve ikram sahibi olduğu malumunuz iken, ne için siz Ellah'a iman ve ibadetten i'raz edersiniz? Bu kadar hadsiz nimetleri size ihsan eden bir Zat'a karşı, bir takım mahlûkatı nasıl şerik koşarsınız? Öyle fani ve âciz şeylere ibadet edersiniz? Bu ne gaflet, bu ne cehalet!"¹

Müellif (r.a), Sözlere adlı eserinde bu konuyla alakalı şöyle buyuruyor:

"Sema ve zemini, rızığınıza iki hazine gibi müheyya edip oradan yağmuru, buradan hububatı çıkaran kimdir? Ellah'tan başka koca sema ve zemini iki muti hazinedar hükmüne kimse getirebilir mi? Öyle ise, şükür ona münhasırdır."²

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شَرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذُلِّكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

"(O Ellah ki; sizi yarattı.) Sizi ilim dairesinden kudret dairesine çıkardı. (Sonra sizi rızıklandırdı.) Bu dünyada birçok nimetlere kavuşturdu, yaşattı, (Sonra sizi öldürür,) böylece bu fani hayatı

---

[1] Fâtır 3

[2] Sözlere 416

ŞERH

olan şeyleri beyan buyurmuştur. Binaenaleyh (siz, Ellah'ın size verdiği rızıklardan helâl ve tertemiz olanlarını yeyiniz,) haramlardan kaçınınız, ubudiyet vazifenizi hakkıyla yerine getiriniz (Ve Ellah'ın nimetine şükrediniz.) Nimete karşı nankörlük etmeyiniz. (Eğer yalnız O'na kullukta bulunuyorsanız). Emrolunduğunuz tarzda hareket ediniz, yasaklara yaklaşmayınız, kulluğa aykırı hareketlerden vazgeçiniz.”¹

Demek insan helal ve temiz olan rızık temin etmekle mükellef olduğu gibi; niam-ı İlahiyeye karşı şükür ve ubudiyetle de mükelleftir.

İşte peygamberler, insanlara bu vazife-i asliyelerini bildirmek için gönderilmişlerdir. Bu vazifeyi, en mükemmel bir surette Kur'an vasıtasıyla ifa eden, Hazret-i Muhammed (asm)'dır. Mesela; Rahman suresinde dünyevi ve uhrevi, maddi ve manevi, cismani ve ruhani bütün nimetlerin Rahman isminden geldiği beyan buyrulmakta, bu kadar hadsiz nimetlere karşı cin ve ins şükür ve ubudiyete davet edilmekte, şükür ve ubudiyetten iraz edip küfran-ı nimet ve isyana sapanlar ise رَجُّمًا تُكِّدُ بَانَ ayetiyle otuz bir defa tehdid edilmekte ve şükürsüzlüğün niam-ı ilahiyeyi inkâr ve tekzib olduğu ifade edilmektedir.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

“Kur'an-ı Kerim nimetleri, âyetleri, delilleri ta'dad ederken رَجُّمًا تُكِّدُ بَانَ âyet-i celilesi tekrar ile zikredilmekte

---

[1] Nahl,16:114.

ŞERH

olan şeyleri beyan buyurmuştur. Binaenaleyh (siz, Allah'ın size verdiği rızıklardan helâl ve tertemiz olanlarını yeyiniz,) haramlardan kaçınınız, ubudiyet vazifenizi hakkıyla yerine getiriniz (Ve Allah'ın nimetine şükrediniz.) Nimete karşı nankörlük etmeyiniz. (Eğer yalnız O'na kullukta bulunuyorsanız). Emrolunduğunuz tarzda hareket ediniz, yasaklara yaklaşmayınız, kulluğa aykırı hareketlerden vazgeçiniz.”¹

Demek insan helal ve temiz olan rızık temin etmekle mükellef olduğu gibi; niam-ı İlahiyeye karşı şükür ve ubudiyetle de mükelleftir.

İşte peygamberler, insanlara bu vazife-i asliyelerini bildirmek için gönderilmişlerdir. Bu vazifeyi, en mükemmel bir surette Kur'an vasıtasıyla ifa eden, Hazret-i Muhammed (asm)'dır. Mesela; Rahman suresinde dünyevi ve uhrevi, maddi ve manevi, cismani ve ruhani bütün nimetlerin Rahman isminden geldiği beyan buyrulmakta, bu kadar hadsiz nimetlere karşı cin ve ins şükür ve ubudiyete davet edilmekte, şükür ve ubudiyetten iraz edip küfran-ı nimet ve isyana sapanlar ise **إِنَّمَا تُكْذِبَانِ** ayetiyle otuz bir defa tehdid edilmekte ve şükürsüzlüğün niam-ı ilahiyeyi inkâr ve tekzib olduğu ifade edilmektedir.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

*“Kur'an-ı Kerim nimetleri, âyetleri, delilleri ta'dad ederken **إِنَّمَا تُكْذِبَانِ** âyet-i celilesi tekrar ile zikredilmekte*

---

[1] Nahl,16:114.

ŞERH

ibadet etme hakikatı, Resul-i Ekrem (s.a.v) vasıtasıyla tahakkuk etmiştir. Zira Nur-u Muhammedi (asm) itibariyle Ellah'tan gelen tekvini kanunlara en evvel O mazhar olduğu gibi; Risalet-i Muhammediye cihetiyle dahi teklifi kanunlara en evvel münkad olan yine O Zat'dır (asm).

Ellah katında Risâlet, esâs i'tibâriyle birdir. Cenâb-ı Hak, bir olduğu için her şeyde bir nev'i birliği irâde etmiştir. Bu sırr-ı tevhîde binâen Cenâb-ı Hak, Nebîyy-i Ekrem (asm)'ı bütün kâinâtın vekîl-i umûmîsi ve her husûsta muhâtab-ı hassı olacak bir kâbiliyette halkederek kendisine resûl ve nebî seçmiştir. Bu Risâlet makâmını Resûl-i Ekrem (asm)'a asâleten vermiştir. Diğer peygamberler ise, bu peygamberlik vazîfesine ma'nen vekâlet etmişler ve Zât-ı Risâletin asıl vazîfesine avene ve yardımcı olmuşlardır.

O Zat-ı Ekrem (asm), risalet vazifesini bilfiil hamlettikten sonra ise; Kur'an vasıtasıyla mevcudat-ı âlemin vazife suretindeki ubudiyetlerini ve evamir-i tekviniyeye inkıyadlarını en mükemmel bir tarzda ders verdiği gibi;

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Ben cinleri ve insanları, sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım."**¹ Ayetinin sarahatiyle cin ve inse yaradılış gayelerinin ubudiyet olduğunu bildiren ve onları ibadet ve taate davet eden yine O'dur.

Hulasa: Cemal-i İlâhi âlemde tezahür eden bir sıfattır.

---

[1] Zariyat, 51:56.

ŞERH

ibadet etme hakikatı, Resul-i Ekrem (s.a.v) vasıtasıyla tahakkuk etmiştir. Zira Nur-u Muhammedi (asm) itibariyle Ellah'tan gelen tekvini kanunlara en evvel O mazhar olduğu gibi; Risalet-i Muhammediye cihetiyle dahi teklifi kanunlara en evvel münkad olan yine O Zat'dır (asm).

Ellah katında Risâlet, esâs i'tibâriyle birdir. Cenâb-ı Hak, bir olduğu için her şeyde bir nev'i birliği irâde etmiştir. Bu sırr-ı tevhîde binâen Cenâb-ı Hak, Nebîyy-i Ekrem (asm)'ı bütün kâinâtın vekîl-i umûmîsi ve her husûsta muhâtab-ı hassı olacak bir kâbiliyette halkederek kendisine resûl ve nebî seçmiştir. Bu Risâlet makâmını Resûl-i Ekrem (asm)'a asâleten vermiştir. Diğer peygamberler ise, bu peygamberlik vazîfesine ma'nen vekâlet etmişler ve Zât-ı Risâletin asıl vazîfesine avene ve yardımcı olmuşlardır.

O Zat-ı Ekrem (asm), risalet vazifesini bilfiil hamlettikten sonra ise; Kur'an vasıtasıyla mevcudat-ı âlemin vazife suretindeki ubudiyetlerini ve evamir-i tekviniyeye inkıyadlarını en mükemmel bir tarzda ders verdiği gibi;

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Ben cinleri ve insanları, sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım."**¹ Ayetinin sarahatiyle cin ve inse yaradılış gayelerinin ubudiyet olduğunu bildiren ve onları ibadet ve taate davet eden yine O'dur.

Hulasa: Cemal-i İlahi âlemde tezahür eden bir sıfattır.

---

[1] Zariyat, 51:56.

ŞERH

risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi (asm) istilzam eder. Zira mevcudat içinde O Cemil-i Zülkema'lî en mükemmel bir surette imanla tanıyıp tanıttıran, şükür ve ubudiyetle sevip sevdiren hiç şüphesiz Habibullah (asm)'dır. Öyle ise لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz. Çünkü لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen bir kimse, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyeyi kabul ettiğini taşdik ve ikrar etmektedir. Hiçbir isim ve sıfat-i İlahiye, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz. O halde cemaî sıfatı ve Cemil ismi dahi مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ sız olamaz.

Netice-i Kelam: Cemaî sıfatı ile Cemil ismi, Risalet müessesesini iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, cemaî sıfatına ve Cemil ismine dayanır. Cemaî sıfatı ve Cemil ismini inkâr etmek, şirk olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği, risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir.

Hem cemaî sıfatı ile Cemil ismini inkâr etmek, bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten bildirmektedir.

bir vasıta Nüken (ia) göstermek istemesin? bununla, nihayet kemaîde olan bir cemaî; gösterici ve tarif edici

ŞERH

risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi (asm) istilzam eder. Zira mevcudat içinde O Cemil-i Zülkema'lî en mükemmel bir surette imanla tanıyıp tanıttıran, şükür ve ubudiyetle sevip sevdiren hiç şüphesiz Habibullah (asm)'dır. Öyle ise لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ siz olamaz. Çünkü لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen bir kimse, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyeyi kabul ettiğini taşdik ve ikrar etmektedir. Hiçbir isim ve sıfat-i İlahiye, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ siz olamaz. O halde cema'l sıfatı ve Cemil ismi dahi مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ siz olamaz.

Netice-i Kelam: Cema'l sıfatı ile Cemil ismi, Risalet müessesesini iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, cema'l sıfatına ve Cemil ismine dayanır. Cema'l sıfatı ve Cemil ismini inkâr etmek, şirk olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği, risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir.

Hem cema'l sıfatı ile Cemil ismini inkâr etmek, bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten bildirmektedir.

bir vasıta Nüken (ia) göstermek istemesin? bununla, nihayet kema'lde olan bir cema'l; gösterici ve tarif edici

METİN

dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin. Gayet cemalde bir kemal-i san'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir ŞERH

ve bu manaya gelen sair ayetlerden muktebestir ve bu ayetlerin bürhanlı bir tefsiridir.

(Hem hiç mümkün olur mu ki? Gayet cemalde bir kemal-i san'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin.) Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde kemal sıfatı ile Kamil isminin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın nihayet cemalde bulunan kemal sıfatı ve Kamil ismi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza eder. Madem kemal sıfatı ve Kamil ismi, risaletsiz olamaz. O halde kemal sıfatının ve Kamil isminin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bhusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Bir çekirdeğin ağaç olmasında kemal-i İlahi, o ağacın güzelleşerek bize meyve vermesinde ise cemal-i İlahi görünür. Kemal, san'at-ı İlahiyeye, cemal ise nimet-i İlahiyeye bakar. Demek kemal cemalsiz olmaz, cemal de kemalsiz olmaz. Hem kemal-i İlahiyi, hem de cemal-i İlahiyi en mükemmel manada teşhir ediciler ise, peygamberlerdir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden kemal sıfatını ve Kamil ismini izah edeceğiz. Daha sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz. Şöyle ki:

METİN

dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin.) Gayet cemalde bir kemal-i san'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir ŞERH

ve bu manaya gelen sair ayetlerden muktebestir ve bu ayetlerin bürhanlı bir tefsiridir.

(Hem hiç mümkün olur mu ki? Gayet cemalde bir kemal-i san'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin.) Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde kemal sıfatı ile Kamil isminin risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın nihayet cemalde bulunan kemal sıfatı ve Kamil ismi, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza eder. Madem kemal sıfatı ve Kamil ismi, risaletsiz olamaz. O halde kemal sıfatının ve Kamil isminin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Bir çekirdeğin ağaç olmasında kemal-i İlahi, o ağacın güzelleşerek bize meyve vermesinde ise cemal-i İlahi görünür. Kemal, san'at-ı İlahiyeye, cemal ise nimet-i İlahiyeye bakar. Demek kemal cemalsiz olmaz, cemal de kemalsiz olmaz. Hem kemal-i İlahiyi, hem de cemal-i İlahiyi en mükemmel manada teşhir ediciler ise, peygamberlerdir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden kemal sıfatını ve Kamil ismini izah edeceğiz. Daha sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz. Şöyle ki:

ŞERH

Cehennemden daha mükemmel bir ceza yeri tasavvur edilemez. O halde Cenab-ı Hakkın lütfu, mahall-i saadet olan cennette tam kemâlde olduğu gibi; Cenab-ı Hakkın kahrı, mahall-i ceza olan cehennemde tam kemaldedir.

Üçüncüsü: Esmâ ve sıfat-ı İlahiyenin tecelliyâtının dünya üzerindeki tezahürüdür. Zira Cenab-ı Hak, cennet ve cehennemden gölge düşürmekle dünya denilen bu âlemi halketti. Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

“Evet mevcudatta sebep-i muhabbet olan hüsün ve ihsan ve kemal, umumiyetle Bâki-i Hakikî'nin hüsün ve ihsan ve kemâlâtının işaret ve çok perdelerden geçmiş zâif gölgeleridir; belki cülve-i esma-i hüsnanın gölgelerinin gölgeleridir.”¹

Evet Cenab-ı Hakkın lütuf ve kahrı, evvela nur-u Muhammedi (asm) üzerine tecelli etti. Daha sonra o lütuf ve kahr -tabir caiz ise- Resul-i Ekrem (asm)'ın nuruyla mezcoldu. Cenab-ı Hakkın lütuf ve kahrının tecelliyatı, o Nur-u Muhammedi (asm)'da tezahür etti. Sonra O Nur-u Muhammedi (asm)'dan sadece lütuf yeri olan cennet bir tarafa, sadece kahr yeri olan cehennem de bir tarafa ayrılıp cennet ve cehennem suretinde tezahür etti. Lütfun en kemâl yeri Cennet, kahrın en kemâl yeri ise, Cehennem oldu. Daha sonra cennet ve cehennemden gölge düşürülerek cennet ve cehennemin halitası ve nümunesi ve âlem-i ahiretin mezraası ve fidanlık bahçesi olan dünya denilen şu dar-ı imtihan halkedildi.

İşte şu âlemde görünen ışıklar, güzel kokular, güzel sözler,

---

[1] Lem'alar, 3.Lem'a, 1.Nükte, s.15.

ŞERH

Cehennemden daha mükemmel bir ceza yeri tasavvur edilemez. O halde Cenab-ı Hakkın lütfu, mahall-i saadet olan cennette tam kemâlde olduğu gibi; Cenab-ı Hakkın kahrı, mahall-i ceza olan cehennemde tam kemaldedir.

Üçüncüsü: Esmâ ve sıfat-ı İlahiyenin tecelliyâtının dünya üzerindeki tezahürüdür. Zira Cenab-ı Hak, cennet ve cehennemden gölge düşürmekle dünya denilen bu âlemi halketti. Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

“Evet mevcudatta sebep-i muhabbet olan hüsün ve ihsan ve kemal, umumiyetle Bâki-i Hakikî'nin hüsün ve ihsan ve kemâlâtının işaret ve çok perdelerden geçmiş zâif gölgeleridir; belki cülve-i esma-i hüsnanın gölgelerinin gölgeleridir.”¹

Evet Cenab-ı Hakkın lütuf ve kahrı, evvela nur-u Muhammedi (asm) üzerine tecelli etti. Daha sonra o lütuf ve kahr -tabir caiz ise- Resul-i Ekrem (asm)'ın nuruyla mezcoldu. Cenab-ı Hakkın lütuf ve kahrının tecelliyatı, o Nur-u Muhammedi (asm)'da tezahür etti. Sonra O Nur-u Muhammedi (asm)'dan sadece lütuf yeri olan cennet bir tarafa, sadece kahr yeri olan cehennem de bir tarafa ayrılıp cennet ve cehennem suretinde tezahür etti. Lütfun en kemâl yeri Cennet, kahrın en kemâl yeri ise, Cehennem oldu. Daha sonra cennet ve cehennemden gölge düşürülerek cennet ve cehennemin halitası ve nümunesi ve âlem-i ahiretin mezraası ve fidanlık bahçesi olan dünya denilen şu dar-ı imtihan halkedildi.

İşte şu âlemde görünen ışıklar, güzel kokular, güzel sözler,

---

[1] Lem'alar, 3.Lem'a, 1.Nükte, s.15.

ŞERH

iman gibi şeyler Cennet'e akar. Öyle de şer, elem, karanlık, çirkinlik, küfür gibi zararlı maddeler Cehennem'e yağar. Ve bu mütemadiyen çalkanan kâinatın selleri o iki havuza girer, durur.”¹

“Şu kâinata dikkat edilse görünüyor ki: İçinde iki unsur var ki, her tarafa uzanmış, kök atmış. Hayır şer, güzel çirkin, nef zarar, kemal noksan, ziya zulmet, hidayet dalalet, nur nâr, iman küfür, taat isyan, havf muhabbet gibi âsârlarıyla, meyveleriyle şu kâinatta ezdam birbirleriyle çarpışıyor. Daima tegayyür ve tebeddülâta mazhar oluyor. Başka bir âlemin mahsulâtının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette o iki unsurun birbirine zıd olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek; temerküz edip birbirinden ayrılacak. O vakit, Cennet-Cehennem suretinde tezahüredecektir. Madem âlem-i beka, şu âlem-i fenadan yapılacaktır. Elbette anasır-ı esasiyesi, bekaya ve ebede gidecektir.

Evet Cennet-Cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve şu silsile-i kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şununatın iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır ki; dest-i kudret bir hareket-i şedide ile kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz münasib maddelerle dolacaktır.”²

Madem bu alemde lütuf ve kahr-ı İlâhi kemal mertebede tezahür ediyor. Öyle ise insanın vazifesi ise; gündüze, yaza, peygamberlere (a.s) bakıp lütuf; geceye, kışa, zalimlere bakıp kahrı müşahede etmektir. Cenab-ı Hak, Kâmil-i Mutlak olduğundan hem lütuf, hem de kahrı kemâldedir.

---

[1] Şualar, 11.Şua, 8.Meselenin Bir Hülasası, s.232-233.

[2] Sözler, 29.Söz, 2.Maksad, 4. Esas, s.531-532.

ŞERH

iman gibi şeyler Cennet'e akar. Öyle de şer, elem, karanlık, çirkinlik, küfür gibi zararlı maddeler Cehennem'e yağar. Ve bu mütemadiyen çalkanan kâinatın selleri o iki havuza girer, durur.”¹

“Şu kâinata dikkat edilse görünüyor ki: İçinde iki unsur var ki, her tarafa uzanmış, kök atmış. Hayır şer, güzel çirkin, nef zarar, kemal noksan, ziya zulmet, hidayet dalalet, nur nâr, iman küfür, taat isyan, havf muhabbet gibi âsârlarıyla, meyveleriyle şu kâinatta ezced birbiriyle çarpışıyor. Daima tegayyür ve tebeddülâta mazhar oluyor. Başka bir âlemin mahsulâtının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette o iki unsurun birbirine zıd olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek; temerküz edip birbirinden ayrılacak. O vakit, Cennet-Cehennem suretinde tezahüredecektir. Madem âlem-i beka, şu âlem-i fenadan yapılacaktır. Elbette anasır-ı esasiyesi, bekaya ve ebede gidecektir.

Evet Cennet-Cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve şu silsile-i kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şununatın iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır ki; dest-i kudret bir hareket-i şedide ile kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz münasib maddelerle dolacaktır.”²

Madem bu alemde lütuf ve kahr-ı İlahi kemal mertebede tezahür ediyor. Öyle ise insanın vazifesi ise; gündüze, yaza, peygamberlere (a.s) bakıp lütfu; geceye, kışa, zalimlere bakıp kahrı müşahede etmektir. Cenab-ı Hak, Kâmil-i Mutlak olduğundan hem lütuf, hem de kahrı kemâldedir.

---

[1] Şualar, 11.Şua, 8.Meselenin Bir Hülasası, s.232-233.

[2] Sözler, 29.Söz, 2.Maksad, 4. Esas, s.531-532.

ŞERH

Acaba lütuf ve kahr-ı İlahî'nin kemaliyle tezahür ettiği kâinattaki eserler üzerine nev-i beşerin nazar-ı dikkatlerini celbedecek bir dellâl bulunmazsa, beşer tek başına bu lütuf ve kahr-ı İlahî'nin kemalini anlayabilir mi? Elbette anlayamaz. Bunun için O Kamil-i Mutlak, başta Resul-i Ekrem (asm) ve diğer peygamberleri birer dellal olarak göndermiştir. Evet, O Zat-ı Zülkemaî'in sayısız lütuflarından en ehemmiyetli bir lütfu da, nev-i beşere peygamberleri göndermiş olması ve onlar vasıtasıyla nev-i beşeri kemalata sevk etmiş olmasıdır. Cenab-ı Hak, Resul-i Ekrem (asm)'ın Ellah'ın bir lütfu olduğunu gelecek ayet-i kerimesiyle şöyle ilan etmektedir:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Kasem olsun ki, Ellahu Teâlâ mü'minlere lütufda bulundu. Çünkü içlerinde kendilerinden bir Peygamber gönderdi ki: O peygamber, onlara Hak Teâlâ'nın ayetlerini okuyor ve onları batıl inançlardan ve ahlak-ı seyyiden temizliyor ve onlara kitap ve hikmeti (Kur'an ve sünneti) öğretiyor. Hâlbuki onlar, bundan evvel apaçık bir dalâlet içinde idiler.”¹

En basit bir sanatkâr kendi sanatını teşhir etmek ister. Hiç mümkün müdür ki; bir damla sudan bir insanı yaratan, bir çekirdekten bir ağacı halkeden, gece, gündüz ve mevsimleri

---

[1] Al-i İmran, 3:164.

ŞERH

Acaba lütuf ve kahr-ı İlahî'nin kemaliyle tezahür ettiği kâinattaki eserler üzerine nev-i beşerin nazar-ı dikkatlerini celbedecek bir dellâl bulunmazsa, beşer tek başına bu lütuf ve kahr-ı İlahî'nin kemalini anlayabilir mi? Elbette anlayamaz. Bunun için O Kamil-i Mutlak, başta Resul-i Ekrem (asm) ve diğer peygamberleri birer dellal olarak göndermiştir. Evet, O Zat-ı Zülkemaî'in sayısız lütuflarından en ehemmiyetli bir lütfu da, nev-i beşere peygamberleri göndermiş olması ve onlar vasıtasıyla nev-i beşeri kemalata sevk etmiş olmasıdır. Cenab-ı Hak, Resul-i Ekrem (asm)'ın Ellah'ın bir lütfu olduğunu gelecek ayet-i kerimesiyle şöyle ilan etmektedir:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Kasem olsun ki, Ellahu Teâlâ mü'minlere lütufda bulundu. Çünkü içlerinde kendilerinden bir Peygamber gönderdi ki: O peygamber, onlara Hak Teâlâ'nın ayetlerini okuyor ve onları batıl inançlardan ve ahlak-ı seyyiden temizliyor ve onlara kitap ve hikmeti (Kur'an ve sünneti) öğretiyor. Hâlbuki onlar, bundan evvel apaçık bir dalâlet içinde idiler.”¹

En basit bir sanatkâr kendi sanatını teşhir etmek ister. Hiç mümkün müdür ki; bir damla sudan bir insanı yaratan, bir çekirdekten bir ağacı halkeden, gece, gündüz ve mevsimleri

---

[1] Al-i İmran, 3:164.

ŞERH

Hem görmüyor musunuz, ne keyfiyette sema canibinden bereketli bir suyu gönderiyoruz. O su ile bağ ve bostanları, hububatı, yüksek leziz meyveli hurma gibi ağaçları halkedip ibaduma rızkı onunla gönderiyorum, yetiştiriyorum. Hem görmüyor musunuz; o su ile ölmüş memleketi ihya ediyorum. Binler dünyevî haşirleri icad ediyorum. Nasıl bu nebatatı, kudretimle bu ölmüş memleketten çıkarıyorum; sizin haşirdeki hurucunuz da böyledir. Kıyamette arz ölüp, siz sağ olarak çıkacaksınız.¹²⁾³

Hem O Resul-i Zîşan, Gaşiye suresinde geçen gelecek ayet-i kerimelerle san'at-ı İlahiyenin kemaline enzar-ı beşeri şöyle celbetmektedir:

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِلَهِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ

“Onlar develerin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı? Ve göğe de bakmazlar mı ki; nasıl yükseltilmiş ve direksiz durdurulmuş? Ve dağlara da ibret gözüyle bakmazlar mı ki; nasıl dikilmiş? Ne kadar sabit bir vaziyette bulunuyor. Ve yere de hiç bakıp durmuyorlar mı ki: Nasıl yayılmış. Üzerinde yaşayanlar için nasıl elverişli bir hâlde bulunmuştur.”⁴

Nebe’ suresinin 6-16. ayet-i kerimelerinde ise san'at-ı İlahiyenin kemali şöyle ifade edilmiştir:

---

[1] Haşiye Nefha-i ulada küre-i arz vefat edip parçalanır. Nefha-i saniyede ise; hem küre-i arz, hem de insan yeniden ihya edilir.

[2]

[3] Kaf, 50:6-11 ; Sözler, s.432.

[4] Çaşiye, 88:17-20.

ŞERH

Hem görmüyor musunuz, ne keyfiyette sema canibinden bereketli bir suyu gönderiyoruz. O su ile bağ ve bostanları, hububatı, yüksek leziz meyveli hurma gibi ağaçları halkedip ibaduma rızkı onunla gönderiyorum, yetiştiriyorum. Hem görmüyor musunuz; o su ile ölmüş memleketi ihya ediyorum. Binler dünyevî haşirleri icad ediyorum. Nasıl bu nebatatı, kudretimle bu ölmüş memleketten çıkarıyorum; sizin haşirdeki hurucunuz da böyledir. Kıyamette arz ölüp, siz sağ olarak çıkacaksınız.¹²⁾"³

Hem O Resul-i Zîşan, Gaşiye suresinde geçen gelecek ayet-i kerimelerle san'at-ı İlahiyenin kemaline enzar-ı beşeri şöyle celbetmektedir:

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْآيِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ

"Onlar develerin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı? Ve göğe de bakmazlar mı ki; nasıl yükseltilmiş ve direksiz durdurulmuş? Ve dağlara da ibret gözüyle bakmazlar mı ki; nasıl dikilmiş? Ne kadar sabit bir vaziyette bulunuyor. Ve yere de hiç bakıp durmuyorlar mı ki: Nasıl yayılmış. Üzerinde yaşayanlar için nasıl elverişli bir hâlde bulunmuştur."⁴

Nebe' suresinin 6-16. ayet-i kerimelerinde ise san'at-ı İlahiyenin kemali şöyle ifade edilmiştir:

---

[1] Haşiye Nefha-i ulada küre-i arz vefat edip parçalanır. Nefha-i saniyede ise; hem küre-i arz, hem de insan yeniden ihya edilir.

[2]

[3] Kaf, 50:6-11 ; Sözler, s.432.

[4] Çaşiye, 88:17-20.

ŞERH

beraber aynı zamanda sizler için büyük bir ni'met-i İlahiye'dir ki, top güllesinden yetmiş defa daha sür'atlı hareket ederek döndüğü halde sizi sarsıp istirahatınızı bozmuyor. İşte bu san'at-ı İlahiyeye karşı iman etmeniz ve bu nimet-i İlahiyeye karşı şükretmeniz lazım gelirken, sizi küfre ve isyana sevk eden sebep nedir?

Bu yeryüzünü bidayeten halk edip tefriş ederek sizler için mahall-i sükna kılan hangi kuvvet ve kudret sahibi ise; asıl ikamet yeri olan ahireti getirecek de aynı kuvvet ve kudret sahibidir.

وَالْجِبَالِ آَوْتَادًا **"Dağları da birer hazineli direk kılmadık mı?"** Evtad: Veted kelimesinin çoğuludur. **Kazıklar, direkler ve çadırların iplerini bağlamak için yere çakılan demirler ve kazıklar** demektir. Yani dağlar, yerin sükûnet üzere bulunmasını temin için birer hazineli kazık mesabesinde bulunmaktadır. Evtad kelimesi, yeryüzünde yaşayanların kalbi ve ruhi ızdırab ve heyecanlara, korku ve telaşlara düşmemeleri için bir teselliği ifade eder.

İşte dağlar, bir bedia-i hilkat ve bir mu'cize-i kudret olmakla beraber aynı zamanda sizler için büyük bir ni'mettir. Sizler de bu mucize-i kudrete karşı iman ile tasdik ve ni'met-i İlahiyeye karşı da O'na ta'zimle şükretmeniz lazım gelir.

وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا **"Sizleri (erkek-dişi) çift olarak yaratmadık mı?"** Ayet-i kerimede geçen **"ezvac"** kelimesi, zevcin çoğulu olup hem erkek, hem de kadın için kullanılır. Ezvacın kelime manası, **çift, sınıf ve kadının kocası** gibi manalara gelmektedir.

ŞERH

beraber aynı zamanda sizler için büyük bir ni'met-i İlahiye'dir ki, top güllesinden yetmiş defa daha sür'atlı hareket ederek döndüğü halde sizi sarsıp istirahatınızı bozmuyor. İşte bu san'at-ı İlahiyeye karşı iman etmeniz ve bu nimet-i İlahiyeye karşı şükretmeniz lazım gelirken, sizi küfre ve isyana sevk eden sebep nedir?

Bu yeryüzünü bidayeten halk edip tefriş ederek sizler için mahall-i sükna kılan hangi kuvvet ve kudret sahibi ise; asıl ikamet yeri olan ahireti getirecek de aynı kuvvet ve kudret sahibidir.

وَالْجِبَالِ آَوْتَادًا **"Dağları da birer hazineli direk kılmadık mı?"** Evtad: Veted kelimesinin çoğuludur. **Kazıklar, direkler ve çadırların iplerini bağlamak için yere çakılan demirler ve kazıklar** demektir. Yani dağlar, yerin sükûnet üzere bulunmasını temin için birer hazineli kazık mesabesinde bulunmaktadır. Evtad kelimesi, yeryüzünde yaşayanların kalbi ve ruhi ızdırab ve heyecanlara, korku ve telaşlara düşmemeleri için bir teselliye ifade eder.

İşte dağlar, bir bedia-i hilkat ve bir mu'cize-i kudret olmakla beraber aynı zamanda sizler için büyük bir ni'mettir. Sizler de bu mucize-i kudrete karşı iman ile tasdik ve ni'met-i İlahiyeye karşı da O'na ta'zimle şükretmeniz lazım gelir.

وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا **"Sizleri (erkek-dişi) çift olarak yaratmadık mı?"** Ayet-i kerimede geçen **"ezvac"** kelimesi, zevcin çoğulu olup hem erkek, hem de kadın için kullanılır. Ezvacın kelime manası, **çift, sınıf ve kadının kocası** gibi manalara gelmektedir.

ŞERH

çok olan demektir. Yani, biz o göklerin arasında güneşi, âlemi aydınlatıcı ve ısıdırıcı bir lamba kıldık ki; başka ziyaya ihtiyaç bırakmıyor. Güneşin hararetiyle otlar, ekinler ve meyveler kemaline kavuşup pişiyor, ihtiyaç kalmadığı için güneşten başka bir şeyden hararet ve ısı beklenmiyor.

Burada sirac tabiriyle şöyle latif bir manaya işaret eder: Bu dünyayı bir saray farz etsek, sema âlemi bu dünya sarayının damı olur ki, Cenab-ı Hak dünya sarayının damı hükmünde olan semayı milyarlarca yıldızlarla tezyin edip süslendirmiştir. Dünya sarayının asıl lambası ise güneştir. Öyle ise ey insanlar! Cenab-ı Hak, yeryüzünü sizlere bir saray, göğü de o sarayınıza tavan yapıp süslendirmek suretiyle bu külli nimetlerini sizlere musahhar kılmakla mehasin-i san'atını ve acaib-i kudretini gösterdiği halde sizlere ne olmuş ki, Halikınızın bunca ni'metlerine şükredip O'na ibadet etmiyorsunuz.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا **"Biz bulutlardan sağanak şeklinde bol bol su indirmedik mi?" Mu'sirat:** İ'sardan müştak olup hem mu'sir, hem de mu'siranın çoğuludur. Araplar bu mu'sir kelimesini genelde hayza girmek üzere olan bakire kızlar için kullanırlar. Manası ise, rüzgâr tarafından sıkıştırılmış bulut veyahut yağmuru indirmek üzere olan yüklü bulut demektir. Burada her ne kadar mu'sirat kelimesi, **"sıkıştırıcı rüzgâr"** manasındaysa da bu makamda **"rüzgârın sıkıştırdığı bulut"** demektir. Zira rahmet buluttan dökülür, rüzgârdan dökülmez. **Seccac:** Şiddetle, çokça, fazlaca seyelan

ŞERH

çok olan demektir. Yani, biz o göklerin arasında güneşi, âlemi aydınlatıcı ve ısıdırıcı bir lamba kıldık ki; başka ziyaya ihtiyaç bırakmıyor. Güneşin hararetiyle otlar, ekinler ve meyveler kemaline kavuşup pişiyor, ihtiyaç kalmadığı için güneşten başka bir şeyden hararet ve ısı beklenmiyor.

Burada sirac tabiriyle şöyle latif bir manaya işaret eder: Bu dünyayı bir saray farz etsek, sema âlemi bu dünya sarayının damı olur ki, Cenab-ı Hak dünya sarayının damı hükmünde olan semayı milyarlarca yıldızlarla tezyin edip süslendirmiştir. Dünya sarayının asıl lambası ise güneştir. Öyle ise ey insanlar! Cenab-ı Hak, yeryüzünü sizlere bir saray, göğü de o sarayınıza tavan yapıp süslendirmek suretiyle bu külli nimetlerini sizlere musahhar kılmakla mehasin-i san'atını ve acaib-i kudretini gösterdiği halde sizlere ne olmuş ki, Halikınızın bunca ni'metlerine şükredip O'na ibadet etmiyorsunuz.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا **"Biz bulutlardan sağanak şeklinde bol bol su indirmedik mi?" Mu'sirat:** İ'sardan müştak olup hem mu'sir, hem de mu'siranın çoğuludur. Araplar bu mu'sir kelimesini genelde hayza girmek üzere olan bakire kızlar için kullanırlar. Manası ise, rüzgâr tarafından sıkıştırılmış bulut veyahut yağmuru indirmek üzere olan yüklü bulut demektir. Burada her ne kadar mu'sirat kelimesi, **"sıkıştırıcı rüzgâr"** manasındaysa da bu makamda **"rüzgârın sıkıştırdığı bulut"** demektir. Zira rahmet buluttan dökülür, rüzgârdan dökülmez. **Seccac:** Şiddetle, çokça, fazlaca seyelan

ŞERH

eden ve şarıl şarıl yağan yağmur demektir. Yani, biz rüzgârlar vasıtasıyla toparlanmış ve sıkışmış olan bulutlardan çok taneli ve sağanak halinde yağan yağmuru inzal ettik.

İşte bu yağmurun inzali, bir mu'cize-i kudret ve sizler için de büyük bir ni'met-i ilahiye iken sizler de bu mu'cize-i kudrete karşı tazim ve haşyet ile Ellah'ın ulûhiyetini tanıyıp iman etmek ve bu külli ni'metlere karşı da O'na şükür ile ibadet etmeniz lazım gelirken, sizlere ne olmuş ki; Mün'im-i Hakikinize karşı nankörlük edip onun azamet-ı kudretini derk edemiyorsunuz.

لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا **“Ta ki o su ile enva-i hububat ve nebatatı çıkaralım diye.”** Burada yağmuru indirmenin hikmetini, gayesini ve sonucunu bildiriyor. Yani, **“O su vasıtasıyla yerden insanların gıdası olan daneleri ve hayvanların gıdası olan otları ve çimenleri ni'met olarak saha-i istifadeye çıkarıp, insanlara ve hayvanlara gıda olsun diye yağmuru indirdik. İşte bütün bu nimetler, bizim kudretimize delalet eder.”**

وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا **“Ve sarmaş dolaş olmuş sık ağaçlı bahçeleri o su ile yaratalım diye yağmuru inzal ettik.”** Elfaf: Leffin çoğulu olup sarmaş dolaş olmuş sık ağaçlar demektir. Yani, **“O yağmur sebebiyle ağaçları ve dalları çok olan bağ ve bahçeleri ve ağaçların çokluğu sebebiyle dalları sarmaş dolaş olmuş hadikaları yeşertelim diye yağmuru inzal ettik.”**¹

Peygamberler, afaki dairede tezahür eden san'at-i İlahiyenin kemalini nev-i beşere böyle ders verdikleri gibi; enfüsi dairede dahi tezahür eden san'at-i İlahiyenin kemalini nev-i beşere

---

[1] Nebe, 78:6-17.

ŞERH

eden ve şarıl şarıl yağan yağmur demektir. Yani, biz rüzgârlar vasıtasıyla toparlanmış ve sıkışmış olan bulutlardan çok taneli ve sağanak halinde yağan yağmuru inzal ettik.

İşte bu yağmurun inzali, bir mu'cize-i kudret ve sizler için de büyük bir ni'met-i ilahiye iken sizler de bu mu'cize-i kudrete karşı tazim ve haşyet ile Ellah'ın ulûhiyetini tanıyıp iman etmek ve bu külli ni'metlere karşı da O'na şükür ile ibadet etmeniz lazım gelirken, sizlere ne olmuş ki; Mün'im-i Hakikinize karşı nankörlük edip onun azamet-ı kudretini derk edemiyorsunuz.

لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا **“Ta ki o su ile enva-i hububat ve nebatatı çıkaralım diye.”** Burada yağmuru indirmenin hikmetini, gayesini ve sonucunu bildiriyor. Yani, **“O su vasıtasıyla yerden insanların gıdası olan daneleri ve hayvanların gıdası olan otları ve çimenleri ni'met olarak saha-i istifadeye çıkarıp, insanlara ve hayvanlara gıda olsun diye yağmuru indirdik. İşte bütün bu nimetler, bizim kudretimize delalet eder.”**

وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا **“Ve sarmaş dolaş olmuş sık ağaçlı bahçeleri o su ile yaratalım diye yağmuru inzal ettik.”** Elfaf: Leffin çoğulu olup sarmaş dolaş olmuş sık ağaçlar demektir. Yani, **“O yağmur sebebiyle ağaçları ve dalları çok olan bağ ve bahçeleri ve ağaçların çokluğu sebebiyle dalları sarmaş dolaş olmuş hadikaları yeşertelim diye yağmuru inzal ettik.”**¹

Peygamberler, afaki dairede tezahür eden san'at-i İlahiyenin kemalini nev-i beşere böyle ders verdikleri gibi; enfüsi dairede dahi tezahür eden san'at-i İlahiyenin kemalini nev-i beşere

---

[1] Nebe, 78:6-17.

ŞERH

parça et kıldık.) Bu da insanlığın yaratılışının dördüncü mertebesidir. (Sonra o et parçasını da kemikler kıldık.) O et parçasının büyük bir kısmını da baş, kol, ayak ve bunların aralarındaki diğer kemikler gibi kemikler kıldık. Bu da beşinci yaratılış mertebesidir. (Kemiklere de bir et giydirdik.) Tekrar o kemikleri, gerektiği gibi et ile donattık. Bu da insanlığın yaratılışının altıncı mertebesidir. (Sonra da onu) öyle mertebe mertebe teşekkül eden cenini, (başka bir halk olarak inşa ettik.) Yani o bir damla su, bu yaratılış mertebelerinden geçerek hayat sahibi bir mahlûk halinde kendisine ruh üfürüldü. Daha sonra dünyaya gelmiş oldu. Görmekten, işitmekten, söylemekten, düşünmekten yoksun olan o mahlûk, daha sonra ruh sahibi olarak dünyaya geliyor, birçok şeyleri düşünebiliyor, simasında fevkalâde eşsiz güzel bir manzara tecelli ediyor. İşte bu da insanlığın yedinci yaratılış mertebesidir. (Şimdi tasvir edenlerin) şekil verme ve takdire kadir olanların (en güzeli olan) bütün kemâl sıfatlarına sahip bulunan (Allah Teâlâ, pek mübarektir,) bütün noksanlık ve kusurlardan münezzehtir.”¹

Daha bunlar gibi, pek çok ayat-ı Kur’aniye nazar-ı dikkati kemal-i san’at-ı İlahiyyeye çevirmekte, insanları tefekküre sevketmekte ve neticede onları imana davet etmektedir.

Hülâsa: Kemal-i İlahi âlemde tezahür eden bir sıfattır. Yeryüzündeki bütün san’at eserleri, o kemal sıfatının tezahürüdür. Elbette böyle bir kemal sahibi, mu’cize-i kudret olan antika san’atlarına nazar-ı dikkati celbedecek ve onları tefekküre

---

[1] Mu’minun, 23:12-14.

ŞERH

parça et kıldık.) Bu da insanlığın yaratılışının dördüncü mertebesidir. (Sonra o et parçasını da kemikler kıldık.) O et parçasının büyük bir kısmını da baş, kol, ayak ve bunların aralarındaki diğer kemikler gibi kemikler kıldık. Bu da beşinci yaratılış mertebesidir. (Kemiklere de bir et giydirdik.) Tekrar o kemikleri, gerektiği gibi et ile donattık. Bu da insanlığın yaratılışının altıncı mertebesidir. (Sonra da onu) öyle mertebe mertebe teşekkül eden cenini, (başka bir halk olarak inşa ettik.) Yani o bir damla su, bu yaratılış mertebelerinden geçerek hayat sahibi bir mahlûk halinde kendisine ruh üfürüldü. Daha sonra dünyaya gelmiş oldu. Görmekten, işitmekten, söylemekten, düşünmekten yoksun olan o mahlûk, daha sonra ruh sahibi olarak dünyaya geliyor, birçok şeyleri düşünebiliyor, simasında fevkalâde eşsiz güzel bir manzara tecelli ediyor. İşte bu da insanlığın yedinci yaratılış mertebesidir. (Şimdi tasvir edenlerin) şekil verme ve takdire kadir olanların (en güzeli olan) bütün kemâl sıfatlarına sahip bulunan (Allah Teâlâ, pek mübarektir,) bütün noksanlık ve kusurlardan münezzehtir.”¹

Daha bunlar gibi, pek çok ayat-ı Kur’aniye nazar-ı dikkati kemal-i san’at-ı İlahiyyeye çevirmekte, insanları tefekküre sevketmekte ve neticede onları imana davet etmektedir.

Hülasa: Kemal-i İlahi âlemde tezahür eden bir sıfattır. Yeryüzündeki bütün san’at eserleri, o kemal sıfatının tezahürüdür. Elbette böyle bir kemal sahibi, mu’cize-i kudret olan antika san’atlarına nazar-ı dikkati celbedecek ve onları tefekküre

---

[1] Mu’minun, 23:12-14.

ŞERH

müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şîrktir. Hem kemal sıfatı ile Kamil ismini inkâr etmek bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

İslam'da İlahî Hükümün İhtilâfı ve İhtilâfın İhtilâfı? Gayet Keskin ve Bir Kemerli Sarıdan Önemli Bir Eylem

ŞERH

müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şîrktir. Hem kemal sıfatı ile Kamil ismini inkâr etmek bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

İslam'da İlahî Hükümün İhtimaliyle İhtimalin İhtimali? Gayet Keskin ve Binyemalen Sarıalın'ın Üzerine Engelen

ŞERH

Hem de resuldürler. Cenab-ı Hakk'ın teklifi emirlerini Hak'tan halka getirip tebliğ etmişlerdir.

Evet, böyle bir rububiyet-i amme sahibine Zülcenaheyn bir elçi lazımdır ki; hem Rabbu'l-Alemin'le irtibatı bulunsun. Hem de kesret ve cüz'iyatın ibadet ve istianelerini bilsin. Tabir-i diğerle hem raiyyetinin ibadet ve istianelerini, şükür ve tesbihlerini, tazarru ve niyazlarını, arzu ve isteklerini O Rabbu'l-Alemin'e götürsün. Hem de Rabbu'l-Alemin'in isteklerini raiyyetine getirsin.

İşte O Rabbu'l-Âlemin, insanlık âleminde bazı zevat-ı aliyeyi kendisine peygamber olarak seçmiş ve onları bu vazife ile tanzif etmiştir. O peygamberler, hem tekvinen, hem de teklifen mevcudatın ibadetlerini ve niyazlarını Rabbu'l-Alemin'e takdim ettikleri gibi; Rabbu'l-Aleminin evamir ve nevaahisini alıp teklifen nev-i beşere getirmişlerdir.

Bütün peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden Hazret-i Muhammed (asm)'dir. Zira O Zat-ı Ekrem (asm), hem tekvinen, hem de teklifen en mükemmel abddir. Tekvinen ve teklifen dergâh-ı ilahiyeye bütün mevcudatın ibadet ve istianelerini götürmüş, Risalet sıfatıyla da tekalif-i ilahiyeyi nev-i beşere getirmiştir.

Evet bu âlemin Rabbi, rububiyetini, hem saltanat derecesinde, hem vahdaniyet derecesinde, hem de samedaniyet derecesinde icra ediyor. Hazret-i Muhammed (asm), kâinatta tezahür eden o rububiyet-i ammeye karşı hem mevcudat-ı alemin tekvini ve teklifi ibadet ve istianelerini götürüp Rabbu'l-Alemin'e

ŞERH

Hem de resuldürler. Cenab-ı Hakk'ın teklifi emirlerini Hak'tan halka getirip tebliğ etmişlerdir.

Evet, böyle bir rububiyet-i amme sahibine Zülcenaheyn bir elçi lazımdır ki; hem Rabbu'l-Alemin'le irtibatı bulunsun. Hem de kesret ve cüz'iyatın ibadet ve istianelerini bilsin. Tabir-i diğerle hem raiyyetinin ibadet ve istianelerini, şükür ve tesbihlerini, tazarru ve niyazlarını, arzu ve isteklerini O Rabbu'l-Alemin'e götürsün. Hem de Rabbu'l-Alemin'in isteklerini raiyyetine getirsin.

İşte O Rabbu'l-Âlemin, insanlık âleminde bazı zevat-ı aliyeyi kendisine peygamber olarak seçmiş ve onları bu vazife ile tanzif etmiştir. O peygamberler, hem tekvinen, hem de teklifen mevcudatın ibadetlerini ve niyazlarını Rabbu'l-Alemin'e takdim ettikleri gibi; Rabbu'l-Aleminin evamir ve nevaahisini alıp teklifen nev-i beşere getirmişlerdir.

Bütün peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden Hazret-i Muhammed (asm)'dir. Zira O Zat-ı Ekrem (asm), hem tekvinen, hem de teklifen en mükemmel abddir. Tekvinen ve teklifen dergâh-ı ilahiyeye bütün mevcudatın ibadet ve istianelerini götürmüş, Risalet sıfatıyla da tekalif-i ilahiyeyi nev-i beşere getirmiştir.

Evet bu âlemin Rabbi, rububiyetini, hem saltanat derecesinde, hem vahdaniyet derecesinde, hem de samedaniyet derecesinde icra ediyor. Hazret-i Muhammed (asm), kâinatta tezahür eden o rububiyet-i ammeye karşı hem mevcudat-ı alemin tekvini ve teklifi ibadet ve istianelerini götürüp Rabbu'l-Alemin'e

ŞERH

takdim etmiştir ki; buna ubudiyet-i Muhammediye veya velayet-i Muhammediye denir. Hem de O Rabbu'l-Alemin'in isteklerini teklifen alıp nev-i beşere getirmiştir ki; buna da Risalet-i Muhammediye denir. Her ne kadar tekvini emirler de Risalet-i Muhammediye (asm) vasıtasıyla geliyorsa da biz onun mahiyetini anlayamıyoruz. Zira o bir sırdır. O Zat-ı Ekrem (asm),

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ **“(Ey Muhammed!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”**¹ Ayet-i kerimesinin sarahatiyle, bütün âlemlerin peygamberidir.

Madem bu kâinatın sahibi, rububiyet-i amme sahibidir. Elbette Zat-ı Akdes'in rububiyet-i ammesini anlayacak, hem bütün mevcudatın o rububiyet-i ammeye karşı nasıl bir ubudiyetle mukabelede bulunduklarını bilecek, onların ibadetlerini dergah-ı ilahiyeye götürüp takdim edecek ve O Rabbu'l-Alemin'in marziyyatı ne olduğunu risalet sıfatıyla getirip nev-i beşere tebliğ edecek zülcenaheyn bir elçi lazımdır. O rububiyete mazhar olan mevcudat içinde en mükemmeli Hazret-i Muhammed (asm)'dır. O halde rububiyet-i ammeye karşı bütün mevcudatın tekvini ve teklifi ibadet ve istianelerini dergâh-ı ilahiyeye takdim eden ve Rabbu'l-Alemin'in emir ve yasaklarını nev-i beşere getiren O Zat-ı Ekrem (asm) olacaktır.

Demek Cenab-ı Hakkın **rububiyet, saltanat, vahdaniyet ve samedaniyet** sıfatları ile **Rab, Sultan, Vahid ve Samed** isimleri, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi

---

[1] Enbiya,21:107

ŞERH

takdim etmiştir ki; buna ubudiyet-i Muhammediye veya velayet-i Muhammediye denir. Hem de O Rabbu'l-Alemin'in isteklerini teklifen alıp nev-i beşere getirmiştir ki; buna da Risalet-i Muhammediye denir. Her ne kadar tekvini emirler de Risalet-i Muhammediye (asm) vasıtasıyla geliyorsa da biz onun mahiyetini anlayamıyoruz. Zira o bir sırdır. O Zat-ı Ekrem (asm),

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ **“(Ey Muhammed!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”**¹ Ayet-i kerimesinin sarahatiyle, bütün âlemlerin peygamberidir.

Madem bu kâinatın sahibi, rububiyet-i amme sahibidir. Elbette Zat-ı Akdes'in rububiyet-i ammesini anlayacak, hem bütün mevcudatın o rububiyet-i ammeye karşı nasıl bir ubudiyetle mukabelede bulunduklarını bilecek, onların ibadetlerini dergah-ı ilahiyeye götürüp takdim edecek ve O Rabbu'l-Alemin'in marziyyatı ne olduğunu risalet sıfatıyla getirip nev-i beşere tebliğ edecek zülcenaheyn bir elçi lazımdır. O rububiyete mazhar olan mevcudat içinde en mükemmeli Hazret-i Muhammed (asm)'dır. O halde rububiyet-i ammeye karşı bütün mevcudatın tekvini ve teklifi ibadet ve istianelerini dergâh-ı ilahiyeye takdim eden ve Rabbu'l-Alemin'in emir ve yasaklarını nev-i beşere getiren O Zat-ı Ekrem (asm) olacaktır.

Demek Cenab-ı Hakkın **rububiyet, saltanat, vahdaniyet ve samedaniyet** sıfatları ile **Rab, Sultan, Vahid ve Samed** isimleri, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi

---

[1] Enbiya,21:107

ŞERH

ile tecelli etti. O suyun bir kısmı ise katılaşıp taş oldu. Taş da zamanla yıpranarak toprak oldu. Böylece küre-i arz yaratıldı. Halık-ı âlem yere de رَبُّ الْأَرْضِ ismi ile tecelli etti. Nur-u Muhammedi (asm) tekâmül ederek evvela semavat, tesviye ve tanzim edildi. Ardından küre-i arz, nev'-i beşerin taayyüşüne elverişli bir vaziyete getirildi. Bütün bunlar, daha halife-i ruy-i zemin olan insan yaratılmadan evvel ihzar edildi. Rabbu'l-Âlemin, en sonunda yeryüzünde ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik edecek halife-i arz olan insanı gönderdi. Ta ki kemalatını ona göstere ve rububiyetine dellallık ettirip saltanat-ı rububiyetini ilan ettirsin ve o rububiyete karşı ubudiyet-i külliye ile mukabelede bulunsun.

Hem mesela; bir çekirdekten ağacı, bir tohumdan çiçeği, bir yumurtadan sineği, bir damla sudan insanı halkedip kemaline kavuşturmak o rububiyet-i amme-i İlahiyenin tezahürüdür. Ve hakeza sair mevcudat-ı âlemin terbiye ve idaresi, bu misallere kıyas edilsin. Demek bu saray-ı âlemde cereyan eden bütün bu işleri bizzat O yapıyor, O idare ediyor ve O kemale kavuşturuyor. Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

" رَبِّ: Yani herbir cüz'ü bir âlem mesabesinde bulunan şu âlemi bütün eczasıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerratını kemal-i intizamla tahrik eder. Evet Cenab-ı Hak, herşey için bir nokta-i kemal tayin etmiştir. Ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey o nokta-i kemale doğru hareket etmek üzere, sanki manevî bir emir almış

ŞERH

ile tecelli etti. O suyun bir kısmı ise katılaşıp taş oldu. Taş da zamanla yıpranarak toprak oldu. Böylece küre-i arz yaratıldı. Halık-ı âlem yere de رَبُّ الْأَرْضِ ismi ile tecelli etti. Nur-u Muhammedi (asm) tekâmül ederek evvela semavat, tesviye ve tanzim edildi. Ardından küre-i arz, nev'-i beşerin taayyüşüne elverişli bir vaziyete getirildi. Bütün bunlar, daha halife-i ruy-i zemin olan insan yaratılmadan evvel ihzar edildi. Rabbu'l-Âlemin, en sonunda yeryüzünde ahkam-ı İlahiyeyi icra ve tatbik edecek halife-i arz olan insanı gönderdi. Ta ki kemalatını ona göstere ve rububiyetine dellallık ettirip saltanat-ı rububiyetini ilan ettirsin ve o rububiyete karşı ubudiyet-i külliye ile mukabelede bulunsun.

Hem mesela; bir çekirdekten ağacı, bir tohumdan çiçeği, bir yumurtadan sineği, bir damla sudan insanı halkedip kemaline kavuşturmak o rububiyet-i amme-i İlahiyenin tezahürüdür. Ve hakeza sair mevcudat-ı âlemin terbiye ve idaresi, bu misallere kıyas edilsin. Demek bu saray-ı âlemde cereyan eden bütün bu işleri bizzat O yapıyor, O idare ediyor ve O kemale kavuşturuyor. Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

" رَبِّ: Yani herbir cüz'ü bir âlem mesabesinde bulunan şu âlemi bütün eczasıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerratını kemal-i intizamla tahrik eder. Evet Cenab-ı Hak, herşey için bir nokta-i kemal tayin etmiştir. Ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey o nokta-i kemale doğru hareket etmek üzere, sanki manevî bir emir almış

ŞERH

ve ancak kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini izhar için vaz'edilmiş bir takım vasıtalar. Yoksa, kudretin acz ve ihtiyacı için muavenet eden yardımcı değillerdir.

Beşer sultanlarının memurları ise; sultanların ihtiyaç ve aczlerini def' için tayinlerine zaruret hasıl olan yardımcı ve ortaklardır. Binaenaleyh Ellah'ın memurlarıyla insanın memurları arasında münasebet yoktur. Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden, Cenab-ı Hak'tan şekva ve şikayetlere başlarlar. İşte o şekva ve şikayetlerin hedefini değiştirmek için esbab vaz'edilmiştir. Çünkü kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor.”¹

O halde zerreden arşa kadar bütün mevcudatta görünen hiç bir hareket, hiçbir fiil, hiçbir tasarrufat, hiçbir icraat yoktur ki, O'nun emriyle, izniyle, tedbir ve idaresiyle olmasın. İşte gözümü kapattım. Zahren gözümü kapatan benim. Ancak bu kapatmak fiilini yaratan ve bu gözü kapatan O'dur. Bu fiilde benim cüz'i irademin hissesi ise, o fiil-i Rabbaniyyeye bir şart-ı adi olmasıdır. İşte bu gözü kapatmak fiili gibi; âlemdeki bütün fiiller, bütün icraatlar, bütün faaliyetler, perde-i gayb arkasında bir Müessir-i Hakiki'yi ve bir Rabbu'l-Âlemin'i akıl gözüne gösterir.

Demek bütün âlem, bütün zerratiyla O'nun emriyle hareket eder. Seyyaratı güneşin etrafında o çevirdiği gibi; elektronları çekirdeğin etrafında döndüren de O'dur. Onun saltanatında şeriki olmadığı gibi; icraat-ı rububiyetinde dahi şeriki yoktur, şerikten münezzehtir.

---

[1] Mesnevi-i Nuriye, Lemalar, s.10-11.

ŞERH

ve ancak kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini izhar için vaz'edilmiş bir takım vasıtalar. Yoksa, kudretin acz ve ihtiyacı için muavenet eden yardımcı değillerdir.

Beşer sultanlarının memurları ise; sultanların ihtiyaç ve aczlerini def' için tayinlerine zaruret hasıl olan yardımcı ve ortaklardır. Binaenaleyh Ellah'ın memurlarıyla insanın memurları arasında münasebet yoktur. Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden, Cenab-ı Hak'tan şekva ve şikayetlere başlarlar. İşte o şekva ve şikayetlerin hedefini değiştirmek için esbab vaz'edilmiştir. Çünkü kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor.”¹

O halde zerreden arşa kadar bütün mevcudatta görünen hiç bir hareket, hiçbir fiil, hiçbir tasarrufat, hiçbir icraat yoktur ki, O'nun emriyle, izniyle, tedbir ve idaresiyle olmasın. İşte gözümü kapattım. Zahren gözümü kapatan benim. Ancak bu kapatmak fiilini yaratan ve bu gözü kapatan O'dur. Bu fiilde benim cüz'i irademin hissesi ise, o fiil-i Rabbaniyyeye bir şart-ı adi olmasıdır. İşte bu gözü kapatmak fiili gibi; âlemdeki bütün fiiller, bütün icraatlar, bütün faaliyetler, perde-i gayb arkasında bir Müessir-i Hakiki'yi ve bir Rabbu'l-Âlemin'i akıl gözüne gösterir.

Demek bütün âlem, bütün zerratiyla O'nun emriyle hareket eder. Seyyaratı güneşin etrafında o çevirdiği gibi; elektronları çekirdeğin etrafında döndüren de O'dur. Onun saltanatında şeriki olmadığı gibi; icraat-ı rububiyetinde dahi şeriki yoktur, şerikten münezzehtir.

---

[1] Mesnevi-i Nuriye, Lemalar, s.10-11.

ŞERH

denilen hayattar kelimatıyla Hâlık-ı Zülcelalini tesbih ve tevhid etmekle beraber, herbir ağacı, yaprak ve çiçek ve meyvelerin kelimatıyla yine tesbih edip birliğine şehadet eder. Öyle de en küçük mahluk, en cüz'î bir masnu', küçüklüğü ve cüz'iyetiyle beraber, taşıdığı nakışlar ve keyfiyetler işaretiyle pekçok esma-i külliyyeyi göstermek ile Müsemma-yı Zülcelali tesbih edip vahdaniyetine şehadet eder."¹

"Kâinata tasarruf eden haşmet-i rububiyet, o koca Güneş'i şu zemin yüzündeki zîhayatlara bir hizmetkâr, bir lâmba, bir ocak; ve koca Küre-i Zemini onlara bir beşik, bir menzil bir ticaretgâh; ve ateşi, her yerde hazır bir aşçı ve dost; ve bulutu, süzgeç ve mürdia; ve dağları, mahzen ve anbar; ve havayı, zîhayata enfas ve nüfusa yelpaze; ve suyu, yeniden hayata girenlere süt emziren daye ve hayvanata âb-ı hayat veren bir şerbetçi hükmüne getiren rububiyet-i İlahiye, gayet vazih bir surette vahdaniyet-i İlahiyyeyi gösterir. Evet Hâlık-ı Vâhid'den başka kim Güneş'i Arzlılara müsahhar bir hizmetkâr eder? Ve o Vâhid-i Ehad'den başka kim havayı elinde tutar, pek çok vazifelerle tavzif edip, rûy-i zeminde çevik-çalak bir hizmetkâr eder? Ve o Vâhid-i Ehad'den başka kimin haddine düşmüştür ki, ateşi aşçı yapsın ve kibrit başı kadar bir zerrecik ateşe, binler batman eşyayı yuttursun ve hakeza... Herbirşey, herbir unsur herbir ecream-ı ulviye, o haşmet-i rububiyet noktasında Vâhid-i Zülcelal'i gösterir."²

---

[1] Sözlür, 25.Söz, 2.Şule, 2.Nur, 10.Nükte-i Belagat, s.429.

[2] Mektubat, 20.Mektub, 2.Makam, 4.Kelime, 6.Fıkra, s.235.

ŞERH

denilen hayattar kelimatıyla Hâlık-ı Zülcelalini tesbih ve tevhid etmekle beraber, herbir ağacı, yaprak ve çiçek ve meyvelerin kelimatıyla yine tesbih edip birliğine şehadet eder. Öyle de en küçük mahluk, en cüz'î bir masnu', küçüklüğü ve cüz'iyetiyle beraber, taşıdığı nakışlar ve keyfiyetler işaretiyle pekçok esma-i külliyyeyi göstermek ile Müsemma-yı Zülcelali tesbih edip vahdaniyetine şehadet eder."¹

"Kâinatta tasarruf eden haşmet-i rububiyet, o koca Güneş'i şu zemin yüzündeki zîhayatlara bir hizmetkâr, bir lâmba, bir ocak; ve koca Küre-i Zemini onlara bir beşik, bir menzil bir ticaretgâh; ve ateşi, her yerde hazır bir aşçı ve dost; ve bulutu, süzgeç ve mürdia; ve dağları, mahzen ve anbar; ve havayı, zîhayata enfas ve nüfusa yelpaze; ve suyu, yeniden hayata girenlere süt emziren daye ve hayvanata âb-ı hayat veren bir şerbetçi hükmüne getiren rububiyet-i İlahiye, gayet vazih bir surette vahdaniyet-i İlahiyyeyi gösterir. Evet Hâlık-ı Vâhid'den başka kim Güneş'i Arzlılara müsahhar bir hizmetkâr eder? Ve o Vâhid-i Ehad'den başka kim havayı elinde tutar, pek çok vazifelerle tavzif edip, rûy-i zeminde çevik-çalak bir hizmetkâr eder? Ve o Vâhid-i Ehad'den başka kimin haddine düşmüştür ki, ateşi aşçı yapsın ve kibrit başı kadar bir zerrecik ateşe, binler batman eşyayı yuttursun ve hakeza... Herbirşey, herbir unsur herbir ecream-ı ulviye, o haşmet-i rububiyet noktasında Vâhid-i Zülcelal'i gösterir."²

---

[1] Sözlür, 25.Söz, 2.Şule, 2.Nur, 10.Nükte-i Belagat, s.429.

[2] Mektubat, 20.Mektub, 2.Makam, 4.Kelime, 6.Fıkra, s.235.

ŞERH

kadar çıktığı halde; hak ve hakikata vasıl olamamış, sadece Ellah'ın Zatını kabul edip ef'al, esma ve sıfat-ı İlahiye ile Cenab-ı Hakkı tanımadığı için şirkten kendisini kurtaramamıştır. Hem mesela; Hindulardan bir kısmı, riyazet vasıtasıyla bazen akıl ile arşa kadar çıktıkları halde; peygamberleri kabul edip onlara tabi olmadıkları için yine müşriktirler.

Cenab-ı Hakkın rububiyet sıfatı ve Rab ismi risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Çünkü kâinatta tezahür eden rububiyet sıfatı ile Rab isminin tecellisini cin ve inse ders verecek ve bu sıfat ve isimde Ellah'ın şeriki olmadığını onlara bildirecek ve o rububiyete karşı külli bir ubudiyetle mukabelede bulunulması lazım geldiğini nev-i beşere talim edecek ve ubudiyetiyle bilfiil insanlara rehber olacak peygamberlerin gönderilmesi rububiyet sıfatı ile Rab isminin muktezasıdır. İşte bütün peygamberler bu maksad için gönderilmişler ve bu maksadın tahakkuk etmesi için külli bir ubudiyetle mukabelede bulunmuşlardır. Zira rububiyet dairesi ubudiyet dairesini iktiza eder. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden Muhammed-i Arabi (asm)'dır.

Şimdi **rububiyet, saltanat, vahdaniyet ve samedaniyet** sıfatları ile **Rab, Sultan, Vahid ve Samed** isimleri, risalet müessesesini nasıl istilzam ve iktiza ettiğini birer birer izah edeceğiz:

1) Rububiyet-i İlahiye'nin şu kâinatta tezahür etmesine mukabil, peygamberler bütün güçleriyle o rububiyet dairesini

ŞERH

kadar çıktığı halde; hak ve hakikata vasıl olamamış, sadece Ellah'ın Zatını kabul edip ef'al, esma ve sıfat-ı İlahiye ile Cenab-ı Hakkı tanımadığı için şirkten kendisini kurtaramamıştır. Hem mesela; Hindulardan bir kısmı, riyazet vasıtasıyla bazen akıl ile arşa kadar çıktıkları halde; peygamberleri kabul edip onlara tabi olmadıkları için yine müşriktirler.

Cenab-ı Hakkın rububiyet sıfatı ve Rab ismi risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Çünkü kâinatta tezahür eden rububiyet sıfatı ile Rab isminin tecellisini cin ve inse ders verecek ve bu sıfat ve isimde Ellah'ın şeriki olmadığını onlara bildirecek ve o rububiyete karşı külli bir ubudiyetle mukabelede bulunulması lazım geldiğini nev-i beşere talim edecek ve ubudiyetiyle bilfiil insanlara rehber olacak peygamberlerin gönderilmesi rububiyet sıfatı ile Rab isminin muktezasıdır. İşte bütün peygamberler bu maksad için gönderilmişler ve bu maksadın tahakkuk etmesi için külli bir ubudiyetle mukabelede bulunmuşlardır. Zira rububiyet dairesi ubudiyet dairesini iktiza eder. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden Muhammed-i Arabi (asm)'dır.

Şimdi **rububiyet, saltanat, vahdaniyet ve samedaniyet** sıfatları ile **Rab, Sultan, Vahid ve Samed** isimleri, risalet müessesesini nasıl istilzam ve iktiza ettiğini birer birer izah edeceğiz:

1) Rububiyet-i İlahiye'nin şu kâinatta tezahür etmesine mukabil, peygamberler bütün güçleriyle o rububiyet dairesini

ŞERH

meyve ve sâir gıdaları çıkartsın. Öyle ise, Ellah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki, Ellah'tan başka mabud ve hâlıkınız yoktur."¹

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

"Ey insanlar! (Muhakkak Rabbiniz, O Zat-ı Akdes'dir ki, gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı.) Semâvat ve arzda bulunan ve daha önce benzeri yaratılmayan bu kadar hadsiz mevcudatı, altı gün gibi kısa bir müddette yoktan var ederek vücuda getirdi. (Sonra) O Rabbu'l-Alemin (arş üzerine istiva buyurdu.) Yani O'nun ilâhî emri, arş üzerine hâkimiyet kurdu. Onun hüküm ve irâdesi, bütün kâinatın üstündeki galibiyeti tecelli etti. O Rabbu'l-Alemin'in tasarrufatına bakınız ki; (geceyi gündüze örter.) Her taraf güneşin ışığından mahrum kalır. Gündüzü de geceye örter. Karanlık kaybolarak her taraf ıstık içinde kalır. Gece ile gündüzden her biri (onu) diğerini (çabuk çabuk arar,) sür'atlice (takib eder.) Bunlar bir nizam içerisinde birbiri ardınca meydana gelir. O Rabbu'l-Alemin, (güneşi de, ayı da, yıldızları da emrine boyun eğmiş olarak yaratmıştır.) Hepsi de O'nun takdir ettiği şekilde doğar

---

[1] Bakara,2:21-22.

ŞERH

meyve ve sâir gıdaları çıkartsın. Öyle ise, Ellah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki, Ellah'tan başka mabud ve hâlıkınız yoktur."¹

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

"Ey insanlar! (Muhakkak Rabbiniz, O Zat-ı Akdes'dir ki, gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı.) Semâvat ve arzda bulunan ve daha önce benzeri yaratılmayan bu kadar hadsiz mevcudatı, altı gün gibi kısa bir müddette yoktan var ederek vücuda getirdi. (Sonra) O Rabbu'l-Alemin (arş üzerine istiva buyurdu.) Yani O'nun ilâhî emri, arş üzerine hâkimiyet kurdu. Onun hüküm ve irâdesi, bütün kâinatın üstündeki galibiyeti tecelli etti. O Rabbu'l-Alemin'in tasarrufatına bakınız ki; (geceyi gündüze örter.) Her taraf güneşin ışığından mahrum kalır. Gündüzü de geceye örter. Karanlık kaybolarak her taraf ıslık içinde kalır. Gece ile gündüzden her biri (onu) diğerini (çabuk çabuk arar,) sür'atlice (takib eder.) Bunlar bir nizam içerisinde birbiri ardınca meydana gelir. O Rabbu'l-Alemin, (güneşi de, ayı da, yıldızları da emrine boyun eğmiş olarak yaratmıştır.) Hepsi de O'nun takdir ettiği şekilde doğar

---

[1] Bakara,2:21-22.

ŞERH

Rabbin'dir ki; kullarını (güldürdü ve ağlattı.) Onlarda gülmek ve ağlamak kuvvetini yarattı. Yarın âhirette de mü'min kullarını tam bir ferahlığa ulaştırarak güldürecektir. Kâfirleri de ebedî azaba uğratarak ağlatacaktır. Salih amellerde bulunanlar, ruhanî bir sevince, bir gönül neş'esine naildirler, kötü amellerde bulunanlar da üzüntü içinde yaşayarak korkunç istikbâllerini düşünerek ağlayamaya lâıykdırlar."

وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا " (Ve şüphe yok ki; O'dur, O Senin Rabbin'dir ki: Öldürdü ve hayata mazhar etti.) Kullarını yaratan, yaşatan, öldüren sonra yeniden hayata kavuşturacak olan Senin Rabbindir. Kâfirleri küfürleri sebebiyle saadete dayalı hayattan mahrum bırakan, müminleri de imânları sebebiyle ebedî ve mes'ud bir hayata kavuşturan o âlemlerin Rabbinden başkası değildir. İnsanların birbirlerini öldürmeleri, ölümün zahiri sebeplerine teşebbüs etmelerinden ibarettir. Ölümü ve hayatı halkeden, Senin Rabbindir. Ondan başka yaşatan ve öldüren yoktur."

وَأَنَّهُ خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى " (Ve muhakkak ki, iki çifti,) insanlardan ve hayvanlardan ibaret olan iki zümreyi, yâni (erkek ile dişiyi, O) Senin Rabbin (yarattı.)"

مِنْ نُطْقَةٍ إِذَا تَمَنَّى " (Bir nutfeden, rahimlere döküldüğü zaman.) O meniye Rab isminin tecellisiyle tekamül kanununa tabî tutup hayatî safhalara nail ederek birer hayat sahibi kulmuştur. Bütün bunlar, birer kudret eseridir."

ŞERH

Rabbin'dir ki; kullarını (güldürdü ve ağlattı.) Onlarda gülmek ve ağlamak kuvvetini yarattı. Yarın âhirette de mü'min kullarını tam bir ferahlığa ulaştırarak güldürecektir. Kâfirleri de ebedî azaba uğratarak ağlatacaktır. Salih amellerde bulunanlar, ruhanî bir sevince, bir gönül neş'esine naildirler, kötü amellerde bulunanlar da üzüntü içinde yaşayarak korkunç istikbâllerini düşünerek ağlayamaya lâıkdırlar."

وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا " (Ve şüphe yok ki; O'dur, O Senin Rabbin'dir ki: Öldürdü ve hayata mazhar etti.) Kullarını yaratan, yaşatan, öldüren sonra yeniden hayata kavuşturacak olan Senin Rabbindir. Kâfirleri küfürleri sebebiyle saadete dayalı hayattan mahrum bırakan, müminleri de imânları sebebiyle ebedî ve mes'ud bir hayata kavuşturan o âlemlerin Rabbinden başkası değildir. İnsanların birbirlerini öldürmeleri, ölümün zahiri sebeplerine teşebbüs etmelerinden ibarettir. Ölümü ve hayatı halkeden, Senin Rabbindir. Ondan başka yaşatan ve öldüren yoktur."

وَأَنَّهُ خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى " (Ve muhakkak ki, iki çifti,) insanlardan ve hayvanlardan ibaret olan iki zümreyi, yâni (erkek ile dişiyi, O) Senin Rabbini (yarattı.)"

مِنْ نُطْقَةٍ إِذَا تَمْنَى " (Bir nutfeden, rahimlere döküldüğü zaman.) O meniye Rab isminin tecellisiyle tekamül kanununa tabi tutup hayatî safhalara nail ederek birer hayat sahibi kulmuştur. Bütün bunlar, birer kudret eseridir."

ŞERH

وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشِئَةَ الْآخِرَى *“(Ve muhakkak ki, ölenlerin daha sonra diriltilmeleri, O'na âittir.) O Senin Rabbine mahsustur. O, öldürdüğü kullarını bilâhare tekrar hayata kavuşturacak, tâ ki, iyilik yapanlarla yapmayanları lââyık oldukları mükâfat ve cezaya kavuştursun.”*

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ *“(Ve şüphe yok ki, kullarını zengin eden ve fakir düşüren O'dur.) O Senin Rabbindir, başkası değildir. O, kullarını kabiliyetlerine ve çalışmalarına göre bu dünya hayatında ya servet ve zenginliğe kavuşturur veya mahrumiyetlere düşürür. Bu bir içtimâî hikmet gereğidir.”*

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعَرَى *“(Ve muhakkak ki, Şi'ra'nın) bu isimdeki parlak bir yıldızın (Rab'bi O'dur.) O âlemlerin Rabbidir. Başkası değildir. Şiddetli sıcaklık zamanlarında Cevza yıldızının arkasından doğan pek ışıklı bir yıldız "Şi'ra Yıldızı" denilmektedir. Câhiliye devrinde Himyer ve Huzâe kabileleri bu yıldızla ibâdet ederlermiş. Bir kısım Arablar, bu yıldızla saygı gösterirlerdi, bunun âlemde tesiri olduğuna inanırlardı, bunun doğuşu zamanında gaybla ilgili şeyler üzerine lâkurdılarda bulunurlardı. İşte bu gibi câhillerin kötü itikatlarını teşhir için bu yıldız zikredilmiştir. Yoksa ondan daha nice büyük ve ışıltı daha fazla olan gök cisimleri vardır. Hepsisi de Ellah'ın birer mahlûkudur.”*

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى *“(Ve şüphe yok ki. Ad-i Ula'yı helak eden O'dur.) Ad-i Ula; Hûd Aleyhisselâm'ın kavmidir. Kuvvetli*

ŞERH

وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْآخِرَى *“(Ve muhakkak ki, ölenlerin daha sonra diriltilmeleri, O'na âittir.) O Senin Rabbine mahsustur. O, öldürdüğü kullarını bilâhare tekrar hayata kavuşturacak, tâ ki, iyilik yapanlarla yapmayanları lââyık oldukları mükâfat ve cezaya kavuştursun.”*

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ *“(Ve şüphe yok ki, kullarını zengin eden ve fakir düşüren O'dur.) O Senin Rabbindir, başkası değildir. O, kullarını kabiliyetlerine ve çalışmalarına göre bu dünya hayatında ya servet ve zenginliğe kavuşturur veya mahrumiyetlere düşürür. Bu bir içtimâî hikmet gereğidir.”*

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعَرَى *“(Ve muhakkak ki, Şi'ra'nın) bu isimdeki parlak bir yıldızın (Rab'bi O'dur.) O âlemlerin Rabbidir. Başkası değildir. Şiddetli sıcaklık zamanlarında Cevza yıldızının arkasından doğan pek ışıklı bir yıldız "Şi'ra Yıldızı" denilmektedir. Câhiliye devrinde Himyer ve Huzâe kabileleri bu yıldızla ibâdet ederlermiş. Bir kısım Arablar, bu yıldızla saygı gösterirlerdi, bunun âlemde tesiri olduğuna inanırlardı, bunun doğuşu zamanında gaybla ilgili şeyler üzerine lâkurdılarda bulunurlardı. İşte bu gibi câhillerin kötü itikatlarını teşhir için bu yıldız zikredilmiştir. Yoksa ondan daha nice büyük ve ışıltı daha fazla olan gök cisimleri vardır. Hepsisi de Ellah'ın birer mahlûkudur.”*

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى *“(Ve şüphe yok ki. Ad-i Ula'yı helak eden O'dur.) Ad-i Ula; Hûd Aleyhisselâm'ın kavmidir. Kuvvetli*

ŞERH

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي ” (Ve O'dur ki) O alemlerin Rabbi'dir (ki bana yiyecek ihsan eder ve beni suya kavuşturur.) Yani, beni çeşitli nimetleriyle rızıklandırır. Eğer onun lütfu ve müsaadesi olmazsa hiçbir kimse bir nimete kavuşamaz.”

وَإِذَا مَرَضْتُ قَالُوا يَبْنَوْنِي ” (Ve hasta olduğum zaman bana ancak O) Rabbu'l-Alemin (şifa verir.) Ondan başka şifa verecek yoktur. Hazret-i İbrahim, hastalığı nefesine, şifa vermeği Ellahu Teâlâ'ya izafe etmek suretiyle edebe riayette bulunmuştur. Yoksa haddizatında hastalığı veren de yine Rabbu'l-Alemin'dir.”

وَالَّذِي يُمَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِي ” (Ve O'dur ki,) O âlemlerin Rabbi'dir ki, (beni öldürür.) Dünyada ruhumu alır, ölüm vasıtasıyla beni dünyanın musibetlerinden kurtarmış olur. (Sonra da beni diriltir.) Ahiret nimetlerine kavuşturur.” Bir yüce Peygamber hakkındaki ölüm, onun ebedî bir hayata kavuşmasına, pek yüce nimetlere ve tecellilere ulaşmasına sebep olacağı için İbrahim (a.s), öldürmeyi de, diriltmeyi de Cenab-ı Hak'ka isnad etmiş ve bunların birer büyük nimet olduğuna işaret buyurmuştur.

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ” (Ve O'dur ki,) O Rabbu'l-Alemin'dir ki, (ceza gününde benim için kusurumu) insanlık icabı meydana gelmiş olan hatalarımı (affetmesini ve bağışlamasını) O'nun lütuf ve kereminden

ŞERH

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِين *“ (Ve O'dur ki) O alemlerin Rabbi'dir (ki bana yiyecek ihsan eder ve beni suya kavuşturur.) Yani, beni çeşitli nimetleriyle rızıklandırır. Eğer onun lütfu ve müsaadesi olmazsa hiçbir kimse bir nimete kavuşamaz.”*

وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِين *“ (Ve hasta olduğum zaman bana ancak O) Rabbu'l-Alemin (şifa verir.) Ondan başka şifa verecek yoktur. Hazret-i İbrahim, hastalığı nefesine, şifa vermeği Ellahu Teâlâ'ya izafe etmek suretiyle edebe riayette bulunmuştur. Yoksa haddizatında hastalığı veren de yine Rabbu'l-Alemin'dir.”*

وَالَّذِي يُمَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِين *“ (Ve O'dur ki,) O âlemlerin Rabbi'dir ki, (beni öldürür.) Dünyada ruhumu alır, ölüm vasıtasıyla beni dünyanın musibetlerinden kurtarmış olur. (Sonra da beni diriltir.) Ahiret nimetlerine kavuşturur.”* Bir yüce Peygamber hakkındaki ölüm, onun ebedî bir hayata kavuşmasına, pek yüce nimetlere ve tecellilere ulaşmasına sebep olacağı için İbrahim (a.s), öldürmeyi de, diriltmeyi de Cenab-ı Hak'ka isnad etmiş ve bunların birer büyük nimet olduğuna işaret buyurmuştur.

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ *“ (Ve O'dur ki,) O Rabbu'l-Alemin'dir ki, (ceza gününde benim için kusurumu) insanlık icabı meydana gelmiş olan hatalarımı (affetmesini ve bağışlamasını) O'nun lütuf ve kereminden*

ŞERH

(umarım,) niyaz ederim. Çünkü o kerem sahibi Mabud, Gafurdur, Rahîmdir.”¹

Hazret-i Musa (a.s) ise rububiyet davasında bulunan Firavun’a ve O’nun rububiyetini kabul eden etbaina Rabbu’l-Alemin’inin vücub-u vücud ve vahdetini şöyle isbat etmiştir:

Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun (a.s), emr-i İlahiye imtisalen Firavuna giderek;”**Biz Rabu’l-Alemin tarafından gönderilmiş peygamberleriz.**”² Dediler. Bunun üzerine;

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ **“(Firavun, sual ederek dedi ki:) Ya Musa! (Âlemlerin Rabbi nedir?) Kendisinin elçisi olduğunu iddia ettiğin Rabbin nasıl şeydir, öyle bir Rab mevcut mudur?”**

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ **“Bütün kâinat, O Yüce Rabbin varlığına şahitlik ettiği, Firavun’un vicdanı da öyle kerem sahibi bir yaratıcının varlığını inkâra güç yetiremediği halde, yalnızca bilmemezlikten gelir gibi görünerek ve bununla kavmini aldatarak âlemlerin Rabbinin neden ibaret olduğunu sual eden öyle inkârcı birisine cevaben Musa (a.s) (dedi ki:) O (göklerin ve yerin ve bunların arasında bulunanların Rabbidir.) Bütün bu varlıklar, O Rabbu’l-Alemin’in birer kudret eseridir. (Eğer siz yakinen bilir kimseler iseniz.) Eşyanın hakikatini güzelce anlayabilmek kabiliyetine sahip iseniz,**

---

[1] Şuara, 26:77-83.

[2] Şuara, 26:16.

ŞERH

(umarım,) niyaz ederim. Çünkü o kerem sahibi Mabud, Gafurdur, Rahîmdir.”¹

Hazret-i Musa (a.s) ise rububiyet davasında bulunan Firavun’a ve O’nun rububiyetini kabul eden etbaina Rabbu’l-Alemin’inin vücub-u vücud ve vahdetini şöyle isbat etmiştir:

Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun (a.s), emr-i İlahiye imtisalen Firavuna giderek; **“Biz Rabu’l-Alemin tarafından gönderilmiş peygamberleriz.”²** Dediler. Bunun üzerine;

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ **“(Firavun, sual ederek dedi ki:) Ya Musa! (Âlemlerin Rabbi nedir?) Kendisinin elçisi olduğunu iddia ettiğin Rabbin nasıl şeydir, öyle bir Rab mevcut mudur?”**

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ **“Bütün kâinat, O Yüce Rabbin varlığına şahitlik ettiği, Firavun’un vicdanı da öyle kerem sahibi bir yaratıcının varlığını inkâra güç yetiremediği halde, yalnızca bilmemezlikten gelir gibi görünerek ve bununla kavmini aldatarak âlemlerin Rabbinin neden ibaret olduğunu sual eden öyle inkârcı birisine cevaben Musa (a.s) (dedi ki:) O (göklerin ve yerin ve bunların arasında bulunanların Rabbidir.) Bütün bu varlıklar, O Rabbu’l-Alemin’in birer kudret eseridir. (Eğer siz yakinen bilir kimseler iseniz.) Eşyanın hakikatini güzelce anlayabilmek kabiliyetine sahip iseniz,**

---

[1] Şuara, 26:77-83.

[2] Şuara, 26:16.

ŞERH

değildir. Hayatında-ölümünde, yemesinde-içmesinde, gülmesinde-ağlamasında, fakirliğinde-zenginliğinde, hastalığında-şifa bulmasında, muamel-i zevciyede, hidayetinde, hülâsa bütün cüz'i ve külli ef'alinde, her hususta bir mürebbinin terbiyesiyle, bir müdebbirin tedbiriyle şu fani dünyada imtihan edilmektedir.

O halde nev-i beşer, her halu karda bir Rakib'in murakabesi altında olduğunu hissederek, ilmi, ameli ve edebi sahalarda onun rububiyetini kabul edip Onun ahkâmını icra ve tatbik etmek suretiyle ancak şirkin bütün envaından kurtulup tevhid-i hakikiye girebilir.

Hiçbir peygamber, nev-i beşeri kendi şahsiyetlerine davet etmemişler, bir tek Rabbe kul olmalarını emretmişlerdir. Evet bütün peygamberler, insanlara Rabbani olmalarını, yani hayatın her safhasında Rabbu'l-Aleminin ahkâmıyla amel etmelerini emretmişler ve o ahkâmı bilfiil icra ve tatbik etmişlerdir. Gelecek ayet-i kerime bu hakikati şöyle ifade etmektedir:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

“(Hiç bir insan için doğru) caiz ve lâyük (değildir ki; Ellahu Teâlâ) ona Tevrat, İncil, Kur'ân gibi bir semavî (kitap) ve o kitabın hükümlerini, şer'i meselelerini anlamak için (hüküm), anlama ve delil getirme (ve peygamberlik) gibi bir yüksek mertebe

ŞERH

değildir. Hayatında-ölümünde, yemesinde-içmesinde, gülmesinde-ağlamasında, fakirliğinde-zenginliğinde, hastalığında-şifa bulmasında, muamel-i zevciyede, hidayetinde, hülâsa bütün cüz'i ve külli ef'alinde, her hususta bir mürebbinin terbiyesiyle, bir müdebbirin tedbiriyle şu fani dünyada imtihan edilmektedir.

O halde nev-i beşer, her halu karda bir Rakib'in murakabesi altında olduğunu hissederek, ilmi, ameli ve edebi sahalarda onun rububiyetini kabul edip Onun ahkâmını icra ve tatbik etmek suretiyle ancak şirkin bütün envaından kurtulup tevhid-i hakikiye girebilir.

Hiçbir peygamber, nev-i beşeri kendi şahsiyetlerine davet etmemişler, bir tek Rabbe kul olmalarını emretmişlerdir. Evet bütün peygamberler, insanlara Rabbani olmalarını, yani hayatın her safhasında Rabbu'l-Aleminin ahkâmıyla amel etmelerini emretmişler ve o ahkâmı bilfiil icra ve tatbik etmişlerdir. Gelecek ayet-i kerime bu hakikati şöyle ifade etmektedir:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

“(Hiç bir insan için doğru) caiz ve lâyük (değildir ki; Ellahu Teâlâ) ona Tevrat, İncil, Kur'ân gibi bir semavî (kitap) ve o kitabın hükümlerini, şer'i meselelerini anlamak için (hüküm), anlama ve delil getirme (ve peygamberlik) gibi bir yüksek mertebe

ŞERH

tecellisini cin ve inse ders verecek ve bu sıfat ve isimde Ellah'ın şeriki olmadığını onlara bildirecek ve o saltanata karşı külli bir ubudiyetle mukabelede bulunulması lazım geldiğini nev-i beşere talim edecek ve ubudiyetiyle bilfiil insanlara rehber olacak peygamberlerin gönderilmesi, saltanat sıfatı ile Sultan isminin muktezasıdır. İşte bütün peygamberler, bu maksad için gönderilmişler ve bu maksadın tahakkuk etmesi için külli bir ubudiyetle mukabelede bulunmuşlardır. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden Muhammed-i Arabi (asm) olmuştur.

Evet, bu kâinatta bir saltanat var, gözümüzle görüyoruz. Güneş ve ayın nizam ve intizam dahilinde tulu' ve gurub etmeleri, sema ve arz arasında bulutların teshiri, gece ve gündüzün deveranı, nebatat ve hayvanatın Benî Âdem'e hizmet etmeleri ve hakeza bütün bu icraat, bir saltanatın vücudunu isbat eder. Evet, bu kâinatta öyle büyük bir saltanat görünüyor ki o saltanat; nev-i beşere güneşi bir lamba ve ocak, ayı bir takvim, yıldızları bu dünya sarayının birer mumdarları, yeryüzünü bir haliçe, sema ve arzı iki kışla, içindeki bütün mevcudatı ise, birer muti' asker olarak istihdam etmektedir. Her bir mevcud için fitri bir kanun tayin etmiş ve o mevcudu o fitri kanuna musahhar ettirmiştir. Her şey, evamir-i İlahiyeye münkad ve musahhardır. Elbette bütün kâinatı böyle tekvini kanunlarına itaat ettirmekle saltanat-ı uzmasını gösteren O Sultan-ı Zü'l-Celal, insan nev'ini sahipsiz, başıboş, nizamsız ve intizamsız bırakmaz. Onların ef'al-i ihtiyariyelerini nizam ve intizam altına alacak teklifi kanunları, peygamberler ve semavi

ŞERH

tecellisini cin ve inse ders verecek ve bu sıfat ve isimde Ellah'ın şeriki olmadığını onlara bildirecek ve o saltanata karşı külli bir ubudiyetle mukabelede bulunulması lazım geldiğini nev-i beşere talim edecek ve ubudiyetiyle bilfiil insanlara rehber olacak peygamberlerin gönderilmesi, saltanat sıfatı ile Sultan isminin muktezasıdır. İşte bütün peygamberler, bu maksad için gönderilmişler ve bu maksadın tahakkuk etmesi için külli bir ubudiyetle mukabelede bulunmuşlardır. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir surette ifa eden Muhammed-i Arabi (asm) olmuştur.

Evet, bu kâinatta bir saltanat var, gözümüzle görüyoruz. Güneş ve ayın nizam ve intizam dahilinde tulu' ve gurub etmeleri, sema ve arz arasında bulutların teshiri, gece ve gündüzün deveranı, nebatat ve hayvanatın Benî Âdem'e hizmet etmeleri ve hakeza bütün bu icraat, bir saltanatın vücudunu isbat eder. Evet, bu kâinatta öyle büyük bir saltanat görünüyor ki o saltanat; nev-i beşere güneşi bir lamba ve ocak, ayı bir takvim, yıldızları bu dünya sarayının birer mumdarları, yeryüzünü bir haliçe, sema ve arzı iki kışla, içindeki bütün mevcudatı ise, birer muti' asker olarak istihdam etmektedir. Her bir mevcud için fitri bir kanun tayin etmiş ve o mevcudu o fitri kanuna musahhar ettirmiştir. Her şey, evamir-i İlahiyeye münkad ve musahhardır. Elbette bütün kâinatı böyle tekvini kanunlarına itaat ettirmekle saltanat-ı uzmasını gösteren O Sultan-ı Zü'l-Celal, insan nev'ini sahipsiz, başıboş, nizamsız ve intizamsız bırakmaz. Onların ef'al-i ihtiyariyelerini nizam ve intizam altına alacak teklifi kanunları, peygamberler ve semavi

ŞERH

kitaplar vasıtasıyla vaz' edecektir. Böylece saltanat-ı İlahiyesini cin ve inse ilan edecektir.

İşte Peygamberlerin reisi Hazret-i Muhammed (asm), son ferman olan Kur'an-ı Azimu'-ş-Şan ile saltanat-ı İlahiyeyi gelecek ayet-i kerimelerle şöyle ilan buyurmaktadır:

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَابِثُونَ *“(Ve göklerde ve yerde kim varsa, O Malik-i Zü'l-Celal'in halkı, mülkü ve abididir.) Mülkiyet ve mahlûkiyyet itibariyle göklerde ve yerde ne varsa O Halik-ı Zü'l-Celal'e aittir. Bütün onları yaratan, onların üzerinde hâkim olan ancak Ellahu Teâlâ Hazretleridir. (Hepsi de O'na itaatkârdırlar.) Bütün bu mahlûkat, o kudret sahibi Halik'ın emir ve iradesine boyun eğmektedirler. Hepsinin de yaradılışı, yaşayışı, ölümü, sonra da diriltilmesi, Ellah'ın irâdesine tâbidir, hiçbiri buna muhalefet edemez.”¹*

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْ يَهْدِي اللَّهُ ذُلُكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

“(Muhakkak Rabbiniz,) Sizi yaratan, yaşatan, terbiye eden (O Ellahu Teâlâ'dır ki,) nihayetsiz kudretiyle (gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra arş üzerine istiva buyurdu.) Yani O'nun ilâhî emri, arş üzerine hâkimiyet kurdu. O'nun hüküm ve irâdesi,

[1] Rum, 30:26.

ŞERH

kitaplar vasıtasıyla vaz' edecektir. Böylece saltanat-ı İlahiyesini cin ve inse ilan edecektir.

İşte Peygamberlerin reisi Hazret-i Muhammed (asm), son ferman olan Kur'an-ı Azimu'-ş-Şan ile saltanat-ı İlahiyeyi gelecek ayet-i kerimelerle şöyle ilan buyurmaktadır:

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَابِثُونَ *“(Ve göklerde ve yerde kim varsa, O Malik-i Zü'l-Celal'in halkı, mülkü ve abididir.) Mülkiyet ve mahlûkiyyet itibariyle göklerde ve yerde ne varsa O Halik-ı Zü'l-Celal'e aittir. Bütün onları yaratan, onların üzerinde hâkim olan ancak Ellahu Teâlâ Hazretleridir. (Hepsi de O'na itaatkârdırlar.) Bütün bu mahlûkat, o kudret sahibi Halik'ın emir ve iradesine boyun eğmektedirler. Hepsinin de yaradılışı, yaşayışı, ölümü, sonra da diriltilmesi, Ellah'ın irâdesine tâbidir, hiçbiri buna muhalefet edemez.”¹*

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْ يَهْدِي اللَّهُ ذُلُكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

“(Muhakkak Rabbiniz,) Sizi yaratan, yaşatan, terbiye eden (O Ellahu Teâlâ'dır ki,) nihayetsiz kudretiyle (gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra arş üzerine istiva buyurdu.) Yani O'nun ilâhî emri, arş üzerine hâkimiyet kurdu. O'nun hüküm ve irâdesi,

[1] Rum, 30:26.

ŞERH

(düşünen bir kavim için) hak ve hakikati, Allah Teâlâ'nın yarattığı san'at eserlerini güzelce düşünmeye muvaffak olan bir insan topluluğu için (elbette alâmetler vardır.) Bunların hepsi saltanat-ı İlahiyenin varlığına birer parlak delil hükmündedirler.”¹

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“(Ve) Ey insanlar! Şunu da düşününüz ki, O Sultan-ı Kâinat (sizin için) hayatınızı ve geçiminizi temin ve fiillerinizi tanzim için (geceyi ve gündüzü) halketmiştir ki, geceleri rahat edersiniz, gündüzleri de geçiminizi kazanmaya çalışırsınız. Yine sizin için (güneşi ve ayı emrinize verdi.) Size musahhar etti. Bunlardan da dilediğiniz şekilde istifade eder, ısı, ışık ve nurlarından yararlanırsınız. (Yıldızlar da O'nun) O Sultan-ı kâinatın (emriyle) O'nun irade ve takdiriyle (hareket ederler.) Onlar, izn-i İlahi ile çeşitli vaziyetler alırlar, irade-i İlahiye tahtında doğar ve batarlar. (Muhakkak ki, bunda) böyle bütün mevcudatın Allah'ın emriyle hareket etmesinde (akıllı düşünen bir kavim için elbette büyük alâmetler vardır.) Bunlar saltanat-ı İlahiyenin varlığına ve birliğine şahitlik eden birer delildirler.”²

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

---

[1] Casiye, 45:13.

[2] Nahl, 16:12.

ŞERH

(düşünen bir kavim için) hak ve hakikati, Allah Teâlâ'nın yarattığı san'at eserlerini güzelce düşünmeye muvaffak olan bir insan topluluğu için (elbette alâmetler vardır.) Bunların hepsi saltanat-ı İlahiyenin varlığına birer parlak delil hükmündedirler.”¹

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“(Ve) Ey insanlar! Şunu da düşününüz ki, O Sultan-ı Kâinat (sizin için) hayatınızı ve geçiminizi temin ve fiillerinizi tanzim için (geceyi ve gündüzü) halketmiştir ki, geceleri rahat edersiniz, gündüzleri de geçiminizi kazanmaya çalışırsınız. Yine sizin için (güneşi ve ayı emrinize verdi.) Size musahhar etti. Bunlardan da dilediğiniz şekilde istifade eder, ısı, ışık ve nurlarından yararlanırsınız. (Yıldızlar da O'nun) O Sultan-ı kâinatın (emriyle) O'nun irade ve takdiriyle (hareket ederler.) Onlar, izn-i İlahi ile çeşitli vaziyetler alırlar, irade-i İlahiye tahtında doğar ve batarlar. (Muhakkak ki, bunda) böyle bütün mevcudatın Allah'ın emriyle hareket etmesinde (akıllı düşünen bir kavim için elbette büyük alâmetler vardır.) Bunlar saltanat-ı İlahiyenin varlığına ve birliğine şahitlik eden birer delildirler.”²

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

---

[1] Casiye, 45:13.

[2] Nahl, 16:12.

ŞERH

peygamberler, bu maksad için gönderilmişler ve bu maksadın tahakkuk etmesi için tevhide, davalarının üsû'l-esası kabul etmişler ve hayatları boyunca şirkin bütün envayıyla mücadele etmişlerdir.

İşte bütün peygamberlerin reisi Hazret-i Muhammed (asm), son ferman olan Kur'an-ı Azimu'ş-Şan ile vahdaniyet-i İlahiyeyi gelecek ayet-i kerimelerle şöyle ilan buyurmaktadır:

قُلْ أَيْ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ يَلَغْ أُنْذِرْكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً أُخْرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

“Resulüm! (De ki: Hangi şey) hangi bir zat (şehadetçe daha büyüktür?) Benim peygamberliğime hangi zâtın şahitliğini daha doğru bilirsiniz? Bunun cevabı gayet açıktır. Onlar bunu bilmiyorlar mı? Onlara (De ki:) Şahitliği herkesin şahitliğinden daha büyük olan şüphe yok ki (Ellahu Teala)'dır. Onun şahitliğinde asla şüpheye yer yoktur. İşte O Yüce Mâbud (benimle sizin aranızda) benim size tebliğ ettiğim Ellah'ın birliğine ve benim peygamberlik ve risâletime (hakkıyla şahittir.) Artık onun bu şahitliği nasıl kabul edilmeyebilir? Evet, O Şahid-i Ezeli'nin Peygamberine indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim, sonsuz bir mucizedir. Cenâb-ı Hak'ın vücub-u vücud ve vahdetini sizlere bildiriyor.

ŞERH

peygamberler, bu maksad için gönderilmişler ve bu maksadın tahakkuk etmesi için tevhidî, davalarının üsû'l-esası kabul etmişler ve hayatları boyunca şirkin bütün envayıyla mücadele etmişlerdir.

İşte bütün peygamberlerin reisi Hazret-i Muhammed (asm), son ferman olan Kur'an-ı Azimu's-Şan ile vahdaniyet-i İlahiyeyi gelecek ayet-i kerimelerle şöyle ilan buyurmaktadır:

قُلْ أَيْ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ يَلَغْ أُنْذِرْكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً أُخْرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنِّى بَرِئٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

“Resulüm! (De ki: Hangi şey) hangi bir zat (şehadetçe daha büyüktür?) Benim peygamberliğime hangi zâtın şahitliğini daha doğru bilirsiniz? Bunun cevabı gayet açıktır. Onlar bunu bilmiyorlar mı? Onlara (De ki:) Şahitliği herkesin şahitliğinden daha büyük olan şüphe yok ki (Ellahu Teala)'dır. Onun şahitliğinde asla şüpheye yer yoktur. İşte O Yüce Mâbud (benimle sizin aranızda) benim size tebliğ ettiğim Ellah'ın birliğine ve benim peygamberlik ve risâletime (hakkıyla şahittir.) Artık onun bu şahitliği nasıl kabul edilmeyebilir? Evet, O Şahid-i Ezeli'nin Peygamberine indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim, sonsuz bir mucizedir. Cenâb-ı Hak'ın vücub-u vücud ve vahdetini sizlere bildiriyor.

ŞERH

ve benzeri batıl mabudlardan tamamen beriyim.)”¹

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“Ey Resulüm! O inkârcılara (de ki: Göklerin ve yerin Rab'bi kimdir?) Semavat ve arzı halkeden, semavat ve arzın idare ve tedbirini elinde bulunduran kimdir? Ey Resulüm! Sen onlara cevap ver, (de ki:) Bütün onların Rab'bi yalnız (Ellah'tır.) O'ndan başka Alemlerin Rabbi yoktur. Siz de bunu itiraf edersiniz. O halde ey Resulüm! Onlara (de ki: O'ndan) o âlemlerin Rab'binden (başka dostlar mı edindiniz ki) bir takım putları ilah sanarak kendilerine tapındınız ki, onlar (kendi nefisleri için bile ne bir faydaya ve ne de bir zarara sahip olamazlar.) Onlar kendileri için ne bir menfaat sağlayabilirler ve ne de kendilerine yönelen bir zararı def etmeye güç yetirebilirler. Artık ey putperest insanlar! Sizlere ne fâideleri olabilir ki, veya size ne zarar verebilirler ki onlara tapınıyorsunuz? Zarar ve menfaat yalnız Ellah'ın elindedir. Ey Resulüm! Onlara (de ki: Hiç kör ile gören aynı olur mu?) Yani: Hiç bilen ve gören bir Rab ile bilmekten ve

---

[1] En'am, 6:19.

ŞERH

ve benzeri batıl mabudlardan tamamen beriyim.)”¹

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“Ey Resulüm! O inkârcılara (de ki: Göklerin ve yerin Rab'bi kimdir?) Semavat ve arzı halkeden, semavat ve arzın idare ve tedbirini elinde bulunduran kimdir? Ey Resulüm! Sen onlara cevap ver, (de ki:) Bütün onların Rab'bi yalnız (Ellah'tır.) O'ndan başka Alemlerin Rabbi yoktur. Siz de bunu itiraf edersiniz. O halde ey Resulüm! Onlara (de ki: O'ndan) o âlemlerin Rab'binden (başka dostlar mı edindiniz ki) bir takım putları ilah sanarak kendilerine tapındınız ki, onlar (kendi nefisleri için bile ne bir faydaya ve ne de bir zarara sahip olamazlar.) Onlar kendileri için ne bir menfaat sağlayabilirler ve ne de kendilerine yönelen bir zararı def etmeye güç yetirebilirler. Artık ey putperest insanlar! Sizlere ne fâideleri olabilir ki, veya size ne zarar verebilirler ki onlara tapınıyorsunuz? Zarar ve menfaat yalnız Ellah'ın elindedir. Ey Resulüm! Onlara (de ki: Hiç kör ile gören aynı olur mu?) Yani: Hiç bilen ve gören bir Rab ile bilmekten ve

---

[1] En'am, 6:19.

ŞERH

(de ki: Herşeyin Halık'ı, Ellahu Teâlâ'dır.) O'ndan başka Halık ve Rab yoktur ki, ibâdete lââyık olabilsin (ve O) Kâinatın Halık'ı (birdir.) Ef'al, esma, sıfat ve zatında şeriki yoktur. Ve O Kainatın Halık'ı (Kahhar'dır.) İsterse bir anda bütün kâinatı mahv ve perişan edebilir. Öyle ise O Vahid-i Kahhar, müşrikleri elbette kahredecek ve cezalandıracaktır. Artık öyle Ellah'ın kahrından kendilerini kurtaramıyacak olan bir takım putlara ve mahlûk kimselere nasıl ilahlık ve mâbudluk sıfatı verilebilir? Onlara nasıl ibâdet edilebilir.”¹

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِن إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“Ey şanı yüce Peygamber! Müşriklere (De ki: Şüphe yok ki Ben; ancak bir uyarıcıyım.) Ta ki, siz şirk ve küfür içinde yaşamıyasınız, Ellah'ın emrlerine muhalefet ederek azaba uğramış olmayasınız. Yoksa ben sizden dünyevî bir menfaat beklemiyorum. O halde hepimizin şöyle söylemesi gerekmektedir: (Tek olan) yani zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki olmayan ve (kahhâr olan) yani bütün mahlûkat üzerinde galip ve hâkim bulunan (Ellah) Teâlâ'dan (başka ilâh yoktur) ilahlık, mabutluk ve hâkimiyet yalnız O'na mahsustur. O'nun şeriki, naziri, zıddı, niddi, misli, misali, mesili yoktur.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ

“(Göklerin ve yerin ve bunların aralarında bulunanların Rabbi) O'dur. Bütün bunların Halık'ı, Rabbi, Hâkim'i Ondan başkası değildir. (O) Zat-ı Akdes (her şeye galip) dir. O'nun kuvvet

[1] Ra'd, 13:16.

ŞERH

(de ki: Herşeyin Halık'ı, Ellahu Teâlâ'dır.) O'ndan başka Halık ve Rab yoktur ki, ibâdete lââyık olabilsin (ve O) Kâinatın Halık'ı (birdir.) Ef'al, esma, sıfat ve zatında şeriki yoktur. Ve O Kainatın Halık'ı (Kahhar'dır.) İsterse bir anda bütün kâinatı mahv ve perişan edebilir. Öyle ise O Vahid-i Kahhar, müşrikleri elbette kahredecek ve cezalandıracaktır. Artık öyle Ellah'ın kahrından kendilerini kurtaramıyacak olan bir takım putlara ve mahlûk kimselere nasıl ilahlık ve mâbudluk sıfatı verilebilir? Onlara nasıl ibâdet edilebilir.”¹

قُلْ إِنَّمَا آتَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنِّ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“Ey şanı yüce Peygamber! Müşriklere (De ki: Şüphe yok ki Ben; ancak bir uyarıcıyım.) Ta ki, siz şirk ve küfür içinde yaşamıyasınız, Ellah'ın emrlerine muhalefet ederek azaba uğramış olmayasınız. Yoksa ben sizden dünyevî bir menfaat beklemiyorum. O halde hepimizin şöyle söylemesi gerekmektedir: (Tek olan) yani zatında, sıfatında, esmasında ve ef'alinde şeriki olmayan ve (kahhâr olan) yani bütün mahlûkat üzerinde galip ve hâkim bulunan (Ellah) Teâlâ'dan (başka ilâh yoktur) ilahlık, mabutluk ve hâkimiyet yalnız O'na mahsustur. O'nun şeriki, naziri, zıddı, niddi, misli, misali, mesili yoktur.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ

“(Göklerin ve yerin ve bunların aralarında bulunanların Rabbi) O'dur. Bütün bunların Halık'ı, Rabbi, Hâkim'i Ondan başkası değildir. (O) Zat-ı Akdes (her şeye galip) dir. O'nun kuvvet

[1] Ra'd, 13:16.

ŞERH

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ “ (Ve O’na) O bütün Kâinatın Ezeli Yaratıcısına (hiç bir şey denk) eşit ve benzer (olmamıştır) O Zat-ı Akdes, her türlü düşüncenin üstünde bir büyüklük ve yüceliğe sahiptir. O bütün Kâinatın üstünde bir kuvvet ve hâkimiyete maliktir.”¹

Demek başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere bütün peygamberler, cin ve inse samedaniyet-i İlahiyeyi ders vermişlerdir. Eğer peygamberler olmasaydı, nev-i beşer tek başıyla samedaniyet sıfatı ile Samed ismini anlayamazlardı. Demek samedaniyet sıfatı ve Samed ismi risalet müessesesini iktiza eder.

Hülâsa: Böyle rububiyet-i ammesi hem saltanat derecesinde, hem vahdaniyet derecesinde, hem de samedaniyet derecesinde olan bir Zat-ı Zülcelal’i tanıyıp tanıttırarak, bu dört sıfat ile dört ismi nev-i beşere ders verecek peygamberlere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca cevap vermek için Cenab-ı Hak, kemal-i merhametinden paygamberleri göndermiştir.

Evet nev-i beşer, bu mezkur mânâları tek başına anlayamadığı için zülcenaheyn bir peygamber lâzımdır ki, hem abdiyet sıfatıyla Ellah ile görüşsün, kulların Ellah’tan isteği nedir? O Zat-ı Akdes’e arzetsin. Hem de Ellah’ın kullarından istediği nedir? Bunu da risalet sıfatıyla Ellah’dan alıp kullara tebliğ etsin. Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyuruyor:

---

[1] İhlas, 112:1-4.

ŞERH

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ” (Ve O’na) O bütün Kâinatın Ezeli Yaratıcısına (hiç bir şey denk) eşit ve benzer (olmamıştır) O Zat-ı Akdes, her türlü düşüncenin üstünde bir büyüklük ve yüceliğe sahiptir. O bütün Kâinatın üstünde bir kuvvet ve hâkimiyete maliktir.”¹

Demek başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere bütün peygamberler, cin ve inse samedaniyet-i İlahiyeyi ders vermişlerdir. Eğer peygamberler olmasaydı, nev-i beşer tek başıyla samedaniyet sıfatı ile Samed ismini anlayamazlardı. Demek samedaniyet sıfatı ve Samed ismi risalet müessesesini iktiza eder.

Hülâsa: Böyle rububiyet-i ammesi hem saltanat derecesinde, hem vahdaniyet derecesinde, hem de samedaniyet derecesinde olan bir Zat-ı Zülcelal’i tanıyıp tanıttırarak, bu dört sıfat ile dört ismi nev-i beşere ders verecek peygamberlere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca cevap vermek için Cenab-ı Hak, kemal-i merhametinden paygamberleri göndermiştir.

Evet nev-i beşer, bu mezkur mânâları tek başına anlayamadığı için zülcenaheyn bir peygamber lâzımdır ki, hem abdiyet sıfatıyla Ellah ile görüşsün, kulların Ellah’tan isteği nedir? O Zat-ı Akdes’e arzetsin. Hem de Ellah’ın kullarından istediği nedir? Bunu da risalet sıfatıyla Ellah’dan alıp kullara tebliğ etsin. Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyuruyor:

---

[1] İhlâs, 112:1-4.

ŞERH

*"O üstad hem abddir; ubudiyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakk'ın dergâhında ümmetinin elçisi hükmündedir. Hem resuldür; risalet noktasında Rabbinin ahkâmını Kur'an vasıtasıyla cin ve inse tebliğ eder."*¹

Hülasa: Mezkur izahattan anlaşıldı ki;

1) Bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi vardır.

2) Hem bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi, saltanat derecesindedir. Yani rububiyeti, her şeyi muhittir. Her şeyi emrine musahhar etmiştir.

3) Hem bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi, vahdaniyet derecesindedir. Yani her şeyde tecelliyatı vardır. Her şeyin terbiye ve idaresi bizzat O'nun elindedir.

4) Hem bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi, samedaniyet derecesindedir. Yani O hiçbir şeye muhtaç olmadığı halde, her şey O'na muhtaçtır.

İşte rububiyet-i ammesi, böyle saltanat derecesinde, vahdaniyet derecesinde ve samedaniyet derecesinde olan bir Rabbu'l-Âlemin, hiç mümkün müdür ki; böyle bir rububiyetini Zülcenaheyn bir elçi vasıtasıyla cin ve inse ilan etmesin.

Evet, böyle bir rububiyet-i amme sahibine Zülcenaheyn bir elçi lazımdır ki; hem Rabbu'l-Alemin'le irtibatı bulunsun. Hem de kesret ve cüz'iyatın ibadet ve istianelerini bilsin. Tabir-i diğerle hem raiyyetinin ibadet ve istianelerini, şükür ve tesbihlerini, tazarru ve niyazlarını, arzu ve isteklerini

---

[1] Sözlür, 11.Söz, s.123.

ŞERH

*"O üstad hem abddir; ubudiyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakk'ın dergâhında ümmetinin elçisi hükmündedir. Hem resuldür; risalet noktasında Rabbinin ahkâmını Kur'an vasıtasıyla cin ve inse tebliğ eder."*¹

Hülasa: Mezkur izahattan anlaşıldı ki;

1) Bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi vardır.

2) Hem bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi, saltanat derecesindedir. Yani rububiyeti, her şeyi muhittir. Her şeyi emrine musahhar etmiştir.

3) Hem bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi, vahdaniyet derecesindedir. Yani her şeyde tecelliyatı vardır. Her şeyin terbiye ve idaresi bizzat O'nun elindedir.

4) Hem bu kâinat sahibinin rububiyet-i ammesi, samedaniyet derecesindedir. Yani O hiçbir şeye muhtaç olmadığı halde, her şey O'na muhtaçtır.

İşte rububiyet-i ammesi, böyle saltanat derecesinde, vahdaniyet derecesinde ve samedaniyet derecesinde olan bir Rabbu'l-Âlemin, hiç mümkün müdür ki; böyle bir rububiyetini Zülcenaheyn bir elçi vasıtasıyla cin ve inse ilan etmesin.

Evet, böyle bir rububiyet-i amme sahibine Zülcenaheyn bir elçi lazımdır ki; hem Rabbu'l-Alemin'le irtibatı bulunsun. Hem de kesret ve cüz'iyatın ibadet ve istianelerini bilsin. Tabir-i diğerle hem raiyyetinin ibadet ve istianelerini, şükür ve tesbihlerini, tazarru ve niyazlarını, arzu ve isteklerini

---

[1] Sözlür, 11.Söz, s.123.

ŞERH

da biz onun mahiyetini anlayamıyoruz. Zira o bir sırdır. O Zat-ı Ekrem (asm) bütün âlemlerin peygamberidir.

Madem bu kâinatın sahibi, rububiyet-i amme sahibidir. Elbette Zat-ı Akdes'in rububiyet-i ammesini hakkıyla anlayacak, hem o rububiyet-i ammeye karşı bütün mevcudatın nasıl ibadetle mukabelede bulunduklarını bilecek, onların ibadetlerini ve istianelerini dergâh-ı ilahiyeye takdim edecek ve O Rabbu'l-Alemin'in marziyyatı ne olduğunu risalet sıfatıyla getirip nev-i beşere tebliğ edecek zülcenaheyn bir elçi lazımdır.

O rububiyete mazhar olan mevcudat içinde en mükemmeli Hazret-i Muhammed (asm)'dır. O halde rububiyet-i ammeye karşı bütün mevcudatın tekvini ve teklifi ibadet ve istianelerini dergah-ı ilahiyeye takdim eden ve Rabbu'l-Aleminin emir ve yasaklarını nev-i beşere getiren O zat-ı Ekrem (asm) olacaktır.

Resul-i Ekrem (asm), mi'raç gecesinde kab-ı kavseyn tabir edilen imkân ve vücub âlemi ortasında tecelliyat-ı Zatiyyeye, kurbiyet-i İlahiyeye ve rû'yet-i cemaliyeye mazhar ve kelamıyla müşerref olmakla evamir ve nevahi-i İlahiyeyi alıp risalet sıfatıyla nev-i beşere dönmüş ve o ahkâmı cin ve inse tebliğ etmiştir. O gece, O Zat-ı Ekrem (asm), hem bütün âlemin, bhusus nev-i beşerin vekil-i umumisi sıfatıyla Ellah ile görüşüp Cenab-ı Hakka beşerin isteklerini arz etmiş ve o istekler içinde en mühimmi olan beka ve likayı niyaz etmiştir. Cenab-ı Hak ise Habibinin bu isteğini kabul buyurmuştur. Bu nimet-i İlahiyeye mukabil yalnız kendisine ibadet edip O'na hiçbir şeyi şerik koşturmalarını, verdiği emirleri yerine getirmelerini,

ŞERH

da biz onun mahiyetini anlayamıyoruz. Zira o bir sırdır. O Zat-ı Ekrem (asm) bütün âlemlerin peygamberidir.

Madem bu kâinatın sahibi, rububiyet-i amme sahibidir. Elbette Zat-ı Akdes'in rububiyet-i ammesini hakkıyla anlayacak, hem o rububiyet-i ammeye karşı bütün mevcudatın nasıl ibadetle mukabelede bulunduklarını bilecek, onların ibadetlerini ve istianelerini dergâh-ı ilahiyeye takdim edecek ve O Rabbu'l-Alemin'in marziyyatı ne olduğunu risalet sıfatıyla getirip nev-i beşere tebliğ edecek zülcenaheyn bir elçi lazımdır.

O rububiyete mazhar olan mevcudat içinde en mükemmeli Hazret-i Muhammed (asm)'dır. O halde rububiyet-i ammeye karşı bütün mevcudatın tekvini ve teklifi ibadet ve istianelerini dergah-ı ilahiyeye takdim eden ve Rabbu'l-Aleminin emir ve yasaklarını nev-i beşere getiren O zat-ı Ekrem (asm) olacaktır.

Resul-i Ekrem (asm), mi'raç gecesinde kab-ı kavseyn tabir edilen imkân ve vücub âlemi ortasında tecelliyat-ı Zatiyeye, kurbiyet-i ilahiyeye ve rû'yet-i cemaliyeye mazhar ve kelamıyla müşerref olmakla evamir ve nevah-i ilahiyeyi alıp risalet sıfatıyla nev-i beşere dönmüş ve o ahkâmı cin ve inse tebliğ etmiştir. O gece, O Zat-ı Ekrem (asm), hem bütün âlemin, bhusus nev-i beşerin vekil-i umumisi sıfatıyla Ellah ile görüşüp Cenab-ı Hakka beşerin isteklerini arz etmiş ve o istekler içinde en mühimmi olan beka ve likayı niyaz etmiştir. Cenab-ı Hak ise Habibinin bu isteğini kabul buyurmuştur. Bu nimet-i ilahiyeye mukabil yalnız kendisine ibadet edip O'na hiçbir şeyi şerik koşturmalarını, verdiği emirleri yerine getirmelerini,

ŞERH

Bu konu ile alakalı Müellif (r.a)'e sorulan bir suali ve O Zatin o suale vermiş olduğu cevabı naklediyoruz:

“Sual: Salavatın bu kadar kesretle hikmeti ve salâtle beraber selâmı zikretmenin sırrı nedir?

Elcevab: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a salavat getirmek, tek başıyla bir tarîk-ı hakikattır. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm nihayet derecede rahmete mazhar olduğu halde, nihayetsiz salavata ihtiyaç göstermiştir. Çünkü Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bütün ümmetin dertleriyle alâkadar ve saadetleriyle nasibedardır. Nihayetsiz istikbalde ebed-ül âbâdda nihayetsiz ahvale maruz ümmetin bütün saadetleriyle alâkadarlığının ihtiyacındandır ki, nihayetsiz salavata ihtiyaç göstermiştir. Hem Resul-i Ekrem hem abd, hem resul olduğundan ubudiyet cihetiyle salât ister, risalet cihetiyle selâm ister ki; ubudiyet halktan Hakk'a gider, mahbubiyet ve rahmete mazhar olur. Bunu الصَّلَاة ifade eder. Risalet Hak'tan halka bir elçiliktir ki, selâmet ve teslim ve memuriyetinin kabul ve vazifesinin icrasına muvaffakiyet ister ki, سَلَام lafzı onu ifade ediyor. Hem biz سَيِّدِنَا lafzıyla tabir ettiğimizden diyoruz ki: Ya Rab! Yanımızda elçiniz ve dergâhınızda elçimiz olan reisimize merhamet et ki, bize sirayet etsin.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ¹

---

[1] Barla Lahikası, s.270.

ŞERH

Bu konu ile alakalı Müellif (r.a)'e sorulan bir suali ve O Zatin o suale vermiş olduğu cevabı naklediyoruz:

“Sual: Salavatın bu kadar kesretle hikmeti ve salâtle beraber selâmı zikretmenin sırrı nedir?

Elcevab: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a salavat getirmek, tek başıyla bir tarîk-ı hakikattır. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm nihayet derecede rahmete mazhar olduğu halde, nihayetsiz salavata ihtiyaç göstermiştir. Çünkü Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bütün ümmetin dertleriyle alâkadar ve saadetleriyle nasibedardır. Nihayetsiz istikbalde ebed-ül âbâdda nihayetsiz ahvale maruz ümmetin bütün saadetleriyle alâkadarlığının ihtiyacındandır ki, nihayetsiz salavata ihtiyaç göstermiştir. Hem Resul-i Ekrem hem abd, hem resul olduğundan ubudiyet cihetiyle salât ister, risalet cihetiyle selâm ister ki; ubudiyet halktan Hakk'a gider, mahbubiyet ve rahmete mazhar olur. Bunu الصَّلَاة ifade eder. Risalet Hak'tan halka bir elçiliktir ki, selâmet ve teslim ve memuriyetinin kabul ve vazifesinin icrasına muvaffakiyet ister ki, سَلَام lafzı onu ifade ediyor. Hem biz سَيِّدِنَا lafzıyla tabir ettiğimizden diyoruz ki: Ya Rab! Yanımızda elçiniz ve dergâhınızda elçimiz olan reisimize merhamet et ki, bize sirayet etsin.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ¹

---

[1] Barla Lahikası, s.270.

ŞERH

Azimü'ş-Şan'a itaat demektir. Sünnet-i Nebeviyeye itaat ise, Resul-i Ekrem (asm)'a itaat demektir. Kur'an'a muhalefet, Ellah'a muhalefet olduğu gibi; sünnet-i seniyyeye muhalefet dahi Resulullah (s.a.v)'e muhalefet demektir. Ümmet-i Muhammedden her kim, Kur'an ve sünnete muhalefet ederse, onun o halinden Peygamber Efendimizin ruhaniyeti, müteessir ve müteallim olur. O halde O'nun ruh-u âlilerini rencide etmemek için O'nun dinine ve sünnetine muhalif hareket etmemekle beraber, O Zat'a bol bol salavat getirmeliyiz.

Salat kelimesinin manası, rahmettir. Cenab-ı Hak, O Zat-ı Ekrem (asm)'a rahmet etti. O rahmet sebebiyle âlemi O'nun nurundan yarattı. O Zat-ı Zü'l-Kemal, Rahim isminin tecellisiyle ve o rahmet sebebiyle âlemi yokluktan kurtardığı gibi, Rahman isminin tecellisiyle dahi ehl-i imana cennette hadsiz nimetleri bahşediyor. Hem o rahmetin hususi tecellisiyle başta peygamberler olmak üzere bütün mü'minleri cennetle müjdeliyor. Hem o rahmet sebebiyle bin dört yüz senedir, O Habib-i Edib'in dinini, bütün dinlere galip eylemiştir.

Resulullah (s.a.v), miraç gecesinde ümmetinin maddi ve manevi ihtiyaçlarının verilmesini, dünyevi ve uhrevi belalardan mahfuz kalmalarını Cenab-ı Haktan istemiş. Biz de salat u selamla O'nun bu duasının kabulünü, Rabb-i Rahimimizden niyaz ediyoruz. Resul-i Ekrem (s.a.v)'in hakikatı, Kur'an ve hadisın manasını ifade ve temsil eder. O Zat-ı Ekrem (asm), hem risalet sıfatıyla, hem de bin bir isim ve sıfat-ı İlahiyeye en mükemmel ayine olması itibarıyla Kur'anı temsil ediyor. Resul-i Ekrem (s.a.v) ef'al, akval ve ahvalıyla Kur'an-ı Kerim'i,

ŞERH

Azimü's-Şan'a itaat demektir. Sünnet-i Nebeviyeye itaat ise, Resul-i Ekrem (asm)'a itaat demektir. Kur'an'a muhalefet, Ellah'a muhalefet olduğu gibi; sünnet-i seniyyeye muhalefet dahi Resulullah (s.a.v)'e muhalefet demektir. Ümmet-i Muhammedden her kim, Kur'an ve sünnete muhalefet ederse, onun o halinden Peygamber Efendimizin ruhaniyeti, müteessir ve müteallim olur. O halde O'nun ruh-u âlilerini rencide etmemek için O'nun dinine ve sünnetine muhalif hareket etmemekle beraber, O Zat'a bol bol salavat getirmeliyiz.

Salat kelimesinin manası, rahmettir. Cenab-ı Hak, O Zat-ı Ekrem (asm)'a rahmet etti. O rahmet sebebiyle âlemi O'nun nurundan yarattı. O Zat-ı Zül-Kemal, Rahim isminin tecellisiyle ve o rahmet sebebiyle âlemi yokluktan kurtardığı gibi, Rahman isminin tecellisiyle dahi ehl-i imana cennette hadsiz nimetleri bahşediyor. Hem o rahmetin hususi tecellisiyle başta peygamberler olmak üzere bütün mü'minleri cennetle müjdeliyor. Hem o rahmet sebebiyle bin dört yüz senedir, O Habib-i Edib'in dinini, bütün dinlere galip eylemiştir.

Resulullah (s.a.v), miraç gecesinde ümmetinin maddi ve manevi ihtiyaçlarının verilmesini, dünyevi ve uhrevi belalardan mahfuz kalmalarını Cenab-ı Haktan istemiş. Biz de salat u selamla O'nun bu duasının kabulünü, Rabb-i Rahimimizden niyaz ediyoruz. Resul-i Ekrem (s.a.v)'in hakikatı, Kur'an ve hadisın manasını ifade ve temsil eder. O Zat-ı Ekrem (asm), hem risalet sıfatıyla, hem de bin bir isim ve sıfat-ı İlahiyeye en mükemmel ayine olması itibarıyla Kur'anı temsil ediyor. Resul-i Ekrem (s.a.v) ef'al, akval ve ahvalıyla Kur'an-ı Kerim'i,

ŞERH

dua ve istiğfarda bulunarak O'na olan muhabbet ve hürmetlerini göstermiş olurlar. O halde ey imân edenler! Siz de O'nun üzerine selât ve selâmda bulunun."¹

Cenab-ı Hak, bu ayet-i kerimede, kendisinin ve meleklerinin Resul-i Ekrem (asm)'a **"salat"** getirdiklerini beyan ettikten sonra; ehl-i imana O Resul-i Zîşan'a "salat" ile beraber **"selam"** getirmelerini emrediyor. Selâmın ehl-i imana has kılınmasının sebep-i hikmeti nedir?

Cevap: Ellah'tan ve meleklerden Resulullah (s.a.v)'e bir zarar gelmesi mümkün değildir. Fakat asi olan ins ve cinlerden O Zat'a zarar gelmesi mümkün olduğundan, salat ile beraber selam da getirmeleri emredilmiştir. Zira selam; ins ve cinden O'nun dinine gelebilecek zarar, tehlike, taarruz ve muhalefetten emniyette olmasını ifade eder. Ellah ve meleklerinden ise; Peygamber (asm) ve O'nun dini hakkında zarar ihtimali düşünölemeyeceğinden yalnız salât lafzı kullanılmıştır. İns ve cinden O Zat-ı Ekrem'in dinine ve ruhaniyetine zarar gelmesi muhtemel olduğu için salatla beraber selam emredilmiştir. Yani O'nun sünnet-i seniyyesine tabi olun, memuriyetini kabul edin, getirdiği kanunlara itaat ve evamirine teslim olun, O'na tecdid-i bey'at edin, muaraza ve muhalefet etmeyin. Aksi taktirde dünyevi ve uhrevi bela ve musibetlere giriftar olursunuz. Gelecek ayet-i kerime, emr-i Nebeviyeye muhalefet edenlerin dünyevi ve uhrevi hasaretlerini sarahaten ifade ediyor:

---

[1] Ahzab, 33:56.

ŞERH

dua ve istiğfarda bulunarak O'na olan muhabbet ve hürmetlerini göstermiş olurlar. O halde ey imân edenler! Siz de O'nun üzerine selât ve selâmda bulunun."¹

Cenab-ı Hak, bu ayet-i kerimede, kendisinin ve meleklerinin Resul-i Ekrem (asm)'a **"salat"** getirdiklerini beyan ettikten sonra; ehl-i imana O Resul-i Zîşan'a "salat" ile beraber **"selam"** getirmelerini emrediyor. Selâmın ehl-i imana has kılınmasının sebep-i hikmeti nedir?

Cevap: Ellah'tan ve meleklerden Resulullah (s.a.v)'e bir zarar gelmesi mümkün değildir. Fakat asi olan ins ve cinlerden O Zat'a zarar gelmesi mümkün olduğundan, salat ile beraber selam da getirmeleri emredilmiştir. Zira selam; ins ve cinden O'nun dinine gelebilecek zarar, tehlike, taarruz ve muhalefetten emniyette olmasını ifade eder. Ellah ve meleklerinden ise; Peygamber (asm) ve O'nun dini hakkında zarar ihtimali düşünölemeyeceğinden yalnız salât lafzı kullanılmıştır. İns ve cinden O Zat-ı Ekrem'in dinine ve ruhaniyetine zarar gelmesi muhtemel olduğu için salatla beraber selam emredilmiştir. Yani O'nun sünnet-i seniyyesine tabi olun, memuriyetini kabul edin, getirdiği kanunlara itaat ve evamirine teslim olun, O'na tecdid-i bey'at edin, muaraza ve muhalefet etmeyin. Aksi taktirde dünyevi ve uhrevi bela ve musibetlere giriftar olursunuz. Gelecek ayet-i kerime, emr-i Nebeviyeye muhalefet edenlerin dünyevi ve uhrevi hasaretlerini sarahaten ifade ediyor:

---

[1] Ahzab, 33:56.

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki; nihayet derecede bir hüsn-ü zâtî sahibi, cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde görmek ve göstermek istemesin! Yani bir habib resul vasıtasıyla ki; hem habibdir, ubudiyetiyle kendini ona sevdire, âyinedarlık eder. Hem resuldür; onu mahlukatına sevdire, cemal-i esmasını gösterir.

ŞERH

Mâlikiyyet-i habibînin tabakâtında dergâh-ı ilâhîye alçısıyetağı gibi, kerbiyet ve risalet cihetiyle dergâh-ı

(Hem hiç mümkün olur mu ki? Nihayet derecede bir hüsn-ü zâtî sahibi, cemâlinin mehasinini ve hüsnünün letaifini ayinelerde görmek ve göstermek istemesin. Yani bir habib Resul vasıtasıyla ki; hem habibdir ubudiyetiyle kendini ona sevdire, ayinedarlık eder, hem Resuldur, onu mahlûkatına sevdire cemâl-i esmasını gösterir.)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde "**ehadiyet**" sıfatı ve "**Ehad**" isminin risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiğı izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın "**ehadiyet**" sıfatı ve "**Ehad**" ismi, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza eder. Madem ehadiyet sıfatı ve Ehad ismi, risaletsiz olamaz. O halde ehadiyet sıfatının ve Ehad isminin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediy'e'nin de delilidir.

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki; nihayet derecede bir hüsn-ü zâtî sahibi, cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde görmek ve göstermek istemesin! Yani bir habib resul vasıtasıyla ki; hem habibdir, ubudiyetiyle kendini ona sevdire, âyinedarlık eder. Hem resuldür; onu mahlukatına sevdire, cemal-i esmasını gösterir.

ŞERH

Mâkıbb-ı Hüsniye tabakatı baki kısmında dergâh-ı ilâhîye alçısıyelduğu gibi, kerbiyet ve risalet cihetiyle dergâh-ı

(Hem hiç mümkün olur mu ki? Nihayet derecede bir hüsn-ü zâtî sahibi, cemâlinin mehasinini ve hüsnünün letaifini ayinelerde görmek ve göstermek istemesin. Yani bir habib Resul vasıtasıyla ki; hem habibdir ubudiyetiyle kendini ona sevdire, ayinedarlık eder, hem Resuldur, onu mahlûkatına sevdire cemâl-i esmasını gösterir.)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde "**ehadiyet**" sıfatı ve "**Ehad**" isminin risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın "**ehadiyet**" sıfatı ve "**Ehad**" ismi, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza eder. Madem ehadiyet sıfatı ve Ehad ismi, risaletsiz olamaz. O halde ehadiyet sıfatının ve Ehad isminin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediy'e'nin de delilidir.

ŞERH

Madem Ellah Ehad'dir. Yani Zatı birdir, bin bir isim sahibidir. Öyle ise O Zat-ı Akdes, bin bir ismini bir ayinede görmek isteyecektir. Her ne kadar her bir mevcud, tecelliyat-ı Zatiyeye, yani bin bir ism-i İlahiyeye ayine ise de; o mevcudat içinde insan, en mükemmel ayinedir. İnsanlık âlemi içinde ise, Enbiyalar (a.s) en mükemmel ayinedirler. O enbiya içinde ise, asarının şهادetiyle Resul-i Zışan (asm) en mükemmel ayinedir. Zira O Zat (asm), hem bin bir ism-i İlahiyi ayine-i ruhunda görmüş, hem de Kur'an ve sünnet vasıtasıyla o bin bir ism-i İlahiyi en mükemmel bir tarzda göstermiştir.

Demek başta Ehad ismi olarak bin bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Ehad ismini inkâr etmek hükmündedir.

Şimdi kâinata tekvini olarak tezahür eden ehadiyet sıfatını ve Ehad ismini izah edeceğiz. Daha sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

O Zat-ı Zü'l-Celal, her bir mevcudu, bahusus zihayatı, bilhassa insanı bir nokta-i mihrakiye hükmünde yaratıp o insanı bin bir ismine ayine ve kâinata bir fihriste suretinde yaratmakla o mahiyet-i insaniyede ehadiyetini gösteriyor.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Evet herbir zihayatta; biri Ehadiyet sikkesi, diğeri Samediyet turrası bulunuyor. Zira bir zihayat ekser kâinata cilveri görünen esmayı birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdeti bir nokta-i mihrakiye hükmünde, Hayy-ı Kayyum'un tecelli-i ism-i

ŞERH

Madem Ellah Ehad'dir. Yani Zatı birdir, bin bir isim sahibidir. Öyle ise O Zat-ı Akdes, bin bir ismini bir ayinede görmek isteyecektir. Her ne kadar her bir mevcud, tecelliyat-ı Zatiyeye, yani bin bir ism-i İlahiyeye ayine ise de; o mevcudat içinde insan, en mükemmel ayinedir. İnsanlık âlemi içinde ise, Enbiyalar (a.s) en mükemmel ayinedirler. O enbiya içinde ise, asarının şهادetiyle Resul-i Zışan (asm) en mükemmel ayinedir. Zira O Zat (asm), hem bin bir ism-i İlahiyi ayine-i ruhunda görmüş, hem de Kur'an ve sünnet vasıtasıyla o bin bir ism-i İlahiyi en mükemmel bir tarzda göstermiştir.

Demek başta Ehad ismi olarak bin bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Ehad ismini inkâr etmek hükmündedir.

Şimdi kâinata tekvini olarak tezahür eden ehadiyet sıfatını ve Ehad ismini izah edeceğiz. Daha sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

O Zat-ı Zü'l-Celal, her bir mevcudu, bahusus zihayatı, bilhassa insanı bir nokta-i mihrakiye hükmünde yaratıp o insanı bin bir ismine ayine ve kâinata bir fihriste suretinde yaratmakla o mahiyet-i insaniyede ehadiyetini gösteriyor.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Evet herbir zihayatta; biri Ehadiyet sikkesi, diğeri Samediyet turrası bulunuyor. Zira bir zihayat ekser kâinata cilveri görünen esmayı birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdetâ bir nokta-i mihrakiye hükmünde, Hayy-ı Kayyum'un tecelli-i ism-i

ŞERH

Resul-i Ekrem (asm) halkedildi. Böylece hilkat ağacı, en son ve en mükemmel meyve olan Resul-i Ekrem (asm)'ın cased-i mübarekinde tecemmu' etti. Bu sırdandır ki; Resul-i Ekrem (asm) peygamberlerin sonuncusu olarak gönderilmiştir. İşte bu sırr-ı gamızı Müellif (r.a), şöyle ifade etmişlerdir:

"Nasılki Nur-u Muhammedî ve hakikat-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, divan-ı nübüvvetin hem fâtıhası hem hâtimesidir. Bütün Enbiya, onun asıl nurundan istifaza ve hakikat-ı diniyenin neşrinde onun muînleri ve vekilleri hükmünde oldukları ve nur-u Ahmedî (asm) cebhe-i Âdem'den tâ Zât-ı Mübarekine müteselsilen tezahür edip neşr-i nur ederek intikal ede ede tâ zuhur-u etemle kendinde cilveger olmuştur.

Hem mahiyet-i kudsiye-i Ahmediye, Risale-i Mi'rac'da kat'î bir surette isbat edildiği gibi, şu şecere-i kâinatın hem çekirdek-i aslîsi, hem âhîr ve en mükemmel meyvesi olmuş. Öyle de hakikat-ı Kur'aniye, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar hakikat-ı Muhammediye (asm) ile beraber müteselsilen Enbiyaların suhuf ve kütüblerinde nurlarını neşrederek gele gele tâ nüsha-i kübrası ve mazhar-ı etemmi olan Kur'an-ı Azîmüştan suretinde cilveger olmuştur.

*Bütün Enbiyanın usûl-ü dinleri ve esas-ı şeriatları ve hülâsa-i kitabları Kur'anda bulunduğu, ehl-i tahkik ve ehl-i hakikat ittîfak etmişler."*¹

Demek O Zat (asm), öyle memzuc bir nurdur ki; bütün âlem-i imkânda ne kadar mahlukat varsa küçük birer nümunesi O'nda vardır. Hem bin bir ism-i İlahiye en mükemmel ayinedir.

---

[1] Barla Lahikası, s.324.

ŞERH

Resul-i Ekrem (asm) halkedildi. Böylece hilkat ağacı, en son ve en mükemmel meyve olan Resul-i Ekrem (asm)'ın cased-i mübarekine tecemmu' etti. Bu sırdandır ki; Resul-i Ekrem (asm) peygamberlerin sonuncusu olarak gönderilmiştir. İşte bu sırr-ı gamızı Müellif (r.a), şöyle ifade etmişlerdir:

"Nasılki Nur-u Muhammedî ve hakikat-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, divan-ı nübüvvetin hem fâtıhası hem hâtimesidir. Bütün Enbiya, onun asıl nurundan istifaza ve hakikat-ı diniyenin neşrinde onun muînleri ve vekilleri hükmünde oldukları ve nur-u Ahmedî (asm) cebhe-i Âdem'den tâ Zât-ı Mübarekine müteselsilen tezahür edip neşr-i nur ederek intikal ede ede tâ zuhur-u etemle kendinde cilveger olmuştur.

Hem mahiyet-i kudsiye-i Ahmediye, Risale-i Mi'rac'da kat'î bir surette isbat edildiği gibi, şu şecere-i kâinatın hem çekirdek-i aslîsi, hem âhîr ve en mükemmel meyvesi olmuş. Öyle de hakikat-ı Kur'aniye, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar hakikat-ı Muhammediye (asm) ile beraber müteselsilen Enbiyaların suhuf ve kütüblerinde nurlarını neşrederek gele gele tâ nüsha-i kübrası ve mazhar-ı etemmi olan Kur'an-ı Azîmüştân suretinde cilveger olmuştur.

*Bütün Enbiyanın usûl-ü dinleri ve esas-ı şeriatları ve hülâsa-i kitabları Kur'anda bulunduğu, ehl-i tahkik ve ehl-i hakikat ittîfak etmişler."*¹

Demek O Zat (asm), öyle memzuc bir nurdur ki; bütün âlem-i imkânda ne kadar mahlukat varsa küçük birer nümunesi O'nda vardır. Hem bin bir ism-i İlahiye en mükemmel ayinedir.

---

[1] Barla Lahikası, s.324.

ŞERH

denilen bir âlet-i vesvese ve kuvve-i vâhimenin telkinatıyla konuşan bir şeytanî lisan ve ifsad edilen kuvve-i vâhime, küçük bir şeytan hükmüne geçtiğini ve sahiblerinin ihtiyarına zıd ve arzusuna muhalif hareket ettiklerini hissen ve hadsen herkes nefsinde görmesi, âlemde büyük şeytanların vücuduna kat'î bir delildir. Ve bu lümme-i şeytaniye ve şu kuvve-i vâhime, bir kulak ve bir dil olduklarından, ona üfleyen ve bunu konuşturan haricî bir şahs-ı şerirenin vücudunu ihsas ederler.”¹

“Ey esbabperest insan! Acaba garib cevherlerden yapılmış bir acib kasrı görsen ki, yapılıyor. Onun binasında sarfedilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin'de bulunuyor. Diğer kısmı Endülüs'te, bir kısmı Yemen'de, bir kısmı Sibîrya'dan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında aynı günde şark, şimal, garb, cenubdan o cevherli taşlar kolaylıkla celbolup yapıldığını görsen; hiç şübhen kalır mı ki; o kasrı yapan usta, bütün Küre-i Arz'a hükmeden bir hâkim-i mu'cizekârdır.

İşte herbir hayvan, öyle bir kasrı ilahîdir. Hususan insan, o kasırların en güzeli ve o sarayların en acibidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri; bir kısmı âlem-i ervahtan, bir kısmı âlem-i misalden ve Levh-i Mahfuz'dan ve diğer bir kısmı da hava âleminde, nur âleminde, anasır âleminde geldiği gibi; hacatı ebede uzanmış, emelleri semavat ve arzın aktarında intişar etmiş, rabitaları, alâkaları dünya ve âhiret edvarında dağılmış bir saray-ı acib ve bir kasrı garibdir.”²

---

[1] Lem'alar, 13.Lem'a, 10. İşaret, s.83.

[2] Lem'alar, 17.Lem'a, 14.Nota, s.135.

ŞERH

denilen bir âlet-i vesvese ve kuvve-i vâhimenin telkinatıyla konuşan bir şeytanî lisan ve ifsad edilen kuvve-i vâhime, küçük bir şeytan hükmüne geçtiğini ve sahiblerinin ihtiyarına zıd ve arzusuna muhalif hareket ettiklerini hissen ve hadsen herkes nefsinde görmesi, âlemde büyük şeytanların vücuduna kat'î bir delildir. Ve bu lümme-i şeytaniye ve şu kuvve-i vâhime, bir kulak ve bir dil olduklarından, ona üfleyen ve bunu konuşturan haricî bir şahs-ı şerirenin vücudunu ihsas ederler.”¹

“Ey esbabperest insan! Acaba garib cevherlerden yapılmış bir acib kasrı görsen ki, yapılıyor. Onun binasında sarfedilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin'de bulunuyor. Diğer kısmı Endülüs'te, bir kısmı Yemen'de, bir kısmı Sibirya'dan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında aynı günde şark, şimal, garb, cenubdan o cevherli taşlar kolaylıkla celbolup yapıldığını görsen; hiç şübhen kalır mı ki; o kasrı yapan usta, bütün Küre-i Arz'a hükmeden bir hâkim-i mu'cizekârdır.

İşte herbir hayvan, öyle bir kasrı ilahîdir. Hususan insan, o kasırların en güzeli ve o sarayların en acibidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri; bir kısmı âlem-i ervahtan, bir kısmı âlem-i misalden ve Levh-i Mahfuz'dan ve diğer bir kısmı da hava âleminde, nur âleminde, anasır âleminde geldiği gibi; hacatı ebede uzanmış, emelleri semavat ve arzın aktarında intişar etmiş, rabitaları, alâkaları dünya ve âhiret edvarında dağılmış bir saray-ı acib ve bir kasrı garibdir.”²

---

[1] Lem'alar, 13.Lem'a, 10. İşaret, s.83.

[2] Lem'alar, 17.Lem'a, 14.Nota, s.135.

ŞERH

O halde Resul-i Ekrem (s.a.v) bin bir ism-i İlahinin en mükemmel ayinesidir. Alem-i imkan O'nun vücudunda dercedildiği ve O Zat (asm) alem-i vücub denilen esma-i İlahiyeye en mükemmel ayine olduğu gibi; hem alem-i imkan, hem de alem-i vücubu keşfedip anlayabilecek en mükemmel cihazlar da O Zat'ta toplanmıştır.

Sani-i Zü'l-Celal, bin bir ismi ile evvela Nur-u Muhammedi (asm) üzerinde tecelli etmiştir. Her bir mevcud, her ne kadar bin bir ism-i İlahinin tecellisine ayine ise de, her bir mevcudda bir veya birkaç isim hakim olup diğer esma orada ona tabidirler, onun zımında bulunurlar. Zira esma-i İlahiye biri birisiz olmaz. Meselâ;

Hazret-i Cebrail'de, Alim ve Hakim isimleri hâkimdir.

Hazret-i İsrail'de, Hayy ismi hâkimdir.

Hazret-i Mikail'de, Rezzak ismi hâkimdir.

Hazret-i Azrail'de, Kahhar ve Mümit isimleri hâkimdir.

Bu isimler, a'zamlık mertebesinde onlarda tecelli etmiştir. Diğer esma ise, o isimlerin zımında bulunurlar.

Âlemin çekirdeği olan Nur-u Muhammedi (asm)'da ve âlemin meyvesi olan Resul-i Ekrem (s.a.v)'in cesed-i mübarekinde ise, bütün esma a'zamlık mertebesinde tecelli etmiştir. İşte bütün esmanın birden bir noktada tecelli etmesine "Tecelliyat-ı Zatiye" veya "Tecelliyat-ı Ehadiyet" denir.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Hayatının sırr-ı hakikatı şudur ki: Tecelli-i Ehadiyete, cilde-i

ŞERH

O halde Resul-i Ekrem (s.a.v) bin bir ism-i İlahinin en mükemmel ayinesidir. Alem-i imkan O'nun vücudunda dercedildiği ve O Zat (asm) alem-i vücub denilen esma-i İlahiyeye en mükemmel ayine olduğu gibi; hem alem-i imkan, hem de alem-i vücubu keşfedip anlayabilecek en mükemmel cihazlar da O Zat'ta toplanmıştır.

Sani-i Zü'l-Celal, bin bir ismi ile evvela Nur-u Muhammedi (asm) üzerinde tecelli etmiştir. Her bir mevcud, her ne kadar bin bir ism-i İlahinin tecellisine ayine ise de, her bir mevcudda bir veya birkaç isim hakim olup diğer esma orada ona tabidirler, onun zımında bulunurlar. Zira esma-i İlahiye biri birisiz olmaz. Meselâ;

Hazret-i Cebrail'de, Alim ve Hakim isimleri hâkimdir.

Hazret-i İsrail'de, Hayy ismi hâkimdir.

Hazret-i Mikail'de, Rezzak ismi hâkimdir.

Hazret-i Azrail'de, Kahhar ve Mümit isimleri hâkimdir.

Bu isimler, a'zamlık mertebesinde onlarda tecelli etmiştir. Diğer esma ise, o isimlerin zımında bulunurlar.

Âlemin çekirdeği olan Nur-u Muhammedi (asm)'da ve âlemin meyvesi olan Resul-i Ekrem (s.a.v)'in cesed-i mübarekinde ise, bütün esma a'zamlık mertebesinde tecelli etmiştir. İşte bütün esmanın birden bir noktada tecelli etmesine "Tecelliyat-ı Zatiye" veya "Tecelliyat-ı Ehadiyet" denir.

Müellif (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Hayatının sırr-ı hakikatı şudur ki: Tecelli-i Ehadiyete, cilde-i

ŞERH

"Şu kâinatın hâlıkı, şu kesret tabakatında nur-u vahdetini ve tecelli-i ehadiyetini göstermek için, kesret tabakatının müntehasından tâ mebd'e-i vahdete bir hayt-ı ittisal suretinde bir Mi'rac ile bir ferd-i mümtazı, bütün mahlukat hesabına, kendine muhatab ittihaz ederek, bütün zîşuur namına, makasıd-ı İlahiyesini ona anlatmak ve onunla bildirmek ve onun nazarı ile, âyine-i mahlukatında cemal-i san'atını, kemal-i rububiyetini müşahede etmek ve ettirmektir.

Hem Sâni'-i Âlem'in, âsârın şهادetiyle nihayetsiz cemal ve kemali vardır. Cemal hem kemal, ikisi de mahbub-u lizâtihîdirler. Yani bizzât sevilirler. Öyle ise, o cemal ve kemal sahibinin cemal ve kemaline nihayetsiz bir muhabbeti vardır. O nihayetsiz muhabbeti, masnuatında çok tarzlarda tezahür ediyor. Masnuatını sever, çünkü masnuatının içinde cemalini, kemalini görür. Masnuat içinde en sevimli ve en âlî, zîhayattır. Zîhayatlar içinde en sevimli ve âlî, zîşuurdur. Ve zîşuurun içinde câmiyet itibariyle en sevimli, insanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istidadı tamamıyla inkişaf eden, bütün masnuatta münteşir ve mütecelli kemalâtın nümunelerini gösteren ferd, en sevimlidir...

İşte Sâni'-i mevcudat, bütün mevcudatta intişar eden tecelli-i muhabbetin bütün enva'ını; bir noktada, bir âyinede görmek ve bütün enva'-ı cemalini, ehadiyet sırrıyla göstermek için şecere-i hilkatten bir meyve-i münevver derecesinde ve kalbi, o şecerenin hakaik-i esasiyesini istiab edecek bir çekirdek hükmünde olan bir zâtı, o mebd'e-i evvel olan çekirdekten, tâ münteha olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Mi'rac ile, o ferdin

ŞERH

"Şu kâinatın hâlûkî, şu kesret tabakatında nur-u vahdetini ve tecelli-i ehadiyetini göstermek için, kesret tabakatının müntehasından tâ mebd'e-i vahdete bir hayt-ı ittisal suretinde bir Mi'rac ile bir ferd-i mümtazı, bütün mahlukat hesabına, kendine muhatab ittihaz ederek, bütün zîşuur namına, makasıd-ı İlahiyesini ona anlatmak ve onunla bildirmek ve onun nazarı ile, âyine-i mahlukatında cemal-i san'atını, kemal-i rububiyetini müşahede etmek ve ettirmektir.

Hem Sâni'-i Âlem'in, âsârın şهادetiyle nihayetsiz cemal ve kemali vardır. Cemal hem kemal, ikisi de mahbub-u lizâtihîdirler. Yani bizzât sevilirler. Öyle ise, o cemal ve kemal sahibinin cemal ve kemaline nihayetsiz bir muhabbeti vardır. O nihayetsiz muhabbeti, masnuatında çok tarzlarda tezahür ediyor. Masnuatını sever, çünkü masnuatının içinde cemalini, kemalini görür. Masnuat içinde en sevimli ve en âlî, zîhayattır. Zîhayatlar içinde en sevimli ve âlî, zîşuurdur. Ve zîşuurun içinde câmiyet itibariyle en sevimli, insanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istidadı tamamıyla inkişaf eden, bütün masnuatta münteşir ve mütecelli kemalâtın nûmunelerini gösteren ferd, en sevimlidir...

İşte Sâni'-i mevcudat, bütün mevcudatta intişar eden tecelli-i muhabbetin bütün enva'ını; bir noktada, bir âyinede görmek ve bütün enva'-ı cemalini, ehadiyet sırrıyla göstermek için şecere-i hilkatten bir meyve-i münevver derecesinde ve kalbi, o şecerenin hakaik-i esasiyesini istiab edecek bir çekirdek hükmünde olan bir zâtı, o mebd'e-i evvel olan çekirdekten, tâ münteha olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Mi'rac ile, o ferdin

ŞERH

kâinat namına mahbubiyetini göstermek ve huzuruna celbetmek ve rü'yet-i cemaline müşerref etmek ve ondaki halet-i kudsiyeyi başkasına sirayet ettirmek için kelâmıyla taltif edip, fermanıyla tavzif etmektir.”¹

Sual: Nur-u Muhammedi'den murad nedir?

Cevap: Bütün ukûl toplansa bir akıl olsa, o nurun hakikatını tamamıyla ihata edemezler. Bununla beraber şu kâinata nazar-ı dikkatle bakıldığı zaman, bir şecere şeklinde yaratılmış olduğu müşahede edilecektir. Elbette bu kâinat ağacının bir çekirdeği ve bir meyvesi olacaktır. İşte bu kâinat ağacının çekirdeği, Nur-u Muhammedidir. Meyvesi ise, Zat-ı Ekrem (asm)'dır. Nur-u Muhammedi (asm) ise; Resul-i Ekrem (asm)'ın risaletinin hakikatidir. **Nur-u Muhammedi**, **"Ruhaniyet-i Muhammediye"** ve **"Hakikat-ı Muhammediye"** aynı manayı ifade etmektedir. Mi'raç ise, o mebdde ile münteha arasında yani Nur-u Muhammedi ile Zat-ı Mübareki arasındaki hayt-ı münasebetin suretidir. Müellif (r.a), Mi'raç Risalesi'nde bu yüksek hakikati bir temsil ile akla şöyle takrib etmektedir:

"Şu kâinata nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere manasında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu şecere-i hilkatin de bir şıkkı olan âlem-i süflin; anasır dalları, nebatat ve eşcar yaprakları, hayvanat çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür. Sâni'-i Zü'l-Celal'in ağaçlar hakkında câri olan bir kanunu, elbette şu şecere-i a'zamda da câri olmak, mukteza-yı ism-i Hakîm'dir. Öyle ise

---

[1] Sözlür, 31. Söz, 3.Esas, s.572-573.

ŞERH

kâinat namına mahbubiyetini göstermek ve huzuruna celbetmek ve rü'yet-i cemaline müşerref etmek ve ondaki halet-i kudsiyeyi başkasına sirayet ettirmek için kelâmıyla taltif edip, fermanıyla tavzif etmektir.”¹

Sual: Nur-u Muhammedi'den murad nedir?

Cevap: Bütün ukûl toplansa bir akıl olsa, o nurun hakikatını tamamıyla ihata edemezler. Bununla beraber şu kâinata nazar-ı dikkatle bakıldığı zaman, bir şecere şeklinde yaratılmış olduğu müşahede edilecektir. Elbette bu kâinat ağacının bir çekirdeği ve bir meyvesi olacaktır. İşte bu kâinat ağacının çekirdeği, Nur-u Muhammedidir. Meyvesi ise, Zat-ı Ekrem (asm)'dır. Nur-u Muhammedi (asm) ise; Resul-i Ekrem (asm)'ın risaletinin hakikatidir. **"Nur-u Muhammedi"**, **"Ruhaniyet-i Muhammediye"** ve **"Hakikat-ı Muhammediye"** aynı manayı ifade etmektedir. Mi'raç ise, o mebde ile münteha arasında yani Nur-u Muhammedi ile Zat-ı Mübareki arasındaki hayt-ı münasebetin suretidir. Müellif (r.a), Mi'raç Risalesi'nde bu yüksek hakikati bir temsil ile akla şöyle takrib etmektedir:

"Şu kâinata nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere manasında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu şecere-i hilkatin de bir şıkkı olan âlem-i süflin; anasır dalları, nebatat ve eşcar yaprakları, hayvanat çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür. Sâni'-i Zü'l-Celal'in ağaçlar hakkında câri olan bir kanunu, elbette şu şecere-i a'zamda da câri olmak, mukteza-yı ism-i Hakîm'dir. Öyle ise

---

[1] Sözlür, 31. Söz, 3.Esas, s.572-573.

ŞERH

İşte Mi'rac, o hayt-ı münasebetin gılaflı ve suretidir ki: Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtu Vesselâm, o yolu açmış; velayetiyle gitmiş, risaletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliya-yı ümmeti, ruh ve kalb ile o cadde-i nuranide, Mi'rac-ı Nebevî'nin gölgesinde seyr ü sülûk edip istidadlarına göre makamat-ı âliyeye çıkıyorlar.”¹

“Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitab nazarıyla bakılırsa, Nur-u Muhammedî (asm) o kitabın kâtibinin kâleminin mürekkebidir.

Eğer o âlem-i kebir, bir şecere tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur.

Eğer dünya mücessem bir zîhayat farzedilirse, o nur onun ruhu olur.

Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o nur onun aklı olur.

Eğer pek güzel şaşaalı bir cennet bahçesi tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî onun andelibi olur.

Eğer pek büyük bir saray farzedilirse, Nur-u Muhammedî o Sultan-ı Ezelî'nin makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemaliyesiyle âsâr-ı san'atını hâvi olan o yüksek saraya nâzır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika san'atları, hârikaları ve mu'cizeleri tarif ediyor. Halkı o saray sahibine, sâniine iman etmek üzere cazibedar, hayret-efza davet ediyor.”²

---

[1] Sözlür, 31.Söz, 3.Esas, s.580.

[2] Mesnevi-i Nuriye , Habbe, s.116.

ŞERH

İşte Mi'rac, o hayt-ı münasebetin gılaflı ve suretidir ki: Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtu Vesselâm, o yolu açmış; velayetiyle gitmiş, risaletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliya-yı ümmeti, ruh ve kalb ile o cadde-i nuranide, Mi'rac-ı Nebvî'nin gölgesinde seyr ü sülûk edip istidadlarına göre makamat-ı âliyeye çıkıyorlar.”¹

“Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitab nazarıyla bakılırsa, Nur-u Muhammedî (asm) o kitabın kâtibinin kâleminin mürekkebidir.

Eğer o âlem-i kebir, bir şecere tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur.

Eğer dünya mücessem bir zîhayat farzedilirse, o nur onun ruhu olur.

Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o nur onun aklı olur.

Eğer pek güzel şaşaalı bir cennet bahçesi tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî onun andelibi olur.

Eğer pek büyük bir saray farzedilirse, Nur-u Muhammedî o Sultan-ı Ezelî'nin makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemaliyesiyle âsâr-ı san'atını hâvi olan o yüksek saraya nâzır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika san'atları, hârikaları ve mu'cizeleri tarif ediyor. Halkı o saray sahibine, sâniine iman etmek üzere cazibedar, hayret-efza davet ediyor.”²

---

[1] Sözlür, 31.Söz, 3.Esas, s.580.

[2] Mesnevi-i Nuriye , Habbe, s.116.

ŞERH

*ve hakikatlı fenn-i tıp "Şâfi" ismine ve fenn-i hendese "Mukaddir" ismine ve hâkeza herbir fen, bir isme dayandığı ve onda nihayet bulduğu gibi, bütün fünün ve kemalât-ı beşeriye ve tabakat-ı kümmelîn-i insaniyenin hakikatları, esma-i ilahiyeye istinad eder. Hattâ muhakkikîn-i evliyanın bir kısmı demişler: "Hakikî hakaik-i eşya, esma-i ilahiyedir. Mahiyet-i eşya ise, o hakaikın gölgeleridir."*¹

Mi'raç gecesinde Peygamber Efendimiz (asm), tecelliyat-ı Zatiye'ye mazhar olmuş, "la mekani, la zemani, la keyfi" bir surette kendi ayine-i ruhunda cemal-i İlahi ile müşerref olmuştur. Çünkü; en mükemmel ayine O'nun ruhudur. Ruh-u Muhammedi dışındaki mevcudat ayineleri ise, nakıs olduğu için esma ve sıfat-ı ilahiyeyi tam gösteremez.

Her ne kadar diğer peygamberler tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olmuşlarsa da Resul-i Ekrem (asm) en mükemmel ve en cami' bir tarzda tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olmuştur. Zira O'nun ayine-i ruhu en cami' ve en mükemmel ayinedir. Mesela; Hazret-i Musa (a.s)'ın tecelliyat-ı Zatiyeyi müşahede ettiği ağaç ve dağ ayinesi nakıs birer ayinedir. Bunlar tam ayine değildir. Tam ayine Ruh-u Muhammedi (asm)'dir.

Cenab-ı Hak, Tuva Vadisi'nde ağaca tecelli etmiş, Hazret-i Musa (a.s) ile konuşmuş. Muhammed-i Arabi (asm) ise, Arş-ı A'zam'da O'nun cemâlini ayine-i ruhunda görmüş, tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olmuştur.

---

[1] Sözlër, 32.Söz, 3.Mevkîf, 1.Mebhas, s.627.

ŞERH

ve hakikatlı fenn-i tıp "Şâfi" ismine ve fenn-i hendese "**Mukaddir**" ismine ve hâkeza herbir fen, bir isme dayandığı ve onda nihayet bulduğu gibi, bütün fünün ve kemalât-ı beşeriye ve tabakat-ı kümmelîn-i insaniyenin hakikatları, esma-i ilahiyeye istinad eder. Hattâ muhakkikîn-i evliyanın bir kısmı demişler: "Hakikî hakaik-i eşya, esma-i ilahiyedir. Mahiyet-i eşya ise, o hakaikın gölgeleridir."¹

Mi'raç gecesinde Peygamber Efendimiz (asm), tecelliyat-ı Zatiye'ye mazhar olmuş, "la mekani, la zemani, la keyfi" bir surette kendi ayine-i ruhunda cemal-i İlahi ile müşerref olmuştur. Çünkü; en mükemmel ayine O'nun ruhudur. Ruh-u Muhammedi dışındaki mevcudat ayineleri ise, nakıs olduğu için esma ve sıfat-ı ilahiyeyi tam gösteremez.

Her ne kadar diğer peygamberler tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olmuşlarsa da Resul-i Ekrem (asm) en mükemmel ve en cami' bir tarzda tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olmuştur. Zira O'nun ayine-i ruhu en cami' ve en mükemmel ayinedir. Mesela; Hazret-i Musa (a.s)'ın tecelliyat-ı Zatiyeyi müşahede ettiği ağaç ve dağ ayinesi nakıs birer ayinedir. Bunlar tam ayine değildir. Tam ayine Ruh-u Muhammedi (asm)'dir.

Cenab-ı Hak, Tuva Vadisi'nde ağaca tecelli etmiş, Hazret-i Musa (a.s) ile konuşmuş. Muhammed-i Arabi (asm) ise, Arş-ı A'zam'da O'nun cemâlini ayine-i ruhunda görmüş, tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olmuştur.

---

[1] Sözlür, 32.Söz, 3.Mevkîf, 1.Mebhas, s.627.

ŞERH

Cevap: A'raf suresinin 143. ayet-i kerimesinde bu mes'ele şöyle izah edilmektedir:

وَلَمَّا جَاء مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرِيكَ وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرِيَنِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا

وَوَحَّى مَوْسَى صَوْعًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ

"(Ne zaman ki Musa) konuşma şerefine nail olmak için (bizim tayin ettiğimiz vakte geldi ve Rabbi onunla konuştu.) Hazret-i Musa, Cenab-ı Hak'kın kelâmını O'nun şanına mahsus bir şekilde işitmek şerefine kavuştu. Böyle büyük bir lütfa ulaşan Hazret-i Musa (a.s.)'a cesaret gelerek (dedi ki: Ey Rabbim! Bana kendini göster. Yani beşeri gözümlle seni göreyim,) ilâhî varlığını görmeğe beni kudretli kıl veya bana tecelli buyur da (beşeri gözümlle sana bakayım.) Seni görmek saadetine ereyim. Cenâb-ı Hak, O'nun bu duasına cevaben (buyurdu ki:) Ya Musa! (Sen beni kat'iyen göremezsin.) Sen, beni görme gücüne sahip değilsin, buna güç yetiremezsin. (Fakat dağa bir bak!) O kadar kuvvetli ve sağlam bir yapıya sahip olduğu halde, (eğer yerinde durabilirse,) Ellah'ın tecellisine karşı güç yetirebilirse, (sen de beni görebilirsin.) Yoksa göremezsin. (Hemen Rab'bi dağa tecelli edince; onu parça parça etti.) O dağı yerlere serdi,

ŞERH

Cevap: A'raf suresinin 143. ayet-i kerimesinde bu mes'ele şöyle izah edilmektedir:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرِيكَ وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرِيهِ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا

وَحَزَّ مُوسَى صَعْقًا فَلَمَّا آفَقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ

"(Ne zaman ki Musa) konuşma şerefine nail olmak için (bizim tayin ettiğimiz vakte geldi ve Rabbi onunla konuştu.) Hazret-i Musa, Cenab-ı Hak'kın kelâmını O'nun şanına mahsus bir şekilde işitmek şerefine kavuştu. Böyle büyük bir lütfa ulaşan Hazret-i Musa (a.s.)'a cesaret gelerek (dedi ki: Ey Rabbim! Bana kendini göster. Yani beşeri gözümlle seni göreyim,) ilâhî varlığını görmeğe beni kudretli kıl veya bana tecelli buyur da (beşeri gözümlle sana bakayım.) Seni görmek saadetine ereyim. Cenâb-ı Hak, O'nun bu duasına cevaben (buyurdu ki:) Ya Musa! (Sen beni kat'iyen göremezsin.) Sen, beni görme gücüne sahip değilsin, buna güç yetiremezsin. (Fakat dağa bir bak!) O kadar kuvvetli ve sağlam bir yapıya sahip olduğu halde, (eğer yerinde durabilirse,) Ellah'ın tecellisine karşı güç yetirebilirse, (sen de beni görebilirsin.) Yoksa göremezsin. (Hemen Rab'bi dağa tecelli edince; onu parça parça etti.) O dağı yerlere serdi,

ŞERH

Kelâmî Rabbî-i Hak, kudsî kelâmı işittirdi: (Musa (a.s.) dedi ki: "Beni görmek istiyorum." (Ya Rabbi! Bana kendini göster, seni görmek istiyorum.) Cenab-ı Hak, O'nun bu isteğine şöyle cevap verdi: "Beni dünya gözüyle görmek mümkündür. Ancak beni görecek olan Zat, sen değilsin. Beni görecek olan Zat, daha sonra gelecektir." Daha sonra Cenab-ı Hak O'na şöyle emretti: "Dağa bak! Dağ benim tecellime dayanursa, sen de beni görmeye dayanabilirsin." Cenab-ı Hak, dağa tecelli eder. Dağ, paramparça olur. Hazret-i Musa (a.s.) bayılır. Ayılıp kendine gelince "Seni bütün noksan

Hazret-i Musa (a.s) Tur Dağı'nda Ellah'ın kelamını işitince kendisinde Rabbini görme iştियakı uyandı ve رَبِّ اَرِنِي اَنْظُرْ اِلَيْكَ **"Ya Rabbi! Bana kendini göster, seni görmek istiyorum."** Dedî. Cenab-ı Hak, O'nun bu isteğine şöyle cevap verdi: لَنْ تَرِنِي **"Beni dünya gözüyle görmek mümkündür. Ancak beni görecek olan Zat, sen değilsin. Beni görecek olan Zat, daha sonra gelecektir."** Daha sonra Cenab-ı Hak O'na şöyle emretti: اَنْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ **"Dağa bak! Dağ benim tecellime dayanursa, sen de beni görmeye dayanabilirsin."** Cenab-ı Hak, dağa tecelli eder. Dağ, paramparça olur. Hazret-i Musa (a.s) bayılır. Ayılıp kendine gelince سُبْحَانَكَ ثُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ **"Seni bütün noksan**

---

[1] A'râf, 7:143.

ŞERH

Kelâmî Rabbî (Kâh) kelâmı işittirdi. (Musa (a.s.) bu gözüyle gördü. Kendi dedi ki: "Dağa bak! Dağ beni görecek olan Zat'ı (Hzret-i Muhammed (a.s.m))'a görüneceğine tük lanan eden benim.") (A'raf, 7:143)

Hazret-i Musa (a.s) Tur Dağı'nda Ellah'ın kelamını işitince kendisinde Rabbini görme iştıyakı uyandı ve رَبِّ اَرِنِي اَنْظُرْ اِلَيْكَ **"Ya Rabbi! Bana kendini göster, seni görmek istiyorum."** Dedİ. Cenab-ı Hak, O'nun bu isteğine şöyle cevap verdi: لَنْ تَرِنِي **"Beni dünya gözüyle görmek mümkündür. Ancak beni görecek olan Zat, sen değilsin. Beni görecek olan Zat, daha sonra gelecektir."** Daha sonra Cenab-ı Hak O'na şöyle emretti: اَنْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ **"Dağa bak! Dağ benim tecellime dayanursa, sen de beni görmeye dayanabilirsin."** Cenab-ı Hak, dağa tecellî eder. Dağ, paramparça olur. Hazret-i Musa (a.s) bayılır. Ayılıp kendine gelince وَآنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ **"Seni bütün noksan**

---

[1] A'râf, 7:143.

ŞERH

Cevap: Resul-i Ekrem (s.a.v) miraç gecesinde tecelliyat-ı Zatiye ile Cenab-ı Hakkın cemaliyle müşerref olmuştur. Ancak mahiyet-i İlahiyeyi derk edemediği gibi, tarif de edememiştir. Aynen öyle de; cennete girenlerin hepsi Ellah'ın cemalini görür ve Cenab-ı Hakk'ı gören her mü'min inanır ki, o gördüğü Ellah'tır. Fakat künh ü mahiyet-i İlahiyeyiehl-i cennetten hiçbirisi derkedemez. Zira Ellah madde değildir ki, tarif edilsin. Tarifi gayr-ı kabildir. Meselâ, insan tarif edilebilir. Zira et ve kemik gibi maddelerden müteşekkildir. Ellah ise, maddeden, suretten, cihetten, zaman ve mekândan münezzehe olduğu için tarif edilemez. O halde künh ü mahiyet-i İlahiyeyi ne peygamberler, ne veliler, ne de ehl-i cennet keşf edebilir. Demek dünyada da, ahirette de künh ü mahiyet-i İlahiye bilinemez ve derkedilemez. Cenab-ı Hak, bu konuda şöyle buyuruyor:

لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَرُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْبَصَرَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

“(Gözler) yani göz sahipleri (O’nu görüp idrâk edemez.) O’nun mahiyetini ve hakikatini kavrayamaz. Bu, insanlığın güç ve kabiliyetinin dışındadır. (O) nihayetsiz ilim ve hikmet sahibi (ise, bütün gözleri) bütün mahlûkâtını tamamiyle görür; ilmen kuşatır. Çünkü O’na hiç birşey gizli kalmaz. (Ve O) Zat-ı Akdes, (Lâtîf’tir) cisim olmaktan uzaktır, kudsî bir nurdur. Artık O’nu gözler nasıl tam anlamıyla idrâk edebilir? O (Habir’dır.) Bütün mahlûkâtının varlıklarından, gizli ve açık hal ve tavırlarından haberdardır. Bunların hepsini de tam manâsiyle görür ve bilir.”¹

[1] En’am, 6:103.

ŞERH

Cevap: Resul-i Ekrem (s.a.v) miraç gecesinde tecelliyat-ı Zatiye ile Cenab-ı Hakkın cemaliyle müşerref olmuştur. Ancak mahiyet-i İlahiyeyi derk edemediği gibi, tarif de edememiştir. Aynen öyle de; cennete girenlerin hepsi Ellah'ın cemalini görür ve Cenab-ı Hakk'ı gören her mü'min inanır ki, o gördüğü Ellah'tır. Fakat künh ü mahiyet-i İlahiyeyieh-i cennetten hiçbirisi derkedemez. Zira Ellah madde değildir ki, tarif edilsin. Tarifi gayr-ı kabildir. Meselâ, insan tarif edilebilir. Zira et ve kemik gibi maddelerden müteşekkildir. Ellah ise, maddeden, suretten, cihetten, zaman ve mekândan münezzehe olduğu için tarif edilemez. O halde künh ü mahiyet-i İlahiyeyi ne peygamberler, ne veliler, ne de ehl-i cennet keşf edebilir. Demek dünyada da, ahirette de künh ü mahiyet-i İlahiye bilinemez ve derkedilemez. Cenab-ı Hak, bu konuda şöyle buyuruyor:

لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَرُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْبَصَرَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

“(Gözler) yani göz sahipleri (O’nu görüp idrâk edemez.) O’nun mahiyetini ve hakikatini kavrayamaz. Bu, insanlığın güç ve kabiliyetinin dışındadır. (O) nihayetsiz ilim ve hikmet sahibi (ise, bütün gözleri) bütün mahlûkâtını tamamıyla görür; ilmen kuşatır. Çünkü O’na hiç birşey gizli kalmaz. (Ve O) Zat-ı Akdes, (Lâtîf’tir) cisim olmaktan uzaktır, kudsî bir nurdur. Artık O’nu gözler nasıl tam anlamıyla idrâk edebilir? O (Habir’dır.) Bütün mahlûkâtının varlıklarından, gizli ve açık hal ve tavırlarından haberdardır. Bunların hepsini de tam manâsiyle görür ve bilir.”¹

[1] En’am, 6:103.

ŞERH

"**Rüyet-i cemelullah**"ın dünya ve ahirette mümkün ve ma'kul olduğunu, Müellif (r.a) eserlerinin müteaddid yerlerinde şöyle izah etmektedir:

"Hattâ Zât-ı Zü'l-Celal'i göz ile müşahede etmek..."¹

"Rü'yet-i cemelullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yani: Her kalb sahibi bir insan; zîcema, zîkema, zîihsan bir zâtı sever. Ve o sevmek dahi, cema ve kema ve ihsanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestîş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Halbuki bütün mevcudattaki cema ve kema ve ihsan, onun cema ve kema ve ihsanına nisbeten; küçük birkaç lemaatın, güneşe nisbeti gibi de olmaz. Demek nihayetsiz bir muhabbete lâıyk ve nihayetsiz rü'yete ve nihayetsiz bir iştıyaka elyak bir Zât-ı Zü'l-Celali Velkema'in saadet-i ebediyede rü'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-aver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın."²

"Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, burak-ı tevfik-i İlahîye biner; berk gibi bütün daire-i mümkinatı kat'edip, acaib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücub noktasına çıkıp, sohbe müşerref olup, rü'yet-i cema-i İlahîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir."³

---

[1] Sözler, 31.Söz, 4.Esas, 1.Meyve, s.581.

[2] Sözler,31.Söz, 4.Esas, 4.Meyve, s.583.

[3] Sözler, 31.Söz, 2.Esas, s.571.

ŞERH

"**Rüyet-i cemelullah**"ın dünya ve ahirette mümkün ve ma'kul olduğunu, Müellif (r.a) eserlerinin müteaddid yerlerinde şöyle izah etmektedir:

"Hattâ Zât-ı Zü'l-Celal'i göz ile müşahede etmek..."¹

"Rü'yet-i cemelullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yani: Her kalb sahibi bir insan; zîcema, zîkema, zîihsan bir zâtı sever. Ve o sevmek dahi, cema ve kema ve ihsanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestîş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Halbuki bütün mevcudattaki cema ve kema ve ihsan, onun cema ve kema ve ihsanına nisbeten; küçük birkaç lemaatın, güneşe nisbeti gibi de olmaz. Demek nihayetsiz bir muhabbete lâıyk ve nihayetsiz rü'yete ve nihayetsiz bir iştiyaka elyak bir Zât-ı Zü'l-Celali Velkema'in saadet-i ebediyede rü'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-aver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın."²

"Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, burak-ı tevfik-i İlahîye biner; berk gibi bütün daire-i mümkinatı kat'edip, acaib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücub noktasına çıkıp, sohbe müşerref olup, rü'yet-i cema-i İlahîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir."³

---

[1] Sözler, 31.Söz, 4.Esas, 1.Meyve, s.581.

[2] Sözler,31.Söz, 4.Esas, 4.Meyve, s.583.

[3] Sözler, 31.Söz, 2.Esas, s.571.

ŞERH

görmek ister. Her ne kadar her bir mevcud, tecelliyat-ı Zatiye'ye, yani bin bir ism-i İlahiye ayine ise de; o mevcudat içinde insan, en mükemmel ayinedir. İnsanlık aleminde ise Enbiya (a.s) en mükemmel ayinedir. O enbiya içinde ise asarının şehadetiyle Resul-i Zîşan (asm) en mükemmel ayinedir. Zira O Zat (asm), hem bin bir ism-i İlahiyi ayine-i ruhunda görmüş, hem de Kur'an ve sünnet vasıtasıyla o bin bir ism-i İlahiyi en mükemmel bir tarzda göstermiştir.

Demek kâinatta tezahür eden ehadiyet sıfatı ve Ehad ismi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam eder. Zira mevcudat içinde O Zat-ı Ehad'i yani O'nun hüsn-ü Zatisini, yani bin bir ism-i İlahiyi birden ayine-i ruhunda en mükemmel bir surette görüp gösteren ve tecelliyat-ı Zatiye'ye en mükemmel ve en camî' ayine olan hiç şüphesiz Hazret-i Muhammed (asm)'dır. Öyle ise **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** cümlesi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** sız olamaz. Çünkü **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diyen bir kimse, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyeyi kabul ettiğini tasdik ve ikrar etmektedir. Hiçbir isim ve sıfat-i İlahiye, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** sız olamaz. O halde ehadiyet sıfatı ve Ehad ismi dahi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** sız olamaz.

Netice-i Kelam: Ehadiyet sıfatı ile Ehad ismi, risalet müessesesini iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, ehadiyet sıfatı ile Ehad ismine dayanır. Ehadiyet sıfatı ile Ehad ismini inkâr etmek, şirk olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği

ŞERH

görmek ister. Her ne kadar her bir mevcud, tecelliyat-ı Zatiye'ye, yani bin bir ism-i İlahiye ayine ise de; o mevcudat içinde insan, en mükemmel ayinedir. İnsanlık aleminde ise Enbiya (a.s) en mükemmel ayinedir. O enbiya içinde ise asarının şehadetiyle Resul-i Zîşan (asm) en mükemmel ayinedir. Zira O Zat (asm), hem bin bir ism-i İlahiyi ayine-i ruhunda görmüş, hem de Kur'an ve sünnet vasıtasıyla o bin bir ism-i İlahiyi en mükemmel bir tarzda göstermiştir.

Demek kâinatta tezahür eden ehadiyet sıfatı ve Ehad ismi, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam eder. Zira mevcudat içinde O Zat-ı Ehad'i yani O'nun hüsn-ü Zatisini, yani bin bir ism-i İlahiyi birden ayine-i ruhunda en mükemmel bir surette görüp gösteren ve tecelliyat-ı Zatiye'ye en mükemmel ve en camî' ayine olan hiç şüphesiz Hazret-i Muhammed (asm)'dır. Öyle ise **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** cümlesi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** sız olamaz. Çünkü **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diyen bir kimse, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyeyi kabul ettiğini tasdik ve ikrar etmektedir. Hiçbir isim ve sıfat-i İlahiye, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** sız olamaz. O halde ehadiyet sıfatı ve Ehad ismi dahi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** sız olamaz.

Netice-i Kelam: Ehadiyet sıfatı ile Ehad ismi, risalet müessesesini iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, ehadiyet sıfatı ile Ehad ismine dayanır. Ehadiyet sıfatı ile Ehad ismini inkâr etmek, şirk olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki; acib mu'cizelerle, garip ve kıymettar şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemâlâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

ŞERH

risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir. Hem ehadiyet sıfatı ile Ehad ismini inkâr etmek, bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

Müellif (r.a) bu cümleleri mü'cizeler, garip ve kıymetli şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemâlâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

(Hem mümkün olur mu ki; acib mu'cizelerle, garip ve kıymetli şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemâlâtını) yani ğına ve servetini, gizli hazinelerini (beyan etmek irade etmesin ve istemesin?)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde Ganiyy ve Meşhur

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki; acib mu'cizelerle, garip ve kıymettar şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemâlâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

ŞERH

risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir. Hem ehadiyet sıfatı ile Ehad ismini inkâr etmek, bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu sıfat ve ismin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

Müellif (r.a) bu cümleleri mü'cizeler, garip ve kıymetli şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemâlâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

(Hem mümkün olur mu ki; acib mu'cizelerle, garip ve kıymetli şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemâlâtını) yani ğına ve servetini, gizli hazinelerini (beyan etmek irade etmesin ve istemesin?)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde Ganiyy ve Meşhur

ŞERH

bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Ganiyy ve Meşhur isimlerini inkâr etmek ve bu isimlere şerik koşmak hükmündedir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden Ganiyy ve Meşhur isimlerini izah edeceğiz. Daha sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Şu kâinat, garip bir âlemdir. Bu garib âlemin perdesi arkasında bir Zat-ı Gaybi var ki, bitmez ve tükenmez hazinelerinden mevcudat-ı âlemin bütün ihtiyaçlarını bol bol gönderiyor. Meselâ, cev-v-i semaya bakıp görüyoruz ki; sema berrak, safi, bulutsuz iken birden bire semada izn-i İlahi ile bulutlar teşekkül ediyor. Havanın onda biri rutubettir. Emir alan melek-i emtar, (yağmura müvekkel melek) hava içinde bulunan su zerrecelerini bir araya toplar. Bulutların eczaları cev-v-i havada dağınık iken, Ellah'ın emri ile birden toplanıp küçük küçük bulutlar teşekkül eder. Sonra o küçük küçük bulutları te'lif edip adeta dağlar cesametinde bulutları halkeder. Daha sonra ab-ı hayat olan yağmuru zihayatın ihtiyacına göre damla damla indirir. O damlalardan bir kısmı soğuk hava tabakasına rast gelmekle izn-i İlahi ile dolu olur. Soğukluk bakımından daha düşük bir hava tabakasına rast gelen damlalar kar olur. Normal hava tabakasına rast gelen damlalar ise, yağmur olarak yere iner. Mebde-i hilkatten bugüne kadar bu hal, kanun şeklinde böyle devam edip gidiyor. Bu ne mu'cizevi bir fabrikadır! Bu ne bitmez, tükenmez bir hazinedir!

ŞERH

bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Ganiyy ve Meşhur isimlerini inkâr etmek ve bu isimlere şerik koşmak hükmündedir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden Ganiyy ve Meşhur isimlerini izah edeceğiz. Daha sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Şu kâinat, garip bir âlemdir. Bu garib âlemin perdesi arkasında bir Zat-ı Gaybi var ki, bitmez ve tükenmez hazinelerinden mevcudat-ı âlemin bütün ihtiyaçlarını bol bol gönderiyor. Meselâ, cev-v-i semaya bakıp görüyoruz ki; sema berrak, safi, bulutsuz iken birden bire semada izn-i İlahi ile bulutlar teşekkül ediyor. Havanın onda biri rutubettir. Emir alan melek-i emtar, (yağmura müvekkel melek) hava içinde bulunan su zerrecelerini bir araya toplar. Bulutların eczaları cev-v-i havada dağınık iken, Ellah'ın emri ile birden toplanıp küçük küçük bulutlar teşekkül eder. Sonra o küçük küçük bulutları te'lif edip adeta dağlar cesametinde bulutları halkeder. Daha sonra ab-ı hayat olan yağmuru zihayatın ihtiyacına göre damla damla indirir. O damlalardan bir kısmı soğuk hava tabakasına rast gelmekle izn-i İlahi ile dolu olur. Soğukluk bakımından daha düşük bir hava tabakasına rast gelen damlalar kar olur. Normal hava tabakasına rast gelen damlalar ise, yağmur olarak yere iner. Mebde-i hilkatten bugüne kadar bu hal, kanun şeklinde böyle devam edip gidiyor. Bu ne mu'cizevi bir fabrikadır! Bu ne bitmez, tükenmez bir hazinedir!

ŞERH

İşte böyle haşmetli bir saltanatın sahibi olan Zat-ı Zü'l-Celal'in derece-i gına ve serveti bu misal ile düşünölsün ve kıyas edilsin. Cenab-ı Hak, bu hakikati şöyle beyan buyurmaktadır:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ

“Hiçbir şey yoktur ki; onun hazinesi yanımızda bulunmasın. Biz, onu o hazineden ancak belirli bir ölçü ile indiririz. Bulutları, nebatat ve eşcarı aşılایıcı olarak rüzgârlar gönderdik. Derken gökten yağmur indirip onunla su ihtiyacınızı giderdik. Hâlbuki o suyu hazinelerde depolayan da sizler değilsiniz.”¹

Keza rahmet hazinelerinden olan yağmurun damlalarından şayet bir tanesini nisan ayında bir balık yutsa “dürr-i kebir (inci)” olur. Paha biçilmez, kıymetli bir mücevher olur. Şayet o sedef denilen balık, birkaç damla yağmur yutsa küçük küçük inciler olur ve satılır. O sedef denilen balık da zamanla sedef olur ve sedef olarak işlenir. O yağmur taneleri yeraltına girse sebze ve meyvelere menşe’ olur. Bütün bunlar ihsan-ı İlahi olarak insana takdim edilir.

Cevv-i sema, dolu, kar ve yağmur için bir hazine olduğu gibi, yer altı dahi bitmeyen bir su hazinesidir.

---

[1] Hicr, 15:21-22.

ŞERH

İşte böyle haşmetli bir saltanatın sahibi olan Zat-ı Zü'l-Celal'in derece-i gına ve serveti bu misal ile düşünölsün ve kıyas edilsin. Cenab-ı Hak, bu hakikati şöyle beyan buyurmaktadır:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ

“Hiçbir şey yoktur ki; onun hazinesi yanımızda bulunmasın. Biz, onu o hazineden ancak belirli bir ölçü ile indiririz. Bulutları, nebatat ve eşcarı aşılایıcı olarak rüzgârlar gönderdik. Derken gökten yağmur indirip onunla su ihtiyacınızı giderdik. Hâlbuki o suyu hazinelerde depolayan da sizler değilsiniz.”¹

Keza rahmet hazinelerinden olan yağmurun damlalarından şayet bir tanesini nisan ayında bir balık yutsa “dürr-i kebir (inci)” olur. Paha biçilmez, kıymetli bir mücevher olur. Şayet o sedef denilen balık, birkaç damla yağmur yutsa küçük küçük inciler olur ve satılır. O sedef denilen balık da zamanla sedef olur ve sedef olarak işlenir. O yağmur taneleri yeraltına girse sebze ve meyvelere menşe’ olur. Bütün bunlar ihsan-ı İlahi olarak insana takdim edilir.

Cevv-i sema, dolu, kar ve yağmur için bir hazine olduğu gibi, yer altı dahi bitmeyen bir su hazinesidir.

---

[1] Hicr, 15:21-22.

ŞERH

Yağmurun bir kısmı yerin altında zamanla iz bırakarak kanal açar. Devr-i daim yaparken o suyun bir kısmı taş olur. Taşların bir kısmı eriyerek toprağa inkılâp eder. Bir kısmı da maden olur. Elimizdeki altınlar ve diğer madenler, suyun birer bölümünü teşkil eder. Zira sema canibinden inen yağmur katreleri içinde altın ve sair madenler de mevcuttur. Bir damla suyu tahlil et. İçinde neler var. Ne kadar acib ve garib mücevherata medar bir hazine olduğunu göreceksin. Bütün mücevherler, madenler, taşlar, sebzeler, meyveler vs. sudan çıkıyor. Altınlar ve madenler, bu inen yağmur kataratı içinde mevcuttur. Kur'an-ı Kerim Ra'd suresinin 17. ayet-i kerimesiyle bu hakikate işaret etmektedir.

Demek perde-i gayb arkasında bitmez hazineleri ve tükenmez servetleri olan bir Zat-ı Gaybi var ki; gösterdiği asar ile gizli kemalatını teşhir ediyor, esma ve sıfatını bizlere bildiriyor ve bu maksad için bu âlemi evirip çeviriyor. Bütün bu nimetler, O'nun rahmet hazinelerinden akıp geldiği hususunda asla şüphe yoktur. Elbette bütün bu ğına, servet ve kemalat elbette perde-i ğayb arkasında Ganiyy ve Meşhur isimleriyle müsemma bir Zatı güneş gibi parlak bir surette gösterir. Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyuruyor:

"Görüyoruz ki: Bu kâinatta her daire, her nevi, her tabaka, hattâ her ferd, her a'za, hattâ her bedendeki herbir hücrenin ihtiyat rızkını taşıyan bir mahzeni, bir deposu ve levazumatını yetiştiren, muhafaza eden bir tarlası ve hazinesi var ki; gayet intizam ve mizan ile ve nihayetsiz hikmet ve inayet ile vakti vaktine -muhtacın iktidar ve ihtiyarı haricinde- bir dest-i gaybî tarafından

ŞERH

Yağmurun bir kısmı yerin altında zamanla iz bırakarak kanal açar. Devr-i daim yaparken o suyun bir kısmı taş olur. Taşların bir kısmı eriyerek toprağa inkılâp eder. Bir kısmı da maden olur. Elimizdeki altınlar ve diğer madenler, suyun birer bölümünü teşkil eder. Zira sema canibinden inen yağmur katreleri içinde altın ve sair madenler de mevcuttur. Bir damla suyu tahlil et. İçinde neler var. Ne kadar acib ve garib mücevherata medar bir hazine olduğunu göreceksin. Bütün mücevherler, madenler, taşlar, sebzeler, meyveler vs. sudan çıkıyor. Altınlar ve madenler, bu inen yağmur kataratı içinde mevcuttur. Kur'an-ı Kerim Ra'd suresinin 17. ayet-i kerimesiyle bu hakikate işaret etmektedir.

Demek perde-i gayb arkasında bitmez hazineleri ve tükenmez servetleri olan bir Zat-ı Gaybi var ki; gösterdiği asar ile gizli kemalatını teşhir ediyor, esma ve sıfatını bizlere bildiriyor ve bu maksad için bu âlemi evirip çeviriyor. Bütün bu nimetler, O'nun rahmet hazinelerinden akıp geldiği hususunda asla şüphe yoktur. Elbette bütün bu ğına, servet ve kemalat elbette perde-i ğayb arkasında Ganiyy ve Meşhur isimleriyle müsemma bir Zatı güneş gibi parlak bir surette gösterir. Müellif (r.a), bu konuda şöyle buyuruyor:

"Görüyoruz ki: Bu kâinatta her daire, her nevi, her tabaka, hattâ her ferd, her a'za, hattâ her bedendeki herbir hücrenin ihtiyat rızkını taşıyan bir mahzeni, bir deposu ve levazumatını yetiştiren, muhafaza eden bir tarlası ve hazinesi var ki; gayet intizam ve mizan ile ve nihayetsiz hikmet ve inayet ile vakti vaktine -muhtacın iktidar ve ihtiyarı haricinde- bir dest-i gaybî tarafından

ŞERH

merhamete hiç lâyük değildir, diye lisan-ı hal ile der.”¹

İşte insan, böyle acib mu’cizelerle, kıymetli mücevherlerle dolu hazineler sahibi bir Zat’ın gizli kemalatını nev-i beşere göstermek ve teşhir etmek istediğini tek başına bilemediği için Cenab-ı Hak, en büyük rahmet eseri olarak peygamberleri ve onların başında Resul-i Ekrem (asm)’i göndermekle ve onların ellerine ilahi fermanları vermekle kullarına o gizli kemalatını tarif etmektedir.

İşte Resul-i Ekrem (asm) miraçta bu hazinelerin asıllarını ve hangi isimlerden geldiğini gözüyle gördü. Meselâ; Melek-i Ra’d ile Melek-i Emtar’la görüştü ve bunların Ellah’dan emir aldığını, yağmur kataratının Rahman isminin hazinesinden akıp geldiğini gözüyle müşahede edip geri döndü ve insanlara mealen şöyle bir tebliğatta bulundu:

“Ey insanlar! Kâinatta bilmüşahede görünen bu ğına ve servetler, bu mucize-i kudret ve harika-i san’at olan eserler, Gani ve Meşhur isimleriyle müsemma bir Zat’ın kemâlatını bildiren gizli hazinelerinden akıp gelmektedir. Sahib olduğunuz ve maddi ve manevi cihazlarınızla istifade ettiğiniz her bir nimet, O’nun hazinesinden akıp gelmektedir. O halde sizler başıboş değilsiniz. Bu hazain-i servete bakmak suretiyle Ganiyy-i alel ıtlakı bulup bulmadığınızdan, iman ve ibadetle O gına ve servet sahibine mukabele edip etmediğinizden elbette hesaba çekileceksiniz. Madem böyle bir hesab, dünyada görünmüyor. Öyle ise bir muhasebe mahalli olacaktır. Ben bu servetlerin ve hazinelerin sahib ve malikini

---

[1] Şualar, 15.Şua, 1.Makam, 9.Kelime, s.603-604.

ŞERH

merhamete hiç lâyük değildir, diye lisan-ı hal ile der.”¹

İşte insan, böyle acib mu’cizelerle, kıymetli mücevherlerle dolu hazineler sahibi bir Zat’ın gizli kemalatını nev-i beşere göstermek ve teşhir etmek istediğini tek başına bilemediği için Cenab-ı Hak, en büyük rahmet eseri olarak peygamberleri ve onların başında Resul-i Ekrem (asm)’i göndermekle ve onların ellerine ilahi fermanları vermekle kullarına o gizli kemalatını tarif etmektedir.

İşte Resul-i Ekrem (asm) miraçta bu hazinelerin asıllarını ve hangi isimlerden geldiğini gözüyle gördü. Meselâ; Melek-i Ra’d ile Melek-i Emtar’la görüştü ve bunların Ellah’dan emir aldığını, yağmur kataratının Rahman isminin hazinesinden akıp geldiğini gözüyle müşahede edip geri döndü ve insanlara mealen şöyle bir tebliğatta bulundu:

“Ey insanlar! Kâinatta bilmüşahede görünen bu ğına ve servetler, bu mucize-i kudret ve harika-i san’at olan eserler, Gani ve Meşhur isimleriyle müsemma bir Zat’ın kemâlatını bildiren gizli hazinelerinden akıp gelmektedir. Sahib olduğunuz ve maddi ve manevi cihazlarınızla istifade ettiğiniz her bir nimet, O’nun hazinesinden akıp gelmektedir. O halde sizler başıboş değilsiniz. Bu hazain-i servete bakmak suretiyle Ganiyy-i alel ıtlakı bulup bulmadığınızdan, iman ve ibadetle O gına ve servet sahibine mukabele edip etmediğinizden elbette hesaba çekileceksiniz. Madem böyle bir hesab, dünyada görünmüyor. Öyle ise bir muhasebe mahalli olacaktır. Ben bu servetlerin ve hazinelerin sahib ve malikini

---

[1] Şualar, 15.Şua, 1.Makam, 9.Kelime, s.603-604.

ŞERH

ve o servetlerin menbalarını gördüğüm gibi, ehl-i iman ve taat için hazırlanan ve ebedi bir saadet mahalli olan Cenneti ve ehl-i küfür ve isyan için hazırlanan ve ebedi bir ceza mahalli olan Cehennemi gözümle gördüm. İşte elimdeki bu ferman ile O Ganiyy-i Mutlak, guna ve servetini ve gizli hazinelerini sizlere şöyle tarif ediyor:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“(Ey insanlar! Sizler Allah'a muhtaç fakirlersiniz.) Sizin vücudunuz ve vücudunuzun devam ve bekası için muhtaç olduğunuz bütün levazımat-ı hayatiye, ancak O Ganiyy-i Alel İtlak'ın lütf ve ihsanıdır ve O'nun hazine-i gaybiyesinden akıp gelmektedir. Siz her bakımdan O'nun guna ve servetine, şefkat ve merhametine muhtaçsınız. (Allah ise, Gani'dir.) Nihayetsiz servet ve guna sahibidir. O hiçbir kimseye, hiçbir şeye muhtaç değildir. Mustâğni-i alel itlaktır. Kullarının ibâdetlerine, itaatlarına da ihtiyacı yoktur ve O Ganiyy-i Mutlak, (Hamid'dir) bütün kâinattaki tasarrufatından dolayı hamd ve senaya müstahaktır. Medih ve minnet O'na mahsuttur. Bütün mevcudatın hamd u senaları, medih ve minnetleri O'na yükselir. Zira kainatta görünen ve medar-ı hamd ve şükür olan bütün cemal, kemal ve ihsanlar O'nundur ve O'nun hazine-i gaybiyesinden akıp gelmektedir...”¹

وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ “(Allah Gani'dir.) O'nun bitmez serveti, tükenmez hazineleri vardır. (Sizler ise;) Ey insanlar! Şüphe yok ki, (fakirlersiniz.) Hepiniz O Ganiyy-i Mutlak'a muhtaçsınız.”²

[1] Fâtır, 35:15.

[2] Muhammed, 47:38.

ŞERH

ve o servetlerin menbalarını gördüğüm gibi, ehl-i iman ve taat için hazırlanan ve ebedi bir saadet mahalli olan Cenneti ve ehl-i küfür ve isyan için hazırlanan ve ebedi bir ceza mahalli olan Cehennemi gözümle gördüm. İşte elimdeki bu ferman ile O Ganiyy-i Mutlak, guna ve servetini ve gizli hazinelerini sizlere şöyle tarif ediyor:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“(Ey insanlar! Sizler Allah'a muhtaç fakirlersiniz.) Sizin vücudunuz ve vücudunuzun devam ve bekası için muhtaç olduğunuz bütün levazımat-ı hayatiye, ancak O Ganiyy-i Alel İtlak'ın lütf ve ihsanıdır ve O'nun hazine-i gaybiyesinden akıp gelmektedir. Siz her bakımdan O'nun guna ve servetine, şefkat ve merhametine muhtaçsınız. (Allah ise, Gani'dir.) Nihayetsiz servet ve guna sahibidir. O hiçbir kimseye, hiçbir şeye muhtaç değildir. Mustâğni-i alel itlaktır. Kullarının ibâdetlerine, itaatlarına da ihtiyacı yoktur ve O Ganiyy-i Mutlak, (Hamid'dir) bütün kâinattaki tasarrufatından dolayı hamd ve senaya müstahaktır. Medih ve minnet O'na mahsuttur. Bütün mevcudatın hamd u senaları, medih ve minnetleri O'na yükselir. Zira kainatta görünen ve medar-ı hamd ve şükür olan bütün cemal, kemal ve ihsanlar O'nundur ve O'nun hazine-i gaybiyesinden akıp gelmektedir...”¹

وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ “(Allah Gani'dir.) O'nun bitmez serveti, tükenmez hazineleri vardır. (Sizler ise;) Ey insanlar! Şüphe yok ki, (fakirlersiniz.) Hepiniz O Ganiyy-i Mutlak'a muhtaçsınız.”²

[1] Fâtır, 35:15.

[2] Muhammed, 47:38.

METİN

Hem mümkün olur mu ki; bu kâinatı bütün esmasının kemalâtını ifade eden masnuatla tezyin ederek seyir için garib ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de, rehber bir muallim tayin etmesin?

ŞERH

müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir. Hem Ganiyy ve Meşhur isimlerini inkâr etmek, bütün esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu isimlerin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

gizli ve mayifetli beyanlar, meşru ve gayrimüşru yollarla, garip ve aygırtlı yollarla elde edilen bilgiler

(Hem mümkün olur mu ki; bu kâinatı bütün esmasının kemâlatını ifade eden masnuatla tezyin ederek, seyir için garip ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de rehber bir muallim tayin etmesin.)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerinin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

METİN

Hem mümkün olur mu ki; bu kâinatı bütün esmasının kemalâtını ifade eden masnuatla tezyin ederek seyir için garip ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de, rehber bir muallim tayin etmesin?

ŞERH

müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şıktır. Hem Ganiyy ve Meşhur isimlerini inkâr etmek, bütün esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu isimlerin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün sıfat ve esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten ifade etmektedir.

Şâh-ı İsmâ'îlî'nin "Hem müellif bir masnuatla isimleri, sıfatları, garip ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de, rehber bir muallim tayin etmesin?"

(Hem mümkün olur mu ki; bu kâinatı bütün esmasının kemâlatını ifade eden masnuatla tezyin ederek, seyir için garip ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de rehber bir muallim tayin etmesin.)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerinin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

ŞERH

Cenab-ı Hak'kın Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza ederler. Madem Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri, risaletsiz olamaz. O halde Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerinin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Evet, bu kâinatın sahib ve maliki, Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleriyle müsemma bir Zat-ı Zülkema'l'dir. Kâinatta görünen bütün san'atlar, nimetler ve tezyinatlar, O'nun vücub-u vücud ve vahdetine delalet eder. Madem her bir san'at, nimet ve tezyinat sahibi, kendi san'at, nimet ve tezyinatını enzar-ı nasa teşhir etmek ister. Elbette O Sani-i Zülkema'l dahi kendi san'at, nimet ve tezyinatını teşhir etmek isteyecektir ve bu maksad için, bu kâinat sarayını bina etmiştir. Hiç şübhesiz, bu kâinat sarayını tarif edecek, o saraya gelen misafirlere rehberlik edecek, o saraydaki san'at eserleriyle saray sahibini tanıttırarak, hadsiz ihsan ve ikramlarıyla O'nu sevdirecek, saraya girmenin adabını, saray sahibinin marziyyatını talim edecek rehber ve muallimlere ihtiyaç vardır. O rehber ve muallimler ise peygamberlerdir. Peygamberler içinde bu talim vazifesini en mükemmel bir surette ifa eden hiç şübhesiz Resul-i Ekrem (asm)'dir.

Demek başta Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri olmak üzere bin bir ism-i İlâhi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlâhiyi, bahusus Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerini inkâr etmek ve bu isimlere şerik koşmak hükmündedir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden Sani', Mün'im

ŞERH

Cenab-ı Hak'kın Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza ederler. Madem Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri, risaletsiz olamaz. O halde Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerinin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Evet, bu kâinatın sahib ve maliki, Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleriyle müsemma bir Zat-ı Zülkema'l'dir. Kâinatta görünen bütün san'atlar, nimetler ve tezyinatlar, O'nun vücub-u vücud ve vahdetine delalet eder. Madem her bir san'at, nimet ve tezyinat sahibi, kendi san'at, nimet ve tezyinatını enzar-ı nasa teşhir etmek ister. Elbette O Sani-i Zülkema'l dahi kendi san'at, nimet ve tezyinatını teşhir etmek isteyecektir ve bu maksad için, bu kâinat sarayını bina etmiştir. Hiç şübhesiz, bu kâinat sarayını tarif edecek, o saraya gelen misafirlere rehberlik edecek, o saraydaki san'at eserleriyle saray sahibini tanıttırarak, hadsiz ihsan ve ikramlarıyla O'nu sevdirecek, saraya girmenin adabını, saray sahibinin marziyyatını talim edecek rehber ve muallimlere ihtiyaç vardır. O rehber ve muallimler ise peygamberlerdir. Peygamberler içinde bu talim vazifesini en mükemmel bir surette ifa eden hiç şübhesiz Resul-i Ekrem (asm)'dir.

Demek başta Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri olmak üzere bin bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerini inkâr etmek ve bu isimlere şerik koşmak hükmündedir.

Şimdi kâinatta tekvini olarak tezahür eden Sani', Mün'im

ŞERH

delalet ettiği bilinmezdi. İşte o muallim, saraya gelen ahaliye şöyle bir tebliğatta bulunuyor:

"Ey insanlar! Bu sarayın bir sahibi, bir nakkaşı vardır. Siz de bu saray sahibinin misafirlerisiniz. Bu saray sahibi, bu kadar antika san'atlarıyla kendisini size tanıtıyor, bu kadar hadsiz ni'metleriyle de kendisini size sevdiliyor. Şayet bu sarayın yapılış maksatlarını tarif edecek bir rehber, bir muallim olmazsa, saray boşu boşuna yaratılmış olur. Bu ise, o saray sahibinin hikmetine tamamiyle münafi olduğundan mümkün değildir."

Müellif (r.a), bu kâinatın bir saray şeklinde yaratıldığını şöyle ifade etmektedir:

"Şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki: Ay, Güneş lâmbaları; yıldızlar, mumları; zaman, bir ip, bir şerittir ki, o Sâni'-i Zülcelal her sene bir başka âlemi ona takıp, gösteriyor. O taktığı âlemin içinde üçyüzaltmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor. Kemal-i intizamlı ve hikmetle değiştiriyor. Yeryüzünü bir sofrayı nimet yapmış ki, her bahar mevsiminde, üçyüzbin enva'-ı masnuatıyla tezyin ediyor. Hadd ü hesaba gelmez enva'-ı ihsanıyla dolduruyor. Öyle bir tarzda ki, nihayet ihtilat içinde ve karışmış oldukları halde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor. Başka cihetleri buna kıyas et... Nasıl, böyle bir sarayın Sâni'inden gaflet edilebilir?"¹

Şu sarayın banisi olan Ellah (c.c), bu kâinattaki hadsiz harika san'atlarıyla insana kendisini bin bir ismiyle tanıttırıyor;

---

[1] Sözler, 10.Söz, Mukaddime, 1. İşaret, s.60.

ŞERH

delalet ettiği bilinmezdi. İşte o muallim, saraya gelen ahaliye şöyle bir tebliğatta bulunuyor:

"Ey insanlar! Bu sarayın bir sahibi, bir nakkaşı vardır. Siz de bu saray sahibinin misafirlerisiniz. Bu saray sahibi, bu kadar antika san'atlarıyla kendisini size tanıtıyor, bu kadar hadsiz ni'metleriyle de kendisini size sevdiliyor. Şayet bu sarayın yapılış maksatlarını tarif edecek bir rehber, bir muallim olmazsa, saray boşu boşuna yaratılmış olur. Bu ise, o saray sahibinin hikmetine tamamiyle münafi olduğundan mümkün değildir."

Müellif (r.a), bu kâinatın bir saray şeklinde yaratıldığını şöyle ifade etmektedir:

"Şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki: Ay, Güneş lâmbaları; yıldızlar, mumları; zaman, bir ip, bir şerittir ki, o Sâni'-i Zülcelal her sene bir başka âlemi ona takıp, gösteriyor. O taktığı âlemin içinde üçyüzaltmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor. Kemal-i intizamlı ve hikmetle değiştiriyor. Yeryüzünü bir sofrayı nimet yapmış ki, her bahar mevsiminde, üçyüzbin enva'-ı masnuatıyla tezyin ediyor. Hadd ü hesaba gelmez enva'-ı ihsanatıyla dolduruyor. Öyle bir tarzda ki, nihayet ihtilat içinde ve karışmış oldukları halde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor. Başka cihetleri buna kıyas et... Nasıl, böyle bir sarayın Sâni'inden gaflet edilebilir?"¹

Şu sarayın banisi olan Allah (c.c), bu kâinattaki hadsiz harika san'atlarıyla insana kendisini bin bir ismiyle tanıtıyor;

---

[1] Sözler, 10.Söz, Mukaddime, 1. İşaret, s.60.

ŞERH

takvâsını ve günâhlarını ilhâm eden; yâni hayr ve şer yollarını ona beyân ve ta'rîf eden Zât'a yemîn olsun ki,"

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا **"Muhakkak nefsi temizleyip kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir. Diğer bir ma'nâ ile; Ellah'ın temizlediği ve kötülüklerden arındırdığı nefisler kurtuluşa ermiştir.**

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا **"O nefsi gizleyen, yâni gaflet ve ma'siyyet toprağı altında saklayan kimse ziyân etmiştir. Diğer bir ma'nâ ile; kulun kötü irâdesi sebebiyle, Ellah'ın dalâlete götürdüğü kimse zarara uğramıştır."**¹

Demek mezkûr ayet-i kerimeler, bu âlemi bir saray hükmünde tavsif eder. Gökyüzü bu sarayın damıdır. Güneş lambası, ay takvimcisi, yıldızlardan her biri ise birer mumdarlık vazifesi yapmaktadır. Küre-i arz ise, bu sarayın tavanıdır. Bak ne kadar güzel serilmiş. Bu sarayın sahibi, kışın bembeyaz, yazın yemyeşil bir halıyı serer. Hem öyle bir saray ki; bütün o sarayda ne varsa; o sarayın bir tek taşında derc edilmiştir. Mesela; o tek taş insandır, koca kâinat şu küçük insan vücudunda dercedilmiştir. Bununla beraber şu saray-ı kâinatın hiçbir taşı kararında değildir. Devamlı değişir, dolar, boşalır. Her bir gün bir ip gibi, dört yüz bin çeşit mahlûkat o ipe takılıyor. Peki bu kadar teşkilatlandırarak yapıp yıkma ne içindir? Size ve hayvanlarınıza menfaat olsun diye. Ne için bu tebeddülâtı yapıyor.

---

[1] Şems, 91:1-10.

ŞERH

takvâsını ve günâhlarını ilhâm eden; yâni hayr ve şer yollarını ona beyân ve ta'rîf eden Zât'a yemîn olsun ki,"

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا **"Muhakkak nefsi temizleyip kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir. Diğer bir ma'nâ ile; Ellah'ın temizlediği ve kötülüklerden arındırdığı nefisler kurtuluşa ermiştir.**

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا **"O nefsi gizleyen, yâni gaflet ve ma'siyyet toprağı altında saklayan kimse ziyân etmiştir. Diğer bir ma'nâ ile; kulun kötü irâdesi sebebiyle, Ellah'ın dalâlete götürdüğü kimse zarara uğramıştır."**¹

Demek mezkûr ayet-i kerimeler, bu âlemi bir saray hükmünde tavsif eder. Gökyüzü bu sarayın damıdır. Güneş lambası, ay takvimcisi, yıldızlardan her biri ise birer mumdarlık vazifesi yapmaktadır. Küre-i arz ise, bu sarayın tavanıdır. Bak ne kadar güzel serilmiş. Bu sarayın sahibi, kışın bembeyaz, yazın yemyeşil bir halıyı serer. Hem öyle bir saray ki; bütün o sarayda ne varsa; o sarayın bir tek taşında derc edilmiştir. Mesela; o tek taş insandır, koca kâinat şu küçücük insan vücudunda dercedilmiştir. Bununla beraber şu saray-ı kâinatın hiçbir taşı kararında değildir. Devamlı değişir, dolar, boşalır. Her bir gün bir ip gibi, dört yüz bin çeşit mahlûkat o ipe takılıyor. Peki bu kadar teşkilatlandırarak yapıp yıkma ne içindir? Size ve hayvanlarınıza menfaat olsun diye. Ne için bu tebeddülâtı yapıyor.

---

[1] Şems, 91:1-10.

ŞERH

cin ve inse saray sahibini tanıttırıp onları imana davet eden ve bu sarayda ihsan edilen hadsiz nimetleriyle cin ve inse o saray sahibini sevdirep onları şükür ve ibadete davet eden en birinci rehber ve muallim Hazret-i Muhammed (asm)'dir. Öyle ise **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** cümlesi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** siz olamaz. Çünkü **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diyen bir kimse, bütün esma-i İlahiyeyi kabul ettiğini tasdik ve ikrar etmektedir. Hiçbir isim, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** siz olamaz. O halde Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri dahi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** siz olamaz.

Netice-i Kelam: Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri, risalet müessesesini iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerine dayanır. Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerini inkâr etmek, şirk olduğu gibi; bu isimlerin iktiza ettiği, risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirktir. Hem Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerini inkâr etmek, bütün esma-i İlahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu isimlerin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün esma-i İlahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten beyan buyurmaktadır.

mesnûn-ı Mün'im (edâ) ile Mün'im (edâ) isimleri, cin ve inse sarayda ihsan edilen hadsiz nimetleriyle cin ve inse o saray sahibini sevdirep onları şükür ve ibadete davet eden en birinci rehber ve muallim Hazret-i Muhammed (asm)'dir. Öyle ise لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesi, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ siz olamaz. Çünkü لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen bir kimse, bütün esma-i İlahiyeyi kabul ettiğini tasdik ve ikrar etmektedir. Hiçbir isim, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ siz olamaz. O halde Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri dahi, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ siz olamaz.

ŞERH

cin ve inse saray sahibini tanıtırıp onları imana davet eden ve bu sarayda ihsan edilen hadsiz nimetleriyle cin ve inse o saray sahibini sevdiren onları şükür ve ibadete davet eden en birinci rehber ve muallim Hazret-i Muhammed (asm)’dır. Öyle ise **هَلَّا أَتَاكَ لَئْلَآءُ إِلَّا اللَّهُ** cümlesi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** siz olamaz. Çünkü **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diyen bir kimse, bütün esma-i İlahiyeyi kabul ettiğini tasdik ve ıkrar etmektedir. Hiçbir isim, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** siz olamaz. O halde Sani’, Mün’im ve Müzeyyin isimleri dahi, **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** siz olamaz.

Netice-i Kelam: Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimleri, risalet müessesesini iktiza eder. Tabir-i diğerle risalet müessesesi, Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerine dayanır. Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerini inkâr etmek, şirk olduğu gibi; bu isimlerin iktiza ettiği, risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de şirkittir. Hem Sani', Mün'im ve Müzeyyin isimlerini inkâr etmek, bütün esma-i ilahiyeyi inkâr etmek olduğu gibi; bu isimlerin iktiza ettiği risalet müessesesini veya bir peygamberin risaletini inkâr etmek de bütün esma-i ilahiyeyi ve bütün peygamberleri inkâr etmek demektir. Nisa suresinin 151. ayet-i kerimesi, bu hakikati sarahaten beyan buyurmaktadır.

meyasimta yunjin (estek) heji minjain polin mon sar dula ka nash hui jin ban sayan demêl itundefo adin

ŞERH

bahusus Hakim ismini inkâr etmek hükmündedir.

Risale-i Nur Külliyyatı'nda çok tekrar edilen "**tulsum**", "**muamma**", "**hikmet**" kelimelerinin manaları, "**30. Söz Ene Risalesi ve Şerhi**" adlı eserimizde şöyle izah edilmiştir:

Risâle-i Nûr Külliyyâtında mühim yer tutan "**tulsum**" kelimesinin lûgat ma'nâsı: "*Sırr-ı mektûm, yâni gizli sır*" demektir.¹

"Avâm dilinde "**tulsum**" kelimesine hurâfevârî bir ma'nâ yüklenmiştir. Yer altına gizlenen defînelerin, o defînelere yaklaşmak isteyenlerin gözünde başka bir şekilde görünebîlmesi maksadıyla, gizlenen altın ve hazîneler üzerine yapılan işleme; ve bunun nushavârî (muska, okuma, üfleme gibi) ba'zı şeylerle çözülmesine denir. Ancak gerçekte böyle bir şey yoktur.

Kelâm ilmindeki istilâhî ma'nâsı i'tibâriyle ise "**tulsum**" şudur:

"Gökteki kuvve-i faaliyenin yerdeki kuvve-i münfâile ile birleşmesinden meydana gelen garîb eserler, acîb fiillerdir."²

[1] Tâcu'l- Urus, 17/443

[2] Arapça ekler:

ان الطلسم: عبارة بتمزج القوى الفعالة السماوية بالقوى المنفعلة الارضية ليظهر من ذلك اثار غريبة و افعال
(Mevsûât-i Mustalehat-i Câmiu'l-Ulûm, s. 558)
الطبيعية فهو الخالق الكائنات الخلقية السماوية والفعال القوي المندرجة بالقوى الارضية المنفعلة لتستحدث به الظهور
(Mevsûât-i Keşşâfa'stilâhâtî'l- Fünûn ve '1- Ulûm, s. 1139)
لحظ الكائنات الغنمية ج القوى السماوية الفعالة بالقوى الارضية المنفعلة وذلك عن القوى السماوية والفعال و
(Şerhu'l Mevâkıf, s. 554)

ŞERH

bahusus Hakim ismini inkâr etmek hükmündedir.

Risale-i Nur Külliyyatı'nda çok tekrar edilen **"tulsım"**, **"muamma"**, **"hikmet"** kelimelerinin manaları, **"30. Söz Ene Risalesi ve Şerhi"** adlı eserimizde şöyle izah edilmiştir:

Risâle-i Nûr Külliyyâtında mühim yer tutan **"tulsım"** kelimesinin lûgat ma'nâsı: *"Sırr-ı mektûm, yâni gizli sır"* demektir.¹

"Avâm dilinde **"tulsım"** kelimesine hurâfevârî bir ma'nâ yüklenmiştir. Yer altına gizlenen defînelerin, o definelere yaklaşmak isteyenlerin gözünde başka bir şekilde görünebîlmesi maksadıyla, gizlenen altın ve hazîneler üzerine yapılan işleme; ve bunun nushavârî (muska, okuma, üfleme gibi) ba'zı şeylerle çözülmesine denir. Ancak gerçekte böyle bir şey yoktur.

Kelâm ilmindeki istilâhî ma'nâsı i'tibâriyle ise **"tulsım"** şudur:

"Gökteki kuvve-i faaliyenin yerdeki kuvve-i münfâile ile birleşmesinden meydana gelen garîb eserler, acîb fiillerdir."²

[1] Tâcu'l- Urus, 17/443

[2] Arapça ekler:

ان الطلسم: عبارة بتمزج القوى الفعالة السماوية بالقوى المنفعلة الارضية ليظهر من ذلك اثار غريبة و افعال
(Mevsûât-i Mustalehat-i Câmiu'l-Ulûm, s. 558)
الطبيعية فهو الخالق الكائنات الخلقية السماوية والفعال القوام المندرجة بالقواطل الارضية المنفعلة لتستحدث به الظهور
(Mevsûât-i Keşşâfa'stilâhâtî'l- Fünûn ve '1- Ulûm, s. 1139)
لحظ الكائنات الغنمية ج القوى السماوية الفعالة بالقوى الارضية المنفعلة وذلك عن القوى السماوية والفعال و
(Şerhu'l Mevâkıf, s. 554)

ŞERH

sırr-ı tevhîd, haşir ve evâmir-i Kur'âniyye ile, şu müşkil suâllere cevâb vermiştir.”¹

Evet gökte **faal**, yerde ise **münfail** kuvvetler var. Bu iki kuvvetin birleşmesinden meydana gelen harikalara “tılsım” denir. Meselâ; gün cuma, vakit seher vakti, ay mübarek ramazan ayı, burç balık burcu ve hakeza bu gibi şartlar birbirine denk geldiği zaman, çok harikalar meydana gelebilir. Gökteki faal kuvvetle yerdeki münfail kuvvetin arasındaki münasebet bulunabilse bazı harikalar izn-i İlahi ile meydana gelebilir ve bu gibi şartları birbirine denk getiren insanda da bazı harikalar zuhur edebilir. Çevrede de o garib hadiselerin ve harika fiillerin zuhuratı müşahade edilebilir. Tılsımın kelâm ilmindeki mânâsı budur. Tılsım sebebler dairesidir. Kuvve-i faile ve kuvve-i münfailenin birleşmesiyle bir nesnenin, bir hadisenin meydana gelmesidir.

Sual: Gökteki fa'al kuvvet nedir?

Cevap: Gökte hava, güneş ve yıldızlar gibi cisimler vardır. Bunlar Cenab-ı Hakkın izniyle iş yapma gücüne sahiptirler. Yerdeki mevcudat ise devamlı o cisimlerin tesiri altındadır ve sema canibinden gelen işi kabullenme gücüne sahiptirler. Adeta gökteki faal kuvvet erkek, yerdeki münfail kuvvet ise kadın gibidir. O iki kuvvet birleşince adeta izdivac ediyorlar gibi bir hal vuku buluyor. Meselâ, gökten yağmurun gelmesi, fa'al bir kuvvettir. Yeryüzündeki toprak ise münfail bir kuvvettir. İkisi izdivaç edince ortaya sayısız nebatat çıkıyor. Bu hal

---

[1] 30. Söz Ene Risalesi ve Şerhi, s.6-7.

ŞERH

sırr-ı tevhîd, haşir ve evâmir-i Kur'âniyye ile, şu müşkil suâllere cevâb vermiştir.”¹

Evet gökte **faal**, yerde ise **münfail** kuvvetler var. Bu iki kuvvetin birleşmesinden meydana gelen harikalara “tılsım” denir. Meselâ; gün cuma, vakit seher vakti, ay mübarek ramazan ayı, burç balık burcu ve hakeza bu gibi şartlar birbirine denk geldiği zaman, çok harikalar meydana gelebilir. Gökteki faal kuvvetle yerdeki münfail kuvvetin arasındaki münasebet bulunabilse bazı harikalar izn-i İlahi ile meydana gelebilir ve bu gibi şartları birbirine denk getiren insanda da bazı harikalar zuhur edebilir. Çevrede de o garib hadiselerin ve harika fiillerin zuhuratı müşahade edilebilir. Tılsımın kelâm ilmindeki mânâsı budur. Tılsım sebebler dairesidir. Kuvve-i faile ve kuvve-i münfailenin birleşmesiyle bir nesnenin, bir hadisenin meydana gelmesidir.

Sual: Gökteki fa'al kuvvet nedir?

Cevap: Gökte hava, güneş ve yıldızlar gibi cisimler vardır. Bunlar Cenab-ı Hakkın izniyle iş yapma gücüne sahiptirler. Yerdeki mevcudat ise devamlı o cisimlerin tesiri altındadır ve sema canibinden gelen işi kabullenme gücüne sahiptirler. Adeta gökteki faal kuvvet erkek, yerdeki münfail kuvvet ise kadın gibidir. O iki kuvvet birleşince adeta izdivac ediyorlar gibi bir hal vuku buluyor. Meselâ, gökten yağmurun gelmesi, fa'al bir kuvvettir. Yeryüzündeki toprak ise münfail bir kuvvettir. İkisi izdivaç edince ortaya sayısız nebatat çıkıyor. Bu hal

---

[1] 30. Söz Ene Risalesi ve Şerhi, s.6-7.

ŞERH

bir tılsım olduğu gibi; yağmurun gelmemesi de bir tılsımdır. Bu tılsımın çözülmesi de bazı şartlara bağlıdır. Bu tılsımı çözmek için bazı şeyler okunur, bunun neticesinde izn-i İlahi ile tılsım çözülüp yağmur yağmaya başlar. Meselâ; Üstad Bediüzzaman Hazretleri, bir defasında bir kâmiş üzerine Yasin-i Şerif'i kırk bir defa okutmuş, suya atmış, o tılsım açılmış, yağmursuzluk belası ortadan kalkmış. Bu mes'ele Barla Lahikası'nda şöyle izah edilmektedir:

"Risale-i Nur'un vasıta-i neşri olan üstadımızın câmiî, Barla'da seddedildi. Risale-i Nur'u yazacak hariçteki talebelerinin yanına gelmeleri men' edildiği hengâmda kuraklık başladı. Yağmura ihtiyac-ı şedid oldu. Sonra yağmur başladı, her tarafta yağdı. Yalnız Karaca Ahmed Sultan'dan itibaren, bir daire içinde kalan Barla mıntıkasına yağmur gelmedi. Üstadımız bundan pek müteessir olarak dua ediyordu. Sonra dedi ki: "Kur'an'ın hizmetine sed çekildi, bu köydeki mescidimiz kapandı. Bunda bir eser-i itab var ki, yağmur gelmiyor. Öyle ise, madem Kur'an'ın itabı var. Yâsin Suresini şefaathı yapıp Kur'an'ın feyzini ve bereketini isteyeceğiz." Üstadımız, Muhacir Hâfız Ahmed Efendi'ye dedi ki: "Sen kırkbir Yâsin-i Şerif oku." Muhacir Hâfız Ahmed Efendi bir kâmişa okudu. O kâmiş suya koydular. Daha yağmur alâmeti görünmezken, ikindi namazı vaktinde, üstadımız daima itimad ettiği bir hatırasına binaen Muhacir Hâfız Ahmed Efendi'ye söyledi ki: "Yâsinler tılsımı açtı, yağmur gelecek."

Aynı gecede evvelce yağmadığı Barla dairesi içine öyle yağdı ki, üstadımızın odasının altındaki Çoban Ahmed'in bahçesindeki duvar yağmurdan yıkıldı. Halbuki Karaca Ahmed Sultan'ın

ŞERH

bir tılsım olduğu gibi; yağmurun gelmemesi de bir tılsımdır. Bu tılsımın çözülmesi de bazı şartlara bağlıdır. Bu tılsımı çözmek için bazı şeyler okunur, bunun neticesinde izn-i İlahi ile tılsım çözülüp yağmur yağmaya başlar. Meselâ; Üstad Bediüzzaman Hazretleri, bir defasında bir kâmiş üzerine Yasin-i Şerif'i kırk bir defa okutmuş, suya atmış, o tılsım açılmış, yağmursuzluk belası ortadan kalkmış. Bu mes'ele Barla Lahikası'nda şöyle izah edilmektedir:

"Risale-i Nur'un vasıta-i neşri olan üstadımızın câmiî, Barla'da seddedildi. Risale-i Nur'u yazacak hariçteki talebelerinin yanına gelmeleri men' edildiği hengâmda kuraklık başladı. Yağmura ihtiyac-ı şedid oldu. Sonra yağmur başladı, her tarafta yağdı. Yalnız Karaca Ahmed Sultan'dan itibaren, bir daire içinde kalan Barla mıntıkasına yağmur gelmedi. Üstadımız bundan pek müteessir olarak dua ediyordu. Sonra dedi ki: "Kur'an'ın hizmetine sed çekildi, bu köydeki mescidimiz kapandı. Bunda bir eser-i itab var ki, yağmur gelmiyor. Öyle ise, madem Kur'an'ın itabı var. Yâsin Suresini şefaathı yapıp Kur'an'ın feyzini ve bereketini isteyeceğiz." Üstadımız, Muhacir Hâfız Ahmed Efendi'ye dedi ki: "Sen kırkbir Yâsin-i Şerif oku." Muhacir Hâfız Ahmed Efendi bir kâmişa okudu. O kâmiş suya koydular. Daha yağmur alâmeti görünmezken, ikinci namazı vaktinde, üstadımız daima itimad ettiği bir hatırasına binaen Muhacir Hâfız Ahmed Efendi'ye söyledi ki: "Yâsinler tılsımı açtı, yağmur gelecek."

Aynı gecede evvelce yağmadığı Barla dairesi içine öyle yağdı ki, üstadımızın odasının altındaki Çoban Ahmed'in bahçesindeki duvar yağmurdan yıkıldı. Halbuki Karaca Ahmed Sultan'ın

ŞERH

fetheden ne kadar kıymetdar iki tılsım-ı müşkili, küşa olduğunu...”

Evet, **“Bu kâinat nedir? Nereden gelmiş? Nereye gidiyor?”** Sualleri, çözülmesi lâzım gelen üç tılsımdır. Meselâ; gece gelip durmadan gidiyor. Gündüz gelip o da durmadan gidiyor. Bu gece ve gündüz nereden geliyor? Ne için geliyor? Nereye gidiyor? Akli başında olan her insan, bu üç suale cevap bulmaya çalışır. Hem mesela; yüz sene evvel yaşayan insanlar, şu dünyaya gelip az bir miktar burada bekleyip durmadan gittiler. Acaba bu insanlar nereden geldiler? Niçin geldiler? Nereye gittiler? Kısaca bütün âlem fanidir. Bu âlem durmadan geliyor, çalkalanıyor, tebeddül ve tağayyüre maruz kalıp bir yere doğru sevkediliyor. *“Giden gelmez, gelen gider.”*¹ bir halet, her bir mevcud üzerinde görünüyor. Ölümün çaresi bulunamamış. Bu mevcudatı kim getiriyor, kim götürüyor? Mevcudat-ı âlem, yoktan var olup geliyor, ölümün pençesinden hiçbir şey kendisini kurtaramayıp gidiyor.

İşte bu bir tılsımdır. İnsanın vazifesi ise, bu tılsımı çözmektir. Bütün akıllar bir akıl olsa, yine bu tılsımı çözemez. Ancak başta Resul-i Ekrem (asm) ve diğer peygamberler, ilahi vahye dayanarak bu muammayı halletmişler, bu tılsımı çözmüşlerdir. Yani Cenab-ı Hak, irsal-i rusul ve inzal-i kutub vasıtasıyla bu tılsımı çözmüş ve nev-i beşerin eline vermiştir. Bahusus Resul-i Ekrem (asm), mirac gecesinde mebde ile müntehayı birleştirmek suretiyle âlemin tılsımını çözmüş, bu âlemin nereden geldiğini, nereye gittiğini ve vazifesi

---

[1] Sözler, 10.Söz, 6.Suret, s.53.

ŞERH

fetheden ne kadar kıymetdar iki tılsım-ı müşkili, küşa olduğunu...”

Evet, **“Bu kâinat nedir? Nereden gelmiş? Nereye gidiyor?”** Sualleri, çözülmesi lâzım gelen üç tılsımdır. Meselâ; gece gelip durmadan gidiyor. Gündüz gelip o da durmadan gidiyor. Bu gece ve gündüz nereden geliyor? Ne için geliyor? Nereye gidiyor? Akli başında olan her insan, bu üç suale cevap bulmaya çalışır. Hem mesela; yüz sene evvel yaşayan insanlar, şu dünyaya gelip az bir miktar burada bekleyip durmadan gittiler. Acaba bu insanlar nereden geldiler? Niçin geldiler? Nereye gittiler? Kısaca bütün âlem fanidir. Bu âlem durmadan geliyor, çalkalanıyor, tebeddül ve tağayyüre maruz kalıp bir yere doğru sevkediliyor. *“Giden gelmez, gelen gider.”*¹ bir halet, her bir mevcud üzerinde görünüyor. Ölümün çaresi bulunamamış. Bu mevcudatı kim getiriyor, kim götürüyor? Mevcudat-ı âlem, yoktan var olup geliyor, ölümün pençesinden hiçbir şey kendisini kurtaramayıp gidiyor.

İşte bu bir tılsımdır. İnsanın vazifesi ise, bu tılsımı çözmektir. Bütün akıllar bir akıl olsa, yine bu tılsımı çözemez. Ancak başta Resul-i Ekrem (asm) ve diğer peygamberler, ilahi vahye dayanarak bu muammayı halletmişler, bu tılsımı çözmüşlerdir. Yani Cenab-ı Hak, irsal-i rusul ve inzal-i kutub vasıtasıyla bu tılsımı çözmüş ve nev-i beşerin eline vermiştir. Bahusus Resul-i Ekrem (asm), mirac gecesinde mebde ile müntehayı birleştirmek suretiyle âlemin tılsımını çözmüş, bu âlemin nereden geldiğini, nereye gittiğini ve vazifesi

---

[1] Sözler, 10.Söz, 6.Suret, s.53.

ŞERH

Ve aralarında şöyle bir muhavere başladı:

Hikmet: Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Bu dünyada işiniz nedir? Reisiniz kimdir?

Bu suale, benî-âdem namına, emsali olan büyük peygamberler gibi, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, nev'-i beşere vekaleten karşısına çıkarak şöyle cevabda bulundu:

Ey hikmet! Bu gördüğün insanlar, Sultan-ı Ezelî'nin kudretiyle yokluk karanlıklarından ziyadar varlık âlemine çıkarılan mahluklardır. Sultan-ı Ezelî, bütün mevcudatı içinde biz insanları seçmiş ve emanet-i kübrayı bize vermiştir. Biz haşır yoluyla saadet-i ebediyeye müteveccihen hareket etmekteyiz. Dünyadaki işimiz de, o saadet-i ebediye yollarını temin etmekle, re's-ül malum olan istidadlarımızı nemalandırmaktır. Ve şu azîm insan kervanına, bundan sonra Sultan-ı Ezelî'den risalet vazifesiyle gelip riyaset eden benim. İşte o Sultan-ı Ezelî'nin risalet beratı olarak bana verdiği Kur'an-ı Azîmüştan elimdedir. Şübhen varsa al, oku!"¹

Evet, gökteki faal kuvvet ve yerdeki münfail kuvvetler, Ellah'ın emriyle birleşmiş, her zihyatı hayata mazhar edip öldürüyor, her mevcudun dünyaya gelmesine ve dünyadan gitmesine sebep oluyor. Şu tılsımı çözecek bir çare yok mudur? Bütün âlem, yeri, göğü, güneşi, ayıyla hareket ediyor. Küre-i Arz, hem kendi etrafında, hem güneşin etrafında dönüyor. Hem güneş ile beraber bütün mevcudat bir tarafa doğru akıp gidiyor. Bu hayreti mucib hal, kâinata gelen insanların nazar-ı dikkatlerini çekiyor ve her insan, bu

---

[1] İşaratu'l-İ'caz, s.12-13.

ŞERH

Ve aralarında şöyle bir muhavere başladı:

Hikmet: Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Bu dünyada işiniz nedir? Reisiniz kimdir?

Bu suale, benî-âdem namına, emsali olan büyük peygamberler gibi, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, nev'-i beşere vekaleten karşısına çıkarak şöyle cevabda bulundu:

Ey hikmet! Bu gördüğün insanlar, Sultan-ı Ezelî'nin kudretiyle yokluk karanlıklarından ziyadar varlık âlemine çıkarılan mahluklardır. Sultan-ı Ezelî, bütün mevcudatı içinde biz insanları seçmiş ve emanet-i kübrayı bize vermiştir. Biz haşır yoluyla saadet-i ebediyeye müteveccihen hareket etmekteyiz. Dünyadaki işimiz de, o saadet-i ebediye yollarını temin etmekle, re's-ül malum olan istidadlarımızı nemalandırmaktır. Ve şu azîm insan kervanına, bundan sonra Sultan-ı Ezelî'den risalet vazifesiyle gelip riyaset eden benim. İşte o Sultan-ı Ezelî'nin risalet beratı olarak bana verdiği Kur'an-ı Azîmüştan elimdedir. Şübhen varsa al, oku!"¹

Evet, gökteki faal kuvvet ve yerdeki münfail kuvvetler, Ellah'ın emriyle birleşmiş, her zihyatı hayata mazhar edip öldürüyor, her mevcudun dünyaya gelmesine ve dünyadan gitmesine sebep oluyor. Şu tılsımı çözecek bir çare yok mudur? Bütün âlem, yeri, göğü, güneşi, ayıyla hareket ediyor. Küre-i Arz, hem kendi etrafında, hem güneşin etrafında dönüyor. Hem güneş ile beraber bütün mevcudat bir tarafa doğru akıp gidiyor. Bu hayreti mucib hal, kâinata gelen insanların nazar-ı dikkatlerini çekiyor ve her insan, bu

---

[1] İşaratu'l-İ'caz, s.12-13.

ŞERH

Cevap: Camiyyeti itibariyle her bir insanda cennet ve cehennemden birer nümune mevcuttur. Meselâ; insanın gadaba gelmesi, Cehennemin nümunesidir. Aynı insanın merhamet etmesi de Cennetin numunesidir. Diğerlerini buna kıyas edebilirsiniz.

Dördüncü Gaye: İnsanlar ve cinler, bu âleme bakıp, âlemin Nur-u Muhammedî (asm)'dan yaratıldığını hissedip anlamak ve Risalet-i Muhammediyeyi tasdik etmektir.

Daha bunlar gibi pek çok gayeler için âlem yaratılmış ve bunun için devamlı tavırdan tavra, halden hale çevrilmektedir.

Hülasa; âlemdeki bu harekât, bu tebeddülât, bu tahavvülât, bu teceddüdât, bu ihtifalat; ibret içindir, teşhir içindir, iman ve tevhid içindir, şükür ve ibadet içindir, usul-i daimisine teşvik içindir. Daha bilmediğimiz ulvî gayeler içindir...

Salisen: Başta nev-i beşer olmak üzere mevcudat-ı âlem nereye gidiyor? Sualinin cevabına gelince;

Âlem nereden gelmişse, tekrar oraya doğru akıp gitmektedir. Evet, mevcudat-ı âlem, cennet ve cehennemden akıp gelmiş, dönüş de yine gelinen yeredir. Bütün salih kullar, güzel ameller, güzel kokular, güzel sözler, güzel manzaralar ve hakeza teklifi ve tekvini bütün güzellikler Cennete; bütün asiler, kötü ameller, kötü kokular, nahoş sözler, çirkin manzaralar ve hakeza teklifi ve tekvini bütün şer ve kötülükler ise, Cehenneme akıp gitmektedir.

Evet, her bir insanda, yaratılış itibariyle cennet ve cehennemin birer nümunesi bulunduğu gibi; amel cihetiyle dahi

ŞERH

Cevap: Camiyyeti itibariyle her bir insanda cennet ve cehennemden birer nümune mevcuttur. Meselâ; insanın gadaba gelmesi, Cehennemin nümunesidir. Aynı insanın merhamet etmesi de Cennetin numunesidir. Diğerlerini buna kıyas edebilirsiniz.

Dördüncü Gaye: İnsanlar ve cinler, bu âleme bakıp, âlemin Nur-u Muhammedî (asm)'dan yaratıldığını hissedip anlamak ve Risalet-i Muhammediyeyi tasdik etmektir.

Daha bunlar gibi pek çok gayeler için âlem yaratılmış ve bunun için devamlı tavırdan tavra, halden hale çevrilmektedir.

Hülasa; âlemdeki bu harekât, bu tebeddülât, bu tahavvülât, bu teceddüdât, bu ihtifalat; ibret içindir, teşhir içindir, iman ve tevhid içindir, şükür ve ibadet içindir, usul-i daimisine teşvik içindir. Daha bilmediğimiz ulvî gayeler içindir...

Salisen: Başta nev-i beşer olmak üzere mevcudat-ı âlem nereye gidiyor? Sualinin cevabına gelince;

Âlem nereden gelmişse, tekrar oraya doğru akıp gitmektedir. Evet, mevcudat-ı âlem, cennet ve cehennemden akıp gelmiş, dönüş de yine gelinen yeredir. Bütün salih kullar, güzel ameller, güzel kokular, güzel sözler, güzel manzaralar ve hakeza teklifi ve tekvini bütün güzellikler Cennete; bütün asiler, kötü ameller, kötü kokular, nahoş sözler, çirkin manzaralar ve hakeza teklifi ve tekvini bütün şer ve kötülükler ise, Cehenneme akıp gitmektedir.

Evet, her bir insanda, yaratılış itibariyle cennet ve cehennemin birer nümunesi bulunduğu gibi; amel cihetiyle dahi

ŞERH

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَيُنْسِ الْمَصِيدُ

“Ey Yüce Peygamber! Kâfirlerle kılıçla ve münafıklarla hüccetle cihad et. Ve onların üzerine şiddetli davran, onlara karşı mülâyemet gösterme, haklarında şefkatli olma. Ve onların, yani o kâfir ve münafıkların varacakları yer cehennemdir. Artık öyle bir kötü sona namzet olan kâfir ve münafıklar, şefkat ve merhamete layık değildirler. Onların varacakları yer ne kötü bir yerdir.”¹ ayet-i kerimesinin işaretiyle Resul-i Ekrem (asm)’ın kâfirlere karşı ruhundaki gayz ve gadabı, dünya ve ahirette kâfirlerin yakalanmasına ve cezalandırılmasına sebeptir. Zaten cehennem O Zat-ı Ekrem (asm)’ın kuvve-i gadabiyesinden yaratılmış olduğu cihetle, Resul-i Ekrem (asm) gadaba geldiği zaman cehennem de² تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ayetinin ifadesiyle gayzından parçalanmak derecesine geliyor.

O Zat-ı Ekrem (asm), Ellah’ın öyle bir kuludur ki, O’nun kuvve-i gadabiyesinin galeyana gelmesi sebebiyle izzet ve celali, kahr ve gadabı iktiza eden bütün esma-i İlahiye kâfirler aleyhinde tecelli etmeye başlar. Kur’an’da **“Rauf ve Rahim”** isimleriyle tesmiye edilen³ O Zat-ı Ekrem (asm), mü’minlere karşı rahmet ve şefkatle muamele ettiği zaman ise; Ellah’ın cemalli

---

[1] Tevbe, 9:73 ; Tahrîm, 66:9.

[2] Mülk, 67:8.

[3] Tevbe, 9:128.

ŞERH

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَيُنْسِنَ الْمُصْرِئُ

“Ey Yüce Peygamber! Kâfirlerle kılıçla ve münafıklarla hüccetle cihad et. Ve onların üzerine şiddetli davran, onlara karşı mülâyemet gösterme, haklarında şefkatli olma. Ve onların, yani o kâfir ve münafıkların varacakları yer cehennemdir. Artık öyle bir kötü sona namzet olan kâfir ve münafıklar, şefkat ve merhamete layık değildirler. Onların varacakları yer ne kötü bir yerdir.”¹ ayet-i kerimesinin işaretiyle Resul-i Ekrem (asm)’ın kâfirlere karşı ruhundaki gayz ve gadabı, dünya ve ahirette kâfirlerin yakalanmasına ve cezalandırılmasına sebeptir. Zaten cehennem O Zat-ı Ekrem (asm)’ın kuvve-i gadabiyesinden yaratılmış olduğu cihetle, Resul-i Ekrem (asm) gadaba geldiği zaman cehennem de² تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ayetinin ifadesiyle gayzından parçalanmak derecesine geliyor.

O Zat-ı Ekrem (asm), Ellah’ın öyle bir kuludur ki, O’nun kuvve-i gadabiyesinin galeyana gelmesi sebebiyle izzet ve celali, kahr ve gadabı iktiza eden bütün esma-i İlahiye kâfirler aleyhinde tecelli etmeye başlar. Kur’an’da **“Rauf ve Rahim”** isimleriyle tesmiye edilen³ O Zat-ı Ekrem (asm), mü’minlere karşı rahmet ve şefkatle muamele ettiği zaman ise; Ellah’ın cemalli

---

[1] Tevbe, 9:73 ; Tahrîm, 66:9.

[2] Mülk, 67:8.

[3] Tevbe, 9:128.

ŞERH

esmasının mü'minler lehinde tecelli etmesine sebep olur.

Keza Resul-i Ekrem (asm) Efendimiz de bir tılsım, bir muammadır. O Peygamber-i Zîşan'ı kâsır fehminizle anlamak ve nakıs ifadelerimizle O'nu anlatmak mümkün değildir, buna hiçbir beşerin gücü yetmez. Bir Zat ki; O'nun nuru, hakikat-ı Muhammediyye (asm) itibariyle sana senden yakındır. Zira sen, O'nun nurundan yaratılmışsın. Eğer kitab ve sünnete muhalefet edersen elbette O'ndan kurtulamazsın, gadabına maruz kalırsın. Öyle ise O'nun sünnet-i seniyyesine tabi ol ki, kurtulasın. Madem zerreden arşa, melekten semeğe kadar her şey lisan-ı hal ve kaliyle لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ der, O'nun risaletini tasdik eder. Sen dahi مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ de, onun sünnet-i seniyyesine ittiba et. Ta ki hiddet-i Nebeviye ve gadab-ı İlahî'den kurtulup, re'fet-i Nebeviyeye ve rahmet-i İlahiyeye nail olasın.

Kâinat ve insan nereden gelmiş? Ne için gelmiş? Nereye gidiyor? Sualleri, bütün ukulu hayret içinde bırakan birer tılsımdır. İnsan nereden geldiğini, nereye gideceğini ve bu dünyada vazifesi ne olduğunu bilmezse, bu tılsım ve bu muammayı çözmezse ve buna çare aramazsa, hayvandan farkı olmaz. Hikmet-i Kur'an ile bu muamma ve tılsım, çözülmüştür. Mezkûr manalar ise, Kur'an denizinden akan bazı katarattır.

Hikmet-i Kur'aniyeye mazhar olan asrımızın müceddidi Üstad Bediüzzaman Hazretleri, sırr-ı veraset-i nübuvvetle gelecek ayet-i kerimeye mazhar olmuş, ilham eseri olarak

ŞERH

esmasının mü'minler lehinde tecelli etmesine sebep olur.

Keza Resul-i Ekrem (asm) Efendimiz de bir tılsım, bir muammadır. O Peygamber-i Zîşan'ı kâsır fehminizle anlamak ve nakıs ifadelerimizle O'nu anlatmak mümkün değildir, buna hiçbir beşerin gücü yetmez. Bir Zat ki; O'nun nuru, hakikat-ı Muhammediyye (asm) itibariyle sana senden yakındır. Zira sen, O'nun nurundan yaratılmışsın. Eğer kitab ve sünnete muhalefet edersen elbette O'ndan kurtulamazsın, gadabına maruz kalırsın. Öyle ise O'nun sünnet-i seniyyesine tabi ol ki, kurtulasın. Madem zerreden arşa, melekten semeğe kadar her şey lisan-ı hal ve kaliyle لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ der, O'nun risaletini tasdik eder. Sen dahi لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ de, onun sünnet-i seniyyesine ittiba et. Ta ki hiddet-i Nebeviye ve gadab-ı İlahî'den kurtulup, re'fet-i Nebeviyeye ve rahmet-i İlahiyeye nail olasın.

Kâinat ve insan nereden gelmiş? Ne için gelmiş? Nereye gidiyor? Sualleri, bütün ukulu hayret içinde bırakan birer tılsımdır. İnsan nereden geldiğini, nereye gideceğini ve bu dünyada vazifesi ne olduğunu bilmezse, bu tılsım ve bu muammayı çözmezse ve buna çare aramazsa, hayvandan farkı olmaz. Hikmet-i Kur'an ile bu muamma ve tılsım, çözülmüştür. Mezkûr manalar ise, Kur'an denizinden akan bazı katarattır.

Hikmet-i Kur'aniyeye mazhar olan asrımızın müceddidi Üstad Bediüzzaman Hazretleri, sırr-ı veraset-i nübuvvetle gelecek ayet-i kerimeye mazhar olmuş, ilham eseri olarak

ŞERH

Demek ene, hem künûz-i mahfiyye olan esmâ-i İlâhiyyeyi, hem de kâinât tılsımını açan bir anahtar olduğu gibi; kendisi de açılması zor bir tılsımdır. Öyle ise burada karşımıza üç mühim mes'ele çıkıyor:

Birincisi: Ene, künûz-i mahfiyye olan esmâ-i İlâhiyyenin anahtarıdır.

İkincisi: Ene, kâinatın muğlâk tılsımının anahtarıdır.

Üçüncüsü: Ene, kendisi dahi müşkil, açılması zor bir tılsımdır.

Demek, esmâ-i İlâhiyyenin keşfi ve tılsım-ı kâinâtın halli, eneye bağlıdır. Ene tılsımı çözülmeden bu iki mes'ele anlaşılamaz.

İnsan, bütün kâinatın hulasası olduğu gibi, bin bir ism-i İlahinin de ayinesidir. Hem kâinatı, hem de esma-i İlâhiyyeyi anlayacak maddi ve manevi cihazat, mahiyet-i insaniyede dercedilmiştir. İnsan bu manada kendini çözebilse, yani enenin mahiyetini anlasa, bütün kâinatı ve esma-i İlâhiyyeyi de çözer. Çünkü bütün âlem, nümune itibariyle insanda maddeten mevcut olduğu gibi, bütün esmanın tecelliyatı da manen mevcuttur. Bu hakikat, mahiyet-i Muhammediyede (asm) en mükemmel şekilde tezahür etmiştir. Şayet insan enaniyetine itimad etmekten vazgeçer, aza ve cevarihini ibadet yolunda sarf eder, Kur'an'ı dinler, nefs-i emmareye tabi olmazsa o zaman, kendini çözer. Buna bağlı olarak tılsım-ı kâinat çözülür ve künuz-u mahfiye-i İlâhiye olan esma-i İlâhiye keşfedilir. İşte insanın dünyaya gönderiliş gayesi ve vazife-i asliyesi budur ve bu vazifeyi ifa etmekle insan, insan olur. Küllileşerek ayine-i ruhunda Nur-u Muhammediyi keşfedip cemelullahı müşahede eder.

ŞERH

Demek ene, hem künûz-i mahfiyye olan esmâ-i İlâhiyyeyi, hem de kâinât tılsımını açan bir anahtar olduğu gibi; kendisi de açılması zor bir tılsımdır. Öyle ise burada karşımıza üç mühim mes'ele çıkıyor:

Birincisi: Ene, künûz-i mahfiyye olan esmâ-i İlâhiyyenin anahtarıdır.

İkincisi: Ene, kâinatın muğlâk tılsımının anahtarıdır.

Üçüncüsü: Ene, kendisi dahi müşkil, açılması zor bir tılsımdır.

Demek, esmâ-i İlâhiyyenin keşfi ve tılsım-ı kâinatın halli, eneye bağlıdır. Ene tılsımı çözülmeden bu iki mes'ele anlaşılamaz.

İnsan, bütün kâinatın hulasası olduğu gibi, bin bir ism-i İlahinin de ayinesidir. Hem kâinatı, hem de esma-i İlâhiyyeyi anlayacak maddi ve manevi cihazat, mahiyet-i insaniyede dercedilmiştir. İnsan bu manada kendini çözebilse, yani enenin mahiyetini anlasa, bütün kâinatı ve esma-i İlâhiyyeyi de çözer. Çünkü bütün âlem, nümune itibariyle insanda maddeten mevcut olduğu gibi, bütün esmanın tecelliyatı da manen mevcuttur. Bu hakikat, mahiyet-i Muhammediyede (asm) en mükemmel şekilde tezahür etmiştir. Şayet insan enaniyetine itimad etmekten vazgeçer, aza ve cevarihini ibadet yolunda sarf eder, Kur'an'ı dinler, nefs-i emmareye tabi olmazsa o zaman, kendini çözer. Buna bağlı olarak tılsım-ı kâinat çözülür ve künuz-u mahfiye-i İlâhiye olan esma-i İlâhiye keşfedilir. İşte insanın dünyaya gönderiliş gayesi ve vazife-i asliyesi budur ve bu vazifeyi ifa etmekle insan, insan olur. Küllileşerek ayine-i ruhunda Nur-u Muhammediyi keşfedip cemalullahı müşahede eder.

ŞERH

Yukarıda zikredilen âyet-i kerîmede geçen emânetin göklere, yere ve dağlara arz edilmesi ile alâkalı iki rivâyet mevcuddur:

Birinci Rivayet Cenâb-ı Hak, âlemi yaratmadan önce kendi ilmindeki mevcûdât-ı ilmiyye olan göklere, yere ve dağlara rûh, şuûr ve idrâk vermiş. Sonra da emâneti bizzât onlara arz etmiş. Onlar ise korkup, onu yüklenmekten i'râz etmişlerdir.

İkinci Rivayet: Ellahu Teâlâ, onlara emâneti ma'nen arz etmiş. Bunların emâneti kabûl etmemeleri ise, lisân-ı kâl ile değil, lisân-ı hâlleriyle olmuştur.

Âyet-i kerîmede zikredilen **emânet** hakkında da çok değişik görüşler, çok vücûh-i müteaddide vardır. Meselâ; **Kur'ân, tekâlif-i Rabbâniyye, evâmîr-i İlâhiyyeye hakkıyla inkıyâd, nevâhîden kemâl üzere ictinâb, gusûl, namaz, oruç, hac vb. ibâdetler, devlet idâresi, a'zâ-yi insâniyye, halk arasında bilinen emânet** gibi. Müellif (ra) ise; Ene Risâlesi'nde "O emânetin bir vechi enedir." şeklinde tefsîr etmektedir.

Hülâsa: Madem Allah Hakim'dir. Elbette bütün ukulü meşgul eden ve hayrette bırakan şu kâinatın tahavvûlatındaki maksad ve gaye ne olduğunu, kâinatın tılsımı muğlakını ve kâinat ve insan nereden geliyor, nereye gidiyor ve vazifesi nedir suallerinin cevaplarını nev-i beşere bildirecektir. İşte böyle bir maksad için peygamberleri göndermek, hikmet sıfatının ve Hakim isminin muktezasıdır. Peygamberler içinde Kur'an-ı Hakim vasıtasıyla tılsım-ı kâinatı en mükemmel bir şekilde halleden, hiç şübhesiz Hakim ismine a'zamlık mertebede mazhar olan Resul-i Ekrem (asm)'dir.

ŞERH

Yukarıda zikredilen âyet-i kerîmede geçen emânetin göklere, yere ve dağlara arz edilmesi ile alâkalı iki rivâyet mevcuddur:

Birinci Rivayet: Cenâb-ı Hak, âlemi yaratmadan önce kendi ilmindeki mevcûdât-ı ilmiyye olan göklere, yere ve dağlara rûh, şuûr ve idrâk vermiş. Sonra da emâneti bizzât onlara arz etmiş. Onlar ise korkup, onu yüklenmekten i'râz etmişlerdir.

İkinci Rivayet: Ellahu Teâlâ, onlara emâneti ma'nen arz etmiş. Bunların emâneti kabûl etmemeleri ise, lisân-ı kâl ile değil, lisân-ı hâlleriyle olmuştur.

Âyet-i kerîmede zikredilen **emânet** hakkında da çok değişik görüşler, çok vücûh-i müteaddide vardır. Meselâ; **Kur'ân, tekâlîf-i Rabbâniyye, evâmîr-i İlâhiyyeye hakkıyla inkıyâd, nevâhîden kemâl üzere ictinâb, gusûl, namaz, oruç, hac vb. ibâdetler, devlet idâresi, a'zâ-yi insâniyye, halk arasında bilinen emânet** gibi. Müellif (ra) ise; Ene Risâlesi'nde "O emânetin bir vechi enedir." şeklinde tefsîr etmektedir.

Hülâsa: Madem Ellah Hakim'dir. Elbette bütün ukulü meşgul eden ve hayrette bırakan şu kâinatın tahavvûlatındaki maksad ve gaye ne olduğunu, kâinatın tılsımı muğlakını ve kâinat ve insan nereden geliyor, nereye gidiyor ve vazifesi nedir suallerinin cevaplarını nev-i beşere bildirecektir. İşte böyle bir maksad için peygamberleri göndermek, hikmet sıfatının ve Hakim isminin muktezasıdır. Peygamberler içinde Kur'an-ı Hakim vasıtasıyla tılsım-ı kâinatı en mükemmel bir şekilde halleden, hiç şübhesiz Hakim ismine a'zamlık mertebede mazhar olan Resul-i Ekrem (asm)'dir.

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki; bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sâni'-i Zülcelal; onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin!

ŞERH

(Hem hiç mümkün olur mu ki; bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sani-i Zülcelâl onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin?)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde **Maruf** ve **Vedud** isimlerinin risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. **Maruf**, tanınan, bilinen; Vedud ise, seven ve sevilen demektir.

Cenab-ı Hakkın **Maruf** ve **Vedud** isimleri, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza ederler. Madem Maruf ve Vedud isimleri risaletsiz olamaz. O halde Maruf ve Vedud isimlerinin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Madem Allah Maruf'tur. Elbette her bir güzel masnuuyla kendisini tanıttırmak isteyecektir. Madem Vedud'dur. Elbette her bir kıymetdar nimetiyle kendisini sevdirmek isteyecektir. İşte bu maksad için, O Maruf ve Vedud isimleriyle müsemma olan Zat-ı Akdes bu kâinatı yaratmış, harika san'at eserleriyle ve kıymetdar nimetleriyle tezyin etmiştir. Daha sonra cin

METİN

Hem hiç mümkün olur mu ki; bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sâni'-i Zülcelal; onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin!

ŞERH

(Hem hiç mümkün olur mu ki; bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sani-i Zülcelâl onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin?)

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde **Maruf** ve **Vedud** isimlerinin risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. **Maruf**, tanınan, bilinen; Vedud ise, seven ve sevilen demektir.

Cenab-ı Hakkın **Maruf** ve **Vedud** isimleri, risalet müessesesini, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza ederler. Madem Maruf ve Vedud isimleri risaletsiz olamaz. O halde Maruf ve Vedud isimlerinin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bahusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Madem Allah Maruf'tur. Elbette her bir güzel masnuuyla kendisini tanıttırmak isteyecektir. Madem Vedud'dur. Elbette her bir kıymetdar nimetiyle kendisini sevdirmek isteyecektir. İşte bu maksad için, O Maruf ve Vedud isimleriyle müsemma olan Zat-ı Akdes bu kâinatı yaratmış, harika san'at eserleriyle ve kıymetdar nimetleriyle tezyin etmiştir. Daha sonra cin

ŞERH

ve insi bu kâinata imtihan için göndermiş. Onlara O'nu tanımaları ve sevmeleri için akıl ve şuur bahşetmiştir. İnsan sadece aklıyla O Maruf ve Vedud olan Zat'ı tanıyamadığı için, onlara bu konuda rehberlik ve muallimlik yapacak peygamberleri göndermiştir. O peygamberler vasıtasıyla harika san'at eserleriyle kendisini tanıttırmış, mukabilinde iman etmelerini emretmiş, yine kıymetdar nimetleriyle kendisini sevdirmiş, mukabilinde şükür ve ibadet etmelerini emretmiştir. Demek Maruf ve Vedud isimleri, peygamberlerin vücudunu bizzarure iktiza eder.

O peygamberler içinde bu tanıttırma ve sevdirme vazifesini en mükemmel bir tarzda ifa eden Muhammedi Arabi (asm) olmuştur. Demek başta Maruf ve Vedud isimleri olmak üzere bin bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Maruf ve Vedud isimleri inkâr etmek hükmündedir.

Şimdi Maruf ve Vedud isimlerinin tekvini olarak kainatta nasıl tezahür ettiğini izah edeceğiz, sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Bu kâinatın sahib ve mutasarrıfı, kendini her bir güzel masnuuyla tanıttırıyor. Yaratdığı her bir masnu', bir harika-i san'at ve bir mu'cize-i kudrettir. Bütün mevcudat, harika bir san'at eseri olduğu cihette, **"Ya Ma'rufu Ya Ellah"** diyor. İşte O Sani-i Zü'l-Celal, insan denilen daha harika bir san'at eserini de yaratmış ki, bu insan, hem kendisine, hem de kâinattaki diğer

ŞERH

ve insi bu kâinata imtihan için göndermiş. Onlara O'nu tanımaları ve sevmeleri için akıl ve şuur bahşetmiştir. İnsan sadece aklıyla O Maruf ve Vedud olan Zat'ı tanıyamadığı için, onlara bu konuda rehberlik ve muallimlik yapacak peygamberleri göndermiştir. O peygamberler vasıtasıyla harika san'at eserleriyle kendisini tanıttırmış, mukabilinde iman etmelerini emretmiş, yine kıymetdar nimetleriyle kendisini sevdirmiş, mukabilinde şükür ve ibadet etmelerini emretmiştir. Demek Maruf ve Vedud isimleri, peygamberlerin vücudunu bizzarure iktiza eder.

O peygamberler içinde bu tanıttırma ve sevdirme vazifesini en mükemmel bir tarzda ifa eden Muhammedi Arabi (asm) olmuştur. Demek başta Maruf ve Vedud isimleri olmak üzere bin bir ism-i İlahi, peygamberlerin vücudunu, bahusus Risalet-i Muhammediyeyi iktiza eder. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr ise, bin bir ism-i İlahiyi, bahusus Maruf ve Vedud isimleri inkâr etmek hükmündedir.

Şimdi Maruf ve Vedud isimlerinin tekvini olarak kainatta nasıl tezahür ettiğini izah edeceğiz, sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Bu kâinatın sahib ve mutasarrıfı, kendini her bir güzel masnuuyla tanıttırıyor. Yarattığı her bir masnu', bir harika-i san'at ve bir mu'cize-i kudrettir. Bütün mevcudat, harika bir san'at eseri olduğu cihette, **"Ya Ma'rufu Ya Ellah"** diyor. İşte O Sani-i Zü'l-Celal, insan denilen daha harika bir san'at eserini de yaratmış ki, bu insan, hem kendisine, hem de kâinattaki diğer

ŞERH

Evet balarısı fıtratça ve vazifece öyle bir mu'cize-i kudrettir ki; koca Sure-i Nahl, onun ismiyle tesmiye edilmiş. Çünkü o küçücük bal makinesinin zerrecik başında, onun ehemmiyetli vazifesinin mükemmel programını yazmak ve küçücük karnında taamların en tatlısını koymak ve pişirmek ve süngücüğünde zihayat a'zaları tahrib etmek ve öldürmek hâsiyetinde bulunan zehiri o uzuvcuğunave cismine zarar vermeden yerleştirmek; nihayet dikkat ve ilim ile ve gayet hikmet ve irade ile ve tam bir intizam ve müvazene ile olduğundan, şuursuz, intizamsız, mizansız olan tabiat ve tesadüf gibi şeyler elbette müdahale edemezler ve karışamazlar. İşte bu üç cihetle mu'cizeli bu san'at-ı İlahiyenin ve bu fiil-i Rabbaniyenin, bütün zemin yüzünde hadsiz arılarda, aynı hikmetle, aynı dikkatle, aynı mizanda, aynı anda, aynı tarzda zuhuru ve ihatası, bedahetle vahdeti isbat eder.

İkinci Ayet:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ قَرْنٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا يَلِ الشَّارِبِينَ

âyeti, ibret-feşan bir fermanıdır. Evet başta inek ve deve ve keçi ve koyun olarak süt fabrikaları olan vâlidelerin memelerinde, kan ve fışkı içinde bulaştırmadan ve bulandırmadan ve onlara bütün bütün muhalif olarak hâlis, temiz, safi, mugaddi, hoş, beyaz bir sütü koymak; ve yavrularına karşı o süten daha ziyade hoş, şirin, tatlı, kıymetli ve fedakârane bir şefkati kalblerine bırakmak; elbette o derece bir rahmet, bir hikmet, bir ilim, bir kudret ve bir ihtiyar ve dikkat ister ki; fırtınalı tesadüflerin ve karıştırıcı unsurların

ŞERH

Evet balarısı fıtratça ve vazifece öyle bir mu'cize-i kudrettir ki; koca Sure-i Nahl, onun ismiyle tesmiye edilmiş. Çünkü o küçücük bal makinesinin zerrecik başında, onun ehemmiyetli vazifesinin mükemmel programını yazmak ve küçücük karnında taamların en tatlısını koymak ve pişirmek ve süngücüğünde zihayat a'zaları tahrib etmek ve öldürmek hâsiyetinde bulunan zehiri o uzuvcuğunave cismine zarar vermeden yerleştirmek; nihayet dikkat ve ilim ile ve gayet hikmet ve irade ile ve tam bir intizam ve müvazene ile olduğundan, şuursuz, intizamsız, mizansız olan tabiat ve tesadüf gibi şeyler elbette müdahale edemezler ve karışamazlar. İşte bu üç cihetle mu'cizeli bu san'at-ı İlahiyenin ve bu fiil-i Rabbaniyenin, bütün zemin yüzünde hadsiz arılarda, aynı hikmetle, aynı dikkatle, aynı mizanda, aynı anda, aynı tarzda zuhuru ve ihatası, bedahetle vahdeti isbat eder.

İkinci Ayet:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ قَرْنٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا يَلِشَّارِبِينَ

âyeti, ibret-feşan bir fermanıdır. Evet başta inek ve deve ve keçi ve koyun olarak süt fabrikaları olan vâlidelerin memelerinde, kan ve fışkı içinde bulaştırmadan ve bulandırmadan ve onlara bütün bütün muhalif olarak hâlis, temiz, safi, mugaddi, hoş, beyaz bir sütü koymak; ve yavrularına karşı o süttten daha ziyade hoş, şirin, tatlı, kıymetli ve fedakârane bir şefkati kalblerine bırakmak; elbette o derece bir rahmet, bir hikmet, bir ilim, bir kudret ve bir ihtiyar ve dikkat ister ki; fırtınalı tesadüflerin ve karıştırıcı unsurların

ŞERH

ve kör kuvvetlerin hiçbir cihetle işleri olamaz. İşte böyle gayet mu'cizeli ve hikmetli bu san'at-ı Rabbaniyenin ve bu fiil-i İlahînin, umum rûy-i zeminde, yüzbinlerle nevilerin, hadsiz vâlidelerinin kalblerinde ve memelerinde aynı anda, aynı tarzda, aynı hikmet ve aynı dikkat ile tecellisi ve tasarrufu ve yapması ve ihatası, bedahetle vahdeti isbat eder.

Üçüncü Ayet:

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Bu âyet, nazar-ı dikkati hurma ve üzüme celbedip der ki: "Aklı bulunanlara, bu iki meyvede tevhid için büyük bir âyet, bir delil ve bir hüccet vardır." Evet bu iki meyve, hem gıda ve kut, hem fakihe ve yemiş, hem çok lezzetli taamların menş'e'leri olmakla beraber, susuz bir kumda ve kuru bir toprakta duran bu ağaçlar, o derece bir mu'cize-i kudret ve bir hârika-i hikmettir ve öyle bir helvalı şeker fabrikası ve ballı bir şurub makinesi ve o kadar hassas bir mizan ve mükemmel bir intizam ve hikmetli ve dikkatli bir san'attırlar ki; zerre kadar akıllı bulunan bir adam, "Bunları böyle yapan, elbette bu kâinatı yaratan zât olabilir." demeğe mecburdur. Çünkü meselâ bu gözümüz önünde bir parmak kadar asmanın üzümlü çubuğunda yirmi salkım var ve her salkımda şekerli şurub tulumbacıklarından yüzer tane var. Ve her tanenin yüzüne incecik ve güzel ve latif ve renkli bir mahfazayı giydirmek ve nazik ve yumuşak kalbinde, kuvve-i hâfızası ve proğramı ve tarihçe-i hayatı

ŞERH

ve kör kuvvetlerin hiçbir cihetle işleri olamaz. İşte böyle gayet mu'cizeli ve hikmetli bu san'at-ı Rabbaniyenin ve bu fiil-i İlahînin, umum rûy-i zeminde, yüzbinlerle nevilerin, hadsiz vâlidelerinin kalblerinde ve memelerinde aynı anda, aynı tarzda, aynı hikmet ve aynı dikkat ile tecellisi ve tasarrufu ve yapması ve ihatası, bedahetle vahdeti isbat eder.

Üçüncü Ayet:

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Bu âyet, nazar-ı dikkati hurma ve üzüme celbedip der ki: "Aklı bulunanlara, bu iki meyvede tevhid için büyük bir âyet, bir delil ve bir hüccet vardır." Evet bu iki meyve, hem gıda ve kut, hem fakihe ve yemiş, hem çok lezzetli taamların menş'e'leri olmakla beraber, susuz bir kumda ve kuru bir toprakta duran bu ağaçlar, o derece bir mu'cize-i kudret ve bir hârika-i hikmettir ve öyle bir helvalı şeker fabrikası ve ballı bir şurub makinesi ve o kadar hassas bir mizan ve mükemmel bir intizam ve hikmetli ve dikkatli bir san'attırlar ki; zerre kadar akıllı bulunan bir adam, "Bunları böyle yapan, elbette bu kâinatı yaratan zât olabilir." demeğe mecburdur. Çünkü meselâ bu gözümüz önünde bir parmak kadar asmanın üzümlü çubuğunda yirmi salkım var ve her salkımda şekerli şurub tulumbacıklarından yüzer tane var. Ve her tanenin yüzüne incecik ve güzel ve latif ve renkli bir mahfazayı giydirmek ve nazik ve yumuşak kalbinde, kuvve-i hâfızası ve programı ve tarihçe-i hayatı

ŞERH

ibadet edileceğini bilemez. Biri lazımdır ki, O'nun Zatiyla görüşsün, memleketinde seyahat edip o memleketin idare ve tedbirini görsün, bu kâinatın esma-i İlahiyeye nasıl ayine ve ahirete nasıl mezraa olduğunu müşahede etsin, her bir san'atta Sani'i, her bir nimette Mün'im'i bulsun, marziyyatını bilsin, bu kainatın yaratılışındaki maksad ve gaye ne olduğunu keşfetsin, ferman-ı İlahi olan Kur'an-ı Hakim'i alarak dönsün ve bu yüksek hakikatleri, evamir ve nevahi-i İlahiyeyi nev'-i beşere tebliğ ve ta'lim buyursun. İşte O Zat, Muhammed-i Arabi (asm)'dır.

Evet, başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere bütün peygamberler, her san'atta Sanii, her ni'mette Mün'imi bulmuşlar ve nev-i beşere bu hakaik-i aliyeyi ta'lim buyurmuşlardır. Bu hakaiki anlayıp mucibince amel edenlerin dünya ve ahirette saadete nail olacaklarını müjdelemişler, bu vazifeden istinkaf edenlerin ise, dünya ve ahirette hüsrana uğrayacaklarını bildirmişlerdir. Eğer risalet müessesesi olmazsa, nev-i beşer bu hakaik-i aliyeye muttali olamaz.

Kur'an-ı Azimu'ş-Şan, semavi yüksek hitabıyla bütün asırlarda yaşayan insanlara hitaben buyuruyor ki:

وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

"Asra kasem ederim ki; bütün insanlar hüsrandır." Çünkü dünya ve ahiret saadetini temin etmek için her gün yirmi dört

ŞERH

ibadet edileceğini bilemez. Biri lazımdır ki, O'nun Zatiyla görüşsün, memleketinde seyahat edip o memleketin idare ve tedbirini görsün, bu kâinatın esma-i İlahiyeye nasıl ayine ve ahirete nasıl mezraa olduğunu müşahede etsin, her bir san'atta Sani'i, her bir nimette Mün'im'i bulsun, marziyyatını bilsin, bu kainatın yaratılışındaki maksad ve gaye ne olduğunu keşfetsin, ferman-ı İlahi olan Kur'an-ı Hakim'i alarak dönsün ve bu yüksek hakikatleri, evamir ve nevahi-i İlahiyeyi nev'-i beşere tebliğ ve ta'lim buyursun. İşte O Zat, Muhammed-i Arabi (asm)'dır.

Evet, başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere bütün peygamberler, her san'atta Sanii, her ni'mette Mün'imi bulmuşlar ve nev-i beşere bu hakaik-i aliyeyi ta'lim buyurmuşlardır. Bu hakaiki anlayıp mucibince amel edenlerin dünya ve ahirette saadete nail olacaklarını müjdelemişler, bu vazifeden istinkaf edenlerin ise, dünya ve ahirette hüsrana uğrayacaklarını bildirmişlerdir. Eğer risalet müessesesi olmazsa, nev-i beşer bu hakaik-i aliyeye muttali olamaz.

Kur'an-ı Azimu'ş-Şan, semavi yüksek hitabıyla bütün asırlarda yaşayan insanlara hitaben buyuruyor ki:

وَالْعَصَىٰ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْيٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

"Asra kasem ederim ki; bütün insanlar hüsrandır." Çünkü dünya ve ahiret saadetini temin etmek için her gün yirmi dört

ŞERH

ederken her iki Hazretin arasında yapılan tebliğ-tebellüğ vaziyetini dinler gibi ol.

3- Veya Kab-ı Kavseyn makamında, yetmiş bin perde arkasında Mütakellim-i Ezelî'nin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'a olan tekellümünü dinler gibi hayalî bir vaziyete gir.”¹

Demek Cenab-ı Hak, Kur'an'da san'atını nazara verip Sani' olduğunu tarif eder. Nimetlerine nazarları celbedip Mün'im olduğunu isbat eder. San'atına bakıp imanla O'nu tanımamızı, nimetinden istifade edip şükür ve ibadetle O'nu sevmemizi emreder. Öyle ise insanın bu dünyadaki vazife-i asliyesi, iman ve ibadettir. Bu vazifeyi, nev-i beşere tebliğ eden ise başta Hazret-i Muhammed (asm) olmak üzere bütün peygamberlerdir.

O halde Maruf ve Vedud isimleri bütün esmanın hulasasıdır, denilebilir. Çünkü bin bir ism-i İlahiye ayine olan mevcudat, bir cihette san'at eseridir, Maruf olan bir Zat'ı tarif eder. Diğer bir cihette ise nimet eseridir, Vedud olan bir Zatı bildirir. Mevcudat içinde O Maruf ve Vedud olan Zat'ı en mükemmel bir surette tanıyıp tanıttıran, sevip sevdiren hiç şüphesiz Habibullah (asm)'dır.

Hülâsa: Madem Ellah (c.c), Ma'ruf ve Vedud'dur. Elbette nev-i beşere kendisini tanıttıracak ve sevdirecektir ve bu isteğini nev-i beşere bildirmek için peygamberleri tavzif edecektir. Demek kâinatta tezahür eden Maruf ve Vedud isimleri, risalet müessesesini, bhusus risalet-i Muhammediyeyi istilzam eder.

---

[1] Mesnevi-i Nuriyye, Zeylül-Habbe, s.140.

ŞERH

ederken her iki Hazretin arasında yapılan tebliğ-tebellüğ vaziyetini dinler gibi ol.

3- Veya Kab-ı Kavseyn makamında, yetmiş bin perde arkasında Mütakellim-i Ezelî'nin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'a olan tekellümünü dinler gibi hayalî bir vaziyete gir.”¹

Demek Cenab-ı Hak, Kur'an'da san'atını nazara verip Sani' olduğunu tarif eder. Nimetlerine nazarları celbedip Mün'im olduğunu isbat eder. San'atına bakıp imanla O'nu tanımamızı, nimetinden istifade edip şükür ve ibadetle O'nu sevmemizi emreder. Öyle ise insanın bu dünyadaki vazife-i asliyesi, iman ve ibadettir. Bu vazifeyi, nev-i beşere tebliğ eden ise başta Hazret-i Muhammed (asm) olmak üzere bütün peygamberlerdir.

O halde Maruf ve Vedud isimleri bütün esmanın hulasasıdır, denilebilir. Çünkü bin bir ism-i İlahiye ayine olan mevcudat, bir cihette san'at eseridir, Maruf olan bir Zat'ı tarif eder. Diğer bir cihette ise nimet eseridir, Vedud olan bir Zatı bildirir. Mevcudat içinde O Maruf ve Vedud olan Zat'ı en mükemmel bir surette tanıyıp tanıttıran, sevip sevdiren hiç şüphesiz Habibullah (asm)'dır.

Hülâsa: Madem Ellah (c.c), Ma'ruf ve Vedud'dur. Elbette nev-i beşere kendisini tanıttıracak ve sevdirecektir ve bu isteğini nev-i beşere bildirmek için peygamberleri tavzif edecektir. Demek kâinatta tezahür eden Maruf ve Vedud isimleri, risalet müessesesini, bhusus risalet-i Muhammediyeyi istilzam eder.

---

[1] Mesnevi-i Nuriyye, Zeylül-Habbe, s.140.

ŞERH

bize verdiği ders budur. Bütün ulema-i İslam, bu konuda ittifak etmişlerdir. O halde tevhidi ifade eden bu iki cümleyi birbirinden ayırt edenler, bu esasata muhalefet etmekle, Nisa suresinin 150 ve 151. ayet-i kerimelerinin sarahatiyle şirk ve küfre düşmüşlerdir.

Hem mesela; ¹ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ hitabında Risalet-i Muhammediye dahildir. Zira rububiyet, risaletsiz olamaz. Çünkü bütün rûhlar, berâberce tevhîd-i Rabbâniyyeyi ikrâr ettikleri o günde, risâlet-i Muhammediyye (asm)'ı da tasdik etmişlerdir. "**Kalu Bela**" da bütün rûhlar hem tevhîd-i İlahiyi, hem de "**risâlet-i Muhammediyyeyi**" beraber ikrâr edip tasdik etmişlerdir.

O halde biz mü'minler, Kalu Bela'dan beri, yâni Cenâb-ı Hakk'ın rûhlara, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' diye sorduğunda 'Belâ! (Evet.) Sen bizim Rabbimizsin' dediğimiz zamândan beri mü'miniz, muvahhidiz. Bezm-i Elest'te rûhlarımız, rubûbiyyet-i İlâhiyyeye ve onun gereği olan bütün peygamberlerin nübüvvetine, husûsan risâlet-i Muhammediyyeye îmân edip ahd ü peymân verdiler. Çünkü, rubûbiyyet-i İlâhiyyenin kabûlü ve anlaşılması, ancak peygamberlere, bâhusus risâleti umûmî olan Hazret-i Muhammed (asm)'a îmân ile tezâhür eder.

Başta Yahûdî ve Hıristiyanlar olmak üzere diğer kafirler ise; Bezm-i Elest'te rûhlarının ikrâr ve kabûl ettiği Risâlet-i Muhammediyye (asm)'ı dünyâda inkâr etmekle şirke girdiler. Böylece, müşrik oldular.

---

[1] A'raf, 7:172.

ŞERH

bize verdiği ders budur. Bütün ulema-i İslam, bu konuda ittifak etmişlerdir. O halde tevhidi ifade eden bu iki cümleyi birbirinden ayırt edenler, bu esasata muhalefet etmekle, Nisa suresinin 150 ve 151. ayet-i kerimelerinin sarahatiyle şirk ve küfre düşmüşlerdir.

Hem mesela; ¹ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى hitabında Risalet-i Muhammediye dahildir. Zira rububiyet, risaletsiz olamaz. Çünkü bütün rûhlar, berâberce tevhîd-i Rabbâniyyeyi ikrâr ettikleri o günde, risâlet-i Muhammediyye (asm)'ı da tasdik etmişlerdir. "**Kalu Bela**" da bütün rûhlar hem tevhîd-i İlahiyi, hem de "**risâlet-i Muhammediyyeyi**" beraber ikrâr edip tasdik etmişlerdir.

O halde biz mü'minler, Kalu Bela'dan beri, yâni Cenâb-ı Hakk'ın rûhlara, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' diye sorduğunda 'Belâ! (Evet.) Sen bizim Rabbimizsin' dediğimiz zamândan beri mü'miniz, muvahhidiz. Bezm-i Elest'te rûhlarımız, rubûbiyyet-i İlâhiyyeye ve onun gereği olan bütün peygamberlerin nübüvvetine, husûsan risâlet-i Muhammediyyeye î mân edip ahd ü peymân verdiler. Çünkü, rubûbiyyet-i İlâhiyyenin kabûlü ve anlaşılması, ancak peygamberlere, bâhusus risâleti umûmî olan Hazret-i Muhammed (asm)'a î mân ile tezâhür eder.

Başta Yahûdî ve Hıristiyanlar olmak üzere diğer kafirler ise; Bezm-i Elest'te rûhlarının ikrâr ve kabûl ettiği Risâlet-i Muhammediyye (asm)'ı dünyâda inkâr etmekle şirke girdiler. Böylece, müşrik oldular.

---

[1] A'raf, 7:172.

ŞERH

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde Darr ve Nafi' isimlerinin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın Darr ve Nafi' isimleri, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza ederler. Madem Darr ve Nafi' isimleri risaletsiz olamaz. O halde Darr ve Nafi' isimlerinin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bhusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Şimdi Darr ve Nafi' isimlerinin tekvini olarak kainatta nasıl tezahür ettiğini izah edeceğiz, sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Cenab-ı Hak, insanı cami bir fıtratta yaratmıştır. İnsan, kâinatın bir hulasası ve bin bir ism-i İlahinin ayinesi olduğu için kâinat kadar ihtiyacı ve hadsiz düşmanları vardır. İnsanın ihtiyacı bitmez, tükenmez. Bir çiçeği istediği gibi, ebedi Cenneti de ister. Hayali nereye ulaşırsa, ihtiyacı ve istekleri de oraya ulaşır. Bu kadar hadsiz ihtiyacıyla beraber, insan pek çok ve mütenevvi belalarla da mübteladır, onlardan korkar ve titrer.

Demek insan, fakirdir. İhtiyacı pek ziyadedir. Acizdir, bela ve musibetleri pek çoktur. Zaiftir, hayat yükü gayet ağırdır. Eğer insan, bu kâinatta nihayetsiz bir rahmet, kudret ve kuvvet sahibi bir Zat-ı Kadir ve Rahim'i bulup iman ile O'na intisab etmezse, ibadetle hizmetine girmezse, daima elem ve keder çeker, hem zelif, hem rezil olur.

İnsan, tek başına o istimdat ve istinad noktası olan rahmet,

ŞERH

Müellif (r.a)'ın bu cümlelerinde Darr ve Nafi' isimlerinin risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi nasıl istilzam ve iktiza ettiği izah edilmektedir. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın Darr ve Nafi' isimleri, risalet müessesesini, bhusus Risalet-i Muhammediyeyi istilzam ve iktiza ederler. Madem Darr ve Nafi' isimleri risaletsiz olamaz. O halde Darr ve Nafi' isimlerinin bütün delilleri, aynı anda risalet müessesesinin, bhusus Risalet-i Muhammediye'nin de delilidir.

Şimdi Darr ve Nafi' isimlerinin tekvini olarak kainatta nasıl tezahür ettiğini izah edeceğiz, sonra teklifi onun üzerine bina edeceğiz:

Cenab-ı Hak, insanı cami bir fıtratta yaratmıştır. İnsan, kâinatın bir hulasası ve bin bir ism-i İlahinin ayinesi olduğu için kâinat kadar ihtiyacı ve hadsiz düşmanları vardır. İnsanın ihtiyacı bitmez, tükenmez. Bir çiçeği istediği gibi, ebedi Cenneti de ister. Hayali nereye ulaşırsa, ihtiyacı ve istekleri de oraya ulaşır. Bu kadar hadsiz ihtiyacıyla beraber, insan pek çok ve mütenevvi belalarla da mübteladır, onlardan korkar ve titrer.

Demek insan, fakirdir. İhtiyacı pek ziyadedir. Acizdir, bela ve musibetleri pek çoktur. Zaiftir, hayat yükü gayet ağırdır. Eğer insan, bu kâinatta nihayetsiz bir rahmet, kudret ve kuvvet sahibi bir Zat-ı Kadir ve Rahim'i bulup iman ile O'na intisab etmezse, ibadetle hizmetine girmezse, daima elem ve keder çeker, hem zelil, hem rezil olur.

İnsan, tek başına o istimdat ve istinad noktası olan rahmet,

ŞERH

geri kalma. Halıkını ve Rabbini tanı, O'nun kudretine istinad ve O'nun rahmetinden istimdad et. Zira ey insan! Sinekten ta cehenneme kadar korktuğun her şey, O'nun emri altında hareket eder, O'nun emrine musahhardır. Her şeyin dizgini O'nun elindedir! Korkmaya layık olan yalnız O'dur. Eğer yalnız O'ndan korksan, yani O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınsan, her şey senden korkar ve sana musahhar olur. Eğer O'ndan korkmazsan, o zaman sen her şeyden korkar ve titrer bir vaziyete düşersin. Evet, Ellah'a abd ve asker olana her şey musahhardır. Olmayana her şey düşmandır.

Hem bir çiçekten ta Cennete kadar sevdiğin, istediğin ve muhtaç olduğun her şeyin hazinesi, O'nun yanındadır, her şeyin anahtarı O'nun elindedir, O'na yalvar, O'ndan iste. Eğer ihtiyacını yalnız O'na arzetsen, O gayet suhuletle bütün ihtiyaçlarını kaza eder. Eğer ihtiyaçlarını O'na arzetmezsen her şeye karşı bir dilenci vaziyetine düşersin. Bu nedenle O Zat-ı Zü'l-Celal, korktuklarından emin, umduklarına nail olman için peygamberleri ve semavi kitablarıyla seni tevhide davet ediyor. İşte Hazret-i Muhammed (asm), o semavi kitapların en birincisi olan Kur'an-ı Kerim ile tevhidin bu mertebesini nev-i beşere şöyle ders veriyor:

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“(Ellah'ı bırakıp da sana fayda ve zarar veremeyecek şeylere) putlara, insanlara vesâir mahlûklara (ibâdet etme. Şayet) onlara

ŞERH

geri kalma. Halıkını ve Rabbini tanı, O'nun kudretine istinad ve O'nun rahmetinden istimdad et. Zira ey insan! Sinekten ta cehenneme kadar korktuğun her şey, O'nun emri altında hareket eder, O'nun emrine musahhardır. Her şeyin dizgini O'nun elindedir! Korkmaya layık olan yalnız O'dur. Eğer yalnız O'ndan korksan, yani O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınsan, her şey senden korkar ve sana musahhar olur. Eğer O'ndan korkmazsan, o zaman sen her şeyden korkar ve titrer bir vaziyete düşersin. Evet, Ellah'a abd ve asker olana her şey musahhardır. Olmayana her şey düşmandır.

Hem bir çiçekten ta Cennete kadar sevdiğin, istediğin ve muhtaç olduğun her şeyin hazinesi, O'nun yanındadır, her şeyin anahtarı O'nun elindedir, O'na yalvar, O'ndan iste. Eğer ihtiyacını yalnız O'na arzetsen, O gayet suhuletle bütün ihtiyaçlarını kaza eder. Eğer ihtiyaçlarını O'na arzetmezsen her şeye karşı bir dilenci vaziyetine düşersin. Bu nedenle O Zat-ı Zü'l-Celal, korktuklarından emin, umduklarına nail olman için peygamberleri ve semavi kitablarıyla seni tevhide davet ediyor. İşte Hazret-i Muhammed (asm), o semavi kitapların en birincisi olan Kur'an-ı Kerim ile tevhidin bu mertebesini nev-i beşere şöyle ders veriyor:

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“(Ellah'ı bırakıp da sana fayda ve zarar veremeyecek şeylere) putlara, insanlara vesâir mahlûklara (ibâdet etme. Şayet) onlara

ŞERH

مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“(Allah (c.c) insanlara rahmetinden neyi açarsa) kendi rahmet hazinelerinden maddî ve manevî ne gibi nimetler verirse, sıhhat, servet, ilim ve hikmet gibi neler ihsan buyurursa (sonra o rahmeti tutup menedecek hiçbir sebep yoktur) o açılan rahmet kapılarını tutup kapamaya muktedir bir mahlûk bulunamaz (ve) O Kadir-i Mutlak (neyi tutarsa) hangi bir kulunu hangi bir nimetten hikmet gereği mahrum bırakmak dilerse, (artık bundan sonra) Cenab-ı Hak'ın onu tutup menetmesinden sonra (onu salıverecek yoktur.) Hiçbir kimse, Hak Teâlâ'nın mahrum bıraktığı bir şahsı bir nimete kavuşturamaz, o şahsa yönelen bela ve musibeti de def' edip onu kurtaramaz. (ve aziz, hâkim olan) Yani: Her dilediğini yapmaya kadir, her şeye galip ve her işi bir hikmet ve faydaya dayanmış bulunan ancak (O'dur.) O nihayetsiz kudret ve merhamet sahibidir. O halde insanlar, bela ve musibetten korunmak için O'nun kudretine istinad etmeli ve O'na sığınmalıdırlar. İhtiyaçlarının karşılanması için de O'nun rahmetinden istimdad etmelidirler. Zira Darr ve Nafi' yalnız O'dur. Zarar ve menfaat, O'nun elindedir.”¹

وَإِنْ يَمْسَسَكَ اللَّهُ يَضْرِبْ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ يَخِیرْ
فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

---

[1] Fatır, 35:2.

ŞERH

مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“(Allah (c.c) insanlara rahmetinden neyi açarsa) kendi rahmet hazinelerinden maddî ve manevî ne gibi nimetler verirse, sıhhat, servet, ilim ve hikmet gibi neler ihsan buyurursa (sonra o rahmeti tutup menedecek hiçbir sebep yoktur) o açılan rahmet kapılarını tutup kapamaya muktedir bir mahlûk bulunamaz (ve) O Kadir-i Mutlak (neyi tutarsa) hangi bir kulunu hangi bir nimetten hikmet gereği mahrum bırakmak dilerse, (artık bundan sonra) Cenab-ı Hak'ın onu tutup menetmesinden sonra (onu salıverecek yoktur.) Hiçbir kimse, Hak Teâlâ'nın mahrum bıraktığı bir şahsı bir nimete kavuşturamaz, o şahsa yönelen bela ve musibeti de def' edip onu kurtaramaz. (ve aziz, hâkim olan) Yani: Her dilediğini yapmaya kadir, her şeye galip ve her işi bir hikmet ve faydaya dayanmış bulunan ancak (O'dur.) O nihayetsiz kudret ve merhamet sahibidir. O halde insanlar, bela ve musibetten korunmak için O'nun kudretine istinad etmeli ve O'na sığınmalıdırlar. İhtiyaçlarının karşılanması için de O'nun rahmetinden istimdad etmelidirler. Zira Darr ve Nafi' yalnız O'dur. Zarar ve menfaat, O'nun elindedir.”¹

وَإِنْ يَمْسَسَكَ اللَّهُ يَضُرَّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ يَخِيرْ
فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

---

[1] Fatır, 35:2.

ŞERH

havl ve kuvveti olmadan hiçbir şeyin zarar ve menfaat veremeyeceğini, her şeyin dizgini onun elinde, her şeyin anahtarı onun yanında olduğunu ders verip bir tek Zat'a tevekkül ve iltica etmelerini emretmişler ve hadsiz korkulardan ve elemelerden, mevcudata karşı zillet ve dilencilik vaziyetine düşmekten kurtulmalarına vesile olmuşlardır. Müellif (r.a) sırr-ı veraset-i nübuvvetle bu asır insanlarına bu dersi şöyle izah etmektedir:

"İnsan, kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkardır. İhtiyacı âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zül-Celal'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz ahababını ziyaret etmek ve fırak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaib olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır.

İşte şu vaziyette bir insana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zül-Celal, bir Rahîm-i Zülcemaî, bir Hakîm-i Zülkemaî olabilir. Çünkü nihayetsiz hacat-ı insaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, mabudiyyete lâayk yalnız O'dur.

ŞERH

havl ve kuvveti olmadan hiçbir şeyin zarar ve menfaat veremeyeceğini, her şeyin dizgini onun elinde, her şeyin anahtarı onun yanında olduğunu ders verip bir tek Zat'a tevekkül ve iltica etmelerini emretmişler ve hadsiz korkulardan ve elemelerden, mevcudata karşı zillet ve dilencilik vaziyetine düşmekten kurtulmalarına vesile olmuşlardır. Müellif (r.a) sırr-ı veraset-i nübuvvetle bu asır insanlarına bu dersi şöyle izah etmektedir:

"İnsan, kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkardır. İhtiyacı âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zül-Celal'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz ahababını ziyaret etmek ve fırak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaib olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır.

İşte şu vaziyette bir insana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zül-Celal, bir Rahîm-i Zülcemaî, bir Hakîm-i Zülkemaî olabilir. Çünkü nihayetsiz hacat-ı insaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, mabudiyyete lâayk yalnız O'dur.

ŞERH

"Kâinatın ekser enva'ıyla alâkadar ve o alâkadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan وَخَدَّةٌ kelimesinde bir melce', bir halaskâr bulur ki; onu bütün o keşmekeşten, o perişanîyetten kurtarır. Yani, وَخَدَّةٌ manen der: "**Ellah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı Kâinat birdir, herşey'in anahtarı onun yanında, her şey'in dizgini onun elindedir; herşey onun emriyle halledilir. Onu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun.**"¹

"Şu mahlukatın dizginleri kimin elinde ise, ona râm olmanız lâzımdır. Tâ onun mülkündeki mahluklar da size râm olabilsin."²

"Senin Hâlûkın olan şu memleketin Mâlik-i Hakikîsinin emrine herşey müsahhardır, herşeyin dizgini onun elindedir, ona intisabın yeter."³

"Ey kendini insan zanneden insan! Seni yapan ancak o zât olabilir ki: Dünya ve âhiret birer menzil, arz ve sema birer sahife,

---

[1] Mektubat, 20.Mektub, 1.Makam, s.224.

[2] Sözler, 20.Söz, 2.Makam, s.260.

[3] Lem'alar, 26.Lema, 13.Rica, s.250.

ŞERH

"Kâinatın ekser enva'ıyla alâkadar ve o alâkadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan وَخَدَّةٌ kelimesinde bir melce', bir halaskâr bulur ki; onu bütün o keşmekeşten, o perişanîyetten kurtarır. Yani, وَخَدَّةٌ manen der: "**Ellah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı Kâinat birdir, herşey'in anahtarı onun yanında, her şey'in dizgini onun elindedir; herşey onun emriyle halledilir. Onu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun.**"¹

"Şu mahlukatın dizginleri kimin elinde ise, ona râm olmanız lâzımdır. Tâ onun mülkündeki mahluklar da size râm olabilsin."²

"Senin Hâlûkın olan şu memleketin Mâlik-i Hakikîsinin emrine herşey müsahhardır, herşeyin dizgini onun elindedir, ona intisabın yeter."³

"Ey kendini insan zanneden insan! Seni yapan ancak o zât olabilir ki: Dünya ve âhiret birer menzil, arz ve sema birer sahife,

---

[1] Mektubat, 20.Mektub, 1.Makam, s.224.

[2] Sözler, 20.Söz, 2.Makam, s.260.

[3] Lem'alar, 26.Lema, 13.Rica, s.250.

ŞERH

münezzeh ve muallâ ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile Sübhanellâh ile ilân etsin.

Hem de rububiyetin kemal-i kudreti dahi ister ki: Abd, kendi za'fını ve mahlukatın aczini görmekle kudret-i Samedaniyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde Ellahu Ekber deyip huzû ile rükûa gidip ona iltica ve tevekkül etsin.

Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlukatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar ve Rabbinin ihsan ve in'amatını, şükür ve sena ile ve Elhamdülillah ile ilân etsin. Demek, namazın ef'al ve akvali, bu manaları tazammun ediyor ve bunlar için taraf-ı İlahîden vaz'edilmişler.”¹

“Bir vakit اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ تَسْتَعِيْنُ deki nun-u mütekellim-i maalgayrı düşündüm ve mütekellim-i vahde sîgasından "Na'budû" sîgasına intikalin sebebini kalbim aradı. Birden, namazdaki cemaatin fazileti ve sırrı, o nun'dan inkişaf etti. Gördüm ki: Namaz kıldığım o Bayezid Câmîindeki cemaatle iştirakimi ve herbiri benim bir nevi şefaatçim hükmüne ve kıraatımda izhar ettiğim hükümlere ve davalara birer şahid ve birer müeyyid gördüm. Nâkıs ubudiyetimi, o cemaatin büyük ve kesretli ibadatı içinde dergâh-ı İlahiyeye takdime cesaret geldi. Birden bir perde daha inkişaf etti: Yani İstanbul'un bütün mescidleri ittisal peyda etti. O şehir, o Bayezid Câmîi hükmüne geçti

---

[1] Sözlür, 9.Söz, 2.Nükte, s.41.

ŞERH

münezzeh ve muallâ ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile Sübhanellah ile ilân etsin.

Hem de rububiyetin kemal-i kudreti dahi ister ki: Abd, kendi za'fını ve mahlukatın aczini görmekle kudret-i Samedaniyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde Ellahu Ekber deyip huzû ile rükûa gidip ona iltica ve tevekkül etsin.

Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlukatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar ve Rabbinin ihsan ve in'amatını, şükür ve sena ile ve Elhamdülillah ile ilân etsin. Demek, namazın ef'al ve akvali, bu manaları tazammun ediyor ve bunlar için taraf-ı İlahîden vaz'edilmişler.”¹

“Bir vakit اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ تَسْتَعِيْنُ deki nun-u mütekellim-i maalgayrı düşündüm ve mütekellim-i vahde sîgasından "Na'budû" sîgasına intikalin sebebini kalbim aradı. Birden, namazdaki cemaatin fazileti ve sırrı, o nun'dan inkişaf etti. Gördüm ki: Namaz kıldığım o Bayezid Câmîindeki cemaatle iştirakimi ve herbiri benim bir nevi şefaatçim hükmüne ve kıraatımda izhar ettiğim hükümlere ve davalara birer şahid ve birer müeyyid gördüm. Nâkıs ubudiyetimi, o cemaatin büyük ve kesretli ibadatı içinde dergâh-ı İlahiyeye takdime cesaret geldi. Birden bir perde daha inkişaf etti: Yani İstanbul'un bütün mescidleri ittisal peyda etti. O şehir, o Bayezid Câmîi hükmüne geçti

---

[1] Sözlür, 9.Söz, 2.Nükte, s.41.

ŞERH

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ o cemaat namına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım, o iki cemaat-ı uzmayı niyet ederek demişti.

Elhasıl: "Na'budu" nun'u, şu üç cemaate işaret ediyor. İşte bu halette iken birden Kur'an-ı Hakîm'in tercümanı ve mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, Medine-i Münevvere denilen manevî minberinde, şahsiyet-i maneviyesi, haşmetiyle temessül ederek, يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ hitabını, manen herkes gibi ben de işitip; o üç cemaatte herkes benim gibi İِيَّاكَ نَعْبُدُ ile mukabele ediyor tahayyül ettim. إِذَا تَبَيَّنَ الشَّيْءُ تَبَيَّنَ يَلَوَازِمِهِ kaidesince, şöyle bir hakikat fikre göründü ki:

Madem bütün âlemlerin Rabbi, insanları muhatab ittihaz edip, umum mevcudatla konuşur ve şu Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o hitab-ı izzeti, nev'-i beşere belki umum zîruha ve zîşuura tebliğ ediyor. İşte bütün mazi ve müstakbel, zaman-ı hazır hükmüne geçti; bütün nev'-i beşer bir mecliste, safları muhtelif bir cemaat şeklinde olarak; o hitab, o suretle onlara ediliyor. O vakit herbir âyât-ı Kur'aniye; gayet haşmetli ve vüs'atli bir makamdan, gayet kesretli ve muhtelif ve ehemmiyetli muhatabından, nihayetsiz azamet ve celal sahibi Mütekellim-i Ezelî'den ve makam-ı mahbubiyet-i uzma sahibi Tercüman-ı Âlîşanından aldığı bir kuvvet-i ulviyet, cezalet ve belâgat içinde;

ŞERH

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ o cemaat namına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım, o iki cemaat-ı uzmayı niyet ederek demişti.

Elhasıl: "Na'budu" nun'u, şu üç cemaate işaret ediyor. İşte bu halette iken birden Kur'an-ı Hakîm'in tercümanı ve mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, Medine-i Münevvere denilen manevî minberinde, şahsiyet-i maneviyesi, haşmetiyle temessül ederek, يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ hitabını, manen herkes gibi ben de işitip; o üç cemaatte herkes benim gibi İِيَّاكَ نَعْبُدُ ile mukabele ediyor tahayyül ettim. إِذَا تَبَيَّنَ الشَّيْءُ تَبَيَّنَ يَلَوَازِمِهِ kaidesince, şöyle bir hakikat fikre göründü ki:

Madem bütün âlemlerin Rabbi, insanları muhatab ittihaz edip, umum mevcudatla konuşur ve şu Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o hitab-ı izzeti, nev'-i beşere belki umum zîruha ve zîşuura tebliğ ediyor. İşte bütün mazi ve müstakbel, zaman-ı hazır hükmüne geçti; bütün nev'-i beşer bir mecliste, safları muhtelif bir cemaat şeklinde olarak; o hitab, o suretle onlara ediliyor. O vakit herbir âyât-ı Kur'aniye; gayet haşmetli ve vüs'atli bir makamdan, gayet kesretli ve muhtelif ve ehemmiyetli muhatabından, nihayetsiz azamet ve celal sahibi Mutekellim-i Ezelî'den ve makam-ı mahbubiyet-i uzma sahibi Tercüman-ı Âlîşanından aldığı bir kuvvet-i ulviyet, cezalet ve belâgat içinde;

ŞERH

fevkalâde ianat-ı gaybiye ve imdadat-ı Rahmaniye bilbedahe gösterir ki: Bir Ganiyy-i Mutlak ve Kerim-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan bir hâmi ve râzıkları vardır ki, herşey ve her zîhayat ondan istiane eder, meded bekliyor. Manen إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ der. O vakit akıl, "Âmennâ ve saddaknâ" dedi.¹

İşte Peygamberler, nev-i beşeri kesretten kurtarıp kesretin vekili olarak ubudiyet-i külliye ile onları vahdete, yani Ellah'ın huzuruna çıkarır.

İnsan kesrete mübtela olduğundan çoğu defa gaflete düşer ve çoğu zaman kendisini gafletten kurtaramaz.

Hoca-i Ahrar'a: Gaflet nedir? Diye sormuşlar. Buyurmuş ki: "Onu hayatımda hiç tatmadım. Ben küçüklüğümden beri şu âleme bakar bakmaz, Ellah'ı ve ahireti hatırladım. Hiç gaflet gibi bir hadise ile karşılaşmadım."

Gaflet kelimesinin lugat manası; **etrafında olup bitenlerden haberi olmamak** demektir. İstilahî manası ise; **kendisine ve âleme bakarken Cenab-ı Hakk'ı ve ahireti hatırlamama** haline denir. Yani kâinatı esma-i İlahiyeye ayine ve ahirete mezraa şeklinde görmemek, dünyaya heva-i nefis hesabına bakmaktır. Mevcudat-ı âlem bin bir isim ve sıfat-ı İlahiye ile Sani-i Âlemi tarif ettiği ve ahiretin nümunesi olduğunu gösterdiği ve bu maksad için daimi bir tebeddül ve teğayyüre maruz kaldığı ve zeval ve fenay-ı âlemi ilan ettiği halde; ehl-i küfür ve isyan, zeval ve fenay-ı âlemi anlamadığı, dünyanın zahiri kısmını

[1] Mektubat, 29.Mektub, 1.Kısım, 6.Nükte, s.394-395.

ŞERH

fevkalâde ianat-ı gaybiye ve imdadat-ı Rahmaniye bilbedahe gösterir ki: Bir Ganiyy-i Mutlak ve Kerim-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan bir hâmi ve râzıkları vardır ki, herşey ve her zîhayat ondan istiane eder, meded bekliyor. Manen إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ der. O vakit akıl, "Âmennâ ve saddaknâ" dedi.¹

İşte Peygamberler, nev-i beşeri kesretten kurtarıp kesretin vekili olarak ubudiyet-i külliye ile onları vahdete, yani Ellah'ın huzuruna çıkarır.

İnsan kesrete mübtela olduğundan çoğu defa gaflete düşer ve çoğu zaman kendisini gafletten kurtaramaz.

Hoca-i Ahrar'a: Gaflet nedir? Diye sormuşlar. Buyurmuş ki: "Onu hayatımda hiç tatmadım. Ben küçüklüğümden beri şu âleme bakar bakmaz, Ellah'ı ve ahireti hatırladım. Hiç gaflet gibi bir hadise ile karşılaşmadım."

Gaflet kelimesinin lugat manası; **etrafında olup bitenlerden haberi olmamak** demektir. İstilahe manası ise; **kendisine ve âleme bakarken Cenab-ı Hakk'ı ve ahireti hatırlamama** haline denir. Yani kâinatı esma-i İlahiyeye ayine ve ahirete mezraa şeklinde görmemek, dünyaya heva-i nefis hesabına bakmaktır. Mevcudat-ı âlem bin bir isim ve sıfat-ı İlahiye ile Sani-i Âlemi tarif ettiği ve ahiretin nümunesi olduğunu gösterdiği ve bu maksad için daimi bir tebeddül ve teğayyüre maruz kaldığı ve zeval ve fenay-ı âlemi ilan ettiği halde; ehl-i küfür ve isyan, zeval ve fenay-ı âlemi anlamadığı, dünyanın zahiri kısmını

---

[1] Mektubat, 29.Mektub, 1.Kısım, 6.Nükte, s.394-395.

ŞERH

saadet-i uhreviye levazımatını tedarik etmek için verilen akıl, kalb, göz ve dil gibi güzel hediye-i rahmaniyeyi, cehennem kapılarını insana açacak çirkin bir surete çevirmekle, en kıymetdar aletleri, en kıymetsiz şeylerde sarfedip nefsine zulmeder.

Eğer insan kendisine verilen maddi ve manevi cihazlarıyla, bu kâinatta izhar ettiği asarıyla Cenab-ı Hakk'ı bin bir ismiyle tanıyıp iman etse ve bu kâinattaki mevcudatın cennet ve cehennem nümunesi olduklarını telakki etse ve öyle de iz'an etse ve ona göre hareket etse, yani kâinatı Ellah ve ahiret hesabına mütalaa etse, o zaman bütün mevcudat üstünde bir mevki kazanır. Eğer kendisine verilen maddi ve manevi cihazları nefis hesabına kullansa, dünyanın dünyaya bakan veçhini görüp daim onun için çalışsa, o zaman hayvanatdan daha aşağı bir derekeye düşer.

Mevcudat-ı âlem, Cenab-ı Hakk'ı bilir, tanır, tekvini kanunlarına itaat eder. İnsanların kısm-ı ekserisi ise; gaflettedirler. Yani bu kâinatın esma-i ilahiyeye ayine ve ahirete mezraa olduğunu bilmezler, dünyanın fani ve gayr-i meşru olan yüzüne talib olurlar, kendi iradeleriyle cehennem azabına müstehak olurlar.

Cenab-ı Hakkın üç kısım zişuur mahlûku vardır:

Birincisi: Nurdan yaratılan meleklerdir. Bunlar masumdurlar. Bir an bile Ellah'tan gafil olmazlar.

İkincisi: Nursuz ateşten yaratılan şeytanlardır. Bunlar Ellah'tan tamamen gafildirler.

ŞERH

saadet-i uhreviye levazımatını tedarik etmek için verilen akıl, kalb, göz ve dil gibi güzel hediye-i rahmaniyeyi, cehennem kapılarını insana açacak çirkin bir surete çevirmekle, en kıymetdar aletleri, en kıymetsiz şeylerde sarfedip nefisine zulmeder.

Eğer insan kendisine verilen maddi ve manevi cihazlarıyla, bu kâinatta izhar ettiği asarıyla Cenab-ı Hakk'ı bin bir ismiyle tanıyıp iman etse ve bu kâinattaki mevcudatın cennet ve cehennem nümunesi olduklarını telakki etse ve öyle de iz'an etse ve ona göre hareket etse, yani kâinatı Ellah ve ahiret hesabına mütalaa etse, o zaman bütün mevcudat üstünde bir mevki kazanır. Eğer kendisine verilen maddi ve manevi cihazları nefis hesabına kullansa, dünyanın dünyaya bakan veçhini görüp daim onun için çalışsa, o zaman hayvanatdan daha aşağı bir derekeye düşer.

Mevcudat-ı âlem, Cenab-ı Hakk'ı bilir, tanır, tekvini kanunlarına itaat eder. İnsanların kısm-ı ekserisi ise; gaflettedirler. Yani bu kâinatın esma-i ilahiyeye ayine ve ahirete mezraa olduğunu bilmezler, dünyanın fani ve gayr-i meşru olan yüzüne talib olurlar, kendi iradeleriyle cehennem azabına müstehak olurlar.

Cenab-ı Hakkın üç kısım zişuur mahlûku vardır:

Birincisi: Nurdan yaratılan meleklerdir. Bunlar masumdurlar. Bir an bile Ellah'tan gafil olmazlar.

İkincisi: Nursuz ateşten yaratılan şeytanlardır. Bunlar Ellah'tan tamamen gafildirler.

METİN

Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki, herbiri bir bürhan-ı kat'îdir ki: Uluhiyet, risaletsiz olamaz.

ŞERH

(Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki; her biri bir bürhan-ı katidir ki; ulûhiyet) ve rububiyet sıfatları, **(risaletsiz olmaz.)**

Müellif (r.a), bu cümlelerinde rububiyet sıfatını hazfetmiştir. Çünkü geçen izahatta rububiyet ve ulûhiyet sıfatları beraber izah edildiği ve sibak-ı kelimadan da bu anlaşıldığı için, bu cümlede rububiyet sıfatı hazfedilmiştir. Bu cümlede geçen **"ulûhiyet"** kelimesini, Kelam İlmi ıstılahında geçen manada kullanmaktadır. Ma'budiyet manasında olan ulûhiyet sıfatını kasdetmiyor. Kelam İlmi ıstılahında ulûhiyet; yedi sıfat-ı subutiye ile altı sıfat-ı selbiyenin tecelliyatına denir. Bununla beraber, tecelliyat-ı esma ve tecelliyat-ı ef'ale de iltizamen delalet eder. İlm-i Kelam ıstılahında rububiyet ise; tecelliyat-ı ef'al ve esmaya denir. Bununla beraber tecelliyat-ı zat ve tecelliyat-ı sıfata da iltizamen delalet eder. Demek ulûhiyet ve rububiyet sıfatları bütün esma ve sıfat-ı İlahiyeyi içine almaktadır. Bütün esma ve sıfat-ı İlahiye ise, risalet müessesesini istilzam ve iktiza eder.

Bu eserin baş kısmında geçen **"Nasıl Güneş, ziya vermeksizin mümkün değildir. Öyle de "ulûhiyet" de, peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir."** Cümlesindeki "uluhiyet" kelimesi ise, mabudiyet manasında kullanılmıştır.

Müellif (r.a), mezkûr vezaif-i nübuvveti şöylece hulâsa etti:

METİN

Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki, herbiri bir bürhan-ı kat'îdir ki: Uluhiyet, risaletsiz olamaz.

ŞERH

(Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki; her biri bir bürhan-ı katidir ki; ulûhiyet) ve rububiyet sıfatları, **(risaletsiz olmaz.)**

Müellif (r.a), bu cümlelerinde rububiyet sıfatını hazfetmiştir. Çünkü geçen izahatta rububiyet ve ulûhiyet sıfatları beraber izah edildiği ve sibak-ı kelimadan da bu anlaşıldığı için, bu cümlede rububiyet sıfatı hazfedilmiştir. Bu cümlede geçen **"ulûhiyet"** kelimesini, Kelam İlmi ıstılahında geçen manada kullanmaktadır. Ma'budiyet manasında olan ulûhiyet sıfatını kasdetmiyor. Kelam İlmi ıstılahında ulûhiyet; yedi sıfat-ı subutiye ile altı sıfat-ı selbiyenin tecelliyatına denir. Bununla beraber, tecelliyat-ı esma ve tecelliyat-ı ef'ale de iltizamen delalet eder. İlmi-i Kelam ıstılahında rububiyet ise; tecelliyat-ı ef'al ve esmaya denir. Bununla beraber tecelliyat-ı zat ve tecelliyat-ı sıfata da iltizamen delalet eder. Demek ulûhiyet ve rububiyet sıfatları bütün esma ve sıfat-ı İlahiyeyi içine almaktadır. Bütün esma ve sıfat-ı İlahiye ise, risalet müessesesini istilzam ve iktiza eder.

Bu eserin baş kısmında geçen **"Nasıl Güneş, ziya vermeksizin mümkün değildir. Öyle de "ulûhiyet" de, peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir."** Cümlesindeki "uluhiyet" kelimesi ise, mabudiyet manasında kullanılmıştır.

Müellif (r.a), mezkûr vezaif-i nübuvveti şöylece hulâsa etti:

ŞERH

Cenab-ı Hakkın başta altı sıfat-ı selbiyesi ve yedi sıfat-ı subutiyesi olmak üzere bütün sıfat-ı kudsiyesi ve bu sıfatlardan müştak olan bin bir ism-i İlahisi vardır. Bu sıfat ve isimlerin her birisi, nübuvveti iktiza etmektedir. O halde sıfat-ı kudsiye sayısınca ve esma-i İlahiye adedince risaletin delillleri vardır. Evet Ellah'a iman, peygamberlere imanı iktiza eder. Ellah'ın her bir sıfatı ve her bir ismi, peygamberlik müessesesini isbat eder.

Evet bir ism-i ilâhi, Risalet-i Muhammediyeyi bir def'a iktiza ederse, bin bir ism-i ilâhi Risalet-i Muhammediyeyi bin bir def'a iktiza eder. Demek bin bir ism-i İlahi, bin bir def'a hem tevhidin, hem ahiretin, hem de risaletin delilidir. Çünkü; hiç bir isim yoktur ki; tevhid, haşir ve risaleti bildirmesin.

İşte bu mes'ele-i azimeyi anlamaya, çözmeye ve derketmeye "**hakikat ilmi**" denir. Bu hakikat ilmini talim eden Zata "**peygamber**", o hakikatı kabul edenlere de "**ümme-i icabet**" denir. Öyle ise; risalet-i Ahmediyeyi kabul etmeyen, bin bir isimle müsemma olan Zat-ı Zül-Celal'i ve ahireti de kabul etmemiş olur. Nisa suresinin 150 ve 151. ayet-i kerimelerinin sarahatince müşrik ve kâfir sınıfına dahil olur. Bu ehemmiyetli hakikattan dolayı; Risalet-i Muhammediyeyi kabul etmeyen Yahudi ve Hristiyanlar, Kur'an nazarında müşrik ve kâfir sayılmışlardır.

Evet, nev-i beşer için bir rehber, bir muarri ve bir muallime ihtiyaç vardır. Zira insanın bu dünyaya gönderiliş gayesi bunu iktiza eder. Şöyle ki:

ŞERH

Cenab-ı Hakkın başta altı sıfat-ı selbiyesi ve yedi sıfat-ı subutiyesi olmak üzere bütün sıfat-ı kudsiyesi ve bu sıfatlardan müştak olan bin bir ism-i İlahisi vardır. Bu sıfat ve isimlerin her birisi, nübuvveti iktiza etmektedir. O halde sıfat-ı kudsiye sayısınca ve esma-i İlahiye adedince risaletin delillleri vardır. Evet Ellah'a iman, peygamberlere imanı iktiza eder. Ellah'ın her bir sıfatı ve her bir ismi, peygamberlik müessesesini isbat eder.

Evet bir ism-i ilâhi, Risalet-i Muhammediyeyi bir def'a iktiza ederse, bin bir ism-i ilâhi Risalet-i Muhammediyeyi bin bir def'a iktiza eder. Demek bin bir ism-i İlahi, bin bir def'a hem tevhidin, hem ahiretin, hem de risaletin delilidir. Çünkü; hiç bir isim yoktur ki; tevhid, haşir ve risaleti bildirmesin.

İşte bu mes'ele-i azimeyi anlamaya, çözmeye ve derketmeye "**hakikat ilmi**" denir. Bu hakikat ilmini talim eden Zata "**peygamber**", o hakikatı kabul edenlere de "**ümme-i icabet**" denir. Öyle ise; risalet-i Ahmediyeyi kabul etmeyen, bin bir isimle müsemma olan Zat-ı Zül-Celal'i ve ahireti de kabul etmemiş olur. Nisa suresinin 150 ve 151. ayet-i kerimelerinin sarahatince müşrik ve kâfir sınıfına dahil olur. Bu ehemmiyetli hakikattan dolayı; Risalet-i Muhammediyeyi kabul etmeyen Yahudi ve Hristiyanlar, Kur'an nazarında müşrik ve kâfir sayılmışlardır.

Evet, nev-i beşer için bir rehber, bir muarri ve bir muallime ihtiyaç vardır. Zira insanın bu dünyaya gönderiliş gayesi bunu iktiza eder. Şöyle ki:

ŞERH

kısaca dünyaya geliş gayesini anlayamadığı için bir rehber, bir muarrif ve bir muallime ihtiyaç vardır ki; insanın yüzünü bu fani dünyadan esma-i İlahiye, ahirete ve Nur-u Muhammediye bakan yüzlerine çevirsin ve ona yaradılış gayesini bildirsın.

İşte o muarrif Zat, başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere enbiya-i izam ve rusul-i kiram hazeratıdır.

Şimdi hakiki imanı elde eden bir mü'mine; şu âlem nedir? Diye sor. Elbette diyecektir ki: Şu âlem, zerreden Arş'a kadar her şey, esma-i İlahiyenin ayinesidir, -Hazret-i Muhammed (asm)'ın nurundan halkedilmesi hasebiyle- risalet-i Muhammediye birer şahid-i sadıktır ve cennet ve cehennem birer nümunesidir. O halde mevcudat-ı âlem, bir cihette لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ deyip bin bir isimle müsemma olan bir Zatın vücub-u vücud ve vahdetini ilan ederken, bir cihette مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesi ile Risalet-i Muhammediyeyi ikrar etmekte; diğer bir cihette ise, "Cennet ve cehennem haktır." cümlesi ile de âlem-i ahireti tasdik etmektedir.

Her mü'min, -küre-i arzın neresinde olursa olsun- namazında اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ "Ey Nebi! Sana selam olsun." diyor. Yani Sen, bize Arş-ı A'zam'dan indirilen Ellah'ın fermanını ve ahkâmını tebliğ ettin. Bu tebliğ-i risalet vazifeni eda ederken bizden yana emin ol. Bizim sana zararımız dokunmaz. Zira sana biatımızı tecdid ediyoruz, evamirine

ŞERH

kısaca dünyaya geliş gayesini anlayamadığı için bir rehber, bir muarrif ve bir muallime ihtiyaç vardır ki; insanın yüzünü bu fani dünyadan esma-i İlahiye, ahirete ve Nur-u Muhammediye bakan yüzlerine çevirsin ve ona yaradılış gayesini bildirsın.

İşte o muarrif Zat, başta Resul-i Ekrem (asm) olmak üzere enbiya-i izam ve rusul-i kiram hazeratıdır.

Şimdi hakiki imanı elde eden bir mü'mine; şu âlem nedir? Diye sor. Elbette diyecektir ki: Şu âlem, zerreden Arş'a kadar her şey, esma-i İlahiyenin ayinesidir, -Hazret-i Muhammed (asm)'ın nurundan halkedilmesi hasebiyle- risalet-i Muhammediye birer şahid-i sadıktır ve cennet ve cehennem birer nümunesidir. O halde mevcudat-ı âlem, bir cihette لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ deyip bin bir isimle müsemma olan bir Zatın vücub-u vücud ve vahdetini ilan ederken, bir cihette مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ cümlesi ile Risalet-i Muhammediyeyi ikrar etmekte; diğer bir cihette ise, "Cennet ve cehennem haktır." cümlesi ile de âlem-i ahireti tasdik etmektedir.

Her mü'min, -küre-i arzın neresinde olursa olsun- namazında اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ "Ey Nebi! Sana selam olsun." diyor. Yani Sen, bize Arş-ı A'zam'dan indirilen Ellah'ın fermanını ve ahkâmını tebliğ ettin. Bu tebliğ-i risalet vazifeni eda ederken bizden yana emin ol. Bizim sana zararımız dokunmaz. Zira sana biatımızı tecdid ediyoruz, evamirine

ŞERH

Evet semavi kitaplar içinde bu üç hakikati en mükemmel bir tarzda ders veren Kur'an-ı Hakim'dir. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir tarzda ifa eden ve Kur'an vasıtasıyla bu dersi cin ve inse en mükemmel bir tarzda ta'lim eden ise, Hazret-i Muhammed (asm)'dir.

Şimdi bu azim hakikatı zihne takrib etmek için bir misâl zikredeceğiz. Mesela; bir çekirdeği ele alalım. Bu çekirdeği zahiren güneş ve hava yıpratıyor, su ve toprak ona temas etmekle çatlatıp çürütüyor, böylece çekirdek hayatını kaybediyor. Zahiren ölüp gidiyor, fakat içinden bir filiz çıkıyor. O çekirdek, adeta o çıkan filize bir ruh oluyor. Meselâ; eğer o çekirdek, incir çekirdeği ise; incirlik mânası, filizin her zerresine yayılır ve tekâmüle çalışır. O çekirdeğin bir kısmı kök olur aşağı iner, bir kısmı gövde olup yukarıya çıkar, bir kısmı da dal budak olup yaprak verir, çiçek açar ve nihayet meyve verir. İnsanın menfaatine yarayacak meyveleri izn-i İlâhi ile yetiştirir. O meyvenin her bir çekirdeği, o ağacın, mesela; incirin hüviyetini muhafaza ediyor. Halden hale, tavırdan tavra geçtiği halde mahiyetini değiştirmiyor, aslını ve neslini muhafaza ediyor.

Aynen öyle de, şu görünen kâinat dahi bir ağaçtır. Unsurlar o ağacın dalları, nebatat yaprakları, hayvanat çiçekleri, insanlar da o ağacın meyveleri hükmündedirler. En mükemmel meyve ise, Resul-i Ekrem (s.a.v)'dir. Müellif (r.a), Mesnevi-i Nuriye adlı eserinin 201. sahifesinde bu konu hakkında şöyle buyuruyor:

"Kâinat bir şeceredir. Anasır onun dallarıdır. Nebatat yapraklarıdır.

ŞERH

Evet semavi kitaplar içinde bu üç hakikati en mükemmel bir tarzda ders veren Kur'an-ı Hakim'dir. Peygamberler içinde bu vazifeyi en mükemmel bir tarzda ifa eden ve Kur'an vasıtasıyla bu dersi cin ve inse en mükemmel bir tarzda ta'lim eden ise, Hazret-i Muhammed (asm)'dir.

Şimdi bu azim hakikatı zihne takrib etmek için bir misâl zikredeceğiz. Mesela; bir çekirdeği ele alalım. Bu çekirdeği zahiren güneş ve hava yıpratıyor, su ve toprak ona temas etmekle çatlatıp çürütüyor, böylece çekirdek hayatını kaybediyor. Zahiren ölüp gidiyor, fakat içinden bir filiz çıkıyor. O çekirdek, adeta o çıkan filize bir ruh oluyor. Meselâ; eğer o çekirdek, incir çekirdeği ise; incirlik mânası, filizin her zerresine yayılır ve tekâmüle çalışır. O çekirdeğin bir kısmı kök olur aşağı iner, bir kısmı gövde olup yukarıya çıkar, bir kısmı da dal budak olup yaprak verir, çiçek açar ve nihayet meyve verir. İnsanın menfaatine yarayacak meyveleri izn-i İlahi ile yetiştirir. O meyvenin her bir çekirdeği, o ağacın, mesela; incirin hüviyetini muhafaza ediyor. Halden hale, tavırdan tavra geçtiği halde mahiyetini değiştirmiyor, aslını ve neslini muhafaza ediyor.

Aynen öyle de, şu görünen kâinat dahi bir ağaçtır. Unsurlar o ağacın dalları, nebatat yaprakları, hayvanat çiçekleri, insanlar da o ağacın meyveleri hükmündedirler. En mükemmel meyve ise, Resul-i Ekrem (s.a.v)'dir. Müellif (r.a), Mesnevi-i Nuriye adlı eserinin 201. sahifesinde bu konu hakkında şöyle buyuruyor:

"Kâinat bir şeceredir. Anasır onun dallarıdır. Nebatat yapraklarıdır.

ŞERH

Hayvanat onun çiçekleridir. İnsanlar onun semereleridir. Bu semerelerden en ziyadar, nurlu, ahsen, ekrem, eşref, eltaf Seyyidül Enbiya Ve'l-Mürselîn, İmamü'l-Müttakin, Habib-i Rabbü'l-Âlemîn Hazret-i Muhammed'dir.

عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مَا دَامَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ

O kâinat ağacının çekirdeği ise, Nur-u Muhammedî (asm)'dır. O nur ki; bin bir ism-i İlahinin ayinesi ve Kur'an'ın hakikatidir. Cenab-ı Hak, Nur-u Muhammedî denilen bu çekirdeğe bin bir ismi ile tecelli edince, o çekirdekten kökleri yukarıda olan bir ağaç halketmeye başladı. Evvela Arş, Cennet ve Cehennemi vücuda getirdi. Daha sonra cennet ve cehennemden gölge düşürerek bu kâinatı yarattı. Yaradılış bakımından evvela arz, sonra semavat gelir. Sekenelerinin yaratılması, tesviye ve tanzimi cihetinde ise önce sema sonra arz gelmektedir. Yani evvela sema dalının meyveleri hükmünde olan melekler, ruhaniler ve onların merkeb ve mescidleri hükmünde güneşler, yıldızlar, seyyareler halkedilmiştir. Sonra küre-i arz dalının meyveleri hükmünde olan meadin, nebatat, eşcar, hayvanat ve en son meyve olarak insanlar yaratılmıştır. O insan denilen meyvenin en mükemmeli olan Resul-i Ekrem (asm) vücuda gelmiştir.

İşte Nur-u Muhammed (asm) şecere-i hilkatin bir çekirdeği hükmünde olup, o çekirdek gelişerek nihayet son meyve olan Zat-ı Muhammed (asm)'ı netice verdi. Nasıl ki; bir ağacın meyvesi en son vücuda gelir. Bu sırdan dolayı, Resul-i Ekrem (asm)

ŞERH

Hayvanat onun çiçekleridir. İnsanlar onun semereleridir. Bu semerelerden en ziyadar, nurlu, ahsen, ekrem, eşref, eltaf Seyyidül Enbiya Ve'l-Mürselîn, İmamü'l-Müttakin, Habib-i Rabbü'l-Âlemîn Hazret-i Muhammed'dir.

عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مَا دَامَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ

O kâinat ağacının çekirdeği ise, Nur-u Muhammedî (asm)'dır. O nur ki; bin bir ism-i İlahinin ayinesi ve Kur'an'ın hakikatidir. Cenab-ı Hak, Nur-u Muhammedî denilen bu çekirdeğe bin bir ismi ile tecelli edince, o çekirdekten kökleri yukarıda olan bir ağaç halketmeye başladı. Evvela Arş, Cennet ve Cehennemi vücuda getirdi. Daha sonra cennet ve cehennemden gölge düşürerek bu kâinatı yarattı. Yaradılış bakımından evvela arz, sonra semavat gelir. Sekenelerinin yaratılması, tesviye ve tanzimi cihetinde ise önce sema sonra arz gelmektedir. Yani evvela sema dalının meyveleri hükmünde olan melekler, ruhaniler ve onların merkeb ve mescidleri hükmünde güneşler, yıldızlar, seyyareler halkedilmiştir. Sonra küre-i arz dalının meyveleri hükmünde olan meadin, nebatat, eşcar, hayvanat ve en son meyve olarak insanlar yaratılmıştır. O insan denilen meyvenin en mükemmeli olan Resul-i Ekrem (asm) vücuda gelmiştir.

İşte Nur-u Muhammed (asm) şecere-i hilkatin bir çekirdeği hükmünde olup, o çekirdek gelişerek nihayet son meyve olan Zat-ı Muhammed (asm)'ı netice verdi. Nasıl ki; bir ağacın meyvesi en son vücuda gelir. Bu sırdan dolayı, Resul-i Ekrem (asm)

ŞERH

Bu şecere-i nuraniyenin damar ve kökleri enbiyanın esasat-ı semaviyesidir. Bütün peygamberler, O'nun avanesi hükmünde olup ona vekâleten risalet vazifesini ifa etmişler, Risalet-i Muhammediyeyi tasdik etmişler ve ümmetlerine O'nu müjdeleyip iman etmelerini, şayet O'nun zamanına yetişirlerse, O'na ve O'nun dinine yardım etmeleri hususunda ahd almışlardır.

Cenâb-ı Hak, her bir asra bir veyâ birkaç peygamber göndermiştir. Onların her biri, kendi asırlarında vazîfedâr oldukları halde, Resûl-i Ekrem Aleyhisselatü vesselam, bütün asırlara hitab eden ve kendinden önceki bütün zamanlara ma'nen, kendisinden sonraki zamanlara ise maddeten gönderilmiş umûmî ve cihânşümûl bir peygamberdir. O, ma'nen bütün peygamberlerin de peygamberidir. Onun için Resûl-i Ekrem (asm) "**Seyyidü'l-Mürselîn**"dir. O Zat-ı Ekrem (asm) daha bu dünya sarayına cismen teşrîf etmeden evvel, Ellahu Teâlâ, bütün peygamberlerden "**Ben bir peygamber göndereceğim. Siz de ona îmân edeceksiniz**" diye söz almış, Onlar da bu ahdi kabûl etmişlerdir. Cenâb-ı Hak, peygamberlerden aldığı bu ahdi şöyle beyân buyurmaktadır:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحُكْمٍ تَمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَضْتُمْ وَآخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَضْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

ŞERH

Bu şecere-i nuraniyenin damar ve kökleri enbiyanın esasat-ı semaviyesidir. Bütün peygamberler, O'nun avanesi hükmünde olup ona vekâleten risalet vazifesini ifa etmişler, Risalet-i Muhammediyeyi tasdik etmişler ve ümmetlerine O'nu müjdeleyip iman etmelerini, şayet O'nun zamanına yetişirlerse, O'na ve O'nun dinine yardım etmeleri hususunda ahd almışlardır.

Cenâb-ı Hak, her bir asra bir veyâ birkaç peygamber göndermiştir. Onların her biri, kendi asırlarında vazîfedâr oldukları halde, Resûl-i Ekrem Aleyhisselatü vesselam, bütün asırlara hitab eden ve kendinden önceki bütün zamanlara ma'nen, kendisinden sonraki zamanlara ise maddeten gönderilmiş umûmî ve cihânşümûl bir peygamberdir. O, ma'nen bütün peygamberlerin de peygamberidir. Onun için Resûl-i Ekrem (asm) "**Seyyidü'l-Mürselîn**"dir. O Zat-ı Ekrem (asm) daha bu dünya sarayına cismen teşrîf etmeden evvel, Ellahu Teâlâ, bütün peygamberlerden "**Ben bir peygamber göndereceğim. Siz de ona îmân edeceksiniz**" diye söz almış, Onlar da bu ahdi kabûl etmişlerdir. Cenâb-ı Hak, peygamberlerden aldığı bu ahdi şöyle beyân buyurmaktadır:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَضْتُمْ وَآخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَفَرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

ŞERH

Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesabsız imzalarla teyid edilen bir müddeaya parmak karıştırırsın.”¹

Hem İslam dininin te’sisinde Sahabe-i Kiram, bidayet-i İslam’da çekirdekler gibi az ve zaif iken, Resul-i Ekrem (asm)’a tebaiyetle ve Ellah’ın havl ve kuvvetiyle o çekirdekler birden neşv u nema buldu, yükselip kalınlaştı, kuvvetlenip intişar etti. Neticede Din-i Mübin-i İslam’ı bütün cihana hâkim kıldılar ve Reisleri olan Hazret-i Muhammed (asm)’ın Âlemin Reisi olduğunu isbat ettiler. Müellif (r.a), Sure-i Feth’in 29. ayet-i kerimesinde geçen gelecek cümleleri şöyle izah etmektedir:

كَرَّرَ عَ أَخْرَجَ شَطَاةً فَارَزَّةً فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ يُعْجِبُ الرُّرَّاعَ لِيُغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

“Sahabeler, çendan mebdede az ve zaîf görünecekler. Fakat çekirdekler gibi neşvünema bularak yükselip kalınlaşıp kuvvetleşerek, küffarın gayzlarını onlara yutkundurup boğduracak vakitte, kılınçlarıyla nev'-i beşeri kendilerine müsahhar edip, reisleri olan Peygamber'in (A.S.M.) ise, âleme reis olduğunu isbat edecekler. Aynen şu Sure-i Feth'in âyetinin mealini ifade ediyor.

Sahabeler çendan azlığından ve za'fından Sulh-u Hudeybiye'yi kabul etmişler; elbette, her halde az bir zamandan sonra sür'aten öyle bir inkişaf ve ihtişam ve kuvvet kesbedecekler ki, rûy-i zemin tarlasında dest-i kudretle ekilen nev-i beşerin o zamanda

---

[1] Sözlür, 19.Söz, s.235.

ŞERH

Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesabsız imzalarla teyid edilen bir müddeaya parmak karıştırsın.”¹

Hem İslam dininin te’sisinde Sahabe-i Kiram, bidayet-i İslam’da çekirdekler gibi az ve zaif iken, Resul-i Ekrem (asm)’a tebaiyetle ve Ellah’ın havl ve kuvvetiyle o çekirdekler birden neşv u nema buldu, yükselip kalınlaştı, kuvvetlenip intişar etti. Neticede Din-i Mübin-i İslam’ı bütün cihana hâkim kıldılar ve Reisleri olan Hazret-i Muhammed (asm)’ın Âlemin Reisi olduğunu isbat ettiler. Müellif (r.a), Sure-i Feth’in 29. ayet-i kerimesinde geçen gelecek cümleleri şöyle izah etmektedir:

كَرَزَعٍ أَخْرَجَ شِطَّاهُ فَارَزَّةً فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ يُعْجِبُ الرُّرَّاعَ لِيُغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

“Sahabeler, çendan mebdede az ve zaîf görünecekler. Fakat çekirdekler gibi neşvünema bularak yükselip kalınlaşıp kuvvetleşerek, küffarın gayzlarını onlara yutkundurup boğduracak vakitte, kılınçlarıyla nev'-i beşeri kendilerine müsahhar edip, reisleri olan Peygamber'in (A.S.M.) ise, âleme reis olduğunu isbat edecekler. Aynen şu Sure-i Feth'in âyetinin mealini ifade ediyor.

Sahabeler çendan azlığından ve za'fından Sulh-u Hudeybiye'yi kabul etmişler; elbette, her halde az bir zamandan sonra sür'aten öyle bir inkişaf ve ihtişam ve kuvvet kesbedecekler ki, rûy-i zemin tarlasında dest-i kudretle ekilen nev-i beşerin o zamanda

---

[1] Sözlür, 19.Söz, s.235.

ŞERH

gafletleri cihetiyle kısa, kuvvetsiz, nâkıs, bereketsiz sünbüllerine nisbeten gayet yüksek ve kuvvetli ve meyvedar ve bereketli bir surette çoğalacaklar ve kuvvet bulacaklar ve haşmetli hükûmetleri gıbtadan, hasedden ve kıskançlıktan gelen bir gayz içinde bırakacaklar. Evet istikbal, bu ihbar-ı gaybîyi çok parlak bir surette göstermiştir.”¹

Nasıl ki; risalet hakikati, inkişaf ederek neticede Risalet-i Muhammediye ile kemalini buldu. Öyle de kelimullah denilen vahiy hakikati de gele gele Kur'an-ı Azimü's-Şan ile hitam buldu. Evet, Allah (c.c) tenezzülât-ı İlahiye nev'inden nev-i beşerin fehim ve kabiliyetlerine riayet ederek, kelam sıfatıyla evvelâ suhuf lar suretinde tecelli etti. Sonra Tevrat, Zebur ve İncil'i netice verdi. En son olarak da bütün suhuf ve kütubun hulasası olan Kur'an suretinde kemâlini buldu.

Nasıl ki; ulum-u evvelin ve ahirini cami olan Kur'an-ı Azimüşşan en son, en mükemmel ve cihanşumul bir kitaptır. Aynen öyle de bu Kitab-ı Zîşan'ın muhatabı olan Resul-i Ekrem (asm) da en son, en mükemmel ve cihanşümül bir peygamberdir. Cenab-ı Hak, tekvini olarak bütün kâinatla, semavat ve arzla ve mevcudat-ı âleme müvekkel olan melaikiyle bhusus o meleklerin reisleri hükmünde olan Cebrail, İsrafil, Mikail ve Azrail (a.s)'la konuştuğu gibi; teklifi olarak da bütün peygamberan-ı izamla konuşmuştur. Lâkin kelâm sıfatının en mükemmel şekli, Kur'an-ı Azimüşşan'la tezahür etmiştir. Resulullah (asm) da masnuatın en mükemmeli, en güzeldir.

---

[1] Lem'alar, 7.Lema, s.32.

ŞERH

gafletleri cihetiyle kısa, kuvvetsiz, nâkıs, bereketsiz sünbüllerine nisbeten gayet yüksek ve kuvvetli ve meyvedar ve bereketli bir surette çoğalacaklar ve kuvvet bulacaklar ve haşmetli hükûmetleri gıbtadan, hasedden ve kıskançlıktan gelen bir gayz içinde bırakacaklar. Evet istikbal, bu ihbar-ı gaybîyi çok parlak bir surette göstermiştir.”¹

Nasıl ki; risalet hakikati, inkişaf ederek neticede Risalet-i Muhammediye ile kemalini buldu. Öyle de kelimullah denilen vahiy hakikati de gele gele Kur'an-ı Azimü's-Şan ile hitam buldu. Evet, Ellah (c.c) tenezzülât-ı İlahiye nev'inden nev-i beşerin fehim ve kabiliyetlerine riayet ederek, kelam sıfatıyla evvelâ suhuf lar suretinde tecelli etti. Sonra Tevrat, Zebur ve İncil'i netice verdi. En son olarak da bütün suhuf ve kütubun hulasası olan Kur'an suretinde kemâlini buldu.

Nasıl ki; ulum-u evvelin ve ahirini cami olan Kur'an-ı Azimüşşan en son, en mükemmel ve cihanşumul bir kitaptır. Aynen öyle de bu Kitab-ı Zîşan'ın muhatabı olan Resul-i Ekrem (asm) da en son, en mükemmel ve cihanşümül bir peygamberdir. Cenab-ı Hak, tekvini olarak bütün kâinatla, semavat ve arzla ve mevcudat-ı âleme müvekkel olan melaikayle bhusus o meleklerin reisleri hükmünde olan Cebrail, İsrafil, Mikail ve Azrail (a.s)'la konuştuğu gibi; teklifi olarak da bütün peygamberan-ı izamla konuşmuştur. Lâkin kelâm sıfatının en mükemmel şekli, Kur'an-ı Azimüşşan'la tezahür etmiştir. Resulullah (asm) da masnuatın en mükemmeli, en güzeldir.

---

[1] Lem'alar, 7.Lema, s.32.

ŞERH

وَكُلُّ أَيِّ أَتَى الرُّسُلُ الْكَرَامَ بِهَا
فَإِنَّمَا اتَّصَلْتُ مِنْ نُورِهِ بِهِم

"Bütün peygamberlerin getirdiği mucizeler, onlara, ancak O'nun nurundan ulaşanlardan ibarettir."

فَإِنَّهُ شَمْسٌ فَضْلِي هُمْ كَوَاكِبُهَا
يُظْهِرْنَ أَنْوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ

"Çünkü O bir fazilet güneşidir. Diğer peygamberler ise o güneşe bağlı olan ve güneş batınca karanlıkta insanlara o güneşin envarını izhar eden yıldızlardır."¹

"O, bütün enbiyanın imamıdır." Cenab-ı Hak, Miraç gecesinde bütün peygamberlerin, velilerin ve bütün geçmiş ve gelecek olan mü'minlerin ruhlarını Kuds-i Şerif'te topladı. Resul-i Ekrem (asm) onlara imam olup iki rekât namaz kıldırıldı. Sonra hep beraber mi'raç yolculuğuna çıktılar. Uruc ederken tek başıyla değil, arkasındaki namaz kılanlar da uruc ettiler. Cenab-ı Hak, kime hangi makamı takdir buyurmuşsa, herkes kendi makamına kadar uruc edip orada kaldı. O gece, miraca çıkarken her mü'min arkasındaydı. İmam Gazali, İmam Rabbani, hatta her ehl-i iman O'nun arkasındaydı. Kendisi bizzat cesed-i mübarekiyle, bütün ehl-i iman da ruhları ile miraca çıktı. Padişah-ı âlemle görüştü. O gece bütün âlemin imamı olduğunu gösterdi. O gece Kuds-i Şerif'de namaz kıldırırken,

---

[1] Kaside-i Bürde, 52 ve 53. Beytler.

ŞERH

وَكُلُّ أَيِّ الرُّسُلِ الْكَرَامِ بِهَا
فَإِنَّمَا اتَّصَلْتُ مِنْ نُورِهِ بِهِم

"Bütün peygamberlerin getirdiği mucizeler, onlara, ancak O'nun nurundan ulaşanlardan ibarettir."

فَإِنَّهُ شَمْسٌ فَضْلِي هُمْ كَوَاكِبُهَا
يُظْهِرْنَ أَنْوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ

"Çünkü O bir fazilet güneşidir. Diğer peygamberler ise o güneşe bağlı olan ve güneş batınca karanlıkta insanlara o güneşin envarını izhar eden yıldızlardır."¹

"O, bütün enbiyanın imamıdır." Cenab-ı Hak, Miraç gecesinde bütün peygamberlerin, velilerin ve bütün geçmiş ve gelecek olan mü'minlerin ruhlarını Kuds-i Şerif'te topladı. Resul-i Ekrem (asm) onlara imam olup iki rekât namaz kıldırıldı. Sonra hep beraber mi'raç yolculuğuna çıktılar. Uruc ederken tek başıyla değil, arkasındaki namaz kılanlar da uruc ettiler. Cenab-ı Hak, kime hangi makamı takdir buyurmuşsa, herkes kendi makamına kadar uruc edip orada kaldı. O gece, miraca çıkarken her mü'min arkasındaydı. İmam Gazali, İmam Rabbani, hatta her ehl-i iman O'nun arkasındaydı. Kendisi bizzat cesed-i mübarekiyle, bütün ehl-i iman da ruhları ile miraca çıktı. Padişah-ı âlemle görüştü. O gece bütün âlemin imamı olduğunu gösterdi. O gece Kuds-i Şerif'de namaz kıldırırken,

---

[1] Kaside-i Bürde, 52 ve 53. Beytler.

ŞERH

yer, gök, Arş, ferş bütün âlem arkasındaydı. Ama giderken yalnız mü'min insanların ruhları beraberdi. Rivayete göre; o yükselişte sadece ehl-i imanın ruhu yükselmiştir, diğer mahlukat ise Kuds-i Şerif'teki namazda Resul-i Ekrem'in arkasında bulunmuşlar, ama semaya uruc etmemişlerdir. Bununla beraber bütün âlemin, ayın, güneşin, yıldızların, otların, ağaçların, hâsılı bütün âlemin isteği olan beka ve likayı Cenab-ı Hak'tan talep etmiş. İsteklerin en başında **"Ya Rabbi! Benim ümmetim Cennette ebedi kalmak, hususan seni görmek istiyor."** demiş. Cenab-ı Hak da: **"İsteğini verdim!"** buyurmuştur.

Sual: Ne için Arş'ta görüştü? Yerde de görüşebilirdi.

Cevab: Kulların Allah'tan isteği nedir? Allah'ın kullardan istediği nedir? Arada vasıta-i muhabere olmak için, vasıtasız görüşmek için oraya gitti. Bu سوالın cevabını tam anlamak için, Mi'rac Risalesi'ne müracaat edilsin.

Sual: O Zat-ı Ekrem (asm)'ın beka ve lika istemesi ne demektir?

Cevab: : O Zat (asm) beka istiyor: Yani bir daha ölmemeyi, ebedi kalmayı istiyor. Lika istiyor: Yani Cenab-ı Hakkı görmek istiyor, demektir. Yalnızca insanlar değil, bütün âlem ölümden kurtulmak istiyor. Küre-i arz da ölümden kurtulmak istiyor. Resul-i Ekrem (asm)'ın duası hürmetine bütün mevcudatın bu isteği yerine getiriliyor, Cennete gidip beka buluyor, hem de kendine göre lezzet alıyor. Buradaki bir insanın aldığı lezzet kadar lezzet alıyor. Çünkü; burada yerin üzerinde namaz kılınmış,

ŞERH

yer, gök, Arş, ferş bütün âlem arkasındaydı. Ama giderken yalnız mü'min insanların ruhları beraberdi. Rivayete göre; o yükselişte sadece ehl-i imanın ruhu yükselmiştir, diğer mahlukat ise Kuds-i Şerif'teki namazda Resul-i Ekrem'in arkasında bulunmuşlar, ama semaya uruc etmemişlerdir. Bununla beraber bütün âlemin, ayın, güneşin, yıldızların, otların, ağaçların, hâsılı bütün âlemin isteği olan beka ve likayı Cenab-ı Hak'tan talep etmiş. İsteklerin en başında **"Ya Rabbi! Benim ümmetim Cennette ebedi kalmak, hususan seni görmek istiyor."** demiş. Cenab-ı Hak da: **"İsteğini verdim!"** buyurmuştur.

Sual: Ne için Arş'ta görüştü? Yerde de görüşebilirdi.

Cevab: Kulların Allah'tan isteği nedir? Allah'ın kullardan istediği nedir? Arada vasıta-i muhabere olmak için, vasıtasız görüşmek için oraya gitti. Bu سوالın cevabını tam anlamak için, Mi'rac Risalesi'ne müracaat edilsin.

Sual: O Zat-ı Ekrem (asm)'ın beka ve lika istemesi ne demektir?

Cevab: : O Zat (asm) beka istiyor: Yani bir daha ölmemeyi, ebedi kalmayı istiyor. Lika istiyor: Yani Cenab-ı Hakkı görmek istiyor, demektir. Yalnızca insanlar değil, bütün âlem ölümden kurtulmak istiyor. Küre-i arz da ölümden kurtulmak istiyor. Resul-i Ekrem (asm)'ın duası hürmetine bütün mevcudatın bu isteği yerine getiriliyor, Cennete gidip beka buluyor, hem de kendine göre lezzet alıyor. Buradaki bir insanın aldığı lezzet kadar lezzet alıyor. Çünkü; burada yerin üzerinde namaz kılınmış,

ŞERH

O'nun hürmetine haşır meydanındaki hesap görölmeye başlanıyor. İşte böyle bir Zat'ın Halık-ı kainat yanında, ne kadar yüksek bir makam sahibi olduğunu düşün. O'nun şefaatine liyakat kesbetmek için sünnet-i seniyyesine ittiba' et ve O'na çokca salevat-ı şerife getir.

O Zat-ı Ekrem (asm) bir kuldur, fakat bütün kulların en büyüğüdür. O Nebiyy-i Muhterem, bir insana kahr ile baksa, Ellah da o insana kahr ile bakar. Bir kimseye lütufla baksa, Ellah da o kimseye lütufla bakar. Bazı evliyanın nazarı ve teveccühü, yine Resul-i Ekrem (asm)'ın sayesinde zuhur eder. Mu'cize eseri olarak sinek O'nu taciz etmezdi ve O'nun cesed-i mübarekine ve libasına konmazdı. Sırr-ı verasetle, Seyyid Abdülkadir-i Geylanî Hazretlerinin tenine de sinek konmazdı.¹ Üstad Bediüzzaman Hazretlerinin de yüzüne konmazdı. Gavs-ı Geylani'ye soruyorlar: *Sinekler neden sizin üstünüze konmuyor?* Cevaben buyurmuş ki: *Sinekler tatlı yere konarlar. Bende ne Cennet balı var, ne de dünya pekmezi...* Yani masivaullahtan tecerrüd ettiğim için, sineğin bende bulacak bir yiyeceği yoktur.

Resul-i Ekrem (asm)'ın evliya-ı ümmeti, bazen eski peygamberler gibi tasarruf edip keramet gösterebilirler. Bu akıldan uzak görülmessin. Çünkü; O'nun nurundan yapılmış olan birisi, O'nun sünnetine tam ittiba ederse, Ellahu Azimüşşan da o peygambere ihsan ettiği mu'cizelerden, o kula ihsan eder. Ama bu hal, velinin elinden sudur ettiği için buna "**keramet**" denir.

---

[1] Mektubat, 19.Mektub, 16. İşaret, 2.Kısım, s.178.

ŞERH

O'nun hürmetine haşır meydanındaki hesap görülmeye başlanıyor. İşte böyle bir Zat'ın Halık-ı kainat yanında, ne kadar yüksek bir makam sahibi olduğunu düşün. O'nun şefaatine liyakat kesbetmek için sünnet-i seniyyesine ittiba' et ve O'na çokca salevat-ı şerife getir.

O Zat-ı Ekrem (asm) bir kuldur, fakat bütün kulların en büyüğüdür. O Nebiyy-i Muhterem, bir insana kahr ile baksa, Ellah da o insana kahr ile bakar. Bir kimseye lütufla baksa, Ellah da o kimseye lütufla bakar. Bazı evliyanın nazarı ve teveccühü, yine Resul-i Ekrem (asm)'ın sayesinde zuhur eder. Mu'cize eseri olarak sinek O'nu taciz etmezdi ve O'nun cesed-i mübarekine ve libasına konmazdı. Sırr-ı verasetle, Seyyid Abdülkadir-i Geylanî Hazretlerinin tenine de sinek konmazdı.¹ Üstad Bediüzzaman Hazretlerinin de yüzüne konmazdı. Gavs-ı Geylani'ye soruyorlar: *Sinekler neden sizin üstünüze konmuyor?* Cevaben buyurmuş ki: *Sinekler tatlı yere konarlar. Bende ne Cennet balı var, ne de dünya pekmezi...* Yani masivaullahtan tecerrüd ettiğim için, sineğin bende bulacak bir yiyeceği yoktur.

Resul-i Ekrem (asm)'ın evliya-ı ümmeti, bazen eski peygamberler gibi tasarruf edip keramet gösterebilirler. Bu akıldan uzak görülsün. Çünkü; O'nun nurundan yapılmış olan birisi, O'nun sünnetine tam ittiba ederse, Ellahu Azimüşşan da o peygambere ihsan ettiği mu'cizelerden, o kula ihsan eder. Ama bu hal, velinin elinden sudur ettiği için buna "**keramet**" denir.

---

[1] Mektubat, 19.Mektub, 16. İşaret, 2.Kısım, s.178.

ŞERH

Ehl-i tahkik yanında kesinlik kazanmış, tevatür hâline gelmiş binden fazla mu'cizesi vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

O Zat-ı Ekrem (asm), celal ile parmağını kaldırdığı zaman kameri iki parça etmiş. Bu hususta Mevlâna Camî şöyle der: "**Hiç yazı yazmayan O Ümmi Zât, parmağını semaya doğru kaldırıp parmak kâlemiyle sahife-i semavîde bir elif yazmış. Yani kamerin üstüne bir çizgi çizmiş. Bir kırkı, iki elli yapmış.**" Yani bir *mim*'i, iki *nun* yapmış. Yani ay, bedir halinde iken mime benzer, yarıp ikiye ayrıldığında iki nun gibi görünmüş. Mim harfi, ebced hesabıyla 40'tır. Nun harfinin ebced hesabı ise 50'dir. "**Bir kırkı, iki elli yaptı.**" cümlesinin mânâsı budur. Yani kamer iki parça halinde bölünmeden evvel ebced hesabı ile değeri 40 olan bir mim şeklinde idi. İkiye ayrılınca ebced hesabı ile değeri 50 olan iki nun oldu.¹ İşte Resulullah (s.a.v)'in celâline bakın. Celallenince ayı iki parça ediyor, o celal daha fazla O'nda hâkim olsa dünya harap olur.

Şefkat ve cemal ile elini aşağı indirdiği zaman on musluklu bir çeşme olur, ümmetinin su ihtiyacını giderir. Cemâl ile dönünce o parmaklar, ab-ı kevser akıtan on musluklu bir çeşme-i rahmet olur.

Aynı el, düşmanlarına karşı bir cebhane gibi olur. İçine taş ve toprak girse gülle ve bomba olur. Bir avuç toprak alıp, düşman ordusunun üzerine atınca; her düşmanın gözüne bir avuç toprak girmekle, onları inhizama uğratar.

---

[1] Sözlür, 22.Söz, 1.Makam, 11.Bürhan, s.289.

ŞERH

Ehl-i tahkik yanında kesinlik kazanmış, tevatür hâline gelmiş binden fazla mu'cizesi vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

O Zat-ı Ekrem (asm), celal ile parmağını kaldırdığı zaman kameri iki parça etmiş. Bu hususta Mevlâna Camî şöyle der: "**Hiç yazı yazmayan O Ümmi Zât, parmağını semaya doğru kaldırıp parmak kâlemiyle sahife-i semavîde bir elif yazmış. Yani kamerin üstüne bir çizgi çizmiş. Bir kırkı, iki elli yapmış.**" Yani bir *mim*'i, iki *nun* yapmış. Yani ay, bedir halinde iken mime benzer, yarıp ikiye ayrıldığında iki nun gibi görünmüş. Mim harfi, ebced hesabıyla 40'tır. Nun harfinin ebced hesabı ise 50'dir. "**Bir kırkı, iki elli yaptı.**" cümlesinin mânâsı budur. Yani kamer iki parça halinde bölünmeden evvel ebced hesabı ile değeri 40 olan bir mim şeklinde idi. İkiye ayrılınca ebced hesabı ile değeri 50 olan iki nun oldu.¹ İşte Resulullah (s.a.v)'in celâline bakın. Celallenince ayı iki parça ediyor, o celal daha fazla O'nda hâkim olsa dünya harap olur.

Şefkat ve cemal ile elini aşağı indirdiği zaman on musluklu bir çeşme olur, ümmetinin su ihtiyacını giderir. Cemâl ile dönünce o parmaklar, ab-ı kevser akıtan on musluklu bir çeşme-i rahmet olur.

Aynı el, düşmanlarına karşı bir cebhane gibi olur. İçine taş ve toprak girse gülle ve bomba olur. Bir avuç toprak alıp, düşman ordusunun üzerine atınca; her düşmanın gözüne bir avuç toprak girmekle, onları inhizama uğratar.

---

[1] Sözlür, 22.Söz, 1.Makam, 11.Bürhan, s.289.

ŞERH

Öyle ise Kur'an, umum kitabların fevkindedir. Öyle ise mu'cizedir ve Ellah'ın kelimidir!¹ Kırk vecihle mu'cize olan bu Kur'an, ümmi bir Zat'a nazil olmakla O Zat'ın risaletine bahir bir delildir. Demek Kur'an, kırk vech-i i'caziyla Resul-i Ekrem (asm)'ın risaletini tasdik eder.

Resul-i Ekrem (asm)'ın sıdkına şehadet eden binden ziyade mu'cizesi olmasa dahi, Kur'an-ı Mucizu'l-Beyan, tek başıyla kırk vech-i i'caziyla O'nun risaletinin en bahir delilidir. Kur'an, kıyamete kadar bütün asırlarda yaşayan insanlara hitab eden ve onların ihtiyaçlarına cevap veren bir kitab-ı mu'ciznumadır.

---

[1] Mektubat, 26.Mektub, 1.Mebhas, (Şeytanla Münazara), s.315.

ŞERH

Öyle ise Kur'an, umum kitabların fevkindedir. Öyle ise mu'cizedir ve Ellah'ın kalamıdır!¹ Kırk vecihle mu'cize olan bu Kur'an, ümmi bir Zat'a nazil olmakla O Zat'ın risaletine bahir bir delildir. Demek Kur'an, kırk vech-i i'caziyla Resul-i Ekrem (asm)'ın risaletini tasdik eder.

Resul-i Ekrem (asm)'ın sıdkına şehadet eden binden ziyade mu'cizesi olmasa dahi, Kur'an-ı Mucizu'l-Beyan, tek başıyla kırk vech-i i'caziyla O'nun risaletinin en bahir delilidir. Kur'an, kıyamete kadar bütün asırlarda yaşayan insanlara hitab eden ve onların ihtiyaçlarına cevap veren bir kitab-ı mu'ciznumadır.

---

[1] Mektubat, 26.Mektub, 1.Mebhas, (Şeytanla Münazara), s.315.

Seite 287

Inhalt für Seite 287 nicht verfügbar.

Seite 288

Inhalt für Seite 288 nicht verfügbar.